

БІЛІМ ЖӘНЕ ИННОВАЦИЯ

ПУБЛИКАЛЬНЫЙ ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ОУЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

№4(27) 2017

*№264 мектеп-лицей директоры -
Маханова Ұлболсын Ибрайханқызы*

Жаңашыл білім ордасы - №264 лектен-лицейі

Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев таяуда ғана елге бағыттаған «Болашаққа бағдар: Рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласында осылай ой білдірген еді. Сыр өңірінде өсіп келе жатқан ұлт қамын ойлар ұлағатты ұрпақты қалыптастыруда тер төгіп жүрген білім ошақтары жетерлік. Солардың бірі – соңғы екі жылда облыста ҰБТ нәтижесімен үздік бестік қатарынан орын алып жүрген №264 мектеп-лицей. Табысы толайым, жетістік желкенін керген білім ошағы сапалы маман кадрлармен қамтылып, саналы ұрпақ тәрбиелеп келеді. Оқу ошағын тәмамдаған түлектер республиканың түкпір-түкпірінде биіктерден көрініп еңбектеніп жүр.

№4(27)
2017

МАЗМУНЫ : СОДЕРЖАНИЕ

Маханова У. Ы.	5
Үйім сапасы: білім мазмұнын жаңартуды жүзеге асырудағы жаңа мәлімдер.....	9
Машаева Ш. А.	11
Қазақстандық жетелеген шаңырақ.....	12
Пербатияева Г.	15
Қазақстандық білім мазмұнын қазақ тілі сабағында қолдану нәтижесі.....	16
Джусманазарова М., Айташ А.	21
Қазақстандық бағдарлама аясындағы ағылшын тілі сабағында ғылымды дағдысын қалыптастыру мақсатында әдіс-тәсілдері нәтижесі.....	22
Қыстаубай А.	24
Тіл туралы сыр толғадым жүректен.....	26
Терікқызы Н.	30
Қазақстандық қорғаудың криптографиялық әдістері.....	34
Алыкова С.	40
Қазақстандық бағдарлама – білімді болашақ кешілі.....	43
Джусманова А. М.	46
Білімнің болашақ техникалық мамандарды қалыптастыруға сәйкес, проблемалары.....	47
Сидықова А. Ш., Тулегенов С. У.	49
Қоғамдық қауіпсіздігіне әсер ететін психофизиологиялық факторлар.....	51
Исбабергенов А., Жусупбекова М. Қ.	52
Рухани жаңғыру аясындағы сыбайлас жемқорлық мәселелері.....	54
Іскарова С. Г.	55
Әндік-тілдік кіріктірілген оқыту әдісін (CLIL) жаратылыстану- математикалық бағыты бойынша қазақ тіліндегі мектептерге оқыту жолдары.....	56
Талжанова Ұ. Н.	60
Иррационал теңдеулерді шешу.....	63
Германовой К. А.	66
Простое и сложное предложение.....	70
Әлден З. А.	75
Гипотезы реті.....	77
Пинтасова Г.	80
Қазақстандық оқу бағдарламасы аясындағы саралап оқытудың нәтижесі.....	84
Қалмырза Г. Б.	89
Мамандықпен мақтанамын.....	91
Ермагамбетова А.	93
Гарих сабағында жаңа әдіс-тәсілдерді қолдану.....	96
Әбесова Ж. С.	100
Қазақстандық білім беру – заман талабы.....	105
Қайыпбаева С. К., Әбесова М.	107
Қазақстан оқытуға-жаңаша көзқарас.....	110
Пыманов Н.	113
Қазақ форматтағы оқыту қазіргі заман талабы.....	115
Гемірханов Д. С.	117
Әлім сенсін – Қызылорда.....	120
Әріпбаева А. Н.	123
Санды 1-3, 0-3 түріндегі көбейту.....	126
Әркебаева Н. А.	129
Қазақстандағы демалыс орындары.....	132
Айтжанова Р. Қ.	135
Сыйлы қонақтарға берілетін тағамдар.....	138
Ержанова Г. А.	141
Вукс В. В., Вукс В.	144
Дой М. И.	147
Ковер моей бабушки.....	150
Сайфунова А. Б.	153
The famous sightseeing in Australia. The Present Perfect tense.....	156
Атабаева Г. А.	159
Модель создания слов. Способы словообразования Аббревиация.....	162
Әбділхатова А. С.	165
Желтоқсан жаңғырығы – жадымызда.....	168
Бауыржан Н.	171
Рухани жаңғыру – жаһандану дәуіріндегі рухани кеңістігіміздің қалыптасуы.....	174
Абжанов Д.	177
Рухани жаңғыру-кемел келешектің кілті.....	180
Байтөребаева Г. Б.	183
Қолданылатын вопросы в области семейного права и международного частного права.....	186
Әбділбекқызы А.	189
Қазақстандық бағдарламаның құқықтық саны және оған әсер етуші факторлар.....	192
Нұрлыбаева Ә. Т.	195
Рухани жаңғыру-келешекке шық қадам.....	198
Тулегенов Л. Ж.	201
В.Г.Распутин "Пожар".....	204
Абраманова А. Б.	207
Местоположение как часть речи.....	210
Жаңажылдаева А. К.	213
Тік төртбұрыштың (шаршының) периметрі және ауданы.....	216
Bekisheva R.E and Romankulova D.N	219
William the Great.....	222
Үрімбаева А. Е.	225
Ішкі мүшелер жұмысының жүйкелік реттелуі.....	228

Айтейсова Н. П.	131
Денсаулық - зор байлық. Бас әріппен жазылатын сөздер.....	131
Маханбетова Г. К.	134
Жемістер мен көгіністер концерті.....	134
И. Байменова	136
Ұлттық жаңғыру – ұлттық сананың кемелденуі.....	136
Исаходжаева Г.	139
Достық көмек. Д д дыбысы және әрпі.....	139
Қордабаева І. Ә.	143
Жаратылыстану бағытындағы пәндерді кіріктіріп оқытудың тиімділігі.....	143
Күмекбаева С. Е.	147
Жалпы білім беретін мектепте инклюзивті білім берудің кейбір ерекшеліктері.....	147
Барзахатқызы Л.	149
Мағжан Жұмабаев шығармаларындағы халықтық педагогика.....	149
Қалымбетов Ә. И.	152
«Үздік бейнелеу пән мұғалімі-2017» байқауы.....	152
Хасенова А. С.	152
Ғарышқа жол ашу.....	152
Бисен Б. А.	157
Нетрадиционные уроки в школе.....	157
Маденова О.	161
Өсімдік топтары. Өсімдік мүшелері және олардың қызметі.....	161
Отан, туған жер туралы нақыл сөздер.....	164

ҚҰРЫЛТАЙШЫ «БІЛІМ ШАМШЫРАҒЫ» ЖШС

Бас редактор:
Тоғашов Марат Шайхисламұлы – Қазақ гуманитарлық заң және техникалық колледжінің директоры, техника ғылымдарының кандидаты, доцент

Редакциялық алқа:
Алпамысова Зағипа – Қазақ гуманитарлық заң және техникалық колледжінің қаржы директоры, филология ғылымдарының кандидаты, доцент
Елеусінов Бауыржан – облыстық білім беру қызметкерлерінің біліктілігін арттыру және қайта даярлау институтының директоры, физика-математика ғылымдарының кандидаты, профессор
Серікбаев Сәкен – облыстық білім беру қызметкерлерінің біліктілігін арттыру және қайта даярлау институтының директорының орынбасары, тарих ғылымдарының кандидаты, доцент
Сәдуақасов Жәніс – Қорқыт ата атындағы ҚМУ-дың профессоры, филология ғылымдарының докторы
Әбдікәрімов Шакизада – Қызылорда қоғамдық телерадиокомпаниясының директоры
Сайлыбаев Бақытжан – Қызылорда облыстық білім басқармасының басшысы
Алшынбаев Сейтқали – «Нұрай» ЖШС директоры
Сауяева Венера – редактор, колледж оқытушысы
Махатова Күлсара – жауапты хатшы, колледж әдіскері
Нахатова Жансая – корректор, қаріп теруші, колледж оқытушысы
Салмырза Еңлік – дизайнер, колледж студенті

Журнал Қазақстан Республикасының Мәдениет және Ақпарат Министрлігінің Ақпарат және Мұрағат комитетінде 2010 жылдың 28 сәуірінде тіркеліп, ЛК 0860-Ж кәулігі берілді.

Мекен-жайымыз:
 Қызылорда қаласы, қонаев №17
 Тел: 8 (7242) 27-22-37, 27-75-27, 26-21-91
 E-mail: ko_kazquu@mail.ru

Тел: 8 (7242) 27-22-37, 27-75-27, 28-22-37
E-mail: ko_kazquu@mail.ru

Журнал материалдыры колледждін ақпараттық сараптау бөлімінде
теріліп, беттелді.
«Қызылорда Дизайн» ЖШС баспаханасында басылды.
Мақала мазмұнына редакция жауап бермейді.

Басуға 05.12.17 жылы қол қойылды.
Авторлық б.т 5
Таралымы-----1000 дана

Аға ақ тілек!

Адам - өз өмірінің сәулетшісі. Даралар да, қаралар да, даналар да қонақ болып өтетін мына дүниеде әркім өз өмір соқпағын өзі сомдайды. Оның мәнді де, мағыналы болуы сол өмір иесінің қарымы мен қасиетіне байланысты. Өмірде өзінің дара жолын сала білген жанның бірі, Қазақ гуманитарлық заң және техникалық колледжінің директоры - **Марат Шайхисламұлы Тобашов.**

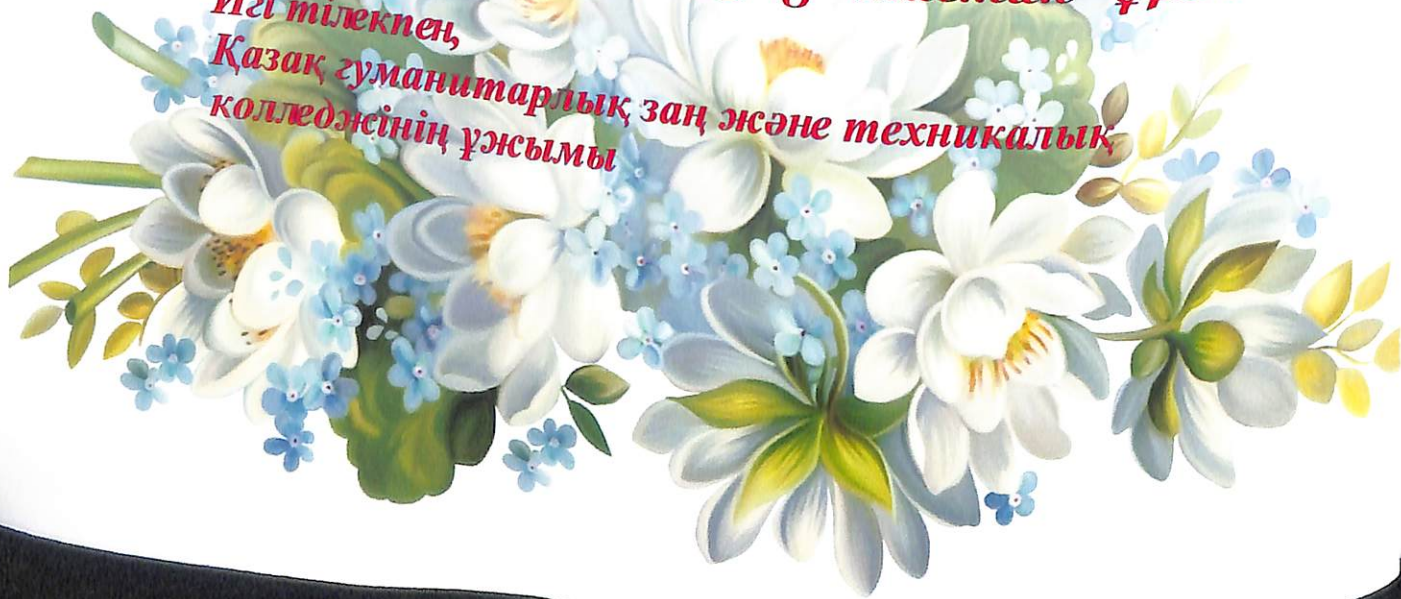
Марат Шайхисламұлы бүгінгі күні еткен еңбегі мен төккен терінің зейнетін көрер мерейлі жасқа толып отыр. Өскең ұрпаққа сапалы білім, саналы тәрбие беруде қажымас қайратымен, өнеге үлгісімен, жаңашылдық жолымен, адамгершілік қасиетімен ұстаздың ұлы жолын көрсете білген **Марат Шайхисламұлы** зейнет жасымен құттықтай отырып, ұзақ ғұмыр, зор денсаулық, немерешөберенің қызығын көре беріңіз деген тілек білдіреміз!

Жас кезде тәрседі рас, бейнет басқа,
Жасыса кетеді екен күйрен тас та.
Ұрпаққа ғатаз болып ғлысталып,
Абыроймен жеттіңіз зейнет жасқа.

Мәңгірдің тәріп Сізге нұры көкпен,
Көңілдің күнгейінің ғұлн өкпен.
Өнегелі өрнек бар жолыңызда,
Өзіңіз алпыс үш жыл жүріп өткен.

Сіз биіксіз қашанда бас қамынан,
Трениңіз абыройдың асқарынан.
Ұрпаққа ғаламты ғұындырар,
Сол биіктен тәріңіз тастап ғұран.

Игі тілекпен,
Қазақ гуманитарлық заң және техникалық
колледжінің ұжымы

№4(27)2017

БІЛІМ ЖӘНЕ
ИННОВАЦИЯ

Білім сапасы: білім мазмұнын жаңартуды жүзеге асырудағы жаңа амалдар

Маханова Ұлболсын Ибрайханқызы
№264 мектеп-лицей директоры

Біртуар ұлт зиялысы Міржақып Дулатұлы ғылым, білім, оқудың маңызын қара халыққа: “Жалғыз сүйеніш, жалғыз үміт - оқуда. Тендікке жетсек те, жұрттығымызды сақтасақ та, дүниедегі сыбағалы орнымызды алсақ та, бір ғана оқудың арқасында аламыз. Жақсылыққа бастайтын жарық жұлдыз - оқу. Надан жұрттың күні - қараң, келешегі - тұман,” - деп көрсеткен.

Республикамызда мектептегі білім беру жаңа кезеңнің алдында тұр. Дүниежүзілік экономикалық форумы ХХІ ғасырдағы табысты адамның білімі мен іскерлігінің 16 түрін атап көрсеткен болатын. Бұл - командадағы жұмыс дағдылары, көшбасшылық қасиет, бастамашылық, ІТ-біліктілік, қаржылық және азаматтық сауаттылық және басқалар. Қазақстан ДЭФ-тің «ХХІ ғасыр дағдыларындағы ауытқуларды зерттеу» рейтингінде мектеп оқушыларының танымдық және эмоциялық зиятының деңгейі төмен елдер тобында тұр. Құзыреттілік және жеке мінездемелер деңгейі базалық дағдылардан едәуір төмен. Сондықтан қазақстандық білім беру мен ғылым жүйесін жаңғыртудың қазіргі заманғы кезеңі әрбір адамның сапалы мектепке дейінгі тәрбие мен мектептегі білімге қолжетімділігін, колледж бен университетте жаңа кәсіби дағдыларды алу, зерттеу және шығармашылық құзыреттерін дамыту мүмкіндіктерін көздейді.

ҚР-да білім беруді дамытудың бағдарламалық мақсаты - жалпы білім беретін орта мектептерде интеллектуалды, рухани және физикалық тұрғыда дамыған Қазақстан Республикасының азаматын қалыптастыру, оның жедел өзгеріп жатқан әлемдегі табыстылығын қамтамасыз ететін білім алу қажеттілігін қанағаттандыру, еліміздің экономикалық әл-ауқатына қажетті бәсекеге қабілетті адами капиталды дамыту болып табылады.

Білім беруді дамыту міндеті - білім мазмұнын жаңарта отырып, оқылудың 12 жылдық моделіне көшуді жүзеге асыру болып отыр. Осы міндеттің аясында білім сапасын арттыруда білім мазмұнын жаңартуды жүзеге асырудағы жаңа амалдарының өзектілігі артып отырғаны анық.

Білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламасына сай бұл бағыттағы ең басты амал - **құзыреттілік**, бүгінгі таңда құзыреттілік амалға негізделген 12 жылдық білім берудің жаңа стандартын әзірлеп, ендіру жүзеге асырылуда. Білім беру стандарттарын ауыстыру ең алдымен - білім берудің жаңа мазмұнын әзірлеумен тығыз байланысты. Оның негізі - әрбір мектепте тұлғаның: өзін-өзі тану, өзін-өзі анықтау, өзін-өзі жүзеге асыру сияқты адамгершілік-рухани сапаларын дамытуға ықпал ететін ізгілікті білім беру ортасын құру болып табылады.

Қазақстандағы білім беру мазмұнын жаңартудың стратегиялық міндеттерінің бірі - шығармашылық тұрғыдан ойлай білетін дара тұлғаға терең білім беру. Осыған орай, білім сапасы стандартқа сәйкес және оқушының сұранысын қанағаттандыруы тиіс. Сапалы білім беру дегеніміз - ғылымға негізделген жүйелі бағдарлама бойынша теориялық, практикалық іске, еңбекке баулу, дүниетанымын кеңейту. Баланың бойындағы бар қабілетін кемеліне келтіріп жетілдіру болып табылады. Еліміздегі жаңа білім беру реформасы 12 жылдық білім беруге көшу арқылы шығармашылықпен дамыған, жан-жақты жеке тұлғаны қалыптастыруға

бағытталған жаңа ұлттық үлгіні жасауды, «Жалпыға арналған білімнен», «Білім әркімге өмір бойы» үлгісіне көшу және әлемдік білім беру кеңістігіне жол ашуды мақсат етеді.

Мемлекеттік стандарт бағытталған коммуникативті дағдыларды, ақпараттар мен технологияларды басқару, мәселелерді шешу, тапқырлық және креативтілік сияқты біліктерді қалыптастырушы білімдерді алудағы өзіндік дамуды, өзіндік дербестікті қамтамасыз ететін нәтижелерге бағытталған.

Білім беруді дамыту стратегияларының
(білім беру мазмұны модельдерінің) динамикасы

Құндылықтар			Саясат		
№	Философиясы	Миссиясы	Мақсаттары	Құралдар	Нәтижелері
3	Экзистенциализм Гуманизм	Бала, Тұлғалық даму	-жеке «Менін» сезінуге көмектесу; -баланың қабілет-терін ашу	жеке-дара оқыту	-білімдерді түйсінуге; -оларды интерпре- тациялай білу қабілеті; -өзін-өзі жүзеге асыру
2	Прогрессивизм Реконструктивизм	Қоғам, әлеуметтік тиімділік, құзыретті- ліктер	Үйрету: -оқуға; -ойлауға; -мәселелерді шешуге; -Тәрбиелеу	-шығарма шылық жобалар; -белсенді әдістер; -кірігу; -жаңа пәндер	-мәселелерді шешу қабілеті; -қоршаған ортаны талдау, бағалау; -қоғамды өзгерту; -құзыреттіліктер
1	Перениализм Эсениализм	Оқу пәні	-қайталау арқылы үйрету; -бәріне бірдей сапа белгілеу	-оқу пәндері; -стан- дарттар; -тесттер	-ресми білімдер; -бірыңғай оқу мазмұны; -адам-технократ

Кестеде әлемдік қоғамдастықтағы білім беруді дамыту стратегияларының динамикасы көрсетілген. Егер оларды білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламасының мақсаттары және міндеттерімен салыстырар болсақ, біздің еліміз екінші және үшінші стратегияны тандағанын және соларға сай қазақстандық білім мен мектептің миссиясы – қоғам, әлеуметтік тиімділік, бала және тұлғалық даму деп қорытынды жасауға болады.

Білім беруді дамытудың бұл стратегиялары, қоғамды реформалау немесе жаңарту дәуірінде білім берудің, ізгілікті-рухани тәрбиенің, азаматтың дамуы мен қалыптасуының басты қызметі мәдениетті жаңарту болып отыр. Өздеріңіз ойлап көріңіздер, біз тандаған әлеуметтік және тұлғалық даму стратегиялары – білім сапасын арттырудағы келесі амал, ол мәдениетті жаңартуды талап ететін қажеттілігі бар тұжырымдамалық идея. Қоғам жаңарған сайын оның мәдениетін жаңартуда әлеуметтік және тұлғалық дамуға бағытталған білім беру, яғни жаңарту үдерістерін игеруге және алға жылжытуға қабілетті «адами капиталды» дамыту үлкен рөл атқара түседі.

Тұлғалық және әлеуметтік дамудың арқасында оқушылар қоғамдық және тұлғалық құндылықтарды анықтап, қайта қарап, бағалай алатын болады, олардың әрекет пен ойлауға ықпал ететінін түсінеді. Оқушылар өз өмірі үшін артып отырған жауаптылықты қабылдауды үйренеді, оларда басқа адамдарға және олардың мұқтаждықтарына оң көзқарасы қалыптасады, балалар қоғам өміріне ұтымды араласатын болады. Бұл мақсаттарға қол жеткізу оқушылардан өзін тұлға ретінде, басқа адамдарды және олардың жақын ортасын, кең әлемді білуді және түсінуді дамытуды талап етеді. Құзыреттілік амал мен тұлғалық және әлеуметтік даму оқушыларға өзінің жеке қажеттіліктері жайлы ойлануға, өзінің жеке қабілеттерін бағалауға, жеке-дара және топта жұмыс істеуге, шешім қабылдауға мүмкіндік береді. Осы тұста, мен деңгейлік бағдарламалар бойынша сертификатталған мұғалімдердің жауаптылығын, белсенділігін арттыруымыз керектігін назарларыңызға салғым келеді. Өйткені, деңгейлік бағдарлама болсын, білім беру мазмұнын жаңарту бағдарламасы болсын – бұл бағдарламаларда оқу жоспарының белгілі бір мазмұнын игеруге емес, оны жеке мақсаттарға қол жеткізу үшін және қоғам өміріне белсене араласу үшін түйсінуге және қолдану қабілетіне басымдық берілгені баршаңызға аян. Мұның барлығы қазақстандық білім беруді дамытудың жаңа стратегияларын жүзеге асырудан күтілетін нәтижелер.

Дегенмен, бүгінгі таңда біздің салада әлі де болса білім мазмұнын іріктеудің ескірген әдіснамасы мен қағидаттары сақталып отыр. Біз әлі де болса, білім беру мазмұнының білімге бағытталған пәндік моделін жүзеге асырудамыз. Және нақ осы тежегіш фактор – ақпараттық жүктеменің көптігінің, оқуға деген мотивацияның төмендігінің, оқушылардың денсаулығының нашарлауының бірден бір себебі болып отыр. Ақиқат, бұл модель бойынша оқыту тұлғаның дамытудан гөрі формальды нәтижелер алуға бағытталған.

Сондықтан, осы түйіткілді шешуде мемлекеттік деңгейде жасалып жатқан саясат сарабал. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың бастамасымен «100 нақты қадам» Ұлт жоспарын іске асыру аясында ЭЫДҰ елдерінің стандарттары негізінде адам капиталының сапасын көтеруге бағытталған білім беру саласындағы 5 қадам жоспарланып, жүзеге асырылуда.

Елбасы Н.Назарбаев өзінің Қазақстан халқына арнаған Жолдауында Қазақстанды жаңартудың жаңа кезеңдегі басты басылымдарды саралап, отыз бағыт белгілеп бергені де белгілі. Соның ішінде білім саласына басты назар аударды. Білім беру реформасының басты өлшемі білім мен біліктілік екенін атап өтіп, «парасатты экономиканың» негіздерін қалыптастыру жаңа технологияларды, идеялар мен көзқарастарды тиімді пайдалану, инновациялық экономиканы дамыту, білім беру қызметін әлемдік стандарттар деңгейіне көтеру қажеттілігін басты назарға салды. Үшінші дүние әлемі болудан кетіп, бәсекеге қабілетті елу елдің қатарына қосылуға бел байлағанымызды көрсетті.

Білім мазмұнын жаңарту шеңберінде мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту білім берудің басым мақсаттарының бірі ретінде айқындалып отыр. Білім беру мазмұнын жаңарту өзара байланыспайтын, ең бастысы, біріншіден - жас ерекшелігін, екіншіден – елдің әлеуметтік дамуындағы ағымдағы жағдайды есепке алмайтын, үшіншіден – қазақстандық білім беруді дамытудың инновациялық стратегияларының құндылықтарына, мақсат-нәтижелеріне сай келе бермейтін белгілі бір білім салаларының жиынтығын білдіреді.

Келесі амал – білім сапасын білім беру үрдісінде нәтижеге жететін технологияларды қолдау арқылы көтеруге болады. Себебі, ХХІ ғасырда барлық елдер бірінші орынға білім беру сапасын қояды. Оның өлшемі тек сауаттылық деңгейімен

өлшенбейді, оның критерийі-функционалдық сауаттылық. Бұл проблеманы шешуде жаңа технологиялардың атқаратын орны бөлек. Болашақта өркениетті елдердің жоғары технологиясын меңгерту, дүние жүзілік білім кеңістігіне шығу бүгінгі күннің мақсаты.

Біздің білім берудегі ертеңіміз - оқытудың дәстүрлі өнімсіз стилін ығыстырып, оқушылардың танымдық белсенділігі мен өзіндік ойлауын қамтамасыз ететін жаңа дамушы, сындарлы білім беру моделіне көшу. Ал ұстаздардың міндегі осы оң өзгерістерді шығармашылықпен іске асыру.

Сондықтан, білім беру саласындағы проблемалар білім беру жүйесін қазақстандық қоғамның қазіргі талаптары мен әлемдік білім беру кеңістігіне кірігу шарттарына сай түпкілікті жаңалау қажеттілігін тудырып отыр. Оның басты шарты - нәтижеге бағытталған білім. Әлемдегі 50 дамыған елдердегі білім беру мақсаты өмірлік дағдылар мен құзыреттіліктер түріндегі күтілетін нәтижелер жүйесі ретінде тұжырымдалған. Өз кезегінде күтілетін нәтижелер, жүйесі білім беру мазмұнын іріктеуге және жүзеге асыруға, бағалауға, басқаруға және жүйенің басқа компоненттеріне әсер етеді.

Сондықтан қазақстандық білімнің жаңарған мазмұны:

1. жаңа әлемнің ізгіліктілік, тұлғаның ұлттық және әлемдік мәдениетке кірігуі, вариативтілік, саралау, даралау сияқты құндылықтарын бейнелеуі;
2. түйінді құзыреттіліктерді игеруге бағытталуы;
3. білім беру нәтижесін білім, білік емес, оқушының оқу және өмірлік жағдаяттарды (өмірлік дағдылар, құзыреттіліктер) шеше білу қабілеттілігі деңгейі ретінде қарастыратын мектептік білімді бағалаудың халықаралық критерийлерін (TIMSS, PISA, PIRLS) есепке алу қажеттілігімен ықпалдасуы; байланысуы;
4. оқушылардың денсаулық сақтау қызметін қамтамасыз етуі, жас ерекшелігі мүмкіндіктерін, психологиялық ерекшеліктерін, оқу жүктемесінің тиімділігін есепке алуы;
5. оқушылардың өмірлік және кәсіби болашағын құру мақсатында олардың қызығушылықтарын, қабілеттерін ескеретін бейіндік оқу бағыттары бойынша ұйымдастырылуы және кәсіптік білім мазмұны және еңбек нарығының талаптарымен «қиюластыра» жүргізілуі тиіс.

Білім беру мазмұнын жаңартуда атқарып жатқан ауқымды істеріміз бар, оған әр мектепте атқарылып жатқан инновациялық жобалар, инновациялық іс-шаралар дәлел.

Ғаламдандыру күннен-күнге өсіп келе жатқан халықаралық бәсекелестік, қоғамда болып жатқан өзгерістердің ауқымы мен қарқынының өсуі білім беру саласының, мемлекет дамуының басты факторына айналуына себеп болды. Ұлтымыздың ұлы ұстазы Ахмет Байтұрсынов «Білім біліктілікке жеткізер баспалдақ, ал біліктілік сол білімді іске асыра білу дағдысы», - деп бағаласа халық даналығы «Қыран түлегіне қайрылмас қанат сыйлайды, ұстаз түлегіне алға бастар талап сыйлайды», - деп бекер айтпаған.

Қай қоғамда да істің тетігін маман шешеді деген қағида негізінде шындық бар. Яғни, білім сапасын көтерудің бір тетігі ұстазға байланысты. Сондықтан мұғалімге жүктеліп отырған жауапкершілікте зор. Ұлтымыздың ұлы ұстазы А.Байтұрсынов өз заманында «Елді түзетуді бала оқыту ісін түзетуден бастау керек» - деген тұжырымы күні бүгінге дейін маңызын жойған жоқ. Осы ретте кәсіби дамыған әр басқарушының арманы – басқару командасын жетілдіру. «Жақсы мектеп жасау» үшін басқару командасының дұрыс болғаны абзал.

Бізге осы бағыттағы жұмыстарды қайта ой елегінен өткізу керек деп ойлаймын. Өйткені біздің инновациялар білім берудің жаңа мазмұнының жекелеген элементтерінің теориялық әзірлемелері мен эксперимент түріндегі сынамаларға бағытталған. Ал

элементтер білесіздер, тұрақты оң нәтиже беруі сирек. Сондықтан, бізге осы бағыттағы жұмыстарды жүйелеуіміз керек.

Білім беру мемлекет дамуының саяси экономикалық және әлеуметтік факторына айналып отырған қазіргі кезеңде мұғалімге, оның үздіксіз біліктілігінің дамуы мен кәсіби өсуіне баса назар аударуға тиіспіз. **Педагогтардың біліктілігі мен кәсіптік деңгейінің ұдайы өсіп отыру** қажеттілігі еліміздегі білім сапасын арттырудың басты шарты және оның ҚР-ғы білім беруді жетілдіру аясында халықаралық білім беру кеңістігіне енудің негізі.

«Басқадан кем болмау үшін біз білімді, бай һәм күшті болуымыз керек. Білімді болуға оқу, бай болуға кәсіп, ал күшті болуға бірлік керек. Осы керектердің жолында жұмыс істеу керек», - деген А. Байтұрсыновтың даналығын ұстана отырып, біз алдымызға басты мақсаттар қоюымыз қажет. Олар:

- әдістемелік шеберлікті шыңдау арқылы сабақ беру сапасын жақсарту,
- сыныптан, мектептен тыс жұмыстарды жандандыра отырып, ата-аналармен байланысты нығайту арқылы саналы тәртіпке қол жеткізу.
- педагог кадрлардың кәсіби біліктілігін арттыру,
- оқу үрдісінде ақпараттандыру технологиясын тиімді пайдалану,
- басқару мен басшылық жұмысының сапасын арттыру;
- оқушылардың оқу нәтижелерін бағалау жүйесін жетілдіру.

Сөзімді қорытындылай келе, бүгінгі таңда жүргізіліп жатқан жалпы жұмыстарды талдай отырып, өзіндік кемшіліктер мен артықшылығына, осы жүйені кешенді жолға қоюдың тиімділігі мен нәтижелілігіне көңіл аудардық. Жіберілген кемшіліктерімізді мойындау – атқарған жұмысымызды сыни бағалауға әсерін тигізіп, мүмкіндігінше объективті талдап, болашаққа мақсатты жоспар құруға мүмкіндіктер береді деп ойлаймын. Бүгінгі мектеп қабырғасындағы бүлдіршіннің ертеңгі еліміздің тізгінін қолына ұстайтын азамат болуын қалыптастыру бәріміздің міндетіміз болып келеді және міндетіміз болып қала бермек.

Жаңашылдыққа жетелеген шаңырақ

Смаилова Шолпан Амангелдіқызы
№264 мектеп-лицей директорының
оқу ісі жөніндегі орынбасары

«Білімді, көзі ашық, көкірегі ояу болуға ұмтылу – біздің қанымызда бар қасиет». Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев таяуда ғана елге бағыттаған «Болашаққа бағдар: Рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласында осылай ой білдірген еді. Сыр өңірінде өсіп келе жатқан ұлт қамын ойлар ұлағатты ұрпақты қалыптастыруда тер төгіп жүрген білім ошақтары жетерлік. Солардың бірі – соңғы екі жылда облыста ҰБТ нәтижесімен үздік бестік қатарынан орын алып жүрген №264 мектеп-лицей. Табысы толайым, жетістік жселкенін керген білім ошағы саналы маман кадрлармен қамтылып, саналы ұрпақ тәрбиелеп келеді. Оқу ошағын тамамдаған түлектер республиканың түкпір-түкпірінде биіктерден көрініп еңбектеніп жүр.

Ғалам сәт сайын дамып, түрлі технологиялар қолданысқа енгізілді. Бұрын университет қабырғасында жүріп үйренетін тың дүниелер әлемі оқушыларға да есік ашқан. Тіпті, робот құрастыруға да машықтанып жүргендер бар. Жастайынан талабы мен талантын шыңдап, өз Эвересін бағындыруға бағыт алғандары да қаншама?! Мұндай талантты балаларды оқыту – аса жауапкершілікті іс. Сол себепті ұстаздың өзі үздіксіз ізденіс пен тынымсыз тер төгіп жүр. Аталған білім ошағында 283 мұғалім жұмыс істейді. Оның ішінде жоғары санаттысы қырық бес ұстаз. Бірінші санаттысы –71, екінші санатты еңшілегендер –62, қалған 105 мұғалім үшінші санатта. Мектеп-лицей директоры Ұлбосын Ибрайханқызы Маханова өзінің шебер басқарушылық қабілетімен ұстаздардың біліктілік деңгейін көтеруге атсалысып келеді. Өйткені, мұғалім – мектептің жүрегі. Шәкірттің болашағы ұстаздың берген бағыт-бағдарымен тікелей астасып жатады. «Мұғалім біліктілігі – бұл ең алдымен баланың білім алу деңгейіне әсер етеді. Сол себепті қазір мемлекет тарапынан олардың біліктілігін көтеруге бағытталған әр түрлі оқу-семинарлар ұйымдастырылып келеді. Біліктіліктен бөлек деңгейлік курстар да бар. Біздің ұжымда бірінші деңгейден алты мұғалім өтсе, екінші деңгейден төртеу, үшінші деңгейден жиырма сегіз мұғалім өтті. Көшбасшылық қабілетін мойындатқан екі ұстазымыз бар. Мұның өзі бүгінгі қоғамдағы ұстаз ролін арттыруға зор септігін тигізбек. Сондай-ақ, үш тұғырлы тіл саясаты бойынша да үш тілді меңгерген мамандарымыз да баршылық. Мұғалім жаңа идеяны, тың ойды қайдан іздейді? Бұл сұрақ әрбір мектеп басшысының ойында жүрген болар... Алдымен, біліктілік арттыру курстарына барады. Сонан соң бағыт-бағдар алып, ғаламтор мен түрлі әдебиеттерді оқиды. Семинар, педагогикалық оқуларда білікті ұстаздардың дәрісін тыңдайды. Нәтижесінде салалық баспасөз құралдарын қалт жібермей оқып, өзі тәрізді ұстаздармен тәжірибе алмасады. Мұнан нашар көрсеткіш шықпайды. Мен ойлаймын, мұндай жетістіктер білім саласының шоқтығын биіктеме түседі. 100 сынып комплексіне лайықталған оқу ошағымызда түрлі үйірмелер жұмыс істеп тұр», - дейді Ұлбосын Ибрайханқызы.

Мұнда мектепалды даярлық тобы мен инклюзивті білім беру орталығы жұмыс істейді. Әрбірі өз саласын нық меңгерген мамандар сала дамуына барынша атсалысуда. «XXI ғасыр көшбасшысы», «Жас эрудиттер мен дебатшылар», «Жас биолог», «Жас химик», «Жас Эйнштейн», қылқалам шебері, би, ән, домбыра үйірмелері балаларды ілім-білімге, өнерге баулып келеді. Салауатты өмір салтын насихаттауды жолға қойған ұжымда мұнан бөлек түрлі спорттық үйірмелер секциялар қарқынды жұмыс істейді. Нәйжелері де жаман емес. Өзін өзгеше қырынан көрсетіп, үздіктер қатарынан көрінген талай талапшыл жас секция жұмыстарының нәтижесіне айналды. Шахмат, дойбы, тоғызқұмалақ, күрес, кіші футбол, волейбол, баскетбол, таэквондо спорттық үйірмелері мен секциялары балалардың бос уақытын тиімді өткізу, спортпен айналысу, өздерінің сүйікті спортына жақын болып, биік жетістіктерге жетуіне серпін болуда.

Спортқа жаны құмар жастардың қанатын қатайтып, қыранға айналдыратыны жөнінен көп деректер келтіруге болар, алайда бассейні бар мектеп-лицей көптеп кездесе мөлшерінде бассейнге шомылады. Бұл бойы таза, ойы таза жас ұрпақтың салауатты өмір салтын ұстануға ұмтылысының бірегей көрінісі десек те жарасардай.

«Білімдінің күні жарық». Жарық күнге бет алып, бой түзеген аталған №264 мектеп-лицей шәкірттері биылғы оқу жылында қалалық пән олимпиадасынан жиырмаға жуық жүлделі орынды қанжығасына байлады. Әр түрлі деңгейдегі шығармашылық конкурстардан топ жарған шәкірттер мектеп мерейін үстем етті. Солардың қатарында Республикалық «Зерде» конкурсының қалалық кезеңінде екінші орынды және «ORDA

JUNIOR-2017» сайысында бірінші орынды еншілеген 6 сынып оқушысы Жәния Сағидатова да бар. Жетекшісі Шара Альмаханованың шәкірт тәрбиелеп, шығармашылық тұрғыда биікке бағыттаудағы еңбегі зор.

Ғылымға ден қойған білім ошағында ғылыми жобалардан бақ сынап жүрген шәкірттер де жоқ емес. Бұл қатардағы жарқын мысал ретінде Зердехан Батырханованы сеніммен айтуға болады. Ол «Этносаралық төзімділік пен қоғамдық келісімнің Қазақстандық үлгісі» атты облыстық ғылыми жобалар байқауында Лаура Әбдікердің жетекшілігімен бірінші орынның биігін бағындырды. Зердеханның жетістігі мұнымен шектелмейді. 9-10 қараша күндері Алматы қаласында «Бөбек» Ұлттық ғылыми-практикалық, білім беру және сауықтыру ортылығы өзін-өзі тану пәні бойынша Республикалық олимпиадада Қызылорда облысының командасы жүлделі 1 орынмен оралды. Ал жетекшісі – өзін-өзі тану пәні мұғалімі Қасымова Нағима Республикалық «Үздік өзін-өзі тану пәні мұғалімі» сайысының қалалық кезеңінде бас жүлде иегері атанды. «Бөлеген ақ күрішке сұлу Сырды» атты облыстық ғылыми жобалар байқауында 10 сынып оқушысы Жұмабек Ғасырға мен жетекшісі химия пәні мұғалімі Шолпан Нұрмаханованың да мерейі тасыды. Биылғы оқу жылында Ғасырға «Табиғи суды тазартуда жергілікті минералды сорбенттерді қолдану» тақырыбында Республикалық ғылыми жоба сайысының облыстық кезеңінде екінші орынды иеленді.

Ал облысқа танымал педагог Борис Қалназаровтың іс-тәжірибесін насихаттау мақсатында ұйымдастырылған технология пәні бойынша ғылыми жобалар байқауында 10 сынып оқушысы Жұмамұрат Рахат пен жетекшісі технология пәні мұғалімі Бодыков Бауыржан 1 жүлделі орынды иеленді.

Қарашаның 26-сы күні Республикалық «SportFEST Kazakhstan» мектеп спартакиадасының аймақтық іріктеу ойындары нәтижесінде әскери-қолданбалы спорттық ойын түрі бойынша Қаналиев Сәндібектің жетекшілігімен мектебіміздің командасы, құрамында Жұмамұрат Рахат, Мамырханова Раузана, Мұсабаев Ермек, Нұрмашев Ерсұлтан және Өтеш Диана 1 орын иегерлері атанды.

Ел Президенті Н.Назарбаев: «Ұлттың бәсекеге қабілеттілігі бірінші кезекте білім деңгейімен айқындалады» деген болатын Қазақстан Халқына жолдауында. Елбасы байламы талай қазақтың арқасына қамшы боп тиіп, алар асуы мен шығар белесін топшылады. Талай жан ұрпақ алдындағы өз жауапкершілігін түйсінді. Қызылорда қаласындағы №264 мектеп-лицей талай биікті бағындырды, құзар шынның басына жол тартты. Өлбетте бұл ретте Ұлбосын Ибрайханқызындай тәжірибелі басшы, ұлағатты ұстаздың еңбегін айтпай кетуге болмас.

Жаңартылған білім мазмұнын қазақ тілі сабағында қолдану тиімділігі

*Шербатшаева Гүлжайна
№ 264 мектеп-лицейдің
қазақ тілі және әдебиеті пәні мұғалімі*

Жаһандану заманында ұлттық бәсекеге қабілетті болудың көрсеткіші білім деңгейімен өлшенеді. Сондықтан, әлемдік білім кеңістігіне кірігіп, білім беру жүйесін халықаралық биікке көтеру - кезек күттірмейтін өзекті мәселе. Бұл мәселені шешудің кілті ұстаздардың қолында. Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев «Болашақта еңбек етіп, өмір сүретіндер – бүгінгі мектеп оқушылары, мұғалім оларды қалай тәрбиелесе, Қазақстан сол деңгейде болады. Сондықтан ұстазға жүктелетін міндет ауыр», - деген еді. Ұрпаққа

тәрбие беру, білім нәрімен сусындату – екінің бірінің қолынан келе бермейді. Сондықтан да «ұстаз болу – жүректің батырлығы» деп мұғалім еңбегі жоғары бағаланады.

Жаңартылған оқу бағдарламасы аясында тек өз пәнін, өз мамандығын шексіз сүйетін, бала үшін ұстаз ғұмырын құдіретті деп санайтын білімді мұғалімдер ғана жұмыс істей алады. Аталған білім беру бағдарламасы туралы түсінгенім мен ұғынғаным мол. Негізінен жаңартылған білім жүйесі құзыреттілікке және сапаға бағытталған бағдарлама. Жаңартылған білім берудің маңыздылығы – оқушы тұлғасының үйлесімді қолайлы білім беру ортасын құра отырып сын тұрғысынан ойлау, зерттеу жұмыстарын жүргізу, тәжірибе жасау, АҚТ-ны қолдану, коммуникативті қарым-қатынасқа түсу, жеке, жұппен, топта жұмыс жасай білу, функционалды сауаттылықты, шығармашылықты қолдана білуді және оны тиімді жүзеге асыру үшін қажетті тиімді оқыту әдіс-тәсілдерді орынды қолдану керектігін ұғындық. Жаңартылған білім беру бағдарламасының ерекшелігі спиральді қағидатпен берілуі. Оған оқу мақсаттарын зерделей отыра тапсырмаларды құрастыру барысында көз жеткіздік.

«Бұған дейін жасалғандардың бәрін одан да жақсырақ етіп жасауға болады» - деп, Генри Форд айтқандай, жаңа бағдарламаны өз сабағымда да пайдаланып, әр сабағымды жақсырақ өткізуге тырыстым. Мысалы, сабақ барысында жұптық жұмыс жасату арқылы білім алушы қасындағы жұбын тыңдай отыра, өз ойын толықтырып отырды. Ал, топтық жұмыс оқушының топта жұмыс жасай алу қабілетін арттырып, өз пікірін ашық айтуға үйретті. Сабағымда балаларды пәнге қызықтыру әрі тақырыптарды меңгерту мақсатында үшін «Сиқырлы қорапша», «Кемпіркосақ», «Маршрут» ойындарын түрлендіріп жүргізіп отырдым. Нәтижесінде оқушылар сабаққа ерекше ынтамен қатысып жүр.

Қорыта айтқанда, аталмыш бағдарламаның мәні - баланың функционалды сауаттылығын қалыптастыру. Оқушы өзінің мектеп қабырғасында алған білімін өмірінде қажетке асыра білуі керек. Сол үшін де бұл бағдарламаның негізі «Өмірмен байланыс» ұғымына құрылған. Бұл ретте ұстаздарға үлкен жауапкершілік міндеттеледі. Оқушылардың бойына ХХІ ғасырда өмірдің барлық салаларында табысты болу үшін, қажетті дағдыларды дарыту үшін, мұғалім тынымсыз еңбектену керек.

Үйренгеніміз де, үйренеріміз де көп Үнді халқының тарихи тұлғасы Махатма Гандидің «Егер сен болашақтағы өзгерісті байқағың келсе, сол өзгерісті уақытында жаса» деген ілімін әр кез назарда ұстайық дегім келеді.

Пайдаланған әдебиеттер:

«Қазақстан Республикасының білім беру жүйесін 2015 жылға дейін дамыту» Тұжырымдамасы.
«ҚР Білім туралы» Заңы.

Инновациялық педагогикалық технологиялар, Қ.Сарбасова (2006ж)
Мұғалімге арналған нұсқаулық 1 деңгей, 2 басылым, 2014 ж.

Ақылдың кені/Ұлағатты сөздер/-Алматы, 2008 жыл.

Қисымова.Ә.К.Оқыту технологиялары.-Алматы, 2007 жыл

Жаңартылған бағдарлама аясындағы ағылшын тілі сабағында тыңдалым дағдысын қалыптастыру мақсатында әдіс-тәсілдерді тиімді қолдану

Джуманазарова Мөлдір, Айтпаиш Айгүл

№ 264 меткеп-лицейі ағылшын тілі пәні мұғалімдері

«Қазақстан – 2030» стратегиялық бағдарламасы білім берудің ұлттық моделінің қалыптасуымен және Қазақстанның білім беру жүйесін әлемдік білім беру кеңестігіне

кіріктірумен сипатталады. Қазіргі таңда қазақ тілі-мемлекеттік тіл, қарым-қатынас тілі – орыс тілі және ағылшын тілі – әлемдік кеңістікті тану тілін оқытуда жаңа идеяларды әр сабақта жан-жақты қолданып, жаңаша оқытудың тиімді жолдарын тауып, жүйелі түрде қолдану-заман талабы болып отыр. Оқытудың парадигмасы өзгерді. Білім берудің мазмұны жаңарып, жаңаша көзқарас пайда болды. Осыған байланысты ұстаздар алдында оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жаңартып отыру және технологияларды меңгеру, оны тиімді қолдана білу міндеті тұр. Мемлекетіміздің білім беру үдерісіне енген жаңартылған білім беру бағдарламасы - заман талабына сай келешек ұрпақтың сұранысын қанағаттандыратын тың бағдарлама. Осы орайда бағдарламаның бір бөлігі – сабақтың жүйелі құрылуы десек, сабақ кезеңдерінің бірі тыңдалым дағдысын «сабақта қалай тиімді қолдануға болады?» деген мәселеде өз тәжірибемізбен бөліскіміз келеді.

Тыңдалым дағдысы дегеніміз не? Тыңдалым – «аудирование» деген терминнің білдіретін мағынасы – «есту арқылы түсіну». Бұл - айтылған не техникалық ақпараттарға жазылған аудио мәтіндегі сөздерді, сөйлемдерді тыңдай білудің нәтижесінде қабылдау және түсіну деген ұғым».

Ағылшын тілі сабағында тыңдалымның 3 кезеңі қолданылуда, атап айтсақ:

1. **Алдын ала тыңдалу кезеңі (Pre – listening stage):** біз оқушылардың тыңдауға дайындалуына көмектесеміз.

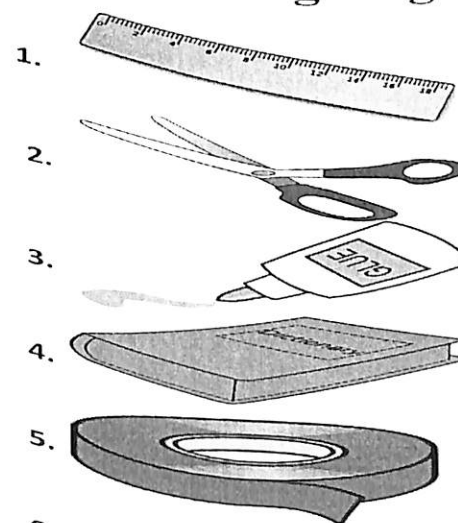
2. **Тыңдалым барысындағы кезең:** біз олардың назарын тыңдау мәтініне аударуға және олардың түсінігін дамытуға бағыттауға көмектесеміз.

3. **Тыңдалымнан кейінгі кезең:** оқушыларға мәтіннен үйренгендерін өздерінің біліміне енгізуге көмектесеміз.

Сабақ барысында тыңдаушыларға жоғарыда аталған 3 кезең бойынша тапсырмалар беріледі.

1. **Алдын ала тыңдалу кезеңі (Pre – listening stage):** Берілетін тапсырма: Берілген жаңа сөздерді аудармаларымен сәйкестендіру. (match new words with their translations). Бұл тапсырманы орындауда білім алушының сөздік қорын тексеруге болады.

Pre – listening stage. Алдын - ала тыңдалу кезеңі.

calendar
dictionary
ruler
scissors
glue stick

2. **Тыңдалым барысындағы кезең (While - Listening stage):** Берілетін тапсырма: Көп нүктенің орнына керекті сөздерді қою. Бұл кезеңде оқушының зейінін, есте сақтау қабілетін, жұпта жұмыс жасай алу қабілетін есепке аламыз.

1. calculator, ruler, sellotape, scissors
2. The _____ is on the desk.
The _____ is in her bag.

3. The _____ are next to the computer.
4. The _____ is in the drawer.

Descriptor. A Learner:

- puts the words correctly.
- writes the words without mistakes.
- fills in gaps and identifies the meaning of the sentences

3.Тыңдалымнан кейінгі кезең: (Post- Listening stage):

Берілетін тапсырма: Берілген мәтінді тыңдау арқылы суреттерді орнына қою. (to put pictures where necessary).

1. Where is the sellotape?
2. Where are the scissors?
3. Where is the calendar?
4. Where is the glue stick?
5. Where is the ruler?

Аталған тапсырмаларды орындау барысында оқушылардың есте сақтау қабілеттері жетіліп, тілдік қоры дамиды. Тапсырмаларды тыңдай отырып, әрбір сөздің дұрыс айтылуын меңгереді.

Ал сабақ соңында оқушылармен бірге ән айтып, тыңдалым барысында транскрипцияны дұрыс қолдануын, сөздерді қатесіз айтуын назарда ұстаймыз.

3. Қорытынды бөлім:

- а) Ойын: « What picture is missing? ».
- б) Өлең: Josh Grodan: You raise me up.
When I am down and oh my soul so weary
When troubles come and my heart burdened be
Then, I am still and wait here in the silence
Until you come and sit awhile with me
You raise me up, so I can stand on mountains
You raise me up, to walk on stormy seas
I am strong, when I am on your shoulders
You raise me up... To more than I can be

Ағылшын тілін игеру кезінде тыңдалым тапсырмаларын орындату – тілді меңгертудегі ең тиімді тәсіл боп табылады. Сондықтан, тыңдалым тапсырмаларын сабақта тиімді пайдалансақ, үш тілді жетік меңгерген, болашағы зор білімді ұрпақ тәрбиелейміз деп нық сеніммен айта аламыз.

Тіл туралы сыр толғадым жүректен...

Қыстаубай Ару

№264 мектеп-лицейдің 8 «В» сынып оқушысы
Жетекшісі – Барахатқызы Ләйля

Біздің ана тіліміз - қазақ тілі. Тіл қай елде болмасын күдіретті, қастерлі әрі асыл мұра болып саналады. Ол адамзаттың бойына ананың ақ сүтімен тарайды. Тіл бүкіл адамның рухани байлығы, құндылығы. Қазақта «Тіл-тіршіліктің бастауы» деген керемет нақыл сөз бар. Әрбір қазақтың өз Отананың патриоты екені мемлекеттік тіліміз - қазақ тілінде сөйлеуден басталады.

«Тілді жасаушы халықтың өзі» деген ойға толықтай келісемін. Халық өз тілінде сөйлей алмай тұрса, бұл мен үшін жүрекке дерт қалдырады. Мына біз, жас жеткіншектер, тіпті ересек азаматтар мен азаматшалар Қазақстан Республикасының болашағымыз. Олай болса, болашақ – біздің қолымызда. Әрине, қазір жүректе тұрған бар сырымды жайып салсам мына парақта бет жетпей қалар. Бірақ сонда да мен бүгін ішкі сырымның бір бөлшегін сыртқа шығарамын.

Мен көше бойымен жүріп келемін. Сәл уақыттан кейін менің қасыма екі апай отыра кетті. Байқасам американдықтар сықылды. Өз тілінде сөйлеп жатқанда менің таңғалғаным: олар өзге мемлекетте жүрсе де тек өз тілдерінде сөйледі. – Ал, біз ше? – дедім ішімнен. Біздің жер бетінде ойып тұрып алатын орнымыз бар. Онда неге осы ойып тұрып алған орынды қайта жоюға ұмтыламыз? Әрине, біз жоюға ұмтылып жатқан жоқпыз! – деп іштей наразылық білдіретін шығарсыздар, бәлкім... Найзаның ұшымен, білектің күшімен келген қазақ даласында, тәуелсіз елімізде өмір сүрсек те, ана тілімізді шұбарлап, керек десеңіз сөйлегісі келмейтіндер де баршылық. Қазақша сөйлесек біз қалай ел боламыз?! Қазақ жерінде шала қазақша сөйлейтіндер жылдан-жылға артып келеді. Қазақ тілі мемлекеттік тіл болғандықтан, оны шын жүректен қабылдау керек. Иә, көп тіл білген жақсы. Ал, ана тілінді білу – әлемнің алпыс тілін білумен тең екенін ұмытпауымыз керек. Өйткені, тіл сенің абыройың, ар-намысың.

Бүгінгі күн біздің елімізде тілдердің үш тұғырлығы деген жаңа термин де пайда болды. Әлемдік өркениетке қадам басу үшін қазақ тілімен қатар орыс және ағылшын тілдерін де жетік білуді талап етуде. Біздің мектебімізден де осыған орай шет тілін меңгеру үшін білім алып жатқанымызға қуанамыз. Әрине, әлемдік даму үдерістерінен кейін қалып қоюға болмайды. Ана тілін дамыту үшін әркім өз ана тілінде таза сөйлеуі тиіс. Себебі, жүйелі тіл - жүйелі ойды құрайды. Тіл - қай ұлттың болмасын тарихы мен тағдыры, тәлім-тәрбиесінің негізі. Тіл - халықтың жаны. Тіл жойылса, халық та жер бетінен жоғалады. Бүгінгі қазақ қоғамындағы тіл мәселесінің басы да өз тілін білмеуден басталады. Тіл тағдыры - ел тағдыры екенін еш уақытта ұмытпайық. Әрбір адам өз ана тілін білуі және мемлекеттік тілін құрметтеуге міндетті. Мен өз ана тіліммен мақтанамын және мемлекеттік тілді құрметтеймін!

Тіл туралы тебіренісімді мына шумақтармен жалғастырсам деймін:
Шындықты айтып, сөз өткізген сүйектен,
Тіл туралы сыр ақтардым жүректен.
Жаны қазақ, қаны қазақ әр пенде

Туған тілін сүйсе деген тілекпен.
Тілім менің – асыл мұрам, байлығым,
Бетке тұтар мақтаныш пен айбыным.

Қастерлендер сол тілімді пір тұтып,
Еңселі ел болам десең әрбірін!

Ақпаратты қорғаудың криптографиялық әдістері

Серікқызы Назгүл
№264 мектеп-лицейінің информатика
пәнінің мұғалімі

Алғашқы ашылған және қорғалмаған дайын ақпарат шифрланады, сонымен бұл шифрограммаға, басқаша айтқанда жабық текстке немесе графикалық бейнеге айналады. Осы түрде ақпарат қорғалмаған байланыс желілері арқылы да жіберіле береді. Рұқсаты бар тұтынушы ақпаратты алғаннан кейін криптограмманы кері түрлендіру арқылы шифрды ашады, нәтижесінде бастапқы ашық түрдегі ақпарат алынады.

Криптограммалық жүйедегі түрлендіру әдісіне арнайы алгоритмді пайдалану сәйкес келеді. Бұндай алгоритмнің әрекеті бірегей санмен (биттердің тізбегімен) шифрлаушы кілтпен іске қосылады.

Көптеген жүйеде кілт генераторының схемасы нұсқаулар мен командалар жиынтығынан немесе аппаратураның торабынан, немесе компьютерлік программадан, немесе осылардың барлығынан тұрады. Бірақ кез келген жағдайда шифрлау (шифрды ашу) арнайы кілт арқылы іске асырылады. Шифрланған деректер алушы үшін де, жіберуші үшін де ойдағыдай іске асу үшін, дұрыс кілттік нұсқауды білуі және оны құпияда ұстауы керек.

Жабық байланыстың кез келген жүйесінің табандылығы онда пайдаланылатын кілт құпиялығының дәрежесімен анықталады. Сонымен бірге бұл кілт шифрланған ақпараттармен еркін алмасу үшін тораптағы басқа бір тұтынушыға белгілі болуы мүмкін. Бұл жағдайда да криптографиялық жүйе аутентификация (түпнұсқалығын анықтау) проблемасын шешуге көмектеседі. Қаскүнем бұзушы ақпаратты қолға түсірген жағдайда да, оның қолында тек шифрланған текст қана болады. Ал нақты алушы және жіберуші жабық ақпаратты қабылдауда жалған ақпарат алуудан кілтпен қорғалады.

Қазіргі криптография криптографиялық екі алгоритмді біледі: жабық және құпия кілтті пайдалануға негізделген классикалық алгоритм; бір ашық және бір жабық кілтті пайдалануға негізделген ашық кілтті алгоритм (бұл алгоритмдері асимметриялық деп шифрлаудың қарапайым әдісі бар).

Псевдоықтимал сандар генераторын пайдалану шифр гаммасын белгілі кілт болғанда псевдоықтимал сандар генераторының көмегі арқылы генерациялаудан және алынған гаммаға кері әдіс арқылы деректерді ашу мүмкіндігін қондырудан тұрады.

Псевдоықтимал сандар генераторын пайдалану арқылы шифрлаудың сенімділігі генератордың характеристикасынан да, алынған гамманың алгоритмінен де тәуелді болып келеді.

Криптографиялық қорғаудың бұл әдісі оңай және шифрланудың жылдам орындалуын қамтамасыз етеді. Алайда шифрды ашуға информациялық тағандардың жетіспеушілігі бұл әдісті күрделі информациялық жүйелерде, мысалы банк жүйелерінде пайдалануға болмайды.

Классикалық криптография бір құпиялы бірлікті - кілтті пайдаланады, ол жіберушіге мәліметтерді шифрлеуге, ал мәліметті алушыға оны қайта шифрден шығаруға мүмкіндік береді. Деректерді магниттік немесе ақпараттарды басқадай

тасушыда сақтаған жағдайда кілт мәліметтерді тасушыға жазатын кезде шифрлеуге, немесе оқу үшін шифрді ашуға мүмкіндік береді.

Мәліметтерді криптографиялық қорғаудың көптеген алгоритмдері бар. Олардың ішінде DES, DSA, RSA, AES, Жапондық FEAL-4 және FEAL-8, Ұлыбританиялық В-сгурт алгоритмдерін; Ресейдегі ГОСТ 28147-89 бойынша шифрлеу алгоритмі және т.б атауға болады.

Қазіргі кезде деректерді криптографиялық қорғаудың перспективалық жүйесі асимметриялық криптожүйе болып саналады, ол ашық кілттік жүйе деп аталады. Мұндай жүйенің мән-маңызы шифрлеу мен шифрді ашудың бір-бірінен айырмашылығында. Бұл жерде шифрлеудің кілтті жүйені қолданушылардың барлығына белгілі болуы мүмкін. Бірақ шифрді ашу үшін арнайы бөлек құпия кілт қолданылады. Сонымен, ашық кілтті білу құпия кілтті білуге мүмкіндік бермейді. Осылайша, осы құпия кілтті білетін алушы ғана жіберілген ақпараттың шифрын аша алады.

Ашық кілтті бар криптографиялық жүйенің мәні-маңызы, оның қайтымсыз функцияларды пайдалануында (кейде бұларды бір бағытталған немесе бір жақты деп атайды) келесі қасиеттерді сипаттайтын функциямен жұмыс істеуге мүмкіндік береді: Бұлар берілген алғашқы мән үшін белгілі бір функция көмегімен соңғы нәтижені оңай есептеуге болатындығымен, және осы нәтижені пайдаланып алғашқы мәнді есептеу өте қиын болатындығымен сипатталады.

Білікті мамандар ашық кілт жүйесін ақпараттар тасығышында сақталатын деректерді қорғауға пайдаланғаннан, жіберілетін деректерді шифрлеу үшін пайдалану анағұрлы тиімді деп санайды. Бұл алгоритмді пайдаланудың тағы бір мүмкіншілігі – ол жіберілетін мәліметтердің немесе құжаттардың түп нұсқасын растайтын цифрлық қол.

Асимметриялық криптожүйелердің болашағы зор, себебі бұл жүйеде кілттерді басқа қолданушыға беру пайдаланылмайды, ол аппараттық және программалық әдіс арқылы іске асырылады. Соңғы уақытта мәліметтерді беру және өңдеу жүйесіндегі құжаттардың түпнұсқалығын растайтын қолдың қолжазбасын электронды цифрлі қолмен (ЭЦҚ) алмастыру сұрағы туындап жүр. Бұл қолмен барлық жай мәліметтерден бастап, келісім шартпен бітетін электрондық құжаттарды растауға пайдалануға құпиялы мәліметтерге басқа қолданушылардың кіруін бақылау үшін де пайдалануға болады. ЭЦҚ-ға негізгі екі талап қойылады: фальсификациялаудың өте қиындылығы және тексерудің жеңілдігі.

ЭЦҚ-ды іске асыруда классикалық криптографиялық алгоритмін және асимметриялық криптографияны да пайдалануға болады, оның соңғысында ЭЦҚ-ға қажетті барлық қасиеттер бар.

Бірақ ЭЦҚ белгілі бір жағдайларда іске қосылатын, қауіпті салдары бар «трояндық ат» программалары класының жалпыланған түріненің әрекеттеріне аса шалдыққыш. Мысалы, қол қоюылуға дайындалған документі бар файлды оқу барысында бұл программа қол қоюшының атын, күнін немесе басқа да бір мәліметтерді өзгертіп жіберуі мүмкін (мысалы, төлем ақы документтерін және т.с.с.)

Сондықтан ЭЦҚ жүйесін таңдауда рұқсатсыз кіруден деректерді сенімді қорғайтын, криптографиялық кілтті және ЭЦҚ-ны өндіретін аппараттық іске асыру жүйесіне артықшылық беру керек.

Осы айтылғандардан сенімді криптографиялық жүйе келесі талаптарды қанағаттандыруы керек:

- Тұтынушыға шифрлеу мен шифрды ашу процедуралары «айқын» болуы керек;
- Жабық ақпараттың шифрін ашу аса үлкен қиындық туғызуы керек;

• Жіберілетін деректер мазмұны криптографиялық алгоритмнің нәтижелігіне әсер етпеуі керек;

Криптографиялық қорғаудың сенімділігі шифрлеу алгоритмінің құпия мазмұнынан тәуелсіз болуы керек (мысалы, DSA, DES және ГОСТ28147-89 алгоритмдері мысал болады).

Информацияны қорғау, шифрлеу, оны ашу процесстері кодталатын объект пен процесстерден, олардың қасиеттерінен, ауыстыру ерекшеліктерімен байланысты. Мұндай объект пен процесстерге материалдық объекттер, ресурстар, тауарлар, хабарламалар, ақпарат блоктары, транзакциялар (жүйенің деректер қорының базасымен өте аз мөлшердегі әрекеттестік) жатады. Кодтау қорғау мақсаты мен бірге деректерге тез қол жеткізу арқылы кезкелген тауар мен өнімді тез анықтауға, олардың өндірушілеріне тез шығуға көмектеседі. Жүйе бойынша әртүрлі географикалық аймақтарға шашылып тасталған, бірақ бір келісімге қатысты операциялар логикалық бір тізбекпен байланыстырылады.

Мысалы, штрихталған кодтау материалдық ағындардың, мысалы товарларлар ағынының элементтерін автоматты тануда пайдаланылады және нақты уақыт аралығында олардың орын ауыстыруын қадағалайды. Кәсіпорынды басқарудың тиімділігін арттыруға, материалдар және өнімдер тасқынын басқару шапшаңдылығын арттыруға қол жеткізіледі. Штрихталған код ақпаратты қорғау мен қатар, кодтарды тез жазуға және тез оқуға мүмкіндік береді. Штрихталған кодтар мен бірге ақпаратты қорғау мақсатымен бірге голографикалық әдістер де пайдаланылады.

Голографияны пайдалану арқылы ақпаратты қорғау өзекті мәселе және даму үстіндегі бағыт болып табылады. Тербелістердің әртүрлі табиғатын жазатын және өндейтін әдістерді, құралдарды зерттейтін және ойлап табатын ғылым мен техниканың бөлігі болып табылады. Оптикалық голография толқындардың интерференция құбылысына негізделген. Толқындардың интерференциясы кеңістікте толқындардың үлестіруінде және нәтижелік толқындардың кеңістікте баяу үлестірілуінде байқалады. Интерференция кезінде пайда болатын суретте объект туралы информация болады. Егер бұл суретті жарық сезгіш бетке түсірсек голограмма аламыз. Голограмманы тірек толқыны арқылы сәулелендірсек, онда объектің үш өлшемді бейнесін көруге болады. Голограмманы табиғаты әртүрлі кезкелген толқындарға пайдалануға болады, қазір әртүрлі мақсаттағы өнімдерді тануда практикалық қолданыста жиі пайдаланыла бастады.

Қазіргі кезде кодтар технологиясын пайдаланудың мақсаты – ол информация қорғау, еңбек шығынын азайту, тез өндеуді қамтамасыз ету, компьютер жадын үнемді пайдалану, деректерді жүйеге келтіру және классификациялау негізінде формальды суреттеу.

Кодтау, шифрлеу және деректі қорғау жиынтығы өнеркәсіп - шаруашылық процесстерінің информациялық нақты бейнесінің, материалдық, қаржылық және басқа тасқындардың жүру жолының бұрмалануынан сақтайды, Ал бұл басқару шешімдерінің дәлелделінген, дұрыс қабылдануына жағдай жасайды.

Электрондық поштаны ЭЦҚ-мен қорғау

Әр хаттың соңында өз қолымызды қоюға әбден үйренгенбіз, бұл қабылдаушыға хатты кім жазғаны туралы хабар етеді. Бұдан басқа, құжатқа жауап беруші адамның қолы қойылса, онда құжатқа заңды күшке беріледі. Электрондық құжаттарды жеткізу құралдары ене бастағаннан бері, оның сенімділігінің мәселесі көтеріле бастады. Биттер немесе пикселдер қатарын көшіріп алу қиындыққа соқпайды. Қазіргі замандағы телекатынастық арналар жіберілген құжаттарды жолай ұстаудан және бұрмалаудан

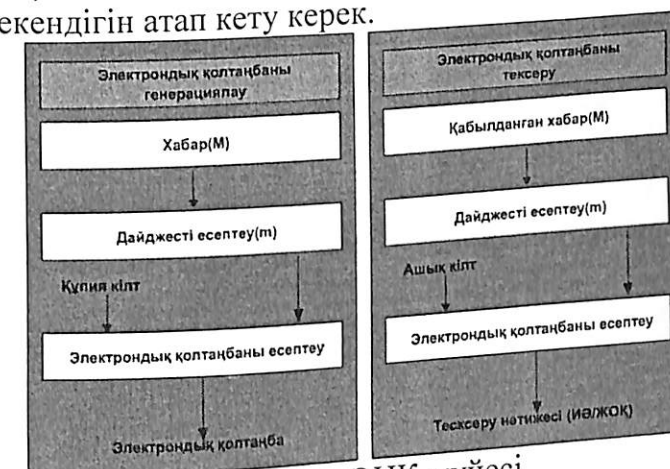
қорғалмаған. Сондықтан жіберілетін құжаттарды қорғау үшін электрондық цифрлық қолтаңбалар қолданылады

Электрондық цифрлық қолтаңба (ЭЦҚ) телекатынас арналарымен тасымалданатын мәтіндерді аутентификациялау үшін пайдаланылады. Цифрлық қолтаңба - қол қойылатын мәтінмен бірге жіберілетін қосымша онша көп емес цифрлық ақпарат.

ЭЦҚ жүйесінің өз құрамында екі процедура бар: қолтаңба қою процедурасы және қолтаңбаны тексеру процедурасы. Қолтаңба қою процедурасында хабар жіберушінің құпия кілті пайдаланылады, ал қолтаңбаны тексеру процедурасында - жіберушінің ашық кілті.

ЭЦҚ-ны қалыптастыру кезінде хабар жіберуші ең алдымен қол қойылатын М мәтіннің $h(M)$ хэш-функциясын есептеп шығарады. Есептеп табылған $h(M)$ хэш-функциясы бүкіл М мәтінін сипаттай алатын бір қысқа ғана ақпараттардың m блогінен тұрады. Содан соң m саны жіберушінің құпия кілті арқылы шифрленеді. Осылайша алынған сандар жұбы берілген М мәтінінің ЭЦҚ-сы болып шығады.

ЭЦҚ-ны тексеру үшін хабар алушы М мәтінді қабылдаған кезде қайтадан $m=h(M)$ хэш-функциясын есептейді. Содан соң жіберушінің ашық кілті көмегімен хэш-функцияның есептеп табылған m мәнінің алынған қолтаңбаға сәйкестігі тексеріледі. ЭЦҚ жүйесінде пайдаланушының құпия кілтін білмей оның ЭЦҚ-сын қолдан (жалған) жасауға мүмкіндік жоқ екендігін атап кету керек.

3.1-сурет. ЭЦҚ жүйесі

Әр қолтаңбада мынадай ақпарат болады:
- қол қойылған дата; осы қолтаңба кілтінің жарайтын мерзімінің аяқталу уақыты;
- файлға қол қойған адам туралы мәлімет (аты-жөні, қызметі, жұмыс орнының қысқаша аты);
- қол қоюшының ұқсастырғышы (ашық кілттің аты); цифрлық қолтаңбаның өзі.

SHA алгоритмі
Қауіпсіз хэштеу алгоритмі SHA (Secure Hash Algorithm) АҚШ-та 1992 жылғы SHS (Secure Hash Standard) қауіпсіз хэштеу стандартты құрамында жасалған. SHA хэштеу алгоритмі DSA цифрлық қолтаңба алгоритмімен бірге пайдалануға арналған. Ұзындығы 2^{64} биттен кем М хабарды енгізгенде SHA алгоритмі 160-биттік шықпа хабарын жасап шығарады. Ол хабардың дайджесті MD (Message Digest) деп аталады. Содан соң хабардың дайджесті DSA алгоритмінің кірмесі ретінде пайдаланылады. DSA алгоритмі М хабарының цифрлық қолтаңбасын есептеп шығарады. Хабардың дайджесті хабардың өзіне қарағанда қысқа болғандықтан цифрлық қолтаңбаны хабардың дайджесті үшін қалыптастыру қол қою процесінің тиімділігін арттырады. Хабардың дайджесті дайджестің қолтаңбаны тексеруші пайдаланушының өзі де есептеп шығаруы керек.

Тасымалдау кезінде хабарға енгізілген кез келген өзгеріс дайджестте өзгеріс туғызады. Сондықтан қабылданып алынған қолтаңба тексеруден өтпей қалады.

SHA алгоритмі былай жұмыс істейді. Ең алдымен бастапқы М хабары 512 битке еселенетіндей етіп толықтырады. Хабарды қосымша толтыру келесі түрде жүзеге асырылады: алдымен 1 қосылады, одан соң 512 еселенген биттерден 64 биті кем болатын хабар құрастыру үшін канша 0 керек болса сонша нөл қосылады. Ең соңында бастапқы хабардың ұзындығының 64-биттік көрсетімі қосылады.

A=67 45 2 301

B=E F C D A B 8 9

C=9 8 B A D C F E

Бес 32-биттік (оналтылық санау жүйесінде берілген) айнымалылар алынады. Осыдан соң алгоритмнің бас циклы басталады. Мұнда хабардағы 512 биттік блоктар бірінен соң бірі кезекпен өңделеді. Алғашқы бес A, B, C, D, E айнымалылар басқа a, b, c, d, e айнымалыларға көшіріледі: a=A, b=B, c=C, d=D, e=E.

Бас цикл әрқайсысында 20 операция бар төрт циклдан тұрады. Әрбір операция бес a, b, c, d, e айнымалылардың үшеуінің бейсызықтық функциясын жүзеге асырады, одан соң ығыстыру мен косуды орындайды.

SHA алгоритмінде бейсызықтық функциялар жиыны бар:

$f_t(X, Y, Z) = (X \wedge Y) \wedge (\neg(X) \wedge Z)$ $t=0, \dots, 9$ үшін,

$f_t(X, Y, Z) = X \oplus Y \oplus Z$ $t=20, \dots, 39$ үшін,

$f_t(X, Y, Z) = (X \wedge Y) \vee (X \wedge Z) \vee (Y \wedge Z)$ $t=40, \dots, 59$ үшін,

$f_t(X, Y, Z) = X \oplus Y \oplus Z \vee (X \wedge Z)$ $t=60, \dots, 79$ үшін.

мұнда: t - операцияның нөмірі.

Алгоритмде төрт тұрақты шама пайдаланылады:

$K_t = 5A827999$ $t=0, \dots, 19$ үшін,

$K_t = 6ED9EBA1$ $t=20, \dots, 39$ үшін,

$K_t = 8F1BBCDC$ $t=40, \dots, 59$ үшін,

$K_t = CA62C1D6$ $t=60, \dots, 79$ үшін.

Хабар блогы 32-биттік он алты сөзден ($M_0 \dots M_{15}$) 32-биттік сексен сөзге ($W_0 \dots W_{79}$) келесі алгоритм көмегімен түрлендіріледі:

$W_t = M_t$ $t=0, \dots, 15$ үшін,

$W_t = (W_{t-3} \oplus W_{t-8} \oplus W_{t-14} \oplus W_{t-16}) \lll 1$ $t=16, \dots, 79$ үшін,

Мұнда t-операция нөмірі ($t=1, \dots, 80$); W_t - кеңейтілген хабардың t-ші сублогы; $\lll S$ - солға S-битке циклдік ығысу.

80 операциядан тұратын бас циклді келесі түрде жазуға болады:
For t=0-ден 79-ға дейін

$TEMP = (a \lll 5) \oplus f_t(b, c, d) \oplus e \oplus W_t \oplus K_t$

e=d

d=c

c=(b<<<30)

b=a

a=TEMP

Бас цикл аяқталған соң a, b, c, d, e мәндері A, B, C, D, E мәндерімен қосылады, содан соң алгоритм деректердің келесі 512-биттік блогын өңдеуге кіріседі. Ең соңында, нәтиже A, B, C, D, E мәндерінің конкатенциясы түрінде қалыптастырылады.

Жаңартылған бағдарлама – білімді болашақ кепілі

Халыкова Сауле

№ 264 мектеп-лицейдің

қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Қай елдің болсын өсіп-өркендеуі, ғаламдық дүниеде өзіндік орын алуы оның ұлттық білім жүйесінің деңгейіне, даму бағытына байланысты. «Ұрпағы білімді халықтың болашағы бұлыңғыр болмайды» дегендей, жас ұрпаққа сапалы, мән-мағыналы, өнегелі тәрбие мен білім беру-бүгінгі күннің басты талабы.

Шындығында мұғалімнің алдында оқушыларға білім мен тәрбие беруде үлкен жауапкершілік тұр. Әрбір оқушыны оқытып тәрбиелеуге байланысты мәселелерді өздігімен және шығармашылық ынтамен шешуге қабілетті жаңашыл мұғалім керек. Жаңа заман тез өзгермелі, білімді де білікті, тың серпіліске, өзгеруге дайын және жаңа талап межесінен көріне алатын шығармашыл да кәсіби шебер мұғалімдерді қажет етіп отырғанына көзіміз жетті. Оқушылардың мектепте табысты оқуы ғана емес, өмірде де табысты болуы мұғалімнің қабілетіне, оның құзыреттілігіне байланысты екенін терен түсіндік. Мұғалім оқушылар үшін қандай да бір пән бойынша білім беретін адам ғана емес, сондай-ақ олардың оқудағы еңбегін қызықты, тиімді ұйымдастыра алатын, оларға үлгі болатын ерекше тұлға болуы керек. Жаңа заман мұғалімнен күнделікті оқушылармен қарым-қатынас барысында әрбір жағдаят үстінде ерекше білім деңгейін көрсетуді және шығармашыл шешім қабылдай алуын талап етіп отыр. Оны қанағаттандыру үшін қазіргі заманның мұғалімі жаңашыл, икемді, өзгерісті тез қабылдай алатын, жан-жақты, жаңа педагогикалық инновациялық технологияларды меңгерген болуы керек.

Кіріктірілген білім беру бағдарламасында қазақ тілі пәнінің берілу жайы да өзгеше. Бағдарлама оқушының төрт тілдік дағдысын: тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым дағдыларын жетілдіруге бағытталған. Бұл төрт дағды оқу жоспарында «Шиыршық әдісімен» орналастырылған және бір-бірімен тығыз байланысты. Яғни, жыл бойына бірнеше рет қайталанып отырады және сынып өскен сайын тілдік мақсат та күрделене түседі.

Бағалау жүйесі де түбегейлі өзгеріске ұшырап, критериалдық бағалау жүйесіне өтеді. Критериалды бағалау кезінде оқушылардың үлгерімі алдын ала белгіленген критерийлердің нақты балдары бойынша өлшенеді. Оқушылардың пән бойынша үлгерімі екі тәсілмен бағаланады: қалыптастырушы бағалау және жиынтық бағалау. Критериалды бағалау, кері байланыс тәсілі XXI ғасырдағы қарқынды дамып келе жатқан зияткерлік және техникалық ортада табысты болу үшін қажетті дағдыларды меңгертуге бағытталған. Олар оқушыларды сын тұрғысынан ойлау, бірлесіп жұмыс істеу, ақпаратты өңдеу, проблемаларды шешу сияқты анағұрлым жоғары деңгейдегі көптеген дағдыларды өз бетінше меңгеруге және зерделеуге дайындайды және ынталандырады. Осы дағдыларды жоғары дәрежеде меңгеру математика бойынша білім беру бағдарламасында бірлескен зерттеу және ғылыми зерттеу жүргізу дағдыларына баса назар аударса, дүниетану пәні аясында ойлау дағдыларын дамытуды көздейді. Міне,

жаңа бағдарламаның тиімділігі ғылымның қай саласында болсын, өз нәтижесін жоғарғы дәрежеде көрсете алады. Бүгінгі бүлдіршін – болашақтағы еліміздің ертеңін ойлайтын азамат. Ол көп тіл білумен қатар, кез келген ортада өзінің білімі мен ашық ойы, еркін пікір алмасуы арқасында жан-жақты қырын көрсетіп, өзіне сенуге болатын сенімді серіктеске айналады. Сондықтан, болашаққа бастайтын даңғыл жолдың қазығын осы кезден нық қадауымыз керек.

XXI ғасыр – техниканың озық дамыған ғасыры. Бүгінгі орта білім беру ісіне қойылар талаптар қай кездегіден де күрделі маңызды. Өйткені бізді дамудың жаңа кезеңі күтіп тұр. Сол кезеңге лайық ұлттық санасы жаңғырған жаңа ұрпақ тәрбиелеу міндеті мойынымызда. Барлық кедергілерді жеңу, табысқа талпыну өз қолымызда деп білемін.

Пайдаланылған әдебиет:

Қазақ тілі мұғалімдерінің біліктілігін арттыру бағдарламасы. Мұғалімге арналған үлестірме материал-2015жыл.

Сызу пәнінің болашақ техникалық мамандарды қалыптастыруға әсері, проблемалары

Джусупова Айнұр Мировна

Қазақ гуманитарлық заң және техникалық колледжінің арнайы пәндер оқытушысы, магистр

Еліміздегі техникалық даму әрбір адамның жоғарғы деңгейде графикалық сауаттылығымен, мәдениеттілігімен тығыз байланысты. Өндірісті автоматтандыру, механикаландыру және олармен жұмыс істеу үшін адамдардың техникалық сауаттылығын қажет етеді. Ал техникалық сауаттылық, сызбаларды еркін оқу, оларды орындай да білуі екені мәлім. Заман талабына сай бұрынғы сызу пәнін оқыту бағдарламасында кейбір өзгерістер енгізіліп, негізінен техникалық сызбаларға көбірек көңіл бөлініп келеді.

Әрбір мұғалімнің алдында үш сұрақ тұрады: неге оқыту, не үшін оқыту және қалайша оқыту. Бұл сұрақтарға жалпы көлемде осы пәннің оқу бағдарламасы жауап береді. Бұл құрстың алдына қойған мақсаты педагогикалық дидактика негіздеріне сүйене отырып, сол сұрақтарға мүмкіндігінше толығымен жауап беру. Сондықтан – болашақ мұғалімдерге, еңбек жолын енді бастаған сызу пәнінің жас мұғалімдеріне әдістемелік көмек беру, дәріс берудің негізгі формаларымен, әдістерімен және әртүрлі тәсілдерімен таныстыру қажет.

Сызу пәнін оқыту процесінде оқушының өзіндік еркін шығармашылығын дамыту керек. Сызба әдістері –бұл жалпы білім берудің, тәрбиелеудің мақсаты мен талабына сәйкес графикалық сауаттылықтың мазмұны мен әдістерін анықтайтын педагогика ғылымдарының бір саласы. Сонымен бірге сызу әдістері графикалық жұмыстар орындаудағы формаларды талдауда және оқу процесін тиімді ұйымдастыруға үнемі тәсілдерді қолдану әдістерін зерттейді.

Әрбір мұғалім өзінің педагогикалық қолтаңбасына, темпераментіне, эрудициясына, шеберлігіне және өзіндік мінез-құлқына сәйкес өз тәжірибесінде басқа да әртүрлі әдістермен бірге өзге тәсілдерді қолдануы да мүмкін.

Әрбір тәжірибелі мұғалім әрдайым оқулықтан оқып білгенін сын көзбен қарап, өзінің кәсіби тәжірибесімен салыстыра отырып, нақты жағдайына бейімдегеннен кейін ғана ол кітапты қалай қолдануға болатынын ойлана отырып, шешім қабылдайды. Сызу пәнін оқытудағы әдістемелік талаптар төмендегідей:

- сызу пәнін оқытудағы тәжірибелі мұғалімдердің қолданып жүрген тиімді әдістері;
- оқушылардың ойлану қабілетін және кеңістіктегі нәрсені көз алдына елестете білуіне талаптандыратын әдістер мен құралдар;
- аксонометриялық проекция негіздеріне сәйкес орындалған эскиздер мен көрнекі кескіндерін бейнелеу әдістері мен құралдары;
- практика жүзінде сызбаларды оқи да, орындай да білуіне мүмкіндік жасауды қамтитын әдістер мен құралдар.

Ғылым мен техниканың дамуына сәйкес, орта мектеп оқушыларының графикалық дайындығын жақсартуды керектігі, бұл-өмір талабы. Осыған байланысты оқу пәндерінің системасында сызу пәнінің алатын орны анықталып, ол өз орнын табу керек. Неғұрлым осы пәнді оқыту әдістемелерін жетілдіріп, оны өмірге дұрыс пайдалана білсек, соғұрлым адамзат тіршілігінің барлық саласында қолданылатын сызбаларды оқушыларымыз оқи да, орындай да алар еді. Оқушыларға жалпы сызбаларды оқуды үйретуде, оның ішінде жұмыс сызбаларын оқытуда олардың еңбектерін жан-жақты елеп, марапаттап отыру оқушылардың сызу пәніне деген ынтасын артыруға көп себеп болары сөзсіз. Бейнелеу өнерімен бірге сызу пәні де оқушыларды графикалық сауаттылыққа баулиды. Жазықтық бетіне кеңістіктегі формаларды кескіндеу арқылы оның мазмұнын түсіну, басқа пәндерді оқуда да үлкен көмегін тигізетінін ескерген жөн. Сондықтан әрбір сабақта оқушы өз логикасымен ойланып, практикалық болмаса графикалық жұмыс істегені дұрыс. Бұл жерде айта кету керек, бірыңғай графикалық, болмаса практикалық жұмыс пен шектелуге болмайды. Терең теориялық біліммен қаруланған оқушы, практикалық білімді тығыз ұштастыру арқылы ғана өз дәрежесіндегі графикалық сауатты оқушы бола алады. Әртүрлі тәсілдермен орындалған түрлі сызбаларды, графикалық кескіндерді, схемаларды еркін оқи да, орындай да білген оқушы осы пәнді толық игереді деп есептеуге болады.

Оқушылардың сызба құралдарын дұрыс пайдалана білуін қалыптастыру, техникалық сызбаларда геометриялық негіздерді игеру ғана емес, кейбір қарапайым заттардың сызбаларын оқи да, орындай да білуі басты мақсат екенін білеміз. Осыған қарамастан, қазіргі таңда мектептен колледжге келген оқушылар сызбаларды орындай алмай, сызба құралдарын қалай қолдануды да білмей келітінін жиі кездестіріп жүреміз. Бұл нені білдіреді? Мектептерде сызу пәніне немқұрайлықпен қарайтынын білдіреді. Өз маманы сабақ бермейді немесе жауапкершілігі төмен, өз мамандығын сүймейтін адам береді деп түсінеміз.

Қорытынды

Болашақ техникалық мамандарды дауярлаудағы сызу пәнінің маңыздылығы зор. Сондықтан, мектепте сызу пәнін қандай мамандар беретінін анықтау. Сызу пәнін оқытуға аса мән беріп, курс сағатын көбейту қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Ералин Қ., Матеева Т. Сызуды оқыту әдістемесі. (Бейнелеу өнері және сызу мамандығы студенттеріне арналған дәрісбаяндар мен практикалық тапсырмалар жинағы). - Түркістан. Тұран. 2011. - 85 бет.
2. Жидебаев А. Бейнелеу өнері және сызу дәрісханасы. Әдістемелік құрал. - Алматы. Республикалық баспа кабинеті. 1998.
3. Қабдыкайыров К. Монахов В.М. Педагогическая технология проектирование учебного процесса /Вестник Каз. ГУ, серия «Педагогические науки», 1998-№ 1.С-52-54.
4. Қазақстан Республикасы «Білім беру» бағдарламасы. Қазақстан мұғалімі. - 2000. - №3-1бет
5. Қоянбаев Ж.Б., Қоянбаев Р.М. Педагогика. - Алматы. 2000.

6. Солтанбекова О. Технологический подход к обучению// Высшая школа Казахстана. №4, 2004.
7. Шәкәрім атындағы Семей Мемлекеттік Университетінде жарияланған «Сызуды оқыту әдістемесі» Оқу-әдістемелік материалдар, 8/01-2014

Қозғалыс қауіпсіздігіне әсер ететін психофизиологиялық факторлар

Садықова А. Ш., Тулегенов С.У.
Қазақ гуманитарлық заң және техникалық
колледжінің арнайы пәндер оқытушылары

Дүние жүзі бойынша автомобиль өндірісі автомобильдерді жасап шығаруды жылдан жылға ұлғайтуда. Автомобильдердің өсуі жол қозғалысының қауіпсіздігін қамтамасыз ету бойынша жұмыстарға аса үлкен назар аударуды талап етеді. Көше жол тораптарында және автомобиль магистральдарында көлік құралдарының көбеюімен байланысты апаттылықтың да деңгейі өсуде, ал қозғалыс қауіпсіздігінің деңгейін жоғарылату іс-шаралары көлік құралдарының саны өскен сайын қиындап барады.

Жол қозғалысының қауіпсіздік проблемасы экономикалық тұрғыдан қарағанда үлкен назар алуды талап етеді, себебі жолдарда үлкен жылдамдықты көлік құралдарын пайдалану, оны қамтамасыз ету, олардың өнімділігінің ұлғаюына әкеліп соғады. Сонымен қатар соңғы кезде жол-көлік оқиғасы салдарынан зардап шеккен адамдардың саны және материалдық шығындардың көбеюіне байланысты жол қозғалысы қауіпсіздігін қамтамасыз ету мәселелері үлкен маңызға ие.

Адамның бойында қоршаған ортаның жағымсыз және қауіпті жағдайларынан сақтандыратын орталық жүйке жүйелерімен байланысқан сезім мүшелері жұмыс істейді. Атап айтқанда: тері арқылы адам жылу мен салқынды ажырата алады, көз арқылы дененің немесе заттың түрін, көлемін, қозғалуын ажыратса, құлақ арқылы дыбысты, мұрын арқылы иісті ажыратуға немесе байқауға болады. Дегенмен ағзаның бұл қызметі әр адамға әр түрлі болып келеді. Сондықтан адам жұмысқа орналасар кезде және жұмыс атқарып жүрген кезде уақытылы дәрігерлік бақылаудан өткізіліп отырады. Мұның өзі еңбек қауіпсіздігін сақтаудың алғашқы шарттарының бірі болып есептеледі. Сонымен еңбек қауіпсіздігіне әсер ететін психологиялық факторларға сезу, қабылдау, назар аудару, есте сақтау, ойлау, әсерлену, жұмысқа қабілеттілік, шаршағыштық жатады. Енді осы факторларға жеке-жеке тоқтап өтетін болсақ:

Сезіну немесе сезу-қоршаған ортадағы құбылыстың кейбір қасиеттерінің адамның ұғымына әсері. Егер адамның бір мүшесі кенет қатты ауырса немесе бір заттың дыбысы қатты шықса, болмаса жарық бірден кенеттен жарқ ете қалса адамда қорғану реакциясы пайда болады. Мысалы: транспорт құралының қозғалтқышындағы дыбыс немесе транспорт құралының қыратты жерде қисаюы, тағы басқа құбылыстар адамның сезіміне әсер етпей қоймайды. Әрине, сезу-адамның сезім мүшелерінің жұмыстарының сол жұмысты сапалы және дер кезінде орындауға деген ынтасына байланысты болады. Қабылдау немесе ұғыну-адамның ұғымына қоршаған ортаның жеке қасиеттерінің емес, түгелдей толық әсері, яғни ол иллюзия (қиялдау). Иллюзия (қиялдау) дегеніміз құбылысты, затты және оның арақашықтығын өзгеше ұғыну. Мысалы: қатты айналып тұрған бөлшек бір қарағанда қозғалмай тоқтап тұрған сияқты болып көрінеді. Ал жүргізушінің иллюзияға бой алдыруы қайғылы оқиғаға душар етуі мүмкін.

Назар аудару, зер салу-еңбек қауіпсіздігінің басты кепілі. Ол кезде адам басқа ешнәрсе ойламай, тек қана назары қолындағы затқа түседі. Мысалы: жүргізуші транспорт құралын басқарып айдағанда назарын жолға аударып отырады. Адамның қызығып еріксіз назарын басқа затқа аударуы мүмкін. Мұндай жағдайлардың нәтижелері де тосын оқиғаларға әкеліп соқтыруы мүмкін.

Есте сақтау, жадында сақтау-адамның бұрын көрген, естіген, қабылдаған сезімдерінің белгі беруі. Әр адамның есте сақтау қабілеті әр түрлі болады және ол ол адамның зерделелігіне, сол құбылысқа назар аударуына байланысты болады. Ойлау-құбылыстың қасиеттерін және олардың өзара байланысын анықтау мақсатында есте сақталған жайларды пайдалану арқылы атқарылатын адам бойындағы жоғары психологиялық процесс. Мәселен, автокөлік жүргізушісін трактор айдауға отырғызғанда, ол ойланп, жылдамдықты дұрыс таба білуі қажет, әйтпесе апатқа ұшырауы мүмкін. Әсерлену, қызығу-адамның затқа қатынасын білдіреді. Оның пайдасы да зияны да баршылық. Сондықтан барлық жағдайда адам өзін өзі игере білуі қажет. Жұмысқа қабілеттілік, іскерлік-адамның өз жұмысын дер кезінде сапалы орындау қабілеті. Ол адамның денсаушылығына, машыктануына, еңбек пен демалыс режимін дұрыс пайдалана білуіне байланысты.

Шаршағыштық - адамның жұмысқа қабілетінің төмендеуі. Ол кезде адамның есте сақтау қабілеті нашарлап, зерделілігі төмендейді, қауіпті жағдайды алдын-ала сезбейді. Ондай адамдарға демалыс беріледі, жұмысқа қосуға болмайды. Осы айтылғандарға қоса, адамның қауіпсіз жұмыс жасауына бүкіл ұжымның еңбек қорғау ережелерін сақтауының маңызы өте зор. Өйткені еңбек қауіпсіздігіне дұрыс көңіл бөлген кәсіпорындарда қайғылы оқиғалар сирек кездеседі. Жоғарыда айтылған факторларды зерттеп талдау жасай отыра ғалымдар еңбек қауіпсіздігін қамтамасыз етудің тиімді шараларын жасаған. Мысалы: тракторларды немесе басқа өздігінен жүретін ауыл шаруашылық машиналарын жүргізуге жасы 17ден асқан, тиісті құжаты бар және қауіпсіздік техникасы бойынша нұсқау алған адамдарға рұқсат беріледі. Бірақ олар шаруашылық машиналарында жұмыс істеуге 16 жастан бастап рұқсат етіледі. Ал машинаның құрылысын, оған күтім жасауды және қауіпсіздік техникасын білуі тиіс. Ал автокөліктерді басқаруға тиісті куәліктері бар, жасы 18-ге толған адамдар жіберіледі. Ішкілік ішкен адамдарды транспорттың барлық түрін басқаруға жіберілмейді.

Енді еңбек қауіпсіздігін қамтамасыз ету жолдарын қарастыратын болсақ, алдымен барлық өздігінен жүретін машиналарда рульдік басқару, тежеу жүйелері, ілінісу муфтасы, беріліс қорабы, тіркемелі және аспалы механизмдері, жарықпен сигнал жүйелері дұрыс жұмыс жасауы керек. Мысалы, автокөлік сағатына 30 км жылдамдықпен жүріп келе жатқанда олардың тежеу жолы:

- жеңіл автомобильдер үшін	7,2 м
- салмағы 8 т дейінгі жүк машиналарына	9,5 м
- салмағы 8 т жоғары жүк машиналарына	11 м
- ұзындығы 7,5 м дейінгі автобустарға	9,5 м
- ұзындығы 7,5 м жоғары автобустарға	11 м
- мотоциклдерге	7,5 м болуы тиіс.

Автокөлік фарлары қашық жарықты қосқанда 100 м, жақын жарықты қосқанда 30 м-ге дейінгі ара қашықта анық жарық беруі тиіс. Барлық машиналарда бақылау приборлары дұрыс жұмыс жасауы қажет.

Еңбек қорғаудың адам жаракаттануына жол бермейтін техникалық құралдарға негізінен түрлі қоршаулар, бір қалыпты ұстайтын блокировкалар, тежегіштер, ескерту құралдары, бақылау приборлары, қашықтан басқару жатады.

Қоршаулар дегеніміз түрлі айналыста тұрған бөлшектерді, тіпті бүкіл агрегатты қоршайтын қаптамалар, қалқандар, тақтайшалар, кедергілер. Жұмысқа қажетті еңбек жағдайларын жасау жолдары, ол адамның бұлшық етіне түсетін күшті азайту мақсатында басқару тұтқасы мен тежегішті қосымша күшейткіштермен жабдықтау, электронды техникалар мен автоматты басқару түрлерін қолдану, кабинадағы жүргізуші орындығының жұмсақ болуы, кабинаның ішін желдеткіш, жылытқыш, дәрі-дәрмекпен жабдықтау. Сонымен қатар еңбек қауіпсіздігін қауіпсіздік белгілері арқылы реттеуге болады. Қауіпсіздік белгілері: тиым салу белгілері; алдын ала ескерту белгілері; нұсқау белгілері; бағыттаушы белгілер болып бөлінеді. Жалпы қауіпсіздік техникасында қызыл түсті бояумен «тоқта», «өт», «болмайды» деген белгілерді, жасыл түсті бояумен «жол ашық» дегенді, ал қызыл бояу «қауіпті» дегенді, сары түс «назар аудару», «байқап жүр» деген түсінікті білдіреді.

Жолдағы қозғалыс қауіпсіздігін жоғарылату үшін алуан түрлі іс-шаралар жинағын жасау қажет.

Рухани жаңғыру аясындағы сыбайлас жемқорлық мәселелері

Алдабергенов Алмап
Қорқыт атаатындағы ҚМУ-нің 2-курс студенті,
Жусупбекова М.Қ.
ғылыми жетекшісі, з.ғ.к., доцент

Жемқорлық – мемлекеттің тиімділігіне деген сенімдісін етеді және ұлттық қауіпсіздікке төнген тікелей қатер болып саналады. Біздің түпкі мақсатымыз – жемқорлықты құбылыс ретінде жою үшін жемқорлыққа қарсы заңнамаларды жетілдіру арқылы жемқорлықпен күресті қатты күшейтуіміз керек.

Нұрсұлтан Назарбаев.

2017 жылдың 31 қаңтары күнгі Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың «Қазақстанның Үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты Жолдауында экономиканың әлемдік өсімінің орта деңгейден жоғары қарқынын қамтамасыз етуге және 30 дамыған елдің қатарына қарай тұрақты түрде ілгерілеуге лайықталған бес негізгі басымдықты айқындап берді.

Президенттің Жолдауында белгіленген бес негізгі басымдылық еліміздің дамуының барлық салаларын қамтиды, соның ішінде заңның үстемдігін қамтамасыз етуге арналған.

Бірінші басымдық – экономиканың жеделдетілген технологиялық жаңғыртылуы. Бұл басымдықта цифрлық технологияны қолдану арқылы құрылатын жаңа индустрияларды өркендету маңызды кешен екенін атап көрсетті. Осыған орай, Үкіметке «Цифрлық Қазақстан» жеке бағдарламасын әзірлеп қабылдауды тапсырды.

Екінші басымдық – бизнес ортаны түбегейлі жақсарту және кеңейту. Бұл орайда, шаруашылығы, өндіріс, сондай-ақ, тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық салаларындағы қызмет көрсетуді дамытуда мемлекет — жекеменшік серіктестігі аясын кеңейту зор мүмкіндік бермекші.

Үшінші басымдық – макроэкономикалық тұрақтылық. Яғни, ақша — несие саясатының ынталандырушы рөлін қалыпқа келтіру және экономиканы қаржыландыруда жекеменшік капитал тарту арқылы инфляция деңгейін төмендету, экономиканың өсуі, қор нарығын одан әрі дамыту басты міндет болып табылады.

Төртінші басымдық – адами капитал сапасын жақсарту. Тегін оқумен ең әуелі жұмыссыз және өзін-өзі тиімсіз жұмыспен қамтыған жастар, сондай-ақ, кәсіптік білімі жоқ ересек адамдар қамтылулары тиіс. Кәсіптік білім беру жүйесінде экономикадағы жаңа өндірістер үшін мамандар дайындауды жолға қою қажеттігі атап көрсетілді.

Бесінші басымдық – институционалдық өзгерістерге, қауіпсіздікке және сыбайлас жемқорлықпен күреске қатысты. Осы басымдықта, басты назар көбіне сыбайлас жемқорлықтың себептері мен салдарына нықтап, сыбайлас жемқорлықтың алдыналу арқылы заңсыздықтарға жол бермеуді қатаң бақылауға алу мәселелері көрсетілген [1].

Сыбайлас жемқорлықтың мемлекеттің бәсекеге қабілеттілігін едәуір төмендететіні, қоғамда демократиялық қайта құруларды жүзеге асыруды тежейтіні, елдің халықаралық беделіне көлеңке түсіретіні белгілі. Ең бастысы - адамдардың қоғамның демократиялық негізіне деген сеніміне, заң мен әділдікке деген сеніміне, түптеп келгенде, билікке деген сеніміне кері әсер ететіні хақ.

Жасыратыны жоқ сыбайлас жемқорлықпен күрес бүгінде елімізде мемлекеттік маңызы бар түйткілді мәселеге айналды, себебі бұндай әрекеттің мемлекеттік қызметкерлер тарапынан көрініс табуы мемлекеттің дамуына кедергі келтіріп қана қоймай, қоғамда өкіметке, билікке деген сенімсіздік тудырады. Өкінішке орай, жер үшынан жалғасын табатын, көз қысты-бармақ басты әдет әлі де болса қалмай келеді. Бұл дерт еліміздің дамуына, экономиканың өркендеп өсуіне өрескел кедергі келтіретіні даусыз. Жемқорлық ұғымы заманауи құқықтық сөздік қолданысында кеңінен қолданылады және терең тарихи тамыры бар. Жемқорлықтың қарапайым түсінігі - лауазымды тұлғалар, қоғамдық және саяси қайраткерлер мен мемлекеттік шенеуніктердің өз қызметтерінде сарандық мен сатқындық танытуы. Мемлекеттік сатып алу, мемлекет қаржысын талан-тараж етіп, ысырап қылу, жер участкесін заңсыз беру, дүние-мүлкін, ақша капиталын салық декларациясынан, яғни мемлекеттен жасырып қалу сияқты мемлекет қалтасына қауіп төндіретін жат қылықтар әлі де орын алуда. Қазіргі таңда мемлекет тарапынан жемқорлыққа қарсы күрес мақсатында ауқымды жұмыстар жүргізілуде.

Жемқорлыққа қарсы күресте барлық адамдар заң мен сот алдында тең. Жеке және заңды тұлғалардың бұзылған құқықтары мен заңды мүдделерін қалпына келтіру, сыбайлас жемқорлық пен құқық бұзушылықтың зиянды зардаптарын жою, олардың алдын-алу және барлық мемлекеттік органдар мен лауазымды адамдар өз күзінреті шегінде күрес жүргізу, яғни жемқорлықпен күресу - жалпыға ортақ міндет. Сыбайлас жемқорлыққа қатысты мәселе әрқашан Елбасының назарында. Елбасымыз Қазақстан халқына арнаған дәстүрлі Жолдауында «Сыбайлас жемқорлық қоғамға, мемлекеттің конституциялық негізіне қауіп төндіреді, сондықтан онымен күрес жүргізу — жалпы ұлттық міндет» [1], - деген болатын. Біз елдегі сыбайлас жемқорлық деңгейін төмендету бағытында елеулі қадамдар жасадық. Алайда, басты назар көбіне сыбайлас жемқорлықтың салдарларымен күресуге аударылып отыр. Сондықтан, Президент жолдауында сыбайлас жемқорлықтың себептері мен алғышарттарын анықтап, оларды жою жұмысын күшейту қажеттілігін атап көрсетті. Сыбайлас жемқорлықпен күресте көп нәрсе бүкіл қоғамның белсене атсалысуына байланысты. Әлеуметтік желінің, өзге де

медиа-ресурстардың дамуы жағдайында, сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-әрекет барысында оны жалпы жұртшылықтың жек көруі күрестің қуатты құралына айналуға тиіс. Елбасының мемлекетіміздің тағдыры үшін маңызды құжатында айтылған мемлекеттік қызметтегі тұлғаларға қойылатын талап «Әрбір мемлекеттік қызметкердің ары да жаны да таза, сауатты және білікті, біреуге тәуелді болмайтындай жағдайда болса екен», - деген жұртшылықтың пікірімен үндескендей. Мемлекеттік қызметкердің атына кір келтіретін әрекеттерден әркімнің де аулақ болғаны жөн. Бұндай заң бұзушылыққа қасақана барғандар қатаң жазаға тартылады. Мұндай қылмыстарға барғандарға заң бойынша берілетін жаза қатаң. ҚР Қылмыстық кодексінің 366, 367-баптарына сәйкес, пара алғаны, пара бергені үшін мүлкі тәркіленумен бірге, белгілі бір лауазымдарды атқару немесе белгілі бір қызметпен айналысу құқығынан өмір бойына айыра отырып, алынған пара сомасының елу еселенген мөлшерінен бастап айыппұл салу, не он бес жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айыру қарастырылған [2]. Ал, пара бергені үшін оның жиырма еселенген сомасы мөлшерінен бастап айыппұл салуға, не үш жылдан он екі жылға дейін бас бостандығын шектеу жазасы бар. Парақорлыққа делдал болу да жазасыз қалмайды. Параны алушы мен беруші арасындағы келісімге қол жеткізуге, оны іске асыруға ықпал етуші мүлкі тәркілене отырып немесе тәркіленусіз, белгілі бір лауазымдарды атқару немесе белгілі бір қызметпен айналысу құқығынан өмір бойына айырылады. Ол параның он еселенген сомасы мөлшерінен бастап айыппұл салуға, не алты жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айыруға жазаланады. Сыбайлас жемқорлық әрекеттеріне қатысты сотталған мемлекеттік қызметкер барлық шендері мен мемлекеттік марапатынан айырылып, мемлекеттік қызметке орналасуына түбегейлі тыйым салынады. Бұл ретте шартты жаза тағайындалмайды, қылмыстық жаза ретінде еселенген айыппұл белгіленеді.

Бүгінгі таңда Қазақстан Республикасының Бас Прокуратурасы Құқықтық статистика және арнайы есеп жөніндегі комитетінің статистикалық деректері бойынша сыбайлас жемқорлық қылмыстары үшін сотталған адамдардың саны 910 адам, олардың ішінде орталық мемлекеттік органдардың қызметкерлері 520, жергілікті атқарушы органдарының – 238, басқалары – 152. 2016 жылы орталық мемлекеттік органдарда сыбайлас жемқорлық қылмыстарды жасағаны үшін 520 тұлға сотталды, олардың көпшілігі ішкі істер – 309 және қаржы - 58 министрліктерінің қызметкерлері. ІІМ құрылымдық бөлімшелерінің кескінінде сотталғандардың басым бөлігі әкімшілік полиция және қылмыстық-атқару жүйесінің қызметкерлеріне келеді. Өңірлік аспектіде Астана қаласы, Қарағанды және Жамбыл облыстарының қызметкерлері көш бастап тұр. Осы кезде сыбайлас жемқорлық тарауының ең төмен деңгейі Қызылорда, Маңғыстау және Павлодар облыстарының ішкі істер органдарында байқалды. Агенттікпен жүргізілген сыбайлас жемқорлыққа қарсы монито-ринг ІІБ қылмыстар көбінесе келесі жағдайларда жүргізілетіндігін көрсетті:

- 1) жол-патрульдік полиция инспекторларымен – жол жүру ережелерін бұзған тұлғаларды әкімшілік жауапкершілікке тартпағаны үшін пара алу;
- 2) тергеу және жедел қызметкерлермен – қылмыстық жауапкершілікке тартпағаны үшін заңсыз сыйақыларды алу;
- 3) учаскелік инспектор-лармен, жедел уәкілдермен, жол-патрульдік полиция қызметкерлерімен – құқыққа қарсы қызметті жүзеге асыратын тұлғаларға жақтаушылық;
- 4) пенитенциарлық жүйеде – шартты-мерзіміне дейін босауға көмек көрсету және сотталғандардың қамалу жағдайларын «жеңілдету».

Қаржы Министрлігіне қатысты айтатын болсақ, онда соңғы екі жыл бойы сыбайлас жемқорлық деңгейі мүлдем өзгермеген. Көбінесе қылмыстық жауапкершілікке мемлекеттік кіріс органдарының қызметкерлері тартылды. Өңірлер кескінінде Оңтүстік-Қазақстан, Атырау облыстарының, сонымен қатар Астана және Алма ты қалаларының қызметкерлері сотталды. Қылмыстық-тергеу тәжірибесі көрсеткендей, негізінен заңсыз әрекеттер салық, кеден төлемдерін төлеуден жалтартуға ықпал етумен, қасақана банкроттықты 28 ұйымдастыру және көлеңкелі экономика субъектілеріне қамқорлықпен байланысты болып отыр. Жергілікті атқарушы органдарының сыбайлас жемқорлық деңгейі Жергілікті атқарушы органдарында мәдениет, денсаулық сақтау, әлеуметтік қорғау, қаржы, кәсіпкерлік салаларында сыбайлас жемқорлық әрекеттерінің таралу деңгейін төмендетуге мүмкіндік болды. Көбінесе жағымды өзгерістер әлеуметтік қорғау, ТКШ және кәсіпкерлік басқармаларында байқалды. Жалпы 2016 жылы сыбай-лас жемқорлық қылмыстарды жасағаны үшін 238 мемлекеттік қызметкер сотталды, олардың ішінде жартысы білім беру ұйымдарының (82) және әкім аппараттарының (50) қызметкерлері. Білім беру ұйымдарында көбіне мектепке дейінгі мекемелердің қызметкерлері сыбайлас жемқорлыққа бой алдырады. Құқықтық статистика деректеріне сәйкес Астана қаласының, Жамбыл және Ақмола облыстарының білім беру мекемелерінде сыбайлас жемқорлық қылмыстарының ең аз көлемі, ең көбі – Ақтөбе (9), Қарағанды (7), Қызылорда (7) және Оңтүстік-Қазақстан (7) облыстарында жасалған [3].

Қылмыстық жауапкершілікке тартылған әкім аппараттарының қызметкерлері арасында шама-мен жартысы барлық деңгейдегі әкімдерге келеді (50 арасынан 21). Құқықтық статистика деректері бойынша 2016 жылы Астана қаласының, Атырау және Ақмола облыстарының әкімдіктерінде сыбайлас жемқорлық үшін қылмыстық жауапкершілікке тарту фактілері орын алмаған, тек Алматы қаласының, Батыс-Қазақстан, Ақтөбе, Маңғыстау, Павлодар облыстарының әкімдіктерінде бір қызметкерден сотталды. Сонымен қатар сыбайлас жемқорлық Қостанай (8), Шығыс-Қазақстан (7), Жамбыл (7) және Қарағанды облыстарының әкімдіктерінде орын алды. Толығымен, тәжірибеде көрсетілгендей, көптеген жағдайларда сыбайлас жемқорлық қылмыстары пара алумен, жер телімдерін бөлу, субсидияларды бөлу, мемлекеттік сатып алулар жүргізу кезінде бюджеттік қаражаттарды жымқырумен байланысты [4].

Қазіргі заманғы әлемде сыбайлас жемқорлықпен күресуді күшейту жұмысы үздіксіз жүргізілуде және әрдайым жетілдірілу үстінде. Әлемде сыбайлас жемқорлықпен күресу механизмінің барлық елдерге тиімді болатын бірегей жинағы жоқ. Әрбір мемлекет қолданатын сыбайлас жемқорлықпен күресу әдістерінің жиынтығы өзгеше, ол елдің саяси және экономикалық тұрақтылығына ғана емес, сонымен қатар әдет-ғұрпы мен салт-дәстүрлеріне, діни ерекшелігі мен құқықтық мәдениет деңгейіне және аумағы бойынша алатын жеріне, халқының саны мен орналасу тығыздығына да байланысты болып келеді. Қазақстанда экономиканы жандандыру және ауқымды әлеуметтік түрлендіру жағдайында мемлекеттің сыбайлас жемқорлыққа қарсы бағытталған заманауи әлеуметтік-экономикалық саясатымен тығыз байланысқан бүтіндей стратегияның қажеттілігіне анық көз жеткізілді.

Осыған байланысты 2014 жылдың 26 желтоқсанында Қазақстан Республикасының 2015-2025 жылдарға арналған Сыбайлас жемқорлыққа қарсы жаңа стратегиясы бекітілді. Стратегияның мақсаты мемлекеттің сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатының тиімділігін арттыру және сыбайлас жемқорлыққа қарсы қозғалысқа кез-келген жемқорлықтың туындауына «нөлдік» төзімділік таныту атмосферасын құру

жолын қолдану арқылы барлық қоғамды тарту, сондай-ақ Қазақстанда сыбайлас жемқорлық деңгейін төмендету болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік». Қазақстан Республикасы Президентінің Қазақстан халқына жолдауы. 2017 жылғы 31 қаңтар.
2. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі. – Алматы, 2017ж ж.
3. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы ұлттық баяндама.[Электрондық ресурс] <http://memkyzmet.kz>.

Пәндік-тілдік кіріктірілген оқыту әдісін (CLIL) жаратылыстану-математикалық бағыты бойынша қазақ тіліндегі мектептерге енгізу жолдары

Аскарова Салтанат Галымжановна
№264 мектеп-лицейдің физика пәнінің мұғалімі

Аннотация. Баяндамада қазіргі заманауи даму кезеңінде кіріктірілген оқыту әдісінің сабақ процесіне енгізілуінің тиімділігі сөз болған.
This article deals with the benefits of the introduction of the integrated method of teaching in the learning process in this modern time of development

«Қазақстан әлемде үш тілді қатар қолданатын, яғни қазақ тілі-мемлекеттік тіл, орыс тілі-халықаралық тіл ретінде, ағылшын тілі- әлемдік экономиканың әсетістікті интеграциясы ретінде, жоғары білімді елдер қатарында қабылдануы тиіс»

Н.Ә.Назарбаев

Елбасы ұсынған 5 институттық реформа жалпыжұрттық деңгейде бірден қолдау тауып, халықтық реформа деген лайықты атқа ие болды. Бұл жаңа ұлттық жоспардың көкжиегі кең, маңызы мен нәтижесі орасан зор екенін айғақтайды. Қазақ елі күн санап көркейіп, дамып келе жатқаны ақиқат. Елбасының реформалық бағдары және оның орындалу жолындағы тиянақты 100 қадамы еліміздің өсіп-өркендеуіндегі тездеткіш катализатор іспеттес. Осы жүйелі жоспарда мемлекет тарапынан халықтың рухани-мәдени дамуы мен білім саласына да баса назар аударылған. Осы орайда сөз еткелі отырған билингвалды оқыту мәселесіне тоқталсам.

Билингвалды оқыту - заман талабы. Бұл дегеніміз, қазақ тілі-мемлекеттік тіл, орыс тілі-ұлтаралық қатынас тілі және ағылшын тілі-жаһандық экономикаға ойдағыдай кірігу тілі екендігінің дәлелі. Әлемдегі дамыған елу елдің қатарына қосылу үшін билік «үш тұғырлы тіл» саясатын қолға алып жатқаны белгілі. Ақпараттық техниканың дамыған заманында тілді үйрену қиындық тудырмайды, қайта көп тіл білгеннің алар асуы көп екені сөзсіз. Соның ішінде ағылшын тілі - әлем мойындаған жаһандану тілі. Бұл - бұзылмас заңдылық. Мәдениетті санасына салып сараптай алатын, өз өмірін қалайда мағыналы өткізетін айтулы тұлға болып жетілері қак.

Бүгінгі таңда елімізде «Көптілділік» мәселесі көкейкесті мәселелердің бірі болып саналады. Елбасымыз сол үшін де тілдердің үштұғырлылығын міндеттеп отыр. Көптілділік мәселесі – Қазақстан үшін ғана емес, бүкіл әлемнің алдында тұрған көкейтесті мәселелердің бірі. Бұл ұғымға жалпылама тоқталсақ... көптілділік, белгілі бір әлеуметтік ортада, мемлекетте бірден үш, одан да көп тілде сөйлей білушілік. Көптілділіктің үштілді меңгеру дәрежесі сол адамның немесе бүтіндей халықтың өмір сүрген тілдік ортасы, әлеуметтік, экономикалық, мәдени өмірі, тұрмыс-тіршілігі секілді көптеген факторларға байланысты.

Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев Қазақстан халықтары Ассамблеясының 12 сессиясында: «Қазақстандықтардың жас ұрпағы кем дегенде үш тілді білулері тиіс: қазақ, орыс, ағылшын тілдерін еркін меңгерулері қажет»-деп, Еуропадағы мектеп түлектері мен студенттерінің өзара бірнеше тілде еркін сөйлесулері қалыпты жағдайға айналғандығын атап өтті.

Қазіргі таңда адам қызметінің барлық салаларында жаһандану үрдісі орын алғандықтан, білім беру саласында қайта қарастырулар жетілдіруде. Сол себептен ақпараттық-коммуникативтік құзырлықпен қатар, полимәдениеттілік бүгінгі уақытта әлемдік білім беру қоғамдастығының кеңістігін қалыптастыратын білім беру құзырлығының басты бағыттарының бірі ретінде анықталды.

Сонымен қатар «Жаңа онжылдық-жаңа экономикалық өрлеу-Қазақстанның жаңа мүмкіндіктері» атты Жолдауын жүзеге асыру мақсатында дайындалған Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы- білім беру жүйесінің бәсекеге қабілеттілігін арттыру, адам капиталын дамыту үшін білім мазмұнын түбегейлі жаңғырта отырып, білім саласында кезек күттірмей тұрған мәселелерді шешуге бағытталған.

Қазіргі таңда Қазақстан қоғамының әлеуметтік-экономикалық, рухани қалыптасуының жаңа міндеттерін іс жүзінде асыруға дайын жас ұрпақты тәрбиелеудің негізгі факторларының бірі- мектепте көптілді білім беруді жолға қою болып табылады. Көптілді білім- көп мәдениетті тұлғаны қалыптастырудың өзегі. Бүгінгі таңда көп тілді оқыту – жас ұрпақтың білім кеңістігінде еркін самғауына жол ашатын, әлемдік ғылым құпияларына үңіліп, өз қабілетін танытуына мүмкіндік беретін қажеттілік. Үш тілде оқыту – заман талабы десек, оның негізгі мақсаты: бірнеше тілді меңгерген, әлеуметтік және кәсіптік бағдарға қабілетті, мәдениетті тұлғаны дамыту және қалыптастыру. Қазақ тілі мемлекеттік тіл, ал орыс тілі мен шетел тілдерінің бірін білу тұлғаның ой-өрісін кеңейтеді, оның «сегіз қырлы, бір сырлы» тұлға болып дамуына жол ашады, ұлтаралық қатынас мәдениетін, толлранттілігін және планетарлық ойлауының қалыптасуына мүмкіндік туғызады. Маманға шет тілін меңгеру кез-келген шетелдік ортада өзін еркін ұстап, жаңа кәсіптік ақпараттар легіне немесе жалпы ақпараттық ғаламшарға бейімделу мүмкіндігіне ие болады. Әр адамның түрлі әлеуметтік қызметтерінде жеткен жетістіктерінің нәтижелері түрлі болмақ, сол себептен шетел тілін оқытудың мақсаты тек нақты білім іскерліктерін біліп қана қоймай, сондай тілдік тұлғаны қалыптастыру болып табылады, оған шет тілі «өмір заңдылықтарында» және «нақты жағдаяттарда қарым-қатынас жасай алу үшін» қажет болмақ.

Бұл халықаралық тұрғыда бағытталған тұлғаны тәрбиелеуде тікелей құрал болып есептеледі, яғни өзін өркениетті және тарихи субъект ретінде тани алатын, даму кезінде өз елінің және адамзат тарихын қабылдай алатын, өзі үшін, халқы үшін, мемлекеті үшін, адамзат болашағы үшін жауапкершілік жүгін сезінетін, өзара тәуелділік пен әлем бүтіндігіне, адамзат өркениетінің ғаламдық мәселелерін шешуде мәдениаралық

қатынастың қажеттілігін жете түсінетін, адамның азаматтық құқықтарын (мәдениет және тілдік құқықтарын қоса) мойындайтын және саяси бостандыққа ұмтылатын, қоғамдағы гуманизм идеясын жасау үшін басқа адамдармен, қозғалыстармен, қоғамдық институттармен қызмет атқаруға дайындығы мен қабілеттілігін көрсете білетін және де қоғам, адам және табиғат арасындағы ынтымақтастықты қалыптастыратын ұқыпты да тиянақты, білікті маман мен адамды дайындау осы заман оқытушылары мен ұстаздардың алдында қойылатын үлкен заман талабы деп білуіміз керек.

«...Оқыту үдерісіне қазіргі заманғы әдістемелер мен технологияларды енгізу. Бүгінде халықаралық стандарттар негізінде мектептер табысты жұмыс істеуде. Кәсіптік-техникалық білім берудің озық мекемелерінің желісі дамып келеді. Олардың тәжірибесін бүкіл қазақстандық білім беру жүйесіне таратып, барлық білім беру мекемелерін солардың деңгейіне тарту қажет», - деген болатын Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты жолдауында. Осының нәтижесінде Қызылорда облысының жаратылыстану - математикалық бағыты бойынша дәріс беретін мұғалімдерінен жасақталған топқа пәндік-тілдік кіріктірілген оқыту әдісін (CLIL) оқу-тәрбие процесіне енгізу мақсатында Назарбаев Зияткерлік Университеті ДББҰ әзірлеген бағдарлама бойынша курс ұйымдастырылды. Қазақстан Республикасында техникалық және кәсіптік білім беруді дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламаны жүзеге асыру мақсатында курс оқыған 45 мұғалімнен 8-іміз іріктеу кезеңдерінен өтіп, Оңтүстік Корея Университетінің озық тәжірибелерімен танысып, біліктілігімізді арттырып келдік. Пәндік-тілдік кіріктірілген оқыту әдісін (CLIL) физика пәніне енгізудің маңыздылығы, жолдары, талаптары мен мақсат-міндеттері жайлы жан-жақты ақпараттандық.

-мұғалімнің тілге қатысты оқыту жоспарын ғана емес, сонымен қатар пәннің мазмұнын жетік білуі;
-оқушыларға сабақ мазмұнын толық меңгерту мақсатында көмекші құралскаффолдинг(веб сілтемелер) ұсынылуы;

- оқушылар тек тыңдап қана қоймай, ағылшын тілінде оқу, жазу және сөйлеу алуы;
Пән бойынша ұсынылатын стратегиялар:

- сөздік қордың болуы;
- кері байланыс тәсілдерін меңгеру;
- ой түйінінің айқындылығы;
- визуалды әдістер қолдану;
- қайталау, түзету;
- назар аудару үшін сөз тіркестерін қолдану
- тілдік даярлық

Пән бойынша міндетті сөздік қор, сабақ мазмұны бойынша түйінді сөздерді (ключевые слова) таба білу

Сабақтың нәтижелілігінің бағыты:

- ағылшын тілінде викториналық – сұрақтар (бекіту кезеңі)
- глоссарийлер ұсыну (түсініктемелерге сәйкес)
- жалпы лексикон (бұрын бар білімдеріне сүйеніп жаңа білімге көшу)
- сөздікпен жұмыс (визуалды түрде)

CLIL концепциясының негізгі ұстанымы:

Тіл туралы сөз етпей, тілді пайдаланып пәнді меңгерту.

Әлемдік білім беру іс- тәжірибесінде көптілді және билингвалды білім беру АҚШ пен көптеген Еуропа елдері соңғы жылдарда бұл бағытта жетістікке қол жеткізген. Бірақ-

қазақстандық білім беру жүйесінде көптілді және билингвалды білім берудің халықаралық іс-тәжірибесінде қолданыс тапқан моделдерін енгізу- жаңа педагогикалық бағыт, өйткені ол жаңа жағдайларда шығармашылық тұрғыдан іске асырылуы тиіс.

Көптілді білім беру ісінде атқарылып жатқан жұмыстардан шығатын қорытынды менің ойымша мынадай:

- көптілді білім беру- бұл мектепте оқу пәндерін екі немесе одан да көптілде аудармасыз оқыту;
- билингвалды білім беру - оқу және оқудан тыс жұмыстардың негізгі бағыттарын екі тілде іске асыру, педагогикалық үрдісте екі тілді оқыту құралы ретінде пайдалану;
- әрбір мектеп бітірген Қазақстан Республикасының азаматы қазақ, орыс, ағылшын тілдерін жетік біліп шығады;
- көптілді меңгерген оқушылар өзгермелі кезеңде еркін әрекеттер жасауға бейім болады;
- көптілді меңгеру еңбек нарығында да жоғары бағаланады;
- алыс және жақын шетелдерде тілдік көмекті керек етпейді.

Аталмыш әдісті оқу-тәрбие процесіне енгізу мақсатында пәндік-тілдік кіріктірілген оқыту әдісінің (CLIL) элементтерін қолдана отырып 8-сыныпқа физика пәнінен «Ом заңы» «Ohm's Law» тақырыбында ашық сабақ өттім. Сабақтың кезеңдерінде ағылшын тілінде сөздік тіркестер мен физикалық терминдер қолдандым.

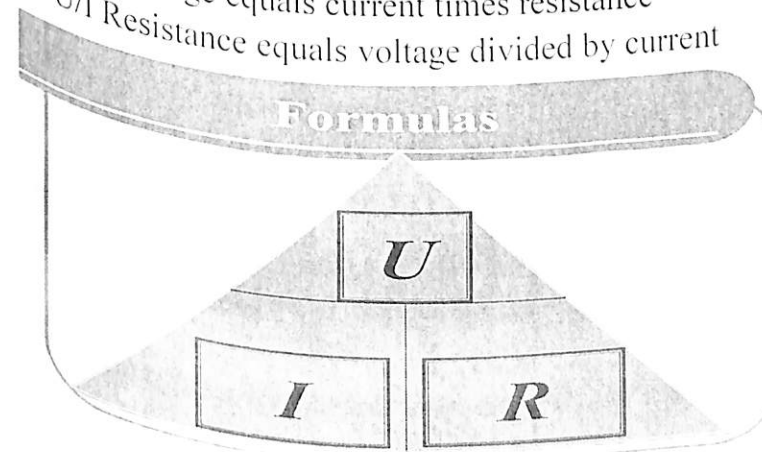
- Сабағымның бекіту кезеңінде үш тілде есептер бердім.
- 1-есеп. Құлсары мұнай мұнарасын қосалқы станциямен қосатын электр сымындағы кернеу 380 В болғанда, одан ток күші 12 А ток өтсе, онда сымдағы кедергінің қандай болатындығын есептендер.
 - 2-задача. Сопротивление проводника 70 Ом сила тока в нем 6 мА. Какого напряжение на его концах?
 - 3-problem. Resistance equals 80 Ohm voltage equals 55 volt. How much is the current in the circuit?

Терминдермен жұмыс

Resistance-сопротивление-кедергі
Voltage-напряжение-кернеу
Current-сила
тока-ток күші

Формулалармен жұмыс

$I=U/R$ Current equals voltage divided by resistance
 $U=I \cdot R$ Voltage equals current times resistance
 $R=U/I$ Resistance equals voltage divided by current

CLIL әдістемесінің тиімділігін ескере алдағы уақытта сабақ процесіне біртіндеп, тұтастай енгізуді жоспарлаймын. Сабағым нәтижелі болу үшін оқыту үдерісінің негіздерін (мазмұн, тіл, коммуникация, таным) және CLIL бағдарламасы бойынша оқушыларға арналған қолдау стратегияларын түсіну мәселесіне баса назар аударғанымды жөн көрдім.

Қорытындылай келе, Елбасының «Үш тұғырлы тіл» жобасы ел болашағын баянды етуден, алысты көздеген мақсат еткені сөзсіз. Ел болашағы үшін, жастар үшін мүмкіндіктер мол. CLIL әдістемесінің артықшылықтары мен мұғалімнің кәсіби дамуына ықпалы, өзіндік ролі өте көп. Өз пәніңіз бойынша ағылшын тілінен сабақ бере отырып пәнді жақсы түсінуге көмектесетін түрлі сабақ беру әдістемесі мен стратегияларын меңгересіз. Елбасының үштұғырлы тіл идеясын қарапайым әрі түсінікті формуламен былайша сипаттауға болады: Мемлекеттік тілді дамытамыз, орыс тілін қолдаймыз, ағылшын тілін үйрете жүріп, үйренеміз!

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасы «Білім» туралы Заңы
2. ҚР білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы
3. ҚР «Инновациялық қызмет» туралы Заңы
3. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения ином язычному говорению, 2-е изд. – М.: Просвещение, 1991. – 116 б.
4. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. – М.: Слово/Slovo, 2008. С– 264-270
5. http://www.akorda.kz/kz/category/poslaniya_narody. Қазақстан Республикасы Президентінің Ресми сайты.

Иррационал тендеулерді шешу

Палжанова Ү.Н.
№264 мектеп-лицейдің
математика пәнінің мұғалімі

I. Сабақ кезіндегі оқу жоспары:

- Барлық оқушылар орындай алады: Иррационал тендеулерді шешуді үйренеді
Оқушылардың басым бөлігі орындай алады: Иррационал тендеуді шешу жолдарын үйренеді
Кейбір оқушылар орындай алады: Иррационал тендеулер жүйесін шеше алады
II. Тілдік мақсаты: Сөз тіркестері, иррационал
III. Құндылықтарға баулу: Түбірі бар тендеулер мен бөлшек дәрежелі тендеулерді шешу әдістерін дамыту

Сабақтың басы:

1. Ұйымдастыру.
 2. Үй жұмысын тексеру: натурал, бүтін, рационал сандар туралы түсінік.
- Сабақтың ортасы
Жаңа сабақ оту.

I. Иррационал сандар дегеніміз не? Кез келген бөлшек сандарды ондық бөлшек түрінде жазуға болады.

Мысал: $\frac{1}{3} = 0,333 \dots = 0,(3)$; $\frac{1}{9} = 0,111 = 1,(1).0,(1)$

Бұл сандар периодты ондық бөлшектер. Ал сол сияқты периодсыз ондық бөлшек түрінде жазуға болатын сандар кездеседі.

Мысал: $3,010010001 \dots, -5.020022000222 \dots$ және шеңбер ұзындығының диаметрге қатынасын өрнектейтін π саны. $\pi = 3,1415926 \dots$ міне осындай сандар иррационал сандар деп аталады.

Шектеусіз периодсыз ондық бөлшектер иррационал сан деп аталады.

II. Иррационал өрнектер дегеніміз не?

Егер алгебралық өрнек құрамында түбір не рационал көрсеткіштер болса, онда ондай өрнекті иррационал өрнектер деп атайды.

Мысал: $\frac{2x-\sqrt{x}}{1-2\sqrt{x}}$; $\frac{1}{\sqrt{a}+\sqrt{b}}$; $\sqrt[3]{\frac{125a^3b^6}{0,008c^{-6}}}$

III. Иррационал тендеулер дегеніміз не?

Иррационал тендеу деп айнымалысы түбір таңбасының ішінде, сонымен қатар бөлшек көрсеткішті дәреженің негізі болатын тендеуді айтамыз. Иррационал тендеулерді шешу әдістері:

1. Тендіктің екі жағын дәрежеге шығару;
2. Көбейткіштерге жіктеу
3. Жаңа айнымалы енгізу.

1-мысал. $\sqrt{x+2} = x$

Шешуі. $\sqrt{x+2} = x$ екі жақ бөлігін квадраттаймыз.

$x+2 = x^2$ немесе $x^2 - x - 2 = 0$, ал бұл тендеудің түбірлері:

$x_1 = 2, x_2 = -1$.

Тексеру. 1) $x = 2$, онда $\sqrt{2+2} = 2$; $2 = 2$ ақиқат.

2) $x = -1$, онда $\sqrt{-1+2} = -1$; $1 = -1$ ақиқат емес.

Демек, $x = -1$ бөгде түбір.

Жауабы: $\{2\}$

2-мысал. $(x-5)(x+2)\sqrt{x-7} = 0$

III: $x-5 = 0, x+2 = 0, \sqrt{x-7} = 0$

$x_1 = 5, x_2 = -2$, айнымалының мүмкін болатын мәндеріне тиісті емес. $x_3 = 7$

Тексеру: $(7-5)(7+2)\sqrt{7-7} = 0$

Жауабы: $\{7\}$

3-мысал. $\sqrt{\frac{2x+1}{x-1}} - 2\sqrt{\frac{x-1}{2x+1}} = 1$ $\frac{2x+1}{x-1} = a, a > 0$

$$a - \frac{2}{a} = 1$$

$$a^2 - a - 2 = 0$$

$$D = 1 + 8 = 9 > 0$$

$$a_1 = \frac{1+3}{2} = 2$$

$$a_2 = \frac{1-3}{2} = -1 < 0$$

(-1)-ді квадрат түбірге теңестіре алмаймыз.

$$a = 2, \sqrt{\frac{2x+1}{x-1}} = 2$$

- 1) $x = -3; (9 - 9)\sqrt{-3 + 5} = 0$
- 2) $x = 3; (9 - 9)\sqrt{3 + 5} = 0$
- 3) $x = -5; (25 - 9)\sqrt{-5 + 5} = 0$

Ж: $\{-5; -3; 3\}$

III – тәсіл бойынша

№122 (1)

$$x - \sqrt{x} - 6 = 0$$

$$\sqrt{x^2} - \sqrt{x} - 6 = 0$$

$$\sqrt{x} = z$$

$$z^2 - z - 6 = 0$$

$$D = 1 + 24 = 25 > 0$$

$$z_1 = 3$$

$$z_2 = -2$$

$$1) \sqrt{x} = 3$$

$$x = 9$$

$$2) \sqrt{x} \neq -2 (\text{б.ш.})$$

Тексеру: $9 - \sqrt{9} - 6 = 0$
 $0 = 0$

Ж: $\{9\}$

№12, 15- нұсқа; 2017 ж.ж

$3^{2\sqrt{x-2}} + 3 = 4 \cdot 3^{\sqrt{x-2}}$ Түбір таңбасының ішіндегі айнымалының мүмкін болатын мәндер жиыны:
 $x - 2 \geq 0, \quad x \geq 2$

$$3^{\sqrt{x-2}} = z$$

$$z^2 - 4z + 3 = 0$$

$$D = 16 - 12 = 4 > 0$$

$$z_1 = \frac{4-2}{2} = 1$$

$$z_2 = 3$$

$$1) 3^{\sqrt{x-2}} = 1$$

$$3^{\sqrt{x-2}} = 3^0$$

$$\sqrt{x-2} = 0$$

$$x - 2 = 0$$

$$x = 2$$

$$2) 3^{\sqrt{x-2}} = 3^1$$

$$\sqrt{x-2} = 1 \quad (\text{теңдіктің екі жағында квадраттаймыз})$$

$$x - 2 = 1$$

$$x = 3$$

Ж: $\{2; 3\}$

№7 (тест жинағы)

$$\sqrt{2x-3} + \sqrt{4x+1} = 4$$

$$\sqrt{2x-3} = a, \quad a \geq 0$$

$$\sqrt{4x+1} = b, \quad b \geq 0$$

$$\begin{cases} a - \sqrt{2x-3} \\ b = \sqrt{4x+1} \end{cases} \Rightarrow \begin{cases} a^2 = 2x-3 \cdot (2) \\ b^2 = 4x+1 \end{cases} \Rightarrow \begin{cases} 2a^2 = 4x-6 \\ c^2 = 4x+1 \end{cases} \Rightarrow 2a^2 - b^2 = -7$$

$$\begin{cases} a + b = 4 \\ 2a^2 - b^2 = -7 \end{cases} \Rightarrow \begin{cases} b = 4-a \\ 2a^2 - (4-a)^2 + 7 = 0 \end{cases}$$

$$2a^2 - a^2 + 8a - 16 + 7 = 0$$

$$a^2 + 8a - 9 = 0$$

$$D = 64 + 36 = 100 > 0$$

$$a_1 = \frac{-8+10}{2} = \frac{2}{2} = 1$$

$$a_2 = \frac{-8-10}{2} = -9$$

$$a = 1, \quad \sqrt{2x-3} = 1$$

$$2x-3 = 1$$

$$2x = 4$$

$$x = 2$$

$$b = 4 - 1 = 3$$

$$3 = \sqrt{4x+1}$$

$$9 = 4x+1$$

$$-4x = -8$$

$$x = 2$$

Тексеру: $\sqrt{2 \cdot 2 - 3} + \sqrt{4 \cdot 2 + 1} = 4$
 $4 = 4$

Ж: $\{2\}$

Сабақтың соңы:
1. Сабақты қорытындылау.

$$1) \sqrt[4]{9^2 a^4 b^8} = 15ab^2 \quad \text{С}$$

$$2) (\sqrt{20} - \sqrt{5})\sqrt{5} = 5 \quad \text{Ә}$$

$$3) \sqrt[3]{32} = 2 \quad \text{Т}$$

$$4) \frac{15}{2\sqrt{6}} = \frac{5\sqrt{6}}{4} \quad \text{С}$$

5) Бөлшектің бөліміндегі иррационалдан арылтыңыз:

$$\frac{1}{\sqrt{2}-1} = \sqrt{2}-1 \quad \text{А}$$

$$6) \sqrt{4x} = 1 \quad x=0,25 \quad \text{П}$$

7) Ықшамда:

$$\frac{(5\sqrt{3}+\sqrt{50})(5-\sqrt{24})}{\sqrt{75}-5\sqrt{2}} = 1$$

А

8) Тендеуді шеш:

$$\sqrt{x+1} = 1 \quad x=0$$

Р

А	Р	Ә	С	С	П	Т	А
$\sqrt{2}+1$	0	5	$15ab^2$	$\frac{5\sqrt{6}}{4}$	0,25	2	1

Жауаптары:

С	Ә	Т	С	А	П	А	Р
$15ab^2$	5	2	$\frac{5\sqrt{6}}{4}$	$\sqrt{2}+1$	0,25	1	0

Үйге тапсырма беру. 129 - есеп (2;4) оқулықтан

№28-38. Тест тапсырмалар жинағы А. Ж. Жұмаділова

2. Сабакты аяқтау (бағалау, жалпы қорытындылау).

Простое и сложное предложение

Бермановой Калдигуль Абдыгалиевна
учителя русского языка и литературы школы-лицея №26-А
город Кызылорда

Цели обучения	1. сформировать знания об основных единицах синтаксиса 2. обучить выделять в тексте простые и сложные предложения 3. выработать навыки правильного употребления в речи и на письме простых и сложных предложений	
Цели урока	Все учащиеся узнают об основных единицах синтаксиса. Большинство учащихся смогут выделять в тексте простые и сложные предложения. Некоторые учащиеся смогут правильно употреблять в речи и на письме простые и сложные предложения.	
Языковые цели	Развивать навыки связной речи, пересказа и выразительного чтения, диалогической и монологической речи учащихся	
План Планируемое время	Запланированная деятельность	Ресурсы
Начало урока 3 мин.	1. Организационный момент. 1. Создание психологического настроения 2. распределение по группам: 1 группа – простые предложения, 2 группа – сложные предложения 3. распределение ролей в группе	Листы с предложениями Таблички с ролями в группе

Середина
урока

3 мин.

7 мин

10 мин.

II. Стадия вызова.

- Скажите, как мы сегодня распределились по группам
- Какова сегодняшняя тема урока?

Задание по группам: простые предложения данные на листочках преобразовать в сложные, а сложные в простые.

- Что именно вы изменили в данных предложениях?

Задание по группам: подготовьте презентацию новой темы по теоретическому материалу

1 группа – простое предложение

2 группа – сложное предложение

III. Стадия осмысления.

1. Материал для наблюдения:

- О любви задумывались и великие люди.

(Высказывания великих людей)

Любовь – соревнование в том, кто принесёт друг другу больше радости (Стендаль).

Только та любовь справедлива, которая стремится к прекрасному, не причиняя обид (Демокрит).

Жизни верь, она ведь учит лучше всяких книг (Гёте).

2. Работа с текстом

Мы сейчас познакомимся с текстом, который называется «Красная роза», как вы думаете, о чём будет текст?

3. Чтение с остановками.

Текст разбивается на три части и последовательно прочитывается в классе.

Красная роза

Один американский моряк получал письма от женичины, которую он никогда не видел. Её звали Роза. Они переписывались 3 года. Читая её письма и отвечая ей, он понял, что уже не может жить без её писем. Они полюбили друг друга, сами того не осознавая

Когда закончилась его служба, они назначили встречу на Центральном вокзале в пять часов вечера. Роза написала, что в петлице у неё будет красная роза.

Моряк задумался:

1 остановка.

1. Почему Роза написала, что в петлице у неё будет роза? 2. О чём задумался моряк? 3. Что тревожило его? 4. Вам понятны сомнения моряка? 5. Как бы вы поступили в данной ситуации? 6. Какой совет вы дали бы ему? 7. Как дальше будут разворачиваться события?

Моряк задумался: он никогда не видел фотографию Розы. Он не знает, как она выглядит.

постеры для презентации и новой темы, стикеры, маркеры

Высказывания великих людей

Текст «Красная роза»

Слайды

Он пришёл на вокзал, и когда часы пробили пять, она появилась. Женщина с красной розой в петлице. Ей было около шестидесяти.

2 остановка

Стратегия «Дерево предсказаний»

Свои предположения о дальнейшем развитии сюжета оформите в виде «Дерева предсказаний». **Первая группа** – предскажет дальнейшее развитие текста, что моряк подойдёт к женщине, и ... **Вторая группа** предскажет, что моряк не подойдёт к женщине.

Моряк мог повернуться и уйти, но он не сделал этого. Эта женщина писала ему всё то время, пока он был в море, посылала подарки на Рождество, поддерживала его. Она не заслужила такого. И он подошёл к ней, протянул руку и представился. А женщина сказала моряку, что он ошибся, что Роза стоит за его спиной. Он обернулся и увидел её. Она была его ровесницей и так хороша собой. Пожилая дама объяснила ему, что Роза попросила её продеть цветок в петлицу. Если бы моряк повернулся и ушёл, всё было бы кончено. Но если бы он подошёл к этой пожилой даме, она показала бы ему настоящую Розу и рассказала всю правду.

1. Какими качествами обладал моряк?
2. Перечислите 3 доказательства того, что моряк умеет по-настоящему любить? 3. Чему учит притча?
4. Задание «Докажите»

1. Докажите, что это предложение является простым. Она не заслужила такого.

2. Докажите, что это предложение является сложным предложением. Моряк мог повернуться и уйти, но он не сделал этого.

IV. Стадия реализации.

1. задания по тексту

1 группа: определить тему и идею текста: тема текста – любовь, идея – настоящая любовь всегда побеждает.
2 группа: определить тип и стиль текста: тип –

Групповое задание

повествование, стиль текста - художественный

6 мин

2. задание: определить вид предложений, расставить знаки препинания.

1 группа: Стояли ясные дни и птицы готовились к отлёту. Дети собрали букеты из лимонных и красных листьев. Листья потемнели и шуршат при ветре.

2 группа: Наступила осень и птицы потянулись к югу. Листья лежали на дороге на крышах домов. Наступили осенние дни и по небу поплыли серые облака

Раздаточный материал

Конец урока

3 мин.

V. Рефлексия

1. На уроке я работал... активно\пассивно
2. Урок для меня показался... коротким\длинным
3. Своей работой на уроке я доволен\не доволен
4. За урок я не устал\устал
5. Мое настроение стало лучше\стало хуже
6. Материал урока мне был понятен\не понятен
Интересен\скучен
7. Домашнее задание мне кажется Легким\трудным
Интересно\не интересно

2 мин.

VI. Итоговое оценивание. Сбор оценочных листов
VII. Домашнее задание. Написать эссе

Индивидуальные листки для обратной связи с учащимися

Оценочные листы

ТИПЫ РЕЧИ

Әлден Зауре Амангелдіқызы
Учитель русского языка и литературы
Школа-лицей № 264

Цели обучения, которые необходимо достичь на данном уроке

С4. 7.1.4.1-определять основную мысль текста, опираясь на содержание текста
Г5. 7.2.5.1-участвовать в диалоге, обмениваясь мнениями по предложенной теме
Ч3. 7.3.3.1-формулировать проблемные вопросы по тексту, позволяющие выдвигать идеи, предположения, и отвечать на вопросы, приводя аргументы, связывать информацию текста с другими фактами из реальной жизни

Ожидаемый результат

Все учащиеся смогут: определять основную мысль текста, опираясь на содержание текста

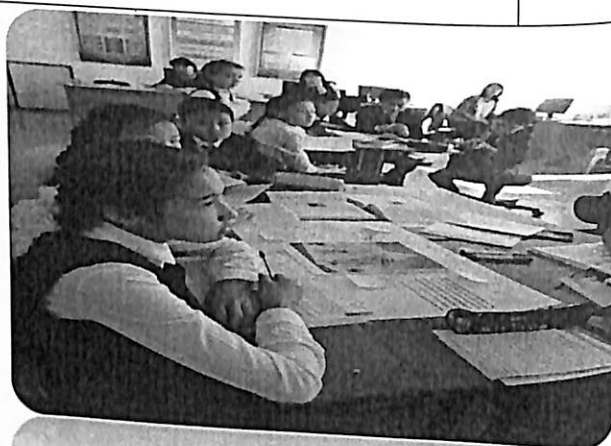
Большинство учащихся будут уметь: определять основную мысль текста, опираясь на содержание текста; участвовать в диалоге, обмениваясь мнениями по предложенной теме; составлять постер на заданную тему;

Некоторые учащиеся смогут: определять основную мысль текста, опираясь на содержание текста; участвовать в диалоге, обмениваясь мнениями по предложенной теме;

	формулировать проблемные вопросы по тексту, позволяющие выдвигать идеи, предположения, и отвечать на вопросы, приводя аргументы, связывать информацию текста с другими фактами из реальной жизни		
Языковая цель	Учащиеся могут: - строить речь логично и последовательно, демонстрируя нормы устной и письменной речи Ключевые слова и фразы: <i>типы речи, повествование, описание, рассуждение, тезис, доказательство, вывод.</i> Используемый язык для диалога/письма на уроке: русский. Вопросы для обсуждения: К какому типу речи относятся эти тексты? Какие древние города Казахстана ты знаешь?		
Предыдущее обучение	Учащиеся узнали о стилях и типах речи		
План			
Планируемые сроки	Планируемые действия		Ресурсы
2 мин	I. Организационный момент. Создание коллаборативной среды. - Ребята, возьмитесь за руки и улыбнитесь друг другу. Скажите, что вы сейчас почувствовали? - Я надеюсь, что это ощущение вы сохраните до конца урока. Деление на группы по типам речи: Повествование, описание, рассуждение - Как вы думаете какова тема нашего урока? (типы речи) - Цель нашего урока? (уметь определять типы речи)		
Знание и понимание 5 мин	II. Актуализация знаний. К какому стилю речи относится текст? 1) Утро. С гор ласково течёт запах цветов. Только что взошло солнце. На листьях деревьев, на стеблях трав еще блестит роса. Дорога кажется мягкой, как бархат, и хочется погладить ее рукой. (По М. Горькому) 2) - Ты, Санёк, когда в воротах стоишь, по сторонам не зевай. - Когда я зевал-то? Я такие мячи беру, что тебе и не снилось! 3) Морфология – это раздел лингвистики, который изучает слова как части речи. Морфология и синтаксис составляют грамматику. 4) «Сегодня утром баба Нюра, выйдя в сарай, чтобы подоить свою корову Зорьку, была немало удивлена. Она обнаружила открытую дверь в подсобное помещение, а животного внутри не оказалось. «Кто увел Зорьку и что мне делать без нее?», –с такими вопросами баба Нюра обратилась к местному участковому Ивану		
20 мин			

	Головину. Ведется расследование». III. Продолжение изучения темы «Типы речи» Слово учителя: Давайте вспомним, что мы называем повествованием, описанием, рассуждением? Если содержание высказывания можно передать одной фотографией, то это описание. Если содержание высказывания можно передать несколькими фотографиями, то это повествование. Если содержание высказывания нельзя передать в фотографиях, то это рассуждение. В некоторых рассуждениях может отсутствовать тезис или вывод. К. Работа по учебнику. Г. Работа с постером в группах Задание для первой группы: Упр 61 К какому типу относится данный текст? Почему? Отметьте слова, характерные для данного типа речи. Поставьте вопрос к тексту. Можно ли передать содержание текста одной фотографией? Задание для второй группы: Упр62 Ознакомьтесь со схемой рассуждения на тему «Город – имя существительное». Найдите в ней тезис, доказательства, вывод. Укажите вводные слова. Задание для третьей группы: Упр 64 Прочитайте. Укажите количество абзацев. Сформулируйте микротему каждого абзаца и запишите. Соответствует ли название текста его содержанию. Укажите тип речи. 2) По тексту ответьте на «тонкие» и «толстые» вопросы. (Деятельность учащихся) Ученики защищают постер, проводят взаимооценивание стратегия «2 звезды и 1 пожелание».	Учебник с. 37
Применение 10 мин	IV. Освоение изученного материала. Напишите текст-рассуждение на тему «Памятник – имя существительное» V. Закрепление изученного материала. Упр. 66 Диктант. Составление синквейна к слову <i>город</i>.	Учебник с. 43
Анализ и синтез 3 мин	(И) Укажите верные(В) или неверные (Н) ответы. Прием «Верные и неверные утверждения» выявляет уровень усвоения полученной информации на данном уроке. Домашнее задание. 1. Для самостоятельного изучения предлагается «УС». 2. Написать текст-рассуждение на тему «Слово мост – имя существительное». Рефлексия Приём «Закончи фразу» - Мне было интересно.....	Учебник с. 44

- Мне захотелось....
- Урок заставил меня задуматься о том, что...

Жаңартылған оқу бағдарламасы аясындағы саралап оқытудың
тиімді жағдайлары

Шинтасова Гүлсәма
Қызылорда қаласы, №264 мектеп-лицейдің
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Кембридж университеті мен Назарбаев Зияткерлік мектебінің бірлесе өткізген жобаның
қатысуда көптеген білім беру жүйесіне байланысты жаңалықтармен күн сайын

танысудамыз. Бағдарлама оқыту және оқу процесін жаңаша мазмұнда ұйымдастыруға
бағытталған. Бағдарлама идеялары осы жаңалықтарды түсінуге ғана емес, қолдануға,
оны талдауға, шынайы түсінуге жетелейтіні куантады.

Рефлексивтік есептердің ішінде «сұрақтардың әртүрлі жастағы балалар үшін
сараланып берілуі» деген тақырып кездесті. Курс барысында түсінбеген немесе бірден
қабылдай алмаған мәселелеріміздің көп болғаны жасыра алмаймын. Соның бірі осы
тақырып болды. Топтағы әріптесіміз Айнұр екеуміз бағдарлама мазмұны мен қосымша
ақпараттарын қайта-қайта оқып шықтық. Кей әріптестерім деңгейлік тапсырмалар
ретімен қарастыру керек дегенді де айтты. Дегенмен, өз түсінігім бойынша бөліскім
келеді.

Бір таңқалдыратыны ағылшы білім жүйесіндегі эксперименттердің көп жүргізілуі,
мұғалімдердің, оқушылардың ерікті қатысуы, зерттеу жұмыстарын жүргізудің
қарапайымдылығы және ерте жастан оқытуды зерттеудің басымдылығы.

Осы мәселені дұрыс түсіну үшін бағдарламамен терең танысу барысында
Квинслендтегі аралас жастағы оқушылардың бір сыныпта оқитындығы, сондай
мектептердің бар екендігі, тіпті кей жеке мектептер әртүрлі жастағы балалары бар
сыныптарды әдейі құратындығын білдік.

Біздің жүйеде бұл әдіс бар, бірақ шағын жинақталған мектептерде оқыту арқылы
жүзеге асады және осы мәселенің қазіргі таңда өте өзекті екендігін білемін. Елімізде
түрлі конференцияларда, баспа беттерінен оқып тұрамыз. Мен өз басым бұндай
тәжірибеге қатысып көргенім жоқ.

Біздің мектептердегі сыныптарда жас айырмашылығы бір жастан ғана болады, ал
бұл бағдарлама талабы бойынша бір жылдан артық айырмашылығы бар әртүрлі
жастағы топтардан құралған балалардың бір сыныпта әдейі біріктіру болып табылады.

Осы үлгідегі оқытуда мұғалімдер мен балалар үшін артықшылықтар, мұндай
топтарда оқу мен оқыту бағдарламасы тұтастығын сақтай алады, бала ерекшеліктерін
көруге икемді, балаларға қажетті ойлау, табу, түсіну, әрекеттену икем-дағдыларын
қалыптастыруға көмектеседі.

Әртүрлі топтағы қызмет барысында кіші балалар ересек балалардың қабілеттеріне
тәнті болып, олардың жақсы жақтарын қабылдайды, ал ересек балалардың
жауапкершілігі артып, өз білімдерін дамытуға қол жеткізе алады.

Мамандығыммен мақтанамын

Қалмырза Гүлназ Бимағанбетқызы
№264 мектеп-лицейдің бастауыш сынып
мұғалімі

Біз мемлекеттігіміздің рухани мәселелері экономикалық, материалдық
мәселелерден ешбір кем бағаланбайтын даму кезеңіне келіп отырмыз.
Н.Назарбаев

Бауыржан Момышұлы: «Ұстаздық - ұлы құрмет. Себебі, ұрпақтарды ұстаз
тәрбиелейді, болашақтың басшысын да, данасын да, ғалымын да, еңбеккер егіншісін де,

кеншісінде ұстаз өсіреді. Өмірге ұрпақ әкелген ананы қалай ардақтасасқ, сол ұрпақ тәрбиелейтін ұстаздарды да сондай ардақтауға міндеттіміз» деген. Бала бойына ата-ана кейінгі ақыл-ой, адамгершілік, әдептілік, ар-ұят, ұлттық сана-сезімді сіңіруші адам Мұғалім.

Ендеше өз ісіне берілген, жаңалықты жатсынбай қабылдайтын, шәкіртінің жанын нұр құйып, өмірге өзі де бақытты болып, өзгелерді де бақытқа жеткізсем деп жүретін ұстаздардың жөні де, жолы да бөлек. "Ұстаздық еткен жалықпас, үйретуден балаға" деген Абай атамыз айтқандай, ұстаз еңбегінің қыр-сыры мол, қиын да жауапты, шығармашылық еңбек екендігін баршамыз мойындаймыз. Ұстаз! Осынау сөзде қаншама мән-мағына жатыр десенізші! Ұлағатты ой иелері де, арман оты жүрегінде алаулаған жеткіншектер де парасатты қоғам қайраткерлері де бір адамға қарыздар. Ол – Ұстаз! Алғаш "Әліппенің бетін ашып, әріп танытқан, өмірдің қыр-сырын білуге, сан қилы құбылыстарды терең түсінуге мұрындық болып, жан дүниені нұрлы шуақ түсіріп, адамгершілікке баулыған мұғалімнің бейнесі көңіл төрінен орын алады ғой. Ұстаз да диқан сияқты. Ол әр адамның жанына білім дәнін себеді. Әр шәкіртін аялап өсіріп, өмір атты шексіз ғаламға топшысы катаятып ұшырады. Дәлірек айтсақ, адамды өмір сүре білуге тәрбиелейді. Сол үшін бойындағы асыл қасиеттерін шәкірттеріне сіңіріп, тер төгеді. Иә, ұстаз – өмірдегі ерекше тұлға. Ол баланың психологиялық ерекшеліктерін жетік меңгере отырып, білім берген адам болуға, саналы азамат болуға тәрбиелейді. Тарыдай болып кірген баланы тауда етіп шығарады. Сол себепті де ұстаз еңбегін мәнділігі бойынша ешқандай өзге еңбекпен салыстыруға келмейді. Қоғам мен болашақ ұрпақтың тағдыры үшін жауап беретіндігіне басқалардан дараланып тұрады. «Ұстазы қандай болса, қоғамы сондай» деген бұлжымас қағиданың өміршендігін осыдан аңғаруға болады. Өйткені, ұстаз қоғамның айнасы емес пе? Баланың бойына бар білгенін үйрету – ұстаз парызы.

Мен, Қалмырза Гүлназ Қызылорда қаласындағы №264 мектеп-лицейінің бастауып сынып мұғалімімін, жас маманмын. Сыныбым 1 «Н» сынып оқушыларының жанын өзімнің жетістіктерім айтарлықтай.

Бауыржан Момышұлы: «Ұстаздық – ұлы құрмет. Себебі, ұрпақтарды ұстаз тәрбиелейді, болашақтың басшысын да, данасын да, ғалымын да, еңбеккер егіншісін де кеншісінде ұстаз өсіреді. Өмірге ұрпақ әкелген ананы қалай ардақтасасқ, сол ұрпақ тәрбиелейтін ұстаздарды да сондай ардақтауға міндеттіміз» деген. Бала бойына ата-ана кейінгі ақыл-ой, адамгершілік, әдептілік, ар-ұят, ұлттық сана-сезімді сіңіруші адам Мұғалім.

Ендеше өз ісіне берілген, жаңалықты жатсынбай қабылдайтын, шәкіртінің жанына нұр құйып, өмірге өзі де бақытты болып, өзгелерді де бақытқа жеткізсем деп жүретін ұстаздардың жөні де, жолы да бөлек. "Ұстаздық еткен жалықпас, үйретуден балаға" деген Абай атамыз айтқандай, ұстаз еңбегінің қыр-сыры мол, қиын да жауапты шығармашылық еңбек екендігін баршамыз мойындаймыз. Жас мамандарға мектебіміз жеке тәжірибелі мамандардан сабақ аламыз. «Жас келсе іске» деген бабаларымыз қашан ұжымға, халқыма адал еңбек етуге даярмын! Шәкіртке білім беру негізгі ісім, Ойға алған істерім көп жетер күшім.

Ұраным шәкіртімнің білімдігі
Болашақ Егеменді елім үшін!

Тарих сабағында жаңа әдіс-тәсілдерді қолдану

Ермагамбетова Айнұр

№264 мектеп-лицейдің тарих пәнінің мұғалімі

Жанару жолындағы Қазақстанға жаңаша ойлайтын, өмірге көзқарасы нарық жағдайында тіршілік етіп, жұмыс істей алатын барынша білімді мұғалімдер қажет. Бұл жағдай халқымыздың ақыл-ой және шығармашылық әлеуетін қалыптастыру, рухани-адамгершілік мәдениеті жоғары шығармашыл тұлға тәрбиелеу керектігін көрсетеді. «Ұстазы жақсының - ұстамы жақсы» – деген бүгінгі тәуелсіз мемлекетіміздің ертеңі біз тәрбиелеп отырған жас ұрпақтың меңгерген біліміне, алған тәжірибесіне байланысты екеніне еш күмәнім жоқ. Оқушылардың танымдық көзқарасын байыту ақыл-ой қабілетін жетілдіру, өзіндік ойлау және өмірлік ұстанымын қалыптастыру мұғалімнің шеберлігіне, шығармашылық қабілетіне байланысты. Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев Қазақстан халқына Жолдауында «Біз бүкіл елімізде әлемдік стандарттар деңгейінде сапалы білім беру қызметіне қол жеткізуге тиіспіз. Қазіргі таңда ақпараттық-коммуникативті технологиялар біздің елімізде де жоғары қарқынмен дамып келеді. Оқу үрдісінде жаңа технологиялық әдістермен қатар жаңа ақпараттық технологияларды да қолданудың мүмкіндігі жасалып отыр» деген болатын. Бұл - жас буынды жаңашылдыққа жетелеу деген сөз.

Мектепте оқытуды ұйымдастыратын бірден - бір нұсқа сабақ болса, сабақтың нәтижелі болуына ықпал ететін нұсқа сол сабақты өткізудің әртүрлі әдіс-тәсілдері, яғни жаңашыл сабақ. Қазіргі кезде шығармашылықпен жұмыс істейтін мұғалімдердің тынымсыз ізденуі нәтижесінде оқу-тәрбие жұмысының тиімділігін арттырудың жаңа технологиялары өмірге келді. Қазіргі білім беру саласында оқытудың жаңа технологияларын меңгермейінше сауатты, жан-жақты маман болуы мүмкін емес. Жаңа технологияны меңгеру мұғалімнің кәсіптік, адамгершілік, рухани және де көптеген адами келбетінің қалыптасуына әсерін тигізеді. Өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үрдісін ұйымдастыруына көмектеді. Жаңа технологияларды күнделікті сабақ үрдісінде пайдалану үшін әр мұғалім өзінің алдында отырған оқушыларының жас ерекшеліктерін ескере отырып, педагогикалық мақсат-мүддесіне байланысты өзінің шеберлігіне байланысты тандап алады. Жаңа технологияны жүзеге асыруда мұғалім белсенділігі, шығармашылық ізденісі, өз мамандығына деген сүйіспеншілігі, алдындағы шәкірттерін бағалауы ерекше орын алады.

Тарих пәнінің мұғалімі ретінде мен де өз сабағымда жаңа бағдарламаға сай жаңа әдіс-тәсілдерді, ақпараттық-коммуникативтік технологияларды пайдалана отырып жұмыс жүргіземін және оқушылардың білім деңгейлерінің көтерілуіне мүмкіндік жасаймын. АКТ-мен жүргізілген сабақ оқушылардың сабаққа деген қызығушылықтарын оятуымен қатар уақыт үшін өте тиімді. Бір сабақта оқушылармен біршама жұмыс жасауға мүмкіндік туады. Сондай-ақ, оқушының өз бетімен ізденуіне, қателерін өздері тауып түзетуге, көру арқылы танымдық қабілеттерін дамытуға, шығармашылықпен жұмыс жасауларына жағдай жасалады. Тіпті, нашар оқитын оқушылардың өзі жұмыс істеуге қызығады, бір-біріне кейде білмеген жерін көрсетіп, көмекке келеді.

Тарих сабақтарында ақпараттық коммуникативті технологияны келтіру нұсқауларда қолдануға болады:

- Көп тараған түрі ол – мультимедиялық презентациялар;
- Флеш-фильмдер.

Келесі менің сабағымда қолданатын әдіс, ол – мультимедиялық карталар.

Сонымен қатар, өз педагогикалық іс-тәжірибемде оқу-әдістемелік құралдарды қолданамын. Берілген материалды терең бекіту мақсатында сабақта тестер мен хронологиялық кезеңдерді жиі пайдаланамын. Бұл әдістермен бірге оқушыны өз бетінше ізденуге жетелейтін тапсырмалар да баланың шығармашылық қабілетін жетілдіруге жақсы әсер етеді. Оқушылар өздері тапқан мәліметтерін топ бойынша қорғайды. Оқушылар топ бойынша жұмыс жасай отырып бір-бірін тыңдайды, оқып үйренеді. Тақырып мазмұнын жан-жақты ашады. Сабақты бекіту кезеңінде оқушылар нені меңгергенін, нені меңгермегенін анықтау мақсатында «Жедел жауап» сайысы арқылы білімдерін тексеруге болады. Сабақ соңында топтарға әр топтың сабақ барысындағы іс-әрекетін «Екі жұлдыз, бір тілек» әдісі арқылы баға беруін сұрау арқылы өзара бағалау жүргізіл аламыз. Кері байланысқа түсе отырып, сабақтың ұнаған жақтары мен ұсыныстары оқушылардың өздері дәлелдейді. Яғни, бұл келесі сабақта алдыңғы сабақта кездескен қиындықтарды жеңуге мүмкіндік туғызады.

Топпен жұмыс тәсілін өз сабағымда пайдалана отырып, мен бұл әдістің тиімділігін көз жеткіздім. Бұл тәсіл оқушылардың бір-бірін тыңдай білуіне, сөйлеу мәдениетін өздерін сенімді ұстауына, ұйымшыл болуға тәрбиелейтінін байқадым.

Бүгінгі таңда сабақ өткізудің түрлері өте көп. Шәкірттердің сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін дамытуға арналған оқытудың әдіс-тәсілдері білім алушыларға құбылыстардың себептерін толық ұғынуға, ережелер мен заңдылықтардың сырларын терең түсінуге, олардың ғылыми білімдегі орнын аңғаруға қолайлы жағдаяттар жасайды. Мұндай әдістер, әсіресе, табиғатынан тұйық, өз ойын тәптіштеп түсіндіруге шалағай, өздеріне сенімсіздеу, талданған мәселелерден, баяндалған тақырып мазмұнынан тиісті байлам, түйін жасауға жасқаншақтық байқататын оқушыларға пайдасы ұшан-теңіз екеніне көзіміз жетті. Сабақ барысында шәкірттердің сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін жетілдіруге, дамытуға арналған оқыту технологиясы оларға еркін ойлауға, байқалған, баяндалған мазмұнды тәуелсіз пайымдамалар жасауға мүмкіндік береді, шығармашылық белсенділігі жоғарылайды, ұжымдық ойласу, ұжымдық тұжырымдар жасауға белсене атсалысады. Ұжымдық қорытындыда өз үлесі бар екенін сезіп, қуаттана марқаяды, келесі мәселені түйінін шешуге еркін араласады, өз ойын жасқанбай айтуға үйренеді. Тақырыптың негізгі өзегін, бағытын, мән-мағынасын түсінеді, тіл байлығын жетілдіреді, өз ойын қысқаша мазмұнды, мағыналы, дәлелді баяндауға дағдыланады, пәнге қызығушылығы артты, ғылым негіздерін игеру әдістерін меңгереді, сөйтіп өзін келесі мәселені талдауға дайындайды.

Оқушы өз білетінін еске түсіреді, қағазға жазады, көршісімен бөліседі, тобымен талқылайды. Бұл кезеңде «Ассоциация», «Топтау», «Түртіп алу», «Болжау», «Әлемді шарлау», «Броундық қозғалыс», «Стикердегі диалог» әдістерін пайдалануға болады. Сонымен қатар, «Өзара оқыту әдісі», «Кең ауқымды лекция» әдісі, «Инсерт» әдісі, «Білемін, білгім келеді, үйренемін», т.б. әдіс-тәсілдерді қолдану оқушының өздігінен білім алу, шығармашының іс-әрекеттерінің оянуы, бір сөзбен айтқанда, өзіндік еңбек ету кезеңіне айналдырады.

Қорыта айтқанда, жаңа технологиялардың көмегімен оқушылардың білімді жетілдіру мен оқу сапасын арттыруға болады. Қай халықтың, қай ұлттың болсын толығымен

толығымен өсуіне, рухани әрі мәдени дамуына басты ықпал жасайтын тірегі де, түп қазығы да – мектеп. Қазақ мектептерінің білім деңгейін көтеру және онда жаңа ақпараттық технологияларды пайдалану арқылы оқу-тәрбие үрдісін тиісті деңгейге көтеру, педагогикалық ұжымның жүйелі жұмыстарының нәтижесінде ғана жүзеге аспақ.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан республикасының 2015 – жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасы // Егеменді Қазақстан, 28 – желтоқсан, 2003 ж.
2. «Қазақстан мектебі» ғылыми – педагогикалық журналы. № 12, 2002 ж.
3. Б. Әбдіғұлова «Білім берудегі жаңа үрдістер» // «Қазақ тарихы» журналы, №5, 2005 ж.
4. «Ақпараттық технология және қашықтықтан оқыту». С.Т.Мұхамбетжанова
5. З. Қарабаева «Жаңа педагогикалық технология негізінде оқушылардың шығармашылық қабілетін қалыптастыру» // «Қазақстан тарихы» әдістемелік журнал, № 12, 2004 ж.
6. e-history.kz сайты

Жаңартылған білім беру – заман талабы

*Кубессова Жанымкуль Саймахановна
Қызылорда қаласы, №264 мектеп-лицейінің
қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі*

Білім беру мазмұнын жаңарту білім берудің қазіргі заманғы үрдістерін және қазақстандық білім берудің үздік практикасын кіріктіруге бағытталған. Білім беру мазмұнын жаңарту шеңберінде оқу бағдарламаларын әзірлеу кезінде, еліміздегі педагогтердің және ғалымдардың ұсыныстары ескеріліп жасалды. Жалпы білім беру үдерісіне енген жаңартылған білім беру бағдарламасы – заман талабына сай келешек ұрпақтың сұранысын қанағаттандыратын тың бағдарлама болып табылады. Жаңартылған білім беру бағдарламасының негізгі мақсаты – білім мазмұнын жаңаруымен қатар, критериялды бағалау жүйесін енгізу және оқытудың әдіс-тәсілдері мен әртүрлі құралдарын қолданудың тиімділігін арттыруды талап етеді. Қазіргі таңда қазақ тілі-мемлекеттік тіл, қарым-қатынас тілі – орыс тілі және ағылшын тілі – әлемдік кеңістікті тану тілін оқытуда жаңа идеяларды әр сабақта жан-жақты қолданып, жаңаша оқытудың тиімді жолдарын тауып, жүйелі түрде қолдану-заман талабы болып отыр. Оқыту жүйесі өзгерді. Шындығында мұғалімнің алдында оқушыларға білім мен тәрбие беруде үлкен жауапкершілік тұр. Әрбір оқушыны оқытып тәрбиелеуге байланысты мәселелерді өздігімен және шығармашылық ынтамен шешуге қабілетті жаңашыл мұғалімдер қажет. Сонымен қатар жаңартылған білім берудің маңыздылығы-оқушы тұлғасының үйлесімді қолайлы білім беру ортасын құра отырып сын тұрғысынан ойлау, АҚТ – ны қолдану, зерттеу жұмыстарын жүргізу, коммуникативті қарым-қатынас жасай алу, жеке, жұппен және топта жұмыс жасай білу қабілеттерін арттыру болып отыр. Оқушылардың мектепте табысты оқуы ғана емес, өмірде де табысты болуы мұғалімнің қабілетіне, оның құзыреттілігіне байланысты. Қазіргі таңда білім берудің мазмұны жаңарып, жаңаша көзқарас пайда болды. Осыған байланысты ұстаздар оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жаңартып отырумен қатар жаңа технологияларды

менгеру, оны тиімді қолдана білуі қажет. Білім мазмұнын жаңарту тікелей мұғалім шығармашылық кәсіби шеберлігіне байланысты негізделген. Сонымен қатар «Мұғалім әдісті білуге тырысуы керек. Оны өзіне сүйеніш, қолғабыс нәрсе есебінде қолдану керек», -деп Ахмет Байтұрсынов атамыз айтып кеткендей қазіргі заман талабына сай білім беру мәселесі сол қоғам мүддесіне сай болуы қажет деп ойлаймын. Өз ісінің шебері жоғары жетістіктерге жетеді. Қазақстан Республикасының білім беру жүйесінде 2017-2018 оқу жылынан бастап жаңартылған білім беру мазмұнына көшу сатысы басталып, оқушыларды кең ауқымды дағдыларға үйретуге, функционалді сапаттылықтарын арттыруға, адами құндылықтарын дамытуға көңіл бөліне бастады.

Жаңартылған білім беру бағдарламасының негізгі бағыты – оқушылар сындарлы оқытуға үйрету, әлемдік білім кеңістігіне қол жеткізу, инновациялық білім негіздерін терең меңгерту деп білемін. Ендеше заманына қарай амалы, демекші бұрын кездегідей қарапайым дәстүрлі сабақтың мәні де сәні де кеткен уақыт. «Білімді ұрпақ болашақтың кепілі», -деп дана халқымыз айтқандай, бүгінгідей ел болашағы – жас буын заманына сай лайықты жеке тұлға ретінде қалыптастыру ісі мемлекетіміз үшін маңызды болса, мұғалімдер қауымына артылар жүк ауыр екені баршаға мәлім. Қоғамның дамуындағы ең маңызды мәселе білім беру жүйесі. Қазіргі таңдағы негізгі мақсат – жаңа жақты білімді, өмір сүруге бейім, ой-тұлғасы бар, адамгершілігі жоғары, қабілетті жас тұлғаны яғни еліміздің патриотын қалыптастыру. Ендеше заман талабына қарай ұстаздардың осы талапқа сай жұмыстануға бетбұрыстары айқын көрініс тауып жатыр. Бүгінгі мұғалімнің еңбегі, тынымсыз ізденуді, үздіксіз кәсіби дамуды талап етеді. Қоғамның сұранысына лайықты ақпараттық -коммуникативтік технологияларды меңгерген мұғалім болып, өз бетінше білім алып, шешім қабылдай алатын, болашақ жаңа жақты көзқарасы бар, ой-өрісі жоғары дамыған, зерделі, жан-жақты тұлға қалыптастырайық! Білім берудегі жауапкершілігімізді абыроймен атқару ұстаздың борышы деп түсінемін.

Жаңаша оқытуға - жаңаша көзқарас

(Шеберлік сынып сағаты)

Кайыпбаева Сания Кенесовна

Әбсатова Меруерт Тореханқызы

№ 264 мектеп-лицейінің ағылшын тілі пәні мұғалімдері

Мақсаты	Жас мамандарға жаңа білім беру мазмұны бойынша теориялық мағлұмат беру Жаңаша оқыту әдіс-тәсілдерімен таныстырып, оларды тәжірибе жүзінде қолданып көрсету.
Негізгі түйін	Жас мамандарға әдістемелік көмек көрсету
Дерек көздер	Ғаламтор материалдары Видеороликтер NIS. Teaching and learning materials
Нәтиже: шебер сынып соңында	Білім беру мазмұнын жаңарту бағдарламасының негізгі бағыттарымен танысады.

мұғалімдер:	Оқытудың жаңаша әдіс-тәсілдерін сабақ барысында тиімді пайдалана алады. Сабақтың нәтежелі ұйымдастырылуында жаңаша әдіс-тәсілдерді қолданудың маңызы туралы түсінік қалыптастырады.	
Аудитория	Жас мамандар	
Кезеңдер	Іс-әрекеттер	Қатысушылар әрекеті
Ұйымдастыру кезеңі	Танысу «Magic mirror»әдісі	Қатысушылар үлкен шеңбер және кіші шеңбер жасап тұрады, бір-біріне бетпе-бет тұрып сұрвк қояды.
Жағымды психологиялық ахуал туғызу	Мен тілеймін Я желаю Iwish	Қатысушылар дөңгеленіп тұрып, бір-бірінің қолдарынан ұстап, тілек, лебіздерін білдіреді.
Топ мүшелерінің міндеттерін бөлу	Қатысушыларға жұмыс парағы беріліп, топ мүшелерінің міндеттері түсіндіріледі.	Әр топ өз қатысушылар арасынан: лидер, сарапшы, полиглот, уақыт сақшысын сайлап алады.
Ой қозғау	«Иә» - «жоқ» ойыны ойнатылады	
Негізгі бөлім		
Топтық жұмыс	Постер қорғау. Жаңаша мұғаләм бейнесі қандай болу керек.	Топ мүшелері жаңаша мұғалім бейнесін бейнелейді.
Жұптық жұмыс	Диалогты көрініс: қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде (сыныпта, студияда, аялдамада) диалог құрайды.	Қатысушылар 3 тілде диалог құрайды
Сергіту сәті	«Тылсым табиғат» психологиялық тренингі.	
Ойын: «Бір бейне екі көзқарас»	3 топтан 6 ерікті тандап алынады және олар аудиториядан шығарылады.	Қатысушылар аудиторияға кезекпен кіргізіледі. Бірінші қатысушы тақтада тұрған сөздің мағынасын ашатын сурет салады. Сөйтіп келесі қатысушыларда жалғастыра береді.
Walking dictation	Қабырғаға бірдеі үш мәтін ілінеді.	Әр топтан бір қатысушы қабырғадағы мәтінді оқып келіп, топ мүшелеріне айтып береді. Олар соны үлгеріп жазып отырады.
Сергіту сәті. Билеу	«Көңілді күй» әніне билейді.	Қатысушылар бейнебаян кейіпкерлерінің қимылын қайталап билейді.

Ойын: «Flyswater»	Жас мамандардың қаншалықты ағылшын тілінде сөз білетіндерін тексеру.	Қатысушылар шыбын ұрғышты пайдаланып айтылған сөзді біріні болып айтып қалады.
Кері байланыс	Мұғалімдермен кері байланыс жүргізу мақсатында олардың өз әсерлерін гүл күлтешелеріне жазу тапсырылды.	Қатысушылар шебер сыныптан алған ісерлері гүл күлтешелеріне жазып, гүлдің бейнесін жасап шығарады.
Рефлексия	Шеберлік сағатына рефлексия	Қатысушылар шебер сынып барысында не үйренгендері және оны алдағы уақытта қалай қолданатындықтарын жазады.
Қорытынды	Топ мүшелерінің жұмысын қортындылау	Қатысушылар міндеттерінің есебін береді.

Жаңа форматтағы оқыту қазіргі заман талабы

Шыманов Нұрлы

Қызылорда қаласы №264 мектеп лицейі
технология пәні мұғалімі

Қазіргі уақыттағы жаңа педагогика ғылымындағы проблема ол – оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыру болып табылады. Жаңа технологияның әдіс тәсілдері оқушылардың білімін толықтыруға көмектеседі. Осыған орай озық тәжірибе жаңа технологияның тиімді әдістерін тандап алып, оларды үйлесімді, тиімді және шығармашылықпен пайдалану – ұстаз шеберлігінің белгісі. Ұстаз ретінде оқытып жүрген оқушыларымның ерекшеліктерін зерттеп, біліп алған соң ғана, оларды даму деңгейіне орай әдіс – тәсілдерді іріктеп, талдап қолдануға, жетілдіруге ерекше назар аудару келемін. Оқушыларды жұппен, топпен жұмыстандыру арқылы ұйымдастырылып табылады, олардың арасында ынтымақтастық пен серіктестікті тудыру, басқа адамның ойымен де есептесу қажет екенін де түсіндіреді, уақыт үнемделеді. Жұппен және шаппен топпен жұмыс тез, жаңа идеяларды ұсынумен қатар белгілі бір жағдайды нәтижеге шешуге де мүмкіндік береді.

Сабақ барысында оқушылардың ізденуін қадағалап, білім дағдысын толықтыру бағытталған сабақ өткізу әдістерінің бірі – «Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан оқу» жобасының стратегиялары. Бұл жобаның стратегияларын сабақ барысында қолдану оқу материалдарындағы оқиға мен құбылыстарды оқушылардың өздері байқап, талдауға жағдай жасайды. Демек, білім оқушыларға даяр күйінде берілмейді, өзінің ой еңбегімен қажет ететін тапсырмаларды орындауы арқылы қол жеткізеді. Әр оқушы өз ойына ие болып келтірмей жауап беруге дағдыланады. Оқушы бойындағы танымдық қабілетін шығармашылық ойлау жүйесінің дамуына жол ашады. Оқытуды диалогтік тәсілмен дамытудағы сұрақ қою арқылы байқағаным: оқушылар тақырып бойынша және сындар сөйлеуге ынталанады, пәнге деген қызығушылықты көрсетеді, зерттеу

ынталанады, оқушылар сыни тұрғыдан ойлауға бір – бірінен үйренеді, басқа оқушылардың идеяларын құрметтеуіне және бағалауына ықпалын тигізеді, оқытудағы қиындықтар мен түсінбестіктерді анықтайды.

Оқушыларды сыни тұрғыда ойлауға үйрету үшін алдымен мұғалім де солай ойлай білуі керек. Оқушылардың ойын сабаққа бағыттау үшін логикалық ойсергекті қолдануды басты мақсатқа айналдыра отырып – оқушыларды ойландыру керек, олар сыни тұрғыдан ойланып, ойсергектің жауабын айтады.

«Үйрете отырып үйренемін» қағидасы мұғалімнің өз сабағын жүзеге асыра бастайды. Сабақ үдерісінде оқушылар өз беттерінше жұмыс жүргізіп, жаңа тақырыпты өздері ізденушілікпен меңгере бастайды, түсініктерін талдауға мүмкіншілік алады. Мұғалім оларға тек бағыт беріп отырушы болады.

Оқушылар өз бетінше жаңа тақырыпты үйренуге қалыптасады, АКТ –ны тиімді пайдаланады; бағалау әдістерін меңгереді. Нәтижесінде оқушылар өз-өздерін реттейді, жүйелі сөйлеуге, ойын ашық жеткізе білуге, талдау жасауға мүмкіндік береді.

Қорыта айтқанда оқушылар бірлескен топтарда жұмыс істей отырып, өздігінен білім алуға, алған білімі туралы кеңінен талқылап, зерделеуге, кері байланыс орнатуға, бағалау түрін меңгеруге, рефлексия жазуға бір қадам жылжыйды, оқушылардың шығармашылығын, ізденушілігін дамытып, әрқайсысына жеке тұлға ретінде қарап, олардың өздеріне деген сенімін, білімге ынтыласын арттыруға үлес қосылады.

Қазіргі ғылым мен техниканың қарыштап дамыған заманында оқушылардың жалпы білімін көтеру, біліктілігі мен дағдыларын қалыптастырып, бүгінгі оқушы, ертеңгі жас маман екенін ескере отырып, оларға кәсіби білім беріп, қабілетін, дарынын аша білу шығармашылыққа бағыт-бағдар беру әр мұғалімнің мақсаты болып табылады.

Әнім сенсің –Қызылорда

Темірханов Досқанат Серікбайұлы,

264 мектеп лицейінің педагог музыкалық ұйымдастырушысы

Қазақ халқы қашаннан әнге бай, өнерлі халық. Халық әндерінен, халық композиторларының шығармашылығынан бастау алған ән өнері күні бүгінге дейін жалғасын табуда. Ән ...саз... әуен.. Бұл сөздерді оқығанда немесе естігенде көңіліне бірден «Балқадиша», «Әдемі қыз», «Бозторғай» сияқты халық композиторларының терең сазды, назды әндерінен бастап Шәмшінің салтанатты вальстері, сырлы, сұлу туындылары, қазір өзіміз сүйіп тыңдайтын талантты композиторлардың шығармашылығындағы ирірімдері, әдемі әндері лек-легімен жалғасады, сонымен қатар дәстүрлі ән өнері кезінде бастау алған әрбір өңірдің орындаушылық ерекшеліктері тағы бар. Соның ішінде Сыр мектебінің өзіндік орны ерекше. Қазіргі таңда Сыр өңірінің мәдениетінің қалыптасуына өзіндік үлесін қосып, жас таланттардың өнеріне арқау болып жүрген композиторлар жетерлік.

Солардың бірі – Сәбит Ұлықпанұлы. Сәбит Ұлықпанұлы киелі ән әлемі тарихында әрбір тыңдарман үшін есімі орнығып, халқының сүйіспеншілігіне бөленген тума талант. Оның лирикаға толы әсем сазды әндерін қазақ эстардасының жұлдыздары Жәніс Ысқақова, Жұбаныш Жексенұлы, Бакыт Шадаева, Досымжан Танартаров қазақ

сахнасында әуелетті. Қазақ эстрадасының дамуына өлшеусіз үлес қосып жүрген композитордың әндерін келер ұрпаққа дәріптеу, сазгер әндері арқылы елдің рухы биіктетіп, қазақ эстрадасындағы жас таланттардың орындаушылық шеберліктерін арттыру мақсатында Қызылорда қаласы әкімдігінің қолдауымен ұйымдастырылған «Әнім сенсің -Қызылорда» атты облыстық ән байқауы композитор шығармашылығын қала кәсіпкерлерінің қолдауымен қарсаңында қалықтатты. Осы тұста жергілікті композитор шығармашылығын жас ұрпаққа дәріптеу мақсатында №264 мектеп-лицейінің 10 сынып оқушысы Жанұзақ Айсенің байқауға қатыстырдым. Байқаудың жас ерекшелігі 16-30 жас аралығында өтті, оқушы байқаудың ең жас үміткері болса да өз дәрежесінде өнер көрсетіп, өнер әлемінде үлкен тәжірибеден өтті. Қорытындысында көрермен көзайымы болған өнерпазым сазгер қолы «Алғыс хат» алып, марапатталды. Өнерлі жас жеткіншек Айсенім Қызылорда қалалық ішкі саясат бөлімі мен «Самұрық» инновациялық идеяларды дамыту орталығының ұйымдастыруымен өткен патриоттық ән байқауыда I орын, сонымен қатар тұрғын байқауларға қатысып, жүлделі орындарға ие болған. «Әнім сенсің - Қызылорда» облыстық байқауына қатысудағы басты мақсат жас ұрпаққа жергілікті сазгерлер шығармашылығын насихаттау, композитордың өзімен жүздестіре отырып өнерге деген құлшынысын арттыру. Қазақ мәдениетін өскелең ұрпаққа насихаттау мақсатын ұйымдастыралатын түрлі мәдени шаралардың көбеюі арқылы, қазақ өнері ұрпақтан ұрпаққа жалғасын табатыны сөзсіз. Жас таланттар көбейсін, жұлдыздары жана берсін!

Санды 1·3, 0·3 түріндегі көбейту

Орынбаева Айгүл Нұралиевна

Бастауыш сынып мұғалімі
Қызылорда қаласы, №12 I.Қабылов атындағы орта мектеп

Сабақ негізделген оқу мақсаты	1-ді санға көбейту және 0-ді санға көбейту жағдайларын қарастыру. Жақшалы және жақшасыз өрнектердегі амалдардың орындалу тәртібі туралы білімді бекіту.
Жетістік критерийлері	Барлық оқушылар істей алады: Санды 1-ге, 0-ге көбейте алады Оқушылардың көпшілігі істей алады: Жақшалы және жақшасыз өрнектердегі амалдардың орындалу тәртібі туралы біледі, орындай алады Кейбір оқушылар істей алады: Көбейту мен бөлу өзара кері амалдарға есептер шығара алады, математикалық өрнектер құрастыра алады
Тілдік мақсат	Негізгі сөздер мен тіркестер: Көгершін – голубь - pigeon қарлығаш – ласточка - swallow торғай – воробей - sparrow бұлбұл – соловей - nightingale шымшық – синица - sparrow Сыныптағы диалог үшін пайдалы тілдік бірліктер

		Талқылауға арналған сұрақтар:	
		1. Көбейтудің компоненттерін ата? 2. Есе арттыру қандай амал? 3. Көбейтуге кері амал? 4. 100 см қанша метр? 6. Бөлудің компоненттерін ата?	
Тапсырмалар		Жеке жұмыс Жұптық жұмыс Топтық жұмыс	
Сабақтың түрі		Жаңа сабақты меңгерту	
Алдыңғы оқу		Амалдардың орындалу тәртібі	
Жоспар			
Жоспарланған уақыт		45 минут	Ресурстар
Басы	1 мин	I. Ұйымдастыру кезеңі Психологиялық дайындық Қайырлы күн достым, Қайырлы күн болсын. Сәрсенбінің әр кезі, Сәттілікке толсын. Біздің алар бағамыз, Кілең бестік болсын. Топтық ережені еске түсірейік. Ең басты тәртіп, тазалық, тыныштық, бірігіп жұмыс жасау, бір-бірімізді тыңдау, әрқайсысымыздың пікіріміз құнды. II. Мақсат қою кезеңі. Жаңа сабаққа кіріспе Жыл мезгіліне тоқталу Көктемде адамдар егін егеді, мал төлдейді, ағаштар бүршік жарады. Мектеп ауласындағы ағаштарға құстарды шақырайық. Олай болса, тапсырмаларды орындау барысында құстар ұшып келеді. Балалар біз бейбітшілікте өмір сүріп жатырмыз. Біздің балалық шағымыз бақытты өтіп жатыр. Бейбітшіліктің символы қай құс? Көгершін. Жарайсындар! Көгершін сұрақтары 1.Көбейтудің компоненттерін ата? 2. Есе арттыру қандай амал? 3. Көбейтуге кері амал? 4. 100 см қанша метр? 6. Бөлудің компоненттерін ата? Бағалау: «Көгершін тарату»	АКТ Бағалау парақшалары
Ортасы	4 мин		
	5 мин	III. Жаңа сабақ: + - * : арифметикалық амалдарды пайдалану үшін біз не қолдануымыз мүмкін? -Балалар, мен бір сан ойлап тұрмын, оған 2 санын қосқанда 4 болады, ал келесі қандай сан болады?	

2 мин	6,8,10,12,14,16,18,20. -Жақсы, мен бір санды ойлап тұрмын ол санға 3-ті қосқанда 6 саны шығады. Ол қандай сан, ал келесі қандай сан болады? 9,12,15,18,21,24,27,30. Қосу, азайту, көбейту, бөлу бұлардың барлығы арифметикалық амалдар. Барлығымыз дәптерімізді ашып, күннің ретін жазып, күнделікті көркем жазу минутына уақыт бөлейік. 0,1 Математикалық диктант $60+x=80$
3 мин	Өзара бағалау. Слайд арқылы тексеру Тақтаға өрнектер жазылған беттер ілінеді. Балалар қосуды көбейтумен алмастырып, қорытынды жасайды. $1+1=2$ $2*1=2$ $1+1+1+1=4$ $4*1=4$ $1+1+1+1+1+1+1+1+1+1=10$ $10*1=10$
5 мин	Қорытынды: Кез-келген санды 1-ге көбейткенде сол санның өзі шығады. $0+0+0=0$ $3*0=0$ $0+0+0+0+0=0$ $5*0=0$ Қорытынды: Кез-келген санды 0-ге көбейткенде нөл шығады. Бейнематериал IV. Мағынаны тану Оқулықпен жұмыс (ауызша) 1-мысал Оқы. $3*1=3$; $5*1=5$; $10*1=10$; $100*1=100$; $999*1=999$ Тендіктерді салыстырып, қорытынды жасау Ереже! Кез келген санды 1-ге көбейткенде сол санның өзі шығады. 2-мысал Оқы. $3*0=0$; $5*0=0$; $10*0=0$; $100*0=0$; $999*0=0$ Тендіктерді салыстырып, қорытынды жасау Ереже! Кез келген санды 0-ге көбейткенде нөл шығады.
5 минут	Жұптық жұмыс 3-мысал «Көрші-көрші» ойыны арқылы қазір сендерге ағаш басына келіп қонатын «Қарлығаш» құсын қондыру үшін тапсырманы тез орындайық (ауызша орындау) Слайд. $8*1=8$ $9*1=9$ $12*1=12$ $30*1=30$ $27*1=27$ $394*1=394$ $10*0=0$ $7*0=0$ $25*0=0$ $40*0=0$ $38*0=0$ $875*0=0$ Бағалау: «Қарлығаш»

		
5 мин	Тақтамен жұмыс 4-мысал Тақтада баған-бағанмен есеп шығарады 4 оқушы шығады. $(37-13)*0=0$ $(93-70)*0=0$ $33*0+9=9$ $5*0+6*1=6$ $(78+44)*1=122$ $20*(30-29)=200$ $44*1-0=44$ $9*1-7*0=9$ Бағалау: «Торғай»	
5 мин	Топпен жұмыс 5-есеп. Автобекетте 10 автобус және 10 жеңіл машина тұрған. Еді, олардың 15-і жол жүріп кетті. Автобекетте неше көлік қалды? Автобус – 10 Жеңіл машина – 10 Жүріп кетті – 5 Қалды - ? Ш: $(10+10) - 15 = 5$ Ж: қалды – 5 көлік	
2 мин	1-топ шартын құру 2-топ сұрағын табу 3-топ шешуін табу 4-топ жауабын табу 	
3 мин	Бағалау: «Бұлбұл» Сергіту сәті «Қос қарлығаш» Дәптермен жұмыс «Кім жылдам?» 6-мысал	
Соңы		

Соңы

	4 минут	1-топ $62 - (15+29) = 18$ $4 \cdot 2 + 2 = 10$	$86 - (63-37) = 60$	6*2
		2-топ $87 - (18+60) = 9$ $- 2 = 10$	$95 - (74-48) = 69$	
		3-топ $91 - (50+34) = 7$ $- 4 = 10$	$70 - (50 - 38) = 58$	
		4-топ $52 - (10+20) = 22$ $- 0 = 10$	$80 - (50 - 20) = 50$	
	1 минут	Бағалау: «Шымыш»		
		Кері байланыс		
		Әр топтан 1 оқушы шығып ағашқа қай құс қалай келіп қонғанын айтып береді		
		Дискрептор		
		Санды 1-ге, 0-ге көбейтуді біледі		
		Есепті жылдам тез шығару керектігін үйренеді		
		Уақытты тиімді пайдалануды үйренеді		
		Рефлексия		
		1.Бүгінгі сабаққа белсенді қатыстым/ қатыспадым		
		2.Менің көңіл-күйім жоғары/төмен		
		3.Топқа көмегім тиді/тимеді		
		Үйге тапсырма: 216 бет, 7-тапсырма		
Сабақтың жабдықтары		АКТ, бағалау фишкалары, маркер		
Келесі тапсырмалар		Бөлудің дербес жағдайлары		

Қазақстандағы демалыс орындары

Еркебаева Нұрсамал Аманбаева
Жалағаш ауданы, № 31 мектеп-гимназия
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі

Осы сабаққа арналған оқу мақсаты	Қазақстанның табиғаты тамаша жерлерімен, демалыс орындарымен таныстыру, топтық тапсырмалар арқылы сөздік қорын молайтып, диалог түрінде сұхбат құра білуге үйрету, есімше түрлерін ажыратып білуді пысықтау;
Сабақтың мақсаттары	өз бетімен жұмыстандыру арқылы сөз тіркесін, сөйлемдерді құра білуді дамыту, сұрақ-жауап арқылы сөйлеуге үйрету;
	Барлық оқушылар істей алады.:
	Сұрақтарға жауап бере алады.
	Мәтінді оқып, мәтін бойынша сұрақтарға жауап бере алады
	тапсырмалар орындайды
	Оқушылардың көпшілігі істей алады:
	-материалдың мәнін түсінеді,
	сөз тіркесін, сөйлем құрай алады;
	-тақырыпқа сәйкес сөз бен сөз тіркестерін қолданып сөйлем жасай алады

	қарапайым постер құрастыра алады.
	Кейбір оқушылар істей алады.
	-Мәтінің мазмұнын толық айтып бере алады, өз пікірлерін айта алады. Тақырыпқа сәйкес диалог, әңгіме құрастыра алады
Алдыңғы оқу	Минералды судың пайдасы
	Мәтінге арналған пайдалы фразалар
	Керікті жерлер, жазғы демалыс
	Талқылауға арналған сұрақтар:
	Табиғаты қандай? Қайда орналасқан?

Жоспарланған мерзімдер	Жоспарланған шаралар	Ресурстар
2 мин	I. Ұйымдастыру кезеңі: а) Балалармен амандасу. ә) Тренинг «Амандасу дәстүрі» қарама-қарсы тұрамыз / әр халықтың, мемлекеттің амандасу дәстүрі бар: Қазақтар қол алысады, АҚШ та құшақтасады, Бразилияда иықпен амандасады, Италияда шапалақ соғады. Топқа бөліну 1. Сарыағаш, Әсем-ай, Бастау, Асу, Сарыағаш 2. Емдеу сауықтыру орындары «Алма-Арасан» «Қапал-Арасан» «Сарыағаш» «Мерке» 3. Демалыс орындары Жетісу, Бурабай, Қапшағай, Алакөл, Баянауыл б/ Үй тапсырмасы: Ұшақ әдісі 1.Сарыағаш шипажайы қайда орналасқан? 2.Минералды сулардың пайдасы бар ма? 3. Есімше дегеніміз не? Жұрнақтары қандай?	Презентация Слайд
5 мин	Стикер арқылы бағалау «Ойқозғау», конверттегі сұрақ ---- Неге Қазақстан тұрғындары, шетелге демалуға барады? Қазақстанда неге демалмайды? Меніңше, Менің пікірімше, Менің ойымша, Осы мәселені қалай шешуге болады?	
5 мин	-- Дұрыс, айтасындар, еліміздің демалыс орындары, шипажайлары өте көп және табиғаты көркем, жанға жайлы, әсем жерлерге өте бай өлке. Қазақстанның қандай демалыс орындары бар? Саб. тақырыбы: Қазақстандағы демалыс орындары Сабақтың мақсаты қандай? Қалай ойлайсындар, бүгін сабақта біз не істейміз?	
10 мин	Постермен жұмыс. Топтық жұмыс I. Мәтінді оқу	

5 мин	I. Мәтінді оқу I топ - Қазақстанның демалыс орындары II топ - Қаппағай III топ - Алакөл Топ мүшелері толықтырады, тақтаға шығып қорғайды. Бағалау: Екі жұлдыз, бір тілек	Грам. қорытынды ау
5-7 мин	II. Ғажайып грамматика 1 Есімше дегеніміз не? 2. Есімше қалай жасалады? 3 Тест тапсырма /3 минут беріледі./ 1. Бірде есім сөздің, бірде етістіктің қызметін атқаратын етістіктің тұлғасын тап а) есімше ә / сабақты б/ болымсыз 2. Есімше тұлғалы етістікті табыңыз. а) оқу ә / жүрген б/ тамашалау 3. Есімшелі сөзді табыңыз. а) Оқыған адам ә / ғимарат салынды б/ демалыс орындары бар 4. Есімшенің септелген түрін көрсетіңіз. а/ ойнап тұр ә) оқығанмен б / барғысы келді 5. Есімшенің жұрнағын анықтаңыз. а/ - ер -ар -р. ә/ -ың, -ің б/ -ма, -ме, - ба, -бе тестті өздері тексереді, баға қояды Жауап 1.А 2.Ә 3.А 4.Ә 5 А	
5 мин	Оқулықпен жұмыс Дәптермен жұмыс 3-тапсырма: сөйлемдерді есімшелерге айналдырып жазыңдар. Жұптық жұмыс 6-тапсырма. Диалогті толықтыру V. Қорытынды: СИНКВЕЙН Балалар, сабақта не туралы айтылды? Сабақтың алдында қойған мақсатымызға жеттік пе? 5 жолды өлең 1. Шипажай 2. таза, әдемі 3. ішеміз, емделеміз, көреміз 4. Сарыағаш шипажайы Оңтүстік Қазақстанда орналасқан . 5. Демалыс орны	Постерді қорғау
8 мин	VII. Бағалау: Топ бір-бірін бағалайды VIII. Үй жұмысы: Эссе жазу «Менің қысқы демалысым» IX. Рефлексия Білдім: ... Қайталадым: Толықтырдым Үйрендім	Бағалау парақтары
3 мин		Стикерді тақтаға ілу
2 мин		

Сыйлы қонақтарға берілетін тағамдар

Айтимова Райхан Кенжебаевна
Қызылорда облысы, Жалағаш ауданы,
№31 мектеп-гимназияның
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі

Сабаққа негізделген оқу мақсаттары:	T2. Назарын шоғырландырып тыңдау A5. Сенімді және еркін жауап беру O6. Өзіндік көзқарасын білдіру және бағалау Ж2.5. Орфография және пунктуация . Эссе жазу	
Бағалау критерийлері:	1. Барлық оқушылар істей алады: Диалогке қатысушылар коммуникативтік жағдаяттың талаптарына сай «сөйлеуші мен тыңдаушы» позицияларын еркін ауыстырады. 2.Оқушылардың көпшілігі істей алады: Мәтіннің негізгі мазмұнын түсінеді, ақпараттың өзектілігін анықтайды, орфография мен пунктуация ережелерін талапқа сай орынды қолданады, эссе жаза алады. 3.Кейбір оқушылар істей алады: Тақырып бойынша деректер қолдана отырып, мәтінге көтерілген мәселеге өз ойын жеткізе алады.	
Бағалау критерийі	Дескрипторлар	Ұпай
1. Диалогке қатысушылар коммуникативті к жағдаяттың талаптарына сай «сөйлеуші мен тыңдаушы» позицияларын еркін ауыстырады.	Сенімді және еркін жауап бере алады.	0-5
	Кез келген тақырыпқа сөйлесе алады және ойын жеткізе алады.	0-5
2.Мәтіннің негізгі мазмұнын түсінеді, ақпараттың өзектілігін анықтайды, орфография мен пунктуация ережелерін талапқа сай орынды қолданады, эссе жаза алады.	Мәтіннің негізгі мазмұнын түсінеді	0-5
	Қазақ тілінің емле және тыныс белгі ережелерін сақтайды.	0-5
	Эссе құрылымын сақтайды, берілген тақырып бойынша айқын көрсетіп жазады.	0-5
3. Тақырып	Өзіндік көзқарасын білдіре алады.	0-5

бойынша деректер қолдана отырып, мәтінде көтерілген мәселеге өз ойын жеткізе алады.		
Алдыңғы оқу	Еттен жасалған тағамдар	
Жоспарланған уақыт	Жоспарланған жұмыс	Ресурстар
Басы	Психологиялық ахуал туғызу. Оқушыларды жылы жүзбен қарсы алып, көңіл-күйлерін сұрау. «Жылы жүрек» шеңберін құрып, бір-біріне жылы лебіздерін айтады	
	Топқа бөлу (ет тағам түрлеріне қарай) Оқушылардың мұндағы мақсаты суреттер арқылы өз жұптарын тауып, үш топ болып құралу 1-топ «Ет»	Суретті парақшалар
	2-топ «Қуырдақ»	
	3-топ «Қазы»	
Ортасы	I. Сөздік жұмысы. Топ мүшелері жаңа сөздердің мағынасын түсініп, мағынасы ұқсас сөздермен сәйкестендіреді, сөз тіркестерін құрайды. Дәреже, сәйкес, лайық ҚБ II. ТЖ (топтық жұмыс) Постер қорғау (әр топ еттен жасалатын тағамдар туралы айтады. I топ: Ет II топ: Қуырдақ	Мәтін жазылған парақшалар Қазақша-орыс сөздік Ақпараттық портал

Соңы	III топ: Қазы ҚБ: «Екі жұлдыз, бір ұсыныс» 2. әр топ деңгейлік тапсырмалар орындайды. I топ- II деңгей тапсырмасы II топ-III деңгей тапсырмасы III топ 2- тапсырма ҚБ 3.ЖЖ (Жұптықжұмыс)-диалог бойынша өзара сөйлесу, жалғастыру 4.Ж (жеке жұмыс) Эссе жазу арқылы сабақты жинақтайды	
	Үй тапсырмасы	Ет тағамдары туралы қосымша мәлімет жинау
	Кері байланыс	3-2-1 стратегиясы. Стикерге жазып, ойларын тақтаға іледі. Сабақта алған 3 маңызды ақпарат Қиындық келтірген 2 мәселе Сабақта ұнаған 1 аспект
Бағалау. Жетістік критерийі. Әр оқушы оқу мақсатына жеткенін өзі бағалайды, жинап алып жауаптарын растаймын.		
Дифференциациялап оқыту – Оқушыларға көбірек қолдау көрсетуді қалай жоспарлайсыз? Қабілеті жоғары оқушыларға қандай міндеттер қоюды жоспарлайсыз?	Бағалау – Оқушылардың білімін қалай тексересіз?	Пәнаралық байланыс Қауіпсіздік ережелері АКТ-ны қолдану Құндылықтар мен байланыс
Жұптар бірі-біріне қолдау көрсетеді Нәтижені саралау. Қабілеті жоғары оқушыға қосымша тапсырма алады. Ерекше дарынды баланы сабақ басында бағалаушы ретінде тағайындап, баға береді. Белсенділігі төмен, топ ішінде талқылауға ынтасы жоқ бала болса, ол оқушы суреттер салуға көмектеседі	Әр топ өз ішінде ерекше көзге түскендер мен белсенділік танытпағандарды ескере отырып, өздеріне смайлик арқылы баға береді.	(электронды сөздіктер, видеофильм, интернет.) Топпен жұмыс істеу дағдылары. (бір-біріне құрмет)

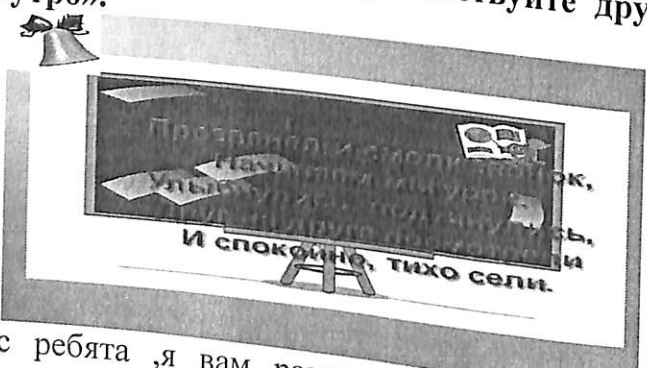
Звуки В в, буква В

Ержанова

школа – гимназия №31 пос. Жаңа

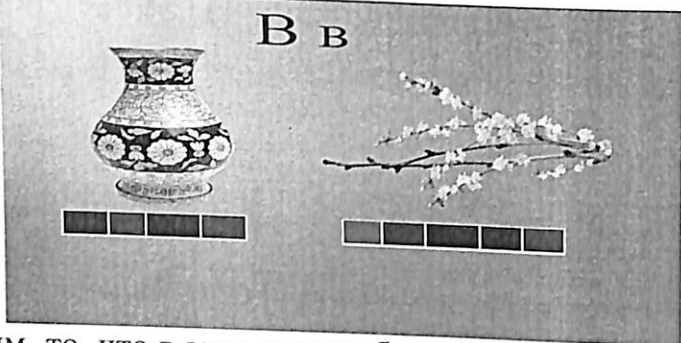
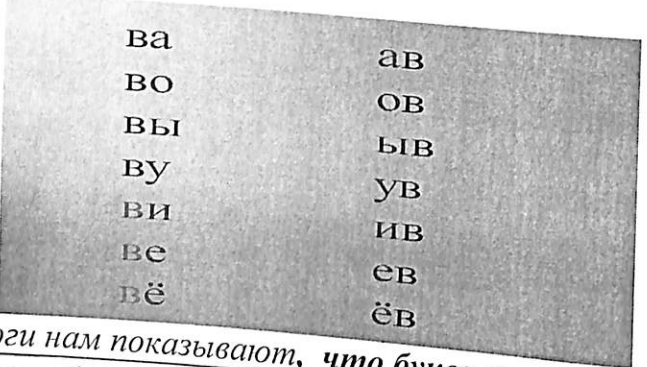
Цели обучения, которые достигаются на данном уроке (ссылка на учебную программу)	1.1.9.1Выделять звуки в словах и различать признаки(гласные ударные /безударные:согласные твердые/мягкие,глухие/звонкие)1.1.9.2Понимать что слова состоят из слогов,определять количество слогов в слове.1.2.1.1Читать слова/предложений.1.2.9.1Распознавать образ буквы сопоставлять его со звуком.1.3.8.1Писать элементарные буквы,прописные(заглавные) и строчные буквы и соединения:писать разборчиво в соответствии с нормами каллиграфии:обозначать звуки сильных позиции буквами в письме.
Цели урока	Все учащиеся смогут: Определить с помощью учителя опорные слова, отвечать на вопросы. Сформулировать вопросы с опорой на ключевые слова. Большинство смогут: Определять гласные и согласные буквы, отвечать на вопросы самостоятельно. Некоторые учащиеся смогут: читать тексты, писать, отвечать на вопросы, составлять предложения с помощью схем.
Предыдущие знания	Знают букву и звук Ёё, читают слова и предложения.
Привитие ценностей	На уроке воспитывается дружелюбное, заботливое отношение друг к другу через разные формы активной деятельности.
Межпредметные связи	Урок связан с предметами «художественный труд», «познавание мира».

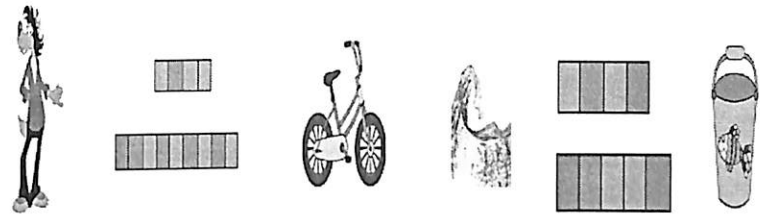
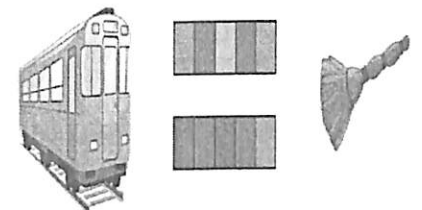
Ход урока

Запланированные этапы урока	Запланированная деятельность на уроке	Ресурсы
Начало урока 2 мин	Приветствие. (К) Ребята, здравствуйте, поприветствуйте друг друга. «Доброе утро». 	Стихи-приветствие

А сейчас ребята, я вам раздам слова, вы должны их прочитать и разделить на слоги.
(дети читают и делят на слоги.)

3мин	(дети читают и делят на слоги.) ---Разделимся на группы по слогам (1,2,3) -Ребята, кто из вас заметил, все ли буквы вам знакомы? (подхожу каждой группе отдельно, находим вместе слово с новой буквой) ---1группа слово вишня, 2 группа слово ворота, 3 группа слово тыква. --Учитель; Значит с какой буквой мы познакомимся? Со звуком Вв и буквой В. -Ребята скажите где вы слышите звук «в» в этих словах? Почему в слове вишня звук «в» мягкий?	
Середин а урока 5-10мин	-А сейчас, я хочу вас проверить, как вы умеете работать со схемами слов. Вот у вас на столах в каждой группе слово с новой буквой. Подберите к схемам на доске слова с новой буквой.(на доске, в группах) вишня, ворота, тыква.	
11-15мин	-Теперь поближе познакомимся с новой буквой и звуком В в - А теперь ребята скажите мне на что похожа буква Вв? Вот ведь горе у старушки: На очках сломались дужки. 	Слайд с названиями предметов в на букву Вв. Слайд с буквами Схема по слайду
	Работа по ленте букв, как закрепление, что буква «в» может быть и твёрдой мягкой. А теперь ребята обратим внимание на доску. Вв. слова ;Ваза ,верба	

		
15 – 18мин	-Отметим то, что в этих словах буква (в) стоит в начале, но в первом слове она твердая, а во втором слове мягкая. Звук (е) всегда дает мягкость согласного звука. Давайте проведем артикуляционную зарядку -В-варенье мы оближем. Язык к носу тянем ближе. В – варенье мы оближем. Язык к носу тянем ближе.	Слайд
18–25мин	-А теперь произнесем звук Вв, а еще дети вы можете посмотреть и увидеть букву В на форзаце учебника. -А теперь ,посмотрим ,дружит ли наша новая буква с гласными. Повторим для начала пройденные гласные буквы.(по ленте букв) -Вот теперь ,посмотрим какие образовались слоги с новой буквой Прочитаем их. 	Слайд слоги. Ви, ве, в и,е,е даю нам мягкость согласно звука. Слайд
25 -30мин	Какие слоги нам показывают, что буква «в» мягкая? Групповая работа на ламинированных листах. Группам раздаются слова по три. Дети сами должны переписать слова и разделить на слоги . ВЗАИМОЦЕНИВАНИЕ. Показ картинок к прочитанным словам, разъясняет значение слов.	На слайд картинки

	Групповая работа вол вагон ворона Вода Вокзал волк весна пчелёк витамин	
30-32мин	Физминутка Чтение текста «паровозик».	
33-36мин	Работа в паре. Находят соответствие слов со схемами.	
37-40мин		
41-43мин.	 ВЗАИМОЦЕНИВАНИЕ. Работа в тетради.(прописи), показ запись буквы в воздухе. Закрепление: Групповая работа на плакате. Найти слова с буквой В в начале слова ,середине, конце.	
Конец урока 44-45 мин	Рефлексия: «светофор» Рефлексия Всё получилось. Я – молодец! Я старался, но пока не всё получилось	Показыва ют как дети усвоили урок.

Ковер моей бабушки

Цой Марина Ильинична
Кызылординская область, п. Жалпы
Школа-гимназия

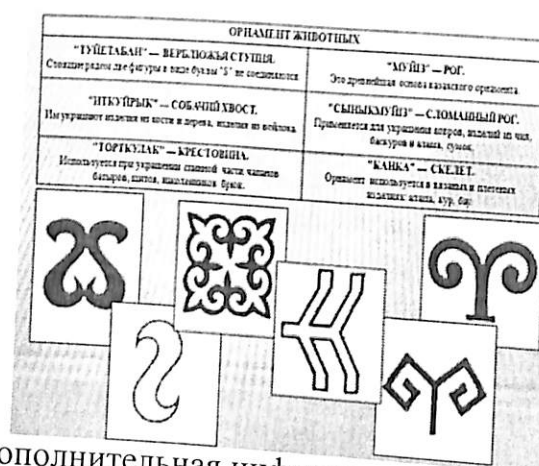
Цели обучения данного урока	2.2.3.4. Использовать элементы казахской национальной культуры при создании творческих работ. 2.2.4.1. Использовать материалы и инструменты, соблюдая технику безопасности.
Предполагаемый результат	Все учащиеся смогут: рассказать, что такое народное искусство; объяснить, что такое декор; нарисовать узор ковра. Большинство учащихся смогут: понимать значение декоративно-прикладного искусства в жизни человека; представлять идеи на основе своего опыта и на основе опыта других; понять, как использовать красочные материалы при работе. Некоторые учащиеся смогут: экспериментировать с материалами и инструментами; комментировать особенности своей работы.
Языковые цели	Развитие навыков: обсуждать ответы на вопросы (в группе); делать самостоятельные выводы; давать полные, развернутые ответы на поставленные вопросы. Основные термины и словосочетания: предметы быта, народные мастера, декоративно-прикладное искусство, предметная среда, ковер, гуашь, крахмал, процарапывание. ПОЛИЯЗЫЧИЕ ковёр kilem carpet Используемый язык для диалога/письма на уроке Вопросы для обсуждения: Что такое народное искусство? Что такое орнамент? Какие предметы украшают народные мастера? Каковы особенности декоративного рисования? Предметная лексика и терминология: Вы можете объяснить, почему... ...это – орнамент? ...это – казахский орнамент? ...эта работа декоративная? ...вы использовали эти приемы в своей работе?

безопасности		работы, правильное обращение с материалами и инструментами.
Ход урока		
Этапы урока	Запланированная деятельность	Ресурсы
1. Создание положительного, эмоционального настроения	(К) Организационный момент (подготовка рабочего места). Создание положительного эмоционального настроения. В начале урока учитель показывает слайд-шоу с изображениями предметов казахского декоративно-прикладного искусства – ковров, посуды, ювелирных украшений и т. д. Фоном должна звучать национальная музыка.	Для учителя – слайд-шоу с изображениями предметов казахского декоративно-прикладного искусства, образцы готовых работ электронные и бумажные репродукции работ народных художников; бумага, карандаш, ластик, листы цветного фетра, ножницы, клей. Для учащихся – учебник, рабочая тетрадь, крахмал, краски, кисти, баночки для воды.
2. Актуализация жизненного опыта. Целеполагание.	Проблемный вопрос: Ты узнаешь, что изображают орнаменты и как сделать коврик из фетра. (Д) Актуализация знаний Учитель показывает ученикам фотографии или слайды с изображениями национальных ковров. Говорит о том, что это предметы народного искусства, созданные народными мастерами. Каждый из этих ковров неповторим и своеобразен. Ковры украшены орнаментами – стилизованными изображениями растений, животных, людей. Педагог поясняет, что каждый элемент орнамента – это зашифрованное изображение, которое можно прочитать.	Слайд-шоу с изображениями предметов казахского декоративно-прикладного искусства, электронные и бумажные репродукции работ народных художников.

(К, Д) Визуализация

На доске вывешены изображения основных элементов казахского орнамента. Учитель просит учащихся сравнить изображения элементов орнамента и изображения ковра. И найти на изображениях ковров основные элементы национального орнамента: бота мойын – «шея верблюжонка»; кошкар муйиз – «рога барана»; бугы муйиз – «рога оленя»; ат бас – «голова лошади»; торт айшик – «четыре полумесяца»; айшик гуль – «лунный цветок»; аяк каз – «гусиная лапка».

Дополнительная информация

Рубрика «Знаешь ли ты?».

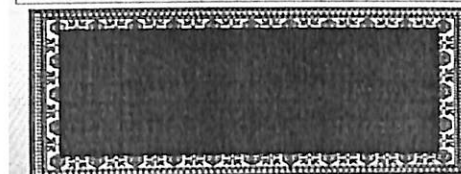
Сырмаки и текеметы – это постилочные войлочные казахские ковры.

Настенный же войлочный казахский ковер называется тускииз.

Тускииз орнаментируется следующим образом: на белый войлок нашиваются накладные цветные узорные фигуры из войлока, сукна, реже из шелковой и хлопчатобумажной ткани. Аппликация – одна из древних техник узоротворчества.

ФИЗМИНУТКА!

ФИЗМИНУТКА

Середина урока
3. Работа по
теме урока

Творческое задание

Нарисовать декоративный
орнаментальный рисунок ковра.

(К, Ф, Д) Вопросы к учащимся:

Что такое народное искусство?

Что такое орнамент?

Какие предметы украшают народные мастера?

(Д) Учитель демонстрирует последовательность выполнения работы:

– выполняем эскиз ковра карандашом на листе бумаги;

– изготавливаем шаблоны орнаментов по эскизу;

– раскраиваем листы фетра на заготовки;

– размечаем орнаменты на заготовках при помощи трафаретов;

– вырезаем орнаменты из фетра;

– наклеиваем клеем ПВА элементы орнамента на основу.

Педагог обращает внимание учащихся на этапы выполнения ковра в тетради и советует использовать эти приемы в своей работе.

(И) Самостоятельная работа

Сверяясь с этапами выполнения работы в тетради, учащиеся изготавливают декоративный коврик.

Рекомендации учителю

Для индивидуальной работы с детьми можно дать следующие советы:

– При разметке ковра необходимо правильно расположить изображение на листе.

– Рисуя элементы орнамента, следует помнить об одинаковых размерах одинаковых элементов орнамента.

– Рисовать и вырезать трафареты следует аккуратно.

Учебник

Рабочая тетрадь.

The famous sightseeing in Australia. The Present Perfect tense

Сайфунова А.Б.

Қазақ гуманитарлық заң және техникалық
колледжінің ағылшын тілінің оқытушысы

The aims of the lesson:

Educational: to get acquainted the new grammar material, to practice its usage, the difference between regular and irregular verbs

Developing: to develop the students reading, writing, speaking, listening skills and habits,

Up-bringing: to widen the students' knowledge about Australia and to arise their interest in the learning of the English language

Visual aids: an interactive board, slides, texts, cards, pictures, CDs

The procedure of the lesson

- I. Organization moment
- II. Checking up the homework
- III. Explanation of the new material
 - a). Explain the Present Simple
 - b). Make up sentences, using the present perfect tense
 - c). Doing exercises
 - d). Working on the text
- IV. Conclusion of the given material
- V. Evaluation
- VI. Giving the home task

I. Organization moment

Good afternoon, students!

How are you?

What is the weather like today?

Who is absent?

Now, pupils what was your homework for today?

2. Checking up the homework:

Our home task was: The text: The political system of Australia

Exercises: The Object

Australia consists of six states and two territories. The queen is represented by the Governor General, who is appointed by the Australian government. The Governor General appoints members of the Executive Council, his advisory cabinet.

The main legislative body in the country is Federal Parliament. It consists of the Queen, the Senate and the House of Representatives. The members of the Senate are elected for a six-year term. There are ten senators from each state and two from each territory in the Senate. The House of Representatives is elected by general direct vote for a three-year term.

The executive power belongs to the queen and the government. It is headed by the Prime Minister. The ministers are chosen from members of Parliament and the Executive Council. There are two major political parties in Australia: the Australian Labour party and a coalition of the Liberal and the Agrarian parties.

Till the 1930s Australia mostly depended upon Great Britain in its political affairs. But in 1931 Australia became fully independent from Great Britain.

The Australian Constitution took effect on January 1st 1901. There are six state-governments (Queensland, New South Wales, Victoria, South Australia, Western Australia and Tasmania),

Конец урока 4. Итог урока	– Наклеивая орнамент, нужно соблюдать ось симметрии. (К, И) Предложить учащимся разместить работы на импровизированной выставке, чтобы сравнить и обсудить их. Критерии оценивания работ: – работа по карточкам. – законченность работы; – правильное и аккуратное выполнение элементов орнамента; – правильное расположение орнамента.	
Дополнительная информация		
Дифференциация – как вы планируете оказать больше поддержки? Какие задачи вы планируете поставить перед более способными учащимися?	Оценивание – как вы планируете проверить уровень усвоения материала учащимися?	Межпредметные связи Здоровье и безопасность Связи с ИКТ Связи с ценностями (воспитательный элемент)
Для сильных учеников: Предложить самостоятельно объяснить возможности различных способов рисования. Более способным ученикам предоставить возможность лидерства в рамках групповой работы. Для слабых учеников: Оказание практической помощи в процессе творческой работы.	Через уровень ответов на поставленные вопросы. Активность в беседе. Самостоятельность выполнения работы и умение работать в команде. Рефлексивное оценивание.	Соблюдение правил безопасности на уроке (здоровье и безопасность). Работа в группе. Уважение мнения партнера (самопознание).
Наблюдения: Были ли цели урока достижимыми? Чему сегодня научились учащиеся? Какой была атмосфера урока? Успешными ли были действия по дифференциации между учащимися? Придерживался ли я временного графика? Какие отступления от плана и сделал почему?	Используйте данный раздел для рефлексии урока. Ответьте на вопросы о вашем уроке из левой колонки.	

two self-governing territories (the Australian Capital Territory and the Northern Territory), and national government (also called Commonwealth government).

The Commonwealth parliament can make laws about external affairs, interstate and international trade, defense and immigration. The state parliaments cannot make laws that are inconsistent with Commonwealth laws.

The national legislative power is divided between two chambers, or "Houses": the House of Representatives and the Senate, both directly elected by the Australian people. The Australian government is formed by the party or coalition of parties that has the majority in the House of Representatives. Currently, Malcolm Turnbull is a Prime Minister.

In Australia, every citizen that has turned eighteen has to vote or he will have to pay a special penalty, resulting in a participation rate of more than 90%! Each citizen has to vote for elections of the three "levels": national, state or territorial, and local.

The states have two Houses each, except for Queensland, and the territories have one House. State parliaments and governments are responsible for: law and order, consumer affairs, health, education, forestry, public transports and main roads.

There are two main political forces in Australia. The political system in Australia is therefore a two-party system:

A coalition of the Liberal and National Parties (which has governed Australia for periods totaling more than 40 years)

The Australian Labor party (which has governed Australia for periods totaling 20 years).

1. Translate the following word combinations:
Constitutional monarchy, advisory cabinet, executive power, major political parties, external affairs, international trade.

2. Give the definitions of the following words:

1 monarchy	a the female ruler of a country
2 queen	b the most important minister and leader of the government in some countries which have a parliament
3 government	c organization with particular beliefs and aims, which you can vote for at elections
4 parliament	d someone who lives in a particular town, country, or state
5 prime minister	e a punishment for breaking a law, rule, or legal agreement
6 party	f the system in which a country is ruled by a king or queen
7 election	g a set of basic laws and principles that a country or organization is governed by
8 citizen	h the group of people who are elected to make a country's laws and discuss important national affairs
9 Constitution	i the group of people who govern a country or state
10 penalty	j when people vote to choose someone for an official position

2. Complete the sentence according to the information from the text:
1. Australia is a constitutional monarchy, ...
2. The Governor General appoints members of the Executive Council, ...
3. Federal Parliament consists of ...

4. There are ten senators from each state and

5. The ministers are chosen from members ...

6. Till the 1930s Australia mostly depended upon ...

3. Answer the questions:

1. Who is the Head of Australia?

2. Who is appointed by the Australian government?

3. When did Australia become fully independent from Great Britain?

4. What are two main political forces in Australia?

4. "Venn" diagram". Complete the table below comparing political systems of Australia and Kazakhstan

Political system of Australia	Both	Political system of Kazakhstan
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

5. Find which is the object in the given sentences

1. That doesn't depend on me.

2. Australia consists of six states and two territories.

3. The executive power belongs to the queen and the government.

4. Till the 1930s Australia mostly depended upon Great Britain

5. The Commonwealth parliament can make laws about external affairs

6. I sent a postcard to my parents, they have gone to Sydney

III. Explanation of the new material

Now, students open your copybooks and write down the date. What date is it today? Today is the 19th of October. The theme of the lesson is the grammar material is the Present Perfect Tense and

The Present Perfect Tense

The Present Perfect Tense – we use it when we talk about

- unfinished actions
- finished actions (life experience and present result (recently finished actions))

Auxiliary adverbs are: just, ever, never, already, yet

Auxiliary prepositions are: since, for

Have, has + V III or V- ed

Examples:

I have been to Australia. We have not (haven't) been to Australia or we have never been to Australia

He has seen kangaroo. She hasn't seen kangaroo. Has he seen koala?

She has broken the vase.

We have left our textbooks at school.

The city has changed a lot.

You have worked here for a long time.

Exercise 1. Put the verbs in brackets in the present perfect tense

1. John (write) his name.
2. I (draw) a picture.

3. The cat (drink) its milk.
4. The tree (fall) across the road.
5. John (give) his bicycle to his brother.
6. You (make) a mistake.
7. We (eat) our dinner.
8. The train (go).
9. I (tell) the truth.
10. She (buy) bread.

Exercise 2 Answer the questions using the word JUST

Example. Would you like to have something to eat?
(no/thank you/ I / just/ have dinner) — *No, thank you. I have just had dinner.*

1. Have you seen John anywhere? (yes/ I/ just / see/ him).
2. Has Ann phoned yet? (yes/ she/ just/ phone)
3. Would you like to go for a walk? (no/ I/ just/ come home).

Exercise 3. Put the adverbs never, already, just to the right places and compare meaning

example. Jack has washed the dog. —

1. Jack has *never* washed his dog.
2. Jack has *already* washed his dog.
3. Jack has *just* washed his dog.
1. Father has cleaned his car.
2. Granny has bought me some cakes.
3. They have painted their old house.
4. My sister has cooked breakfast.

II. Negative form of the Present Perfect Tense

Exercise 4. Say that you haven't done it yet

example. I am still doing my homework. — I haven't done my homework yet.

1. I am still translating the text. —
2. I am still writing the exercise. —
3. I am still cleaning my room. —
4. He is still reading the story. —
5. He is still washing his bike. —
6. They are still discussing the book. —
2. the Famous Sightseeing in Australia

The Sydney Opera House is a multi-venue performing arts centre in Sydney, New South Wales, Australia. It is one of the 20th century's most famous and distinctive buildings. Designed by Danish architect Jørn Utzon, the building was formally opened on 20 October 1973 after a gestation beginning with Utzon's 1957 selection as winner of an international design competition. The building and its surrounds occupy the whole of Bennelong Point on Sydney Harbour between Sydney Cove and Farm Cove, adjacent to the Sydney central business district and the Royal Botanic Gardens, and close by the Sydney Harbour Bridge.

Though its name suggests a single venue, the building comprises multiple performance venues which together host well over 1,500 performances annually, attended by more than 1.2 million people. Performances are presented by numerous performing artists, including three resident companies: Opera Australia, the Sydney Theatre Company and the Sydney Symphony Orchestra. As one of the most popular visitor attractions in Australia, more than eight million people visit the site annually, and approximately 350,000 visitors take a guided tour of the building each year. On 28 June 2007, the Sydney Opera House became a UNESCO World Heritage Site; having been listed on the (now defunct) Register of the National Estate since 1980, the National Trust of Australia register since 1983, the City of Sydney Heritage Inventory since 2000, the New South Wales State Heritage Register since 2003, and the Australian National Heritage List since 2005.

Taronga Zoo is the city zoo of Sydney, New South Wales, Australia and is located on the shores of Sydney Harbour in the suburb of Mosman. It was officially opened on 7 October 1916. Taronga Zoo is managed by the Zoological Parks Board of New South Wales, under the trading name Taronga Conservation Society, along with its sister zoo, the Taronga Western Plains Zoo in Dubbo. Divided into eight zoogeographic regions, the 28-hectare (69-acre) Taronga Zoo is home to over 4,000 animals of 350 species.

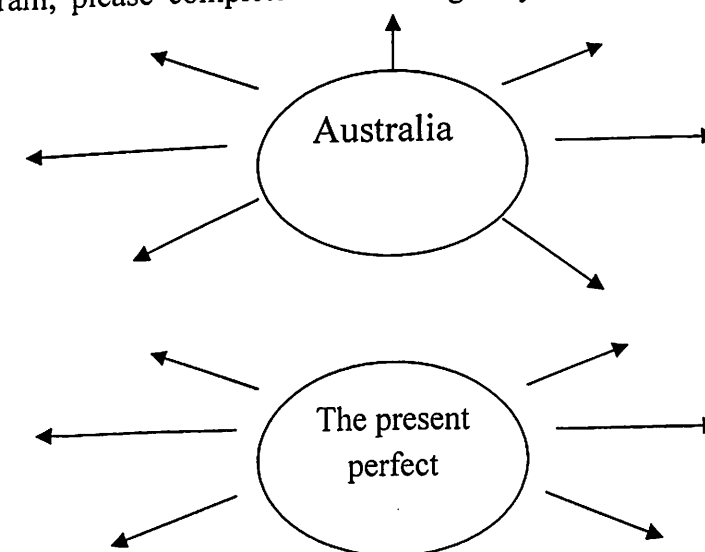
The Eureka Stockade

Named in recognition of The Eureka Stockade, the 1854 rebellion of prospectors in the Victorian goldfields, the tower stands 91 stories above ground. The skyscraper's gold crown and gold-plated windows add to the golden era theme and literally sparkle when the sun catches the top of the building. **Skydeck**, on the 88th floor, is the highest public view in any building in the southern hemisphere. Adding to the experience is **The Edge**, a glass cube that slides out three meters from the building for vertigo-free visitors.

The Melbourne Museum is surrounded by beautiful gardens and parkland. This modern purpose-built museum houses a diverse collection depicting society and cultures. Highlights include the **Aboriginal Centre, Bunjilaka**, the children's museum, and **The Blue Box** a cube protruding off the side of the building. The gallery is a series of hands-on activities designed to stimulate and engage children. Adjacent to the Melbourne Museum is the elaborate Royal Exhibition Building. Built in 1880 to host Melbourne's **International Exhibition**, the building also held the first Commonwealth Parliament of Australia in 1901.

IV. Conclusion of the given material

There is a diagram, please complete it according to your text, what you have learnt about Australia

V. Evaluating. Your marks for the lesson are...

VI. Giving the home task. I hope this lesson was useful for you.

Exercises

1. I have read the evening newspaper. — What.....
2. She has brought five cups. — How many...
3. The daughter has dusted the sideboard. — Who....
4. You have helped me very much. — How....
5. We have finished our work. — What
6. Father has gone to work. — Where to?
1. He (not answer) my letter yet.
2. You ever (eat) caviar?
3. She recently (become) a student.
4. They (travel) all over the world.
5. How long you (be) here?
6. I saw her in May but I (not see) her this month.
7. My friend (buy) a new car.
8. I (lose) my gloves.
9. I never (ride) a camel.
10. They never (behave) like this before.

already, ever, yet, just

1. Have you ... been to Africa? 2. Have you finished writing your essay? — I haven't finished
- 3. Shall I pay the waiter? — No, I've ... paid the bill. 4. Have you .. spoken to a friend
- person? 5. Ann, lay the table. I've ... cooked dinner. 6. They don't know what the problem
- They have ... arrived. 7. Is it a good film? — Yes, it's the best I have ... seen. 8. The letter has
- come ... 9. She has ... explained the situation to me. 10. He hasn't invited me to the party
11. Nobody has found the lost dog

The lesson is over. Good bye. You are free. Thank you!

Модели создания слов. Способы словообразования Аббревиация.

Атакаева
Преподаватель русского языка и литературы
Казахского гуманитарно-юридического
технического колледжа

Цели:

Познавательные:

- выявить, что такое словообразование и какова его функция, единица
- закрепить знания о способах словообразования;
- выполнять словообразовательный разбор слова.

Развивающие:

- развивать логическое мышление, внимание, устную речь;
- развивать языковое чутье, чувствовать красоту языка;

Воспитательные:

- воспитывать умение внимательно слушать и слышать, уважать другое мнение
- поддерживать других и быть к ним благожелательными.

Задачи:

- выявить связь значения корня с лексическим значением слова;
- обобщить сведения о морфемах;
- повторить способы образования слова;
- развивать и обогащать речь студентов.

Оборудование: презентация, слайды, карточки, тесты, справочник «Русский язык»

Межпредметная связь: Русская литература, история

Ход урока

«Дорога в тысячу миль начинается с первого шага»

Конфуций

I. Организационный момент.

— Здравствуйте, ребята, садитесь. На этом уроке мы с вами продолжаем изучение раздела науки о языке «Словообразование».

Группа делится на 2 команды «Эрудит» и «Полиглот»

Работа с эпиграфом.

— Ребята, давайте прочитаем эпиграф к уроку.

— Чтобы стать образованным человеком, нужно получать максимум знаний на каждом этапе учёбы, при каждом шаге по дороге познания

II. Актуализация знаний.

На сегодняшнем уроке мы разрешим наиболее сложные вопросы словообразования, повторим все ключевые понятия этого раздела.

Прежде чем сделать шаг к практическому освоению словообразовательных умений, начнем с теории.

III. Разминка. Конкурс «Знатоки русского языка»

— Каждой команде по 10 вопросов. Ответы — «Да» или «Нет» (За каждый правильный ответ — 1 балл)

Вопросы 1-й команде «Эрудит»

1. Неологизмы — это новые слова?
2. Фонетика изучает звуки речи?
3. Лексикология изучает строение слов?
4. Приставка — это главная значимая часть слова?
5. Архаизмы — это устаревшие слова?
6. Антонимы — это близкие по значению слова?
7. Склонение — это изменение слова по лицам и числам?
8. Дополнение — это главный член предложения?
9. Неопределенно-личные — это двусоставные предложения?
10. *Пальто* — это существительное 1-го склонения?

Вопросы 2-й команде «Полиглот»

1. Фразеологизмы — это устойчивые сочетания слов?
2. Спряжение — это изменение слова по падежам?
3. В русском алфавите 42 буквы?
4. Синонимы — это противоположные по значению слова?
5. Гласные звуки делятся на звонкие и глухие?
6. В односоставных предложениях есть оба главных члена?
7. Сказуемое согласуется с подлежащим в падеже и числе?
8. У глагола всего два наклонения?
9. Кофе — существительное среднего рода?

10. Определения бывают согласованные и несогласованные?

- Работа с интерактивной доской (или карточки)

- Вставьте буквы и вспомните правило: (на интерактивной доске)

Ж..ЛТЫЙ, Ш..ЛКОВЫЙ, Ш..ПОТ;
КРЫЖ..ВНИК, Ш..В, Ш..РОХ;
Ш..КОЛАД, Ш..РТЫ, Ш..КИРОВАТЬ;
ДУРАЧ..К, КАЗАЧ..К, ЛУЧ..М;
ПТИЦ..Й, ТУЧ..Й, СИТЦ..ВЫЙ.

- Вставьте буквы и вспомните правило: (на обычной доске)

КУЗНЕЦ.., ПЛОВЦ.., БЛЕДНОЛИЦ..Й;
СИНИЦ..Н, КУНИЦ..Н, СПИЦ..Н;
Ц..СТЕРНА, Ц..РКУЛЬ, Ц..ФЕРБЛАТ;
Ц..ГАН, НА Ц..ПОЧКАХ, Ц..ПЛЁНОК;
ТУРЦ..Я, ПОЛИЦ..Я, ГРАЦ..Я

IV.Объяснение новой темы:

Словообразование изучает способы образования слов.

Основным способом словообразования в русском языке является морфологический, в котором новые слова создаются:

1. При помощи приставки: не+друг – недруг, сверх+скоростной – сверхскоростной;
2. При помощи суффикса: закон+н+ность – законность, телеграф+ировать – телеграфировать, вест+ник – вестник;
3. При помощи приставки и суффикса одновременно: со+курс+ник – сокурсник, под+шеф+ный – подшефный, рас+чёт+лив+ость – расчётливость;
4. Без суффикса: вылет←вылетать, взрыв←взрывать, прицеп←прицеплять, синь←сини

Способом сложения образуются сложные и сложнокращённые слова (аббревиатуры).

1. Сложением целых слов: диван – кровать, телефон – автомат.
2. Сложением основ без соединительной гласной: стенгазета, турпоход, спортплощадь.
3. С помощью соединительной гласной -о -(е): новостройка, железобетон, кубометр.

Аббревиатуры образуются:

1. Сложением названий начальных букв ЧП – чрезвычайное происшествие.
2. Сложением начальных звуков: ВУЗ-высшее учебное заведение, ТЮЗ – театр юного зрителя, ООН – Организация объединённых наций.
3. Сложением слогов: спецкор – специальный корреспондент, комбат – командир батальона.

морфологического способа образования слов существует и неморфологический – это образование слов в результате перехода одной части речи в другую за счёт переосмысления понятия слова:

У Лёни новенький (прил.) смартфон. – Двенадцатого ноября к нам в школу при новенький (сущ.).

Давайте подберём примеры (ответы)

(Н-р: Чайная посуда – чайная

Мороженое мясо – мороженое;

Гостиная комната – гостиная;

Ванная комната – ванная;

Приёмная комната – приёмная;

Докладная записка – докладная;

Рядовой боец – рядовой;

Больной человек – больной;

Болеутоляющее лекарство – болеутоляющее.

V. Творческие задания.

(Устное задание) КАК СКАЗАТЬ ОДНИМ СЛОВОМ?

Человек, любящий труд – трудолюбивый человек;

Письмо, написанное рукой – рукописное письмо;

Человек, не помнящий зла – незлопамятный человек;

Магазин, работающий круглые сутки – круглосуточный магазин;

Лекарство, понижающее жар – жаропонижающее лекарство;

Люди, носящие одну фамилию – однофамильцы;

Ученик десятого класса – десятиклассник;

Тестирование:

1. Укажите слово, образованное суффиксальным способом?

А) прилет

В) выход

С) снег

Д) снежок

Е) сход

2. Словообразование – это раздел науки о языке, который изучает....?

А) значение слов

В) звуки и буквы

С) способы образования слов

Д) правописание слов

Е) произношение слов

3. Найдите формы одного и того же слова:

А) гора, горный, гористый

В) вода, водник, водопад

С) город, городской, пригородный

Д) красивый, красивее, красивейшей

Е) осень, осенний, осеннего

4. Укажите сложное слово с соединительной гласной -е-?

А) нефть...провод

В) пар...воз

С) электр...станция

Д) сам...лет

Е) газ...провод

5. Суффикс – это...

А) общая часть всех родственных слов

В) форма одного и того же слова

С) часть слова, которая стоит после корня и служит для образования новых слов

Д) часть слова, которая стоит перед корнем и служит для образования новых слов

Е) изменяемая часть слова

VI. Работа с учебником.

Упражнение 17 на странице 16. Сделайте морфемный разбор следующих слов.
История, исторический, неисторический, предыстория, доисторический, историк, эпоха, эра,
льный, период, периодика, периодичный, периодический.

VII. Подведение итогов. Работа с целями урока.

Написание синквейна

-Ребята, что же мы с вами сегодня повторили на уроке?

-Напишите, синквейн, используя слова, которые приходят вам на ум после завершения нашего урока.

1. Словообразование

Трудное, но интересное

Объясняет, развивает, учит

Понятным становится слово

Здорово!

- Какой можно сделать вывод? Подведение итогов конкурса «Знатоков русского языка»
Вывод: Сегодня мы повторили способы словообразования. Словообразование
важнейший раздел русского языка. Этот раздел тесно связан с лексикой, орфографией,
культурой речи. Знание этого раздела поможет избежать многих ошибок и сделать
речь правильной и грамотной.

Выставление оценок. Спасибо за работу на уроке. До свидания. Урок окончен

VIII. Домашнее задание.

Эссе «За что я люблю русский язык»

Использованная литература:

- Г.А. Бадамбаева. Русская речь. Дидактические материалы Алматы «Мектеп» 2004
Н.А. Кондрашов. Основные вопросы русского языка Москва «Просвещение» 1985
Г.С. Иманалиева. Русский язык для студентов Астана 2006
М.Р. Кондубаева, М.Д. Джусупов. Учебник для 10 класса Алматы «Атамұра» 2002

Желтоқсан жаңғырығы – жадымызда

(Ашық тәрбие сағаты)

Әбділақатова Айнагүл Сейфуллы
Қазақ гуманитарлық заң және техника
колледжінің арнайы пәндер оқытушысы

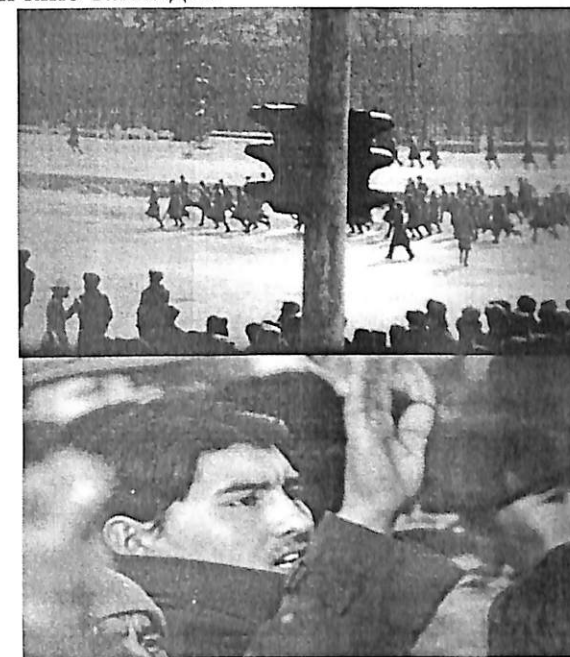
Сабақтың мақсаты: Студенттердің өткен тарихымызға деген ұлттық көзқарастарын қалыптастыру. Студенттерді елді, Отанын сүйуге және егемен елімізді сақтауға және оны гүлдендіруге күштар патриоттық күш – қуаты мол жастарды тәрбиелеу. Желтоқсанда мерт болған қазақ қыздары мен жігіттерінің рухына, ерлігіне деген тағзым. 1986 жылдың желтоқсанындағы адал да, аңғал Қазақ жастарының бодандыққа қарсы жойқын бұлқынысы, бейбіт шеруге шыққан, тұңғыш рет Кеңес империясының зорлықшыл тас қамалына тайсалмай қарсы шыққан желтоқсан құрбандарының ерлігі мен жалынды жырларын оқушылар көңіліне ұялату. Студенттердің тіл байлығын, сөйлеу мәдениетін дамыту. Студенттерді адамгершілікке, Отанын сүйуге, сыйластыққа, ұлтшылдыққа тәрбиелеу.

Міндеті: Тәуелсіздік күнінің мәнін аша отырып, “Желтоқсан” қозғалысының саяси орнын анықтау, оқушыларды өз елін, жерін, Отанын сүйуге тәрбиелеу.

Әдісі: - бейне ролик, әңгімелеу, тарихи дәйектемелер, т.б.

Сабақтың барысы:

Топ жетекшісі (кіріспе сөз): 1986 жылы 17 – желтоқсанда Алматы қаласында мыңдаған қазақ жастары наразылығын білдіріп, бейбіт шеруге шықты. Олар «қазақ елінің өз көсемі сайлансын» деген тілек білдірді. Сол кездегі үкімет басшыларының бұйрығымен күш көрсетілді. Көптеген жастар түрмеге қамалды. Оларға желтоқсанның ызғарлы күнінде зәбір көрсетілді. Өз елінің тәуелсіздігін талап етіп, шеруге шыққан жастарға, «ұлтшылдар», «нашақорлар» деген кіне тағылды.

I – жүргізуші: Құрметті ұстаздар, оқушылар! Біз бүгін дүниені дүр сілкіндірген, тәуелсіздік туын ең алғаш көтерген әйгілі 1986-ның желтоқсанына арналған «Желтоқсан жаңғырығы – жадымызда» атты тәрбие сағатын ашық деп жариялаймыз. Ашық тәрбие сағаты-мызға қош келдіңіздер.

II – жүргізуші: 16 – желтоқсан. Бұл ерлік пен өрлік, қайғы мен қасірет мидай араласқан әрі жарқын, әрі қаралы күн еді. Бұл қасіретті күн Қайрат, Қайыркелді, Түгелбай, Сәбира, Ербол, Ләззат сынды жүздеген, мыңдаған қыршындардың қанатын қиып түскен озбырлық күні, өктемдік үні еді. Радиодан төтенше хабардың белгісі берілді. 1986 жылы 16 желтоқсанда Қазақстан Компартиясы Орталық комитетінің пленумында Д. Қонаевтың зейнеткерлікке шығуына байланысты Республика компартиясы Орталық Комитетінің бірінші хатшысы міндетінен босатылды. Оның орнына Ресейден келген Г. В. Колбин сайланды. Төтенше өткен пленум 18 минутта аяқталды.

I-жүргізуші: Асығыс өткен пленум шешімі дүйім Қазақ халқымен санаспаушылық болып табылды. Пленум шешіміне көңілі толмаған халықтың жүрегінде наразылық ұшқыны лаулай түсті.

Алдарыңызда ТЖК-9-16 оқу тобының көрінісі.

Сахнаға екі студент шығады. Қолдарында конспект дәптерлері бар.

2-оқушы: Мақсат, сен естідің бе? Кеше Дінмұхамед ағамыз орнынан алыныпты дейді.
1-оқушы: Қойшы, рас айтасың ба? Кімнен естідің?

2-ші оқушы: Кеше куратор ағайдан естідім. Бүгін Брежнев алаңында көп адам жиналып екен.

1-оқушы: Неге? Неліктен?

2-оқушы: Қонаевтың орнына Ресейден бір орыс келіпті дейді. Халық наразылық білдіретін жатқан көрінеді. Куратор ағай ол жаққа бармаңдар деп ескертті.

1-оқушы: Қой, біздің мұнда тығылып қалғанымыз дұрыс болмас. Жүр кетейік. Тез барайық!

II-жүргізуші: Иә, аңғал сеніммен алаңға шыққан бейкүнә қыз – жігіттер «контрреволюционер» емес еді. Олардың ойы халықтың құқықтары мен проблемалары туралы сөз жүргізу еді. Алайда оларды бір қолында шоқпары, бір қолында қалқаны бар қарулы, сақадай сай әскерлер қарсы алды. Бейбіт шеруге шыққан жастардың бейбіт ағаш жаңқасындай быт-шыт болып ұшып жатты. Үкімет үйінде жастар шеруін қуғын үшін астыртын «Құйын - 1986» деген оперативті жоспар құрылып жатты. Ал алаңда жастар жайбарақат еді, аңғал еді, алаңсыз еді.

Көрініс: Алаңда жастар бейбіт, жайбарақат. Қолдарында «Каждому народу – своего вождя», «Ленин идеясы жасасын», «Қазақстан - қазақтардікі», «Ресейге қайт» деген транспаранттар бар. Оларға Мақсат пен Айгүлде келіп қосылды.

Дауыс: Қонаевты шақырыңдар! Ақиқатын айтып, түсіндірсін барлық жағдайды.

Дауыс: Қазақстаннан адам табылмады ма? Қазақстанға басқа жерден басшы әкелгеніңіз?

Дауыс: Талап – тілекті айтамыз, шықсын ортаға басшылар!

Прокурор: Балалар! Уа, балалар! Мен Республика прокурорымын. Тарандар! Жатақтар қайтыңдар! Ұят болды! Мен сендерге күш қолданамын! Үйге қайтыңдар.

Осы кезде залда әскери команда беріледі.

Әскери адам: Первая рота! Слушайте мою команду. Производится операция «Құйын».

Немедленно разогнать экстремистов и хулиганов! Первая рота, за мной!

Осы кезде залға сырттан қаруланған әскери адамдар – көктен кіріп, алаңдағы жастарды ұрып – соға бастайды. Қаралы музыка баяу ойнап тұрады. Қарулы әскер сахнадан жазылып кетеді.

Қыздар мен жігіттерді біртіндеп сүйреп, жұлқылап әкете бастайды. Беті – аузы қан, қазықтың жас жігітіесін жинайды. Жігіт жұлқынып, халыққа қарап ышқына сөйлейді.

- Әй туғандар! Жігіт болсаңдар шығыңдар бері қарай! Қосылыңдар біздің қатарға.

Осы кезде қарулы милиционер қыздың көк желкесінен шоқпармен ұрып қалады. Жігіт сылқ етіп есінен танып қалады.

II-жүргізуші: 1986 жылғы 16 желтоқсан күні Д.Қонаевтың орнына Колбин келіп, жастар Брежнев атындағы алаңға бейбіт және саяси шеруге шығады. Шеруге шыққан жастарды саперлік күрекпен, дубинкамен, су атқыш машинамен, итпен және т.б. тараптан жекпе-жекке ұшырастырады.

I-жүргізуші: Міне, өмірден тағы бір қыршын жас қызғалдақ осылай кеткен еді. Ал музыка училищесінің студенті Ляззат Асановаға өзін - өзі өлтірді деген өтірік жабылған еді. Тексере келе Ляззаттың да алаңда болғаны анықталды.

II-жүргізуші: Желтоқсан оқиғасы жайлы бейне ролик тамашалайық.

I-жүргізуші: Желтоқсан (бейнеролик көрсетіледі) құрбандарының өмірбаяны мен таныс болыңыз.

Дархан: Қайрат Ноғайбайұлы Рысқұлбеков 1966 жылы 13- наурызда Жамбыл облысы, Мойынқұм ауданы, «Бірлік» ауылында дүниеге келген. Қайрат Шу қаласына таяу жердегі Новотроицк (қазіргі Төле би) селосындағы шопан балаларына арналған мектеп-интернатта оқыған. 1983 жылы Киров атындағы орта мектепті бітіріп, ауылында жұмысшы болып істейді. Ал, 1984 – 1986 жылдары әскерге барып, азаматтық борышын өтеп қайтады. 1986 жылы №33635 әскери бөлімшесінің кепілдігімен Алматы сәулет-құрылыс институтына оқуға түседі. Желтоқсан көтерілісіне қатысқаны үшін Совицкийді өлбірдің деп жазықсыз жала жабылып, өлім жазасына кесіледі. Кейіннен бұл жаза 20 жылдық кесімге ауыстырылды. Қайраттың хаты: Бақ түссе- маңдайымнан, тас түссе- талайымнан, көріп алдым, маған өлім қорқынышты емес, өйткені адалдығым одан биік тұр. Өнеуекүнгі кездесуде менің «приговорымды» алдыңдар ма? Талғаттың суретін неғып тастап кетпедіңдер. Ақша салып кеттіңдер ме? Келесіде Талғаттың, Рахат пен Асхаттың суреттері болса, ала келіңдер. Кездесуге кірер алдында, бір тал роза гүлін ала келіңдерші. Скоро мейрам ғой. Жазмыштан озымыш жоқ. Барлық таныстарға, туыстарға, достарға менен сәлем. Беттеріңнен сүйдім. Сәлеммен Қайрат. 1988 жылы Қайраттың камерасынан оның өлі денесі табылғанымен, құпия қазаның арты ашылмады. 1996 жылы Қайрат Рысқұлбековке еліміздің ең жоғары наградасы – «Халық Қаһарманы» атағы берілді.

Рысбек: Асанова Ләззат Алтынайқызы (27.07.70, Алматы облысы Жаркент ауданы Айдаралы ауылында дүниеге келді.. —25.12.86 қайтыс болды, Алматы) — Желтоқсан көтерілісінің (1986) құрбаны. 1985 ж. Алматыда П.Чайковский атынд. муз. уч-щеге оқуға түскен. Алматыда 1986 ж. 17-18 желтоқсанда болған қазақ жастарының отаршылдық және әміршілдік жүйеге қарсы азаттық көтерілісіне белсене қатысқан. Ол Орталықтың билеп-төстеушілігіне наразылық білдіріп, қаладағы Жаңа Алаңға (қазіргі Республика алаңы) алғашқы ереуілшілер қатарында “Қазақтар! Кіріптарлық құлдықта өмір сүргеніміз жетеді! Біз еліміздің тәуелсіздігін жеңіп алған кезде ғана азат бола аламыз!” деген ұранмен шықты. 1986 жылғы 17-18 желтоқсанда Алматы қаласында болған оқиғаларға түпкілікті баға беру жөнінде республика Жоғарғы Кеңесінің Төралқасы құрған комиссия мүшесі Ф.Игнатовтың мәліметтеріне қарағанда, Ләззаттың мәйіті бірнеше күннен кейін музыкалық құлап өлген деген қауесет таратылған. ол туралы жатақхананың бесінші қабатынан құлап өлген деген қауесет таратылған. Осыған қарамастан мәйітті Алматы облысы Панфилов ауданындағы Ақжазық кентіне Ішкі істер министрлігі мен Мемл. қауіпсіздік комитетінің қызметкерлері арнайы карауылдап апарған. Ләззатты жерлеудің алдында денесін ақ жуып, арулаған кезде оның екі білегіне салынған темір бұғаудың қалдырған көкпеңбек іздерін, бас сүйегінің шүйдесі ойылып кеткені анықталды. Осыған қарағанда ол жазалаушылардың қолынан қаза тапқан. Қазақстан тәуелсіздік алғаннан соң ғана Ақиқат. жөніндегі шындық қалпына келтіріле бастады. Ләззаттың ерлігіне арналған ән (“Қаһарман қыз — Ләззат қыз”). Музыкасын жазған Жоламан Тұрсынбаев, өлеңі — Абдрахман Асылбектікі), ол жөнінде баспасөз беттерінде ғалымдар мен мемлекет, қоғам қайраткерлерінің пікірлері жарық көрді. Ләззатқа екі мәрте 1996 жылы және 2004 жылы «Халық қаһарманы» атағы берілді.

Ғасырбек: Сыпатаев Ербол Мұқажанұлы (10.03.1964 ж. Алматы облысы Панфилов ауданының еңбекші ауылы - 23.12.1986 ж. Алматы) – 1986 жылғы Желтоқсан көтерілісінің құрбаны. Орта мектепті бітіргеннен кейін 1981-1982 жылдары кеңшарда жүргізуші болып істеді. 1982-1984 жылдары Кеңес Армиясы қатарында болды. 1985 жылы Алматыдағы энергетика институтына оқуға түсті. 1986 жылдың 17-18 желтоқсанында болған қазақ жастарының отаршылдық және әміршілдік жүйеге қарсы

көтерілісіне белсене қатысты. 18 желтоқсан күні ауыр жараланып ауруханаға түсіп, соңында қайтыс болды. Мәйітін ауылына Ішкі істер министрлігі мен Мемлекеттік қауіпсіздік комитетінің қызметкерлері арнайы қарауылдап апарған. Қазақстан тәуелсіздік алғаннан бері ғана Сыпатаев жөніндегі шындық айтыла бастады. Ол туралы баспасөз беттерінде Желтоқсан көтерілісіне байланысты жарық көрген жинақтар мен кітаптарда жазылды.

Әсел: Сабира Есімбекқызы Мұқанбетжанова «Ел атын ер шығарады» деген кітап бала болса да ерге лайық қайрат көрсетіп, он алты жасында қыршын кеткен Сабира Мұхамеджанованың есімі ел жадында қалды. Құрманғазы: Міне, осы бір жан тебіренер сәтте Қазақ елінің еркіндігі, бостандық жолына бас тіккен азаматтар, туған елінің тәуелсіз мемлекетболғанын көре алмай өмірден өткен желтоқсан батырлары Қайрат Рысқұлбеков, Ляззат Асанова, Ербол Сыпатаевтардың рухына тағзым етіп, еске алу – ұлттық парызымыз.

I-жүргізуші: Өмір өзен толқындары бізді әйгілі 1986 жылғы Желтоқсан оқиғасынан өткен сайын алыстатып бара жатса да жүректерде мәңгілік ұмытылмайтын кастерленген нәрсе бар. Ол – дүр сілкіндірген сол үш күн ішіндегі Қазақ қыздарымен мен жігіттермен рухына, ерлігіне деген тағзым құрмет. Бұл аға – апаларымыздың аңсаған армандарының үміті, тілектері бұл күнде толық жүзеге асты. Бір ғана өкініш бар, ол азаттық үшін аямай алысқан боздақтардың кейбірінің бүгінгі бақытты сәттерімізді көре алмай. Алдарыңызда желтоқсан оқиғасының үзінді бейне ролик.

Қорытынды (топ жетекшісі): Міне, оқушылар өздерің айтып отырғандай, оқиғадан кейін біздің Қазақстанымыз өзінің тәуелсіздігін алды. Қазақстанның тәуелсіздігі алғанына биылғы жылы 25 жыл толғалы отыр. Басы аяғы 25 жылда еліміз ауыз толттырартай жетістіктер биігінен көрінді. Әлемнің өркениетті мемлекеттері Қазақстанға танып білді. Олармен аралас – құралас болуға сол елдің мәдениетін, әдебиетін, тілін толығырақ айтқанда, рухани дүниесін өне бойына сіңіруге, жақсы жақтарын қабылдауға жан – жақты мүмкіндік туды. Сонымен қатар «Біз Қазақстандықтармыз» деп кеудеде жазған жанымыздың да бүгінгі уақыт үрдісі бізге мүмкіндік туғызып отыр. Тәуелсіздік халқымыздың аспаннан түскен құдіреттің сыйы емес. Ол ғасырларға созылған ата – баба кәсіптерінің жорығының, дабылды – дуылды күресінің занды жалғасы. Жатса түсінен, тұрса есінен сәт кетпеген бабалардың ғасырлық арманы еді. Тереңнен ойлап, тебірене толғап халқымыздың барша тарихы осы тәуелсіздік үшін, елдік үшін, халықтың бас бостандығы үшін күрес еді. Желтоқсан оқиғалары – Қазақстан тарихындағы естен кетпес, аса ауыр және қайғылы беттердің бірі. Екі ғасыр бойы езіп келген империяның қуатты құрсауына бұзып, отарлаушылардың тас шеңгел құлдығынан құтылуды көксеген жастардың жасы, қаны бекерге төгілмеді. Он екіде бір гүлі ашылмай қыршын кеткен Асанов, Ляззаттың, Сыпытайұлы Ерболдың, Мұқанбетжанқызы Сәбираның, Ноғайбай Қайраттың аңсаған армандары мен үміт тілектері бұл күнде толық жүзеге асты.

Желтоқсан оқиғасы:

- бұл ерліктің тарихы,
- республикадағы халқымыздың рухани жеңісі,
- демократияға жол ашу,
- тәуелсіздіктің алғашқы беті

Көп ұзамай Қазақстан Республикасы тәуелсіздігін алды. 1991 жылы 16 желтоқсанда Қазақстан Республикасының Президентінің ҚР тәуелсіздігі жөнінде Конституциялық заң қабылданды. ҚР президенті Н. Ә. Назарбаевтың «1986 жылы 17, 18 желтоқсанға

қатысқандарды ақтау жөнінде» 1991 жылы жарлығы шықты. Осыдан кейін еліміздің басшысы 17 – желтоқсанды «демократиялық жаңару» күні деп жариялады. **I- жүргізуші:** Осымен ТЖК-9-16 оқу тобының дайындаған ашық тәрбие сағаты аяқталды. Алтын уақыттарыңызды бөліп келгендеріңізге көптен – көп рахмет. Қош сау болыңыздар.

Рухани жаңғыру - жаһандану дәуіріндегі рухани кеңістігіміздің жаңа бастауы

Бауыржан Нұржан

Жетекшісі: Аралбаева Анар

Қазақ гуманитарлық заң және техникалық колледжінің арнайы пәндер оқытушысы

Президентіміз Н.Ә.Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласы барлық салаға үлкен серпіліс әкелді. Мемлекет басшысының Қазақ елінің рухани жаңғыруы туралы ойлары әрбір азаматтың санасын оятатын, ұлттық мүддеге қызмет етуге шақыратын терең тұжырымдары аясында бүгінде нақты істер жүзеге асырыла бастады.

Дүниедегі үрдістер әлемді өзгертуде. Бұл Қазақстанға дамудың мүлде жаңа деңгейіне шығуға айрықша мүмкіндік береді. Жаңару-бүгінде Қазақстанның ғана емес, барлық мемлекеттердің алдында тұрған міндет. Қазақстан жаңа тәуелсіз мемлекет құра отырып, Бірінші жаңғыруды жүзеге асырды. Одан соң, «Қазақстан-2030» Стратегиясын қабылдап және Астананы салып, дамыған 50 елдің қатарына енді. Бұл-Екінші жаңғырудың нәтижелері. Ал, үстіміздегі жылдан бастап, Қазақстан жаһандық бәсекелік қабілетке қол жеткізуге бағытталған елдің Үшінші жаңғыруын іске асыруға кірісті. Басты мақсат-Ұлт жоспарын орындау негізінде әлемнің 30 озық елінің қатарына ену.

Өзгерістер жолына түскен елдердің әлемдік тәжірибесі жаңғырудың әлеуметтік-мәдени өзгерістерден оқшаулауға болмайтын процесс екенін көрсетеді. Жаңа үлгідегі жаңғырудың бірінші шарты-өз мәдениетін, өзінің ұлттық кодын сақтау. Сонымен бірге, «Цифрлы Қазақстан», үштілділік, мәдени және конфессионалдық келісім бағдарламалары-ұлтты XXI ғасырдағы өмірге дайындаудың бір бөлігі. Сондай-ақ, Президентіміз, маңызды бағыт-прагматизмді бөліп көрсетті. 3 кезінде ұлттың бейберекеттігі Арал теңізінің жойылуына, мыңдаған гектар табиғи жерлердің экологиялық апат аймағына айналуына әкеп соқты. Сондықтан, Н.Назарбаев шынайы мақсаттарға көңіл бөле отырып оңтайлы өмір сүру-мінез-құлықтағы прагматизм деген осы деп атап өтті. Бұл ретте ұлттық бірегейлікті сақтау маңызды. Ұлттық салт-дәстүрлер мен әдет-ғұрыптар, тіл мен музыка, әдебиет пен үйлену ғұрыптары, бір сөзбен айтқанда, ұлттық рух халықпен мәңгі қалуға тиіс.

Таяу онжылдықтарда барлық кәсіптің жартысы жойылады және мұндай жағдайда тек жоғары білімді адам ғана сәтті өмір сүре алады. Қазақстан білім беру саласын бюджеттік қаржыландыру үлесі бойынша ең озық елдердің қатарында.

Уақыт тоқтамайды. Демек, жаңғыру-жалғаса беретін процесс. Өмір сүре білу үшін өзгере білу керек. Оған көнбегендер тарихтың шаңына көміліп қала береді. Бізде жалғыз жол бар. Ол-жаңару арқылы жарқын болашаққа жету.

Сондай-ақ, Президентіміз қазақ жазуын латын әліпбиіне көшіру тақырыбын нақтылай келе, мамандар мен Үкіметтің алдына нақты 2017 жылдың соңына дейін жаңа графикадағы қазақ әліпбиінің бірыңғай стандартты нұсқасын қабылдау, 2018 жылдан

бастап, жаңа әліпбиді оқытатын кадрлар даярлау мен орта мектептерге арнап оқулықтар даярлауды бастау және 2025 жылдан бастап, іс қағаздарын латын қарпі жүргізу, мерзімді баспасөзді міндеттер қойды.

Латын әрпі брендтік графикаға айналып отыр. Тіпті, жапон фирмаларының өз атауларын латын әрпімен жазғанды дұрыс санайды. Ал, Қытайда экономиканың бірінші секторларында әлемдік нарыққа шығу және тұтынушыларға түсінікті болу үшін латын қарпі қолданылатындығы белгілі. Сондай-ақ, шетелдерде тұратын қазақтар тілдерді пайдалануды барған сайын арттырып отыр. Бүгінгі компьютер заманы интернет жүйесінде үстемдік ететін латын әліпбиі екендігін мойындауымыз керек. Бәріміздің электрондық поштамыз бар. Ол поштамыз кирил, араб, немесе басқа латынмен жазылған. Астымыздағы көлігіміздің нөміріндегі әріптер латынмен беріледі. Куәлігіміз бен паспортымызда латын әліпбиі тұр. Осындай мысалдарды көптеп кездестіруге болады. Яғни латын әліпбиі бізге таңсық емес. Ол біздің қоғамға еніп кеткен. Біз еліміздегі кез келген сауатты адам белгілі дәрежеде біледі. Ал латынның бізге бергенде толып жатқан тиімді тұстарын көрсетуге болады. Латынға көшкенімізде ұлттық тұстарымыз төмендегідей: Біріншіден, тіл тазалығы мәселесі. Тіліміздегі қазіргі таңбаларды таңбалайтын әріптерді қысқартып, сол арқылы қазақ тілінің табиғи қалпын сақтауға мүмкіндік аламыз. Екіншіден, қазақ тілін оқытқан уақытта басы аяқпен оқу орындарында оқыту үрдісін жеңілдетеді. Уақыт та, қаржы да үнемделеді. Үшіншіден, латын әліпбиіне көшу – қазақ тілінің халықаралық дәрежеге шығуына жол ашады. Төртіншіден, тіліне компьютерлік жаңа технологиялар арқылы халықаралық ақпарат кеңістігіне кіріп, тиімді жолдар ашылады. Біздерге олармен рухани, мәдени, ғылыми, экономикалық қарым-қатынасты ыңғайлы күшейтуіміз керек. Ол да табиғи іс екендігін айтқым келеді.

Ал, бағдарламалық мақаладағы «Туған жер» бағдарламасы Отанға деген рационалды және эмоционалды қатынасты біріктіруге бағытталған. Туған жерге, мәдениетіне, салт-дәстүріне деген сүйіспеншілікке бағытталған патриотизм мәдениетіне, генетикалық кодтың негізі болып табылады. Бағдарлама өлкетану жұмыстары, табиғат жеткен өкілдер мен ауылдық мекендерден шыққандардың көмегімен аумақтық инфрақұрылымдық қолдау және жергілікті биліктің бірлескен жұмысы, демеушілік көмекті қолдау мен тетіктерінің оңтайлы түрін іздеу сынды 3 бағыт бойынша жұмыс жүргізеді.

Сондай-ақ, «Қазақстанның киелі жерлерінің географиясы» жобасы жалпыұлттық сипатта ие рухани жәдігерлерді топтастырады. Жобаның еліміздің қасиеттерін жерлерінің мәдени-географиялық белдеуін құру және еліміздің әрбір азаматына ұлттық бірегейліктің осы негізі бойынша сапалы білім дарыту, жүйелі ұлттық ақпарат сүйемелдеу және Қазақстанның мәдени-географиялық белдеуіне сүйене отырып, және сыртқы мәдени туризмді дамыту сынды үш бағыты бар. Түркістан, сонымен бірге Ұлы Жібек жолының жолындағы Тараз, Шымкент, сондай-ақ, Алматы облысының қалаларына, Сырдария маңындағы өңірге, Көлік желісінен жырақта орналасқан, мәдениетінің қасиетті орталығы Орталық Қазақстандағы Ұлытау мен Манғыстаудағы Үстіртте туристік инфрақұрылымның дамуына назар аудару керек. Сонымен бірге шетелдік туристерді тарту мақсатында мәдени-туристік инфрақұрылымды калыптастыру жұмыстарын белсенді жүргізу көзделген.

«Жаһандағы заманауи қазақстандық мәдениет» жобасы қазақстандық мәдениеттің үздік үлгілері мен жетістіктерін көрсету арқылы мемлекеттің танымалдығын арттыруды көздейді. Яғни, ғылым, әдебиет, көркемөнер мен музыка, театр, кино сынды ұлттық мәдениеттің кең мағынасын қамтиды. Ұлттық мәдениеттің үздіктерін таңдап қана қоймай, оларды халықаралық аренада насихаттаудың тиімді тетіктерін табу маңызды. Замануи Қазақстанның ғылыми және әдеби жобаларын ілгерілету механизмінің бірі олардың әлемдік тілдерге аудармасы болып табылады.

Тәуелсіздіктің ширек ғасыры ішінде Қазақстан тарихи жолдан өтіп, әлемдік кеңістікте танымал мемлекетке айналды. Біздің жетістіктеріміз өздігінен дүниеге келген жоқ. Оның барлығының артында ел азаматтарының қажыр-қайраты жатыр. Қазақстанның әр жетістігінің тарихы-әрбір адамның жетістігінің тарихы. Осы мақсатта Президентіміз «Қазақстандағы 100» жаңа есім» жобасын іске асыруды ұсынып отыр. Бұл жоба Қазақстанға түрлі саладағы көрнекті тұлғаларды таныстырады. Олар: мәдениет қайраткерлері, әншілер, композиторлар, спортшылар, ғалымдар, журналистер, кәсіпкерлер және басқа да өз ісінің майталмандары. Бұлар негізінен 20-30 жас кәсіпкерлер және басқа да өз ісінің майталмандары. Бұлар негізінен 20-30 жас аралығындағы табыс пен құрметке қол жеткізген қазақстандықтар. «Қазақстандағы 100 жаңа есім» жобасы өңірлік деңгейде де іске асырылатын болады. Қазақстанның әр өңірінде өмір тарихы өзгелерге үлгі болатын өздерінің табысты адамдар бар. Жоба мақсаты-еңбегімен және дарынымен қазіргі Қазақстанды танытып жатқандарды көрсету.

Елбасының «Рухани жаңғыру: Болашаққа бағдар» бағдарламалық мақаласы Қазақстанның жаһандану дәуіріндегі рухани кеңістігінің жаңа бастауы. Рухани кеңістігіміздің жаңа жаңғыруының жарқын нышаны. Елбасының мақаласында белгіленген бағдарламалық мақсаттарды іске асыру жастарда патриотизммен азаматтық ұқсастық сезімін одан бетер нығайтады. Патриотизм ортақ тарих пен мәдениеттен, тілден, отбасынан бастау алады. Белсенді жасампаз патриотизм елдің жетістіктерімен, біздің заманымыздың қаһармандарының нақты істерімен қуаттанып, нығайтылуы тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының президенті Назарбаевтың "Болашаққа бағдар: Рухани жаңғыру" мақаласы. 12 сәуір 2017 жыл
2. Елбасының халыққа жолдауы. 2017 жыл, қаңтар

Рухани жаңғыру-кемел келешектің кілті

Студент: Абжамиев Досбол
ӘЖ-9-16 оқу тобы

Жетекшісі: Болатбек Әйгерім Болатбекқызы
Қазақ гуманитарлық заң және техникалық
колледжінің арнайы пәндер оқытушысы

Президент Нұрсұлтан Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласын қызыға оқыдым. Елбасының латын әліпбиіне 2025 жылдан бастап көшіп, оған дейін әдістемелік дайындық жұмыстарының жасалатыны туралы ойларын бұрыннан қолдап келемін. Бүгінде әлем латын әліпбиінде сөйлейді. Сондықтан бәріміз бұл бастаманы құптаймыз. Елбасының Қазақстанның үшінші жаңғыруына байланысты келелі ойларын қолдай келе, оны жүзеге асырудың бір жолы бәсекеге қабілеттілікте дер

едім. Бәсекеге қабілетті болу үшін білімді болумен қатар, дұрыс тәрбие алу керек. Тәрбиесіз білім – сусыз диірмен. Сондықтан тәрбие мен білімді қатар жүргізуіміз қажет. Елбасы көптеген маңызды мәселені көтеріп келеді. Көтерген мәселенің барлығы дұрыс. Бірақ сол айтылған жоба-жоспарларды жүзеге асыра алмай жатқанымызға өзіміз кінәліміз.

Бұл мақалада сананың ашықтығы мен кәсіпке адалдық, білімге ұмтылыс айтылды. Шындықтың шамы дарияның астында да жанады. Шын жүрекке тұсау жоқ кай істе де ашықтық пен адалдық керек. Абайдың «Адалдыққа еш нәрсе жетпейді» деген айтқан сөзі бар. Біздің елімізге, жерімізге деген адалдығымыз, ұлтымызға деген сүйіспеншілігіміз арта беруі керек. Ешқашан да ақша қумауымыз, елдің имандылығын татулығын, тұтастығын, бірлігін ту етуіміз қажет. Құдайға шүкір, дамыған 50 елдің қатарына қосылдық. Енді біздің алдымызда дамыған 30 елдің қатарына қосылу мақсаты тұр. Ол үшін бірлік, білім мен еңбек қажет.

Елбасының «Болашаққа бағдар: Рухани жаңғыру» атты мақаласы стратегиялық маңызға ие, жасампаз халықтың жарқын болашағын айқындайтын ой-толғам. Рухани жаңғыруда ұлттық құндылықтар, елдік мақсат пен мемлекеттік ұлттық құрылымы, көпелінің тарихи мұралары жайлы баяндалған.

Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласы ел дамуының жарқын үлгісі мен нақты қадамдарын көрсетіп келелі ой, салиқалы пікір, батыл шешімдерге құрылған маңызды құжат. Бұл мақала сананы жаңғырту, ұлттық болмыстан, ұлттық кодтан айырылып қалмай, оны әлем құндылықтармен үйлестіріп, Қазақстанның игілігіне жарату жолындағы мақсат мүдделер туралы өзекті мәселе көтеріліп отыр. Онда ел Президенті Қазақстан үшін көпжылғы тәуелсіздік жолындағы айырықша маңызды екі үдерісі – саяси реформа мен экономикалық жаңғыруға қолға ала отырып, Біртұтас Ұлт болу үшін болашаққа қалай қарайтын, бұқаралық сананы қалай өзгертегіні жайында бөліседі.

Мемлекет басшысы аталмыш жаңғырудың негізгі қызметі мен ерекшеліктеріне жүгіртіп, бұл жаңғырудың маңыздылығына тоқталады: «Жаңғыру атаулы бұрынғы тарихи тәжірибе мен ұлттық дәстүрлерге шекеден қарамауға тиіс. Керісінше, заманымыздың сынынан сүрінбей өткен озық дәстүрлерді табысты жаңғырудың маңызын алғышарттарына айналдыра білу қажет. Егер жаңғыру елдің ұлттық-рухани тамырына нәр ала алмаса, ол адасуға бастайды. Сонымен бірге, рухани жаңғыру ұлттық сана-сезімді түрлі полюстерін қиыннан қиыстырып, жарастыра алатын құдіретімен маңызды». Саясаткеріміздің экономикалық реформаларда егеменді еліміз бірқатар жақсы нәтижелерге қол жеткізгенін баршаға мәлім. Ол адами құндылықтар, рухани қазына, жастарды тәрбиелеу, олардың бойына патриоттық рухты сіңіре білу жұмысында рухани салаға басымдық беруді қажеттілігін алға қойып отыр. Бұл дегеніміз – ұлтымыздың барлық ұлттық дәстүрлерін, мемлекеттік тіліміз бен әдебиетімізді, мәдениетімізді, ұлттық рухымызды жаңғырту деген асыл ұғымға келіп саяды. Елбасымыздың рухани жаңғырту руханиятқа, білім, ғылымға маңыз беруі – үлкен көрегендік пен ұлттың алға ілгерлеу жылдам қарқынмен жылжитатын қозғаушы күш. Бұл – тәуелсіз еліміздің бақыты.

болашағы мен алаңсыз келешегі үшін жасалып жатқан жұмыс. Өйткені, рухани байлықтың кемел болғаны бұл жеке азаматтарымыз үшін де, әрбір жеке тұлғадан құралған қоғам, туған еліміз үшін де өте маңызды үдеріс.

Аталмыш бағыттардың бәрі барынша өзектендірілген және уақыттың талаптарына нақты жауап береді. «Мәңгілік ел» болуымыз үшін бізге ауадай қажетті қасиеттер мен құндылықтардың қайнары тоғысып, ақыл-парасаты толысқан, ғаламдық ғылымды игерген адамдар көп болса, еліміз өркениетті, бәсекеге қабілетті болатыны ақиқат. «Болашақта ұлттың табысты болуы оның табиғи байлығымен емес, адамдарының бәсекелік қабілетімен айқындалады... Сондықтан, әрбір қазақстандық, сол арқылы тұтас ұлт ХХІ ғасырға лайықты қасиеттерге ие болуы керек. Мысалы, компьютерлік сауаттылық, шет тілдерін білу, мәдени ашықтық сияқты факторлар әркімнің алға басуына сөзсіз қажетті алғышарттардың санатында. Сол себепті, «Цифрлы Қазақстан», «Үш тілде білім беру», «Мәдени және конфессияаралық келісім» сияқты бағдарламалар – ұлтымызды, яғни барша қазақстандықтарды ХХІ ғасырдың талаптарына даярлаудың қамы», – деп ашып көрсетеді. Бәсекеге қабілеттілік саясат пен экономикада, білім, ғылымда, технологияда, яғни барлық салада болуы тиіс. Бәсеке болған жерде әрбір тұлға өзінің ең сапалы қызмет түрін ұсынады. Білім мен тәрбиесі ғажайып түрде үндескен, ұлттық идеологиясы темірқазығына айналған табысты ел болуымыз үшін жақсылыққа ұмтылып, жаманшылықтан арылып, саналы түрде барлық қасиеттерімізді ізгілендіріп, дамытып отыруға тиістіміз.

Ел Президенті бағдарламалық мақаласында рухани жаңғырудың жолын көрсетіп қана қоймай, оны жүзеге асырудың нақты бағыт-бағдарын да ұсынды. Жалпы қоғамның ілгерілеуіне тұшымды тұжырым жасаған. Демек, көпшілік осы бағыт-бағдарларды басты мақсат етіп, оны нақты жүзеге асыруға жұдырықтай жұмылу қажеттігін айтуда. Елбасы ұсынған «Туған жер» бағдарламасында туған жерге, оның мәдениеті мен салт-дәстүрлеріне айрықша іңкәрлікпен атсалысу – шынайы патриотизмнің маңызды көріністерінің бірі екендігін атап айтқан. Осы мақсатта, киелі жердің атласы жасалса, ұлттық жаңғыруға жаңа серпін берері хақ. Дамыған 30 елдің қатарына қосылуға талпынған тұста елдің рухани байлығының үлесін көбейту аса маңызды. Өйткені, халқының рухани құндылықтарын бірізді ету, түгендеу, саралау, заман талабын ескере отырып тура жолға қою мен дамыту ұлттық мемлекеттікті нығайтып қана қоймайды, сонымен бірге оны мәңгілік ету жолы да баянды болмақ.

Пайдаланылган әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының президенті Назарбаевтың "Болашаққа бағдар: Рухани жаңғыру" мақаласы. 12 сәуір 2017 жыл

**КОЛЛИЗИОННЫЕ ВОПРОСЫ В ОБЛАСТИ СЕМЕЙНОГО ПРАВА
ВМЕЖДУНАРОДНОМ ЧАСТНОМ ПРАВЕ**

Байтореева Гулназ Болаткызы
Преподаватель Казахский

гуманитарно – юридический и технический колледж

Актуальность данной темы заключается в следующем, семья является самым сложным социальным институтом, где каждой семье должно быть обеспечено право на защиту, как со стороны общества, так и со стороны государства.

Брак, зарегистрированный, между гражданами одного государства в принципе больших сложностей не составляет, хотя и могут возникнуть споры различного характера, когда и возникнет необходимость в урегулировании брачно-семейных отношений между этими супругами со стороны государства. Но, говоря о браке, зарегистрированном в международном частном праве нужно подходить с особой внимательностью и осторожностью. Так как брак регистрируется между гражданами разного государства, то есть брак, осложненный иностранным элементом, где потребуется в урегулировании брачно-семейных отношений, а также в издании, закреплении основных положений по вопросам семейно-брачных отношений, частности положения, которые будут регламентировать порядок и сроки регистрации брака в международном частном праве. В законодательном порядке установить условия, при которых лица имеют право заключать брак, а также в определении органов, компетентных регистрировать брак на той или иной территории государства, установлении положений касающихся прав и обязанностей супругов и детей, правовой статус, имущественные и личные неимущественные права и обязанности супругов и детей. Установить порядок расторжения брака, порядок разрешения споров, возникающих в семейно-брачных отношениях. Определить в законодательстве порядок предоставления права на защиту своих прав, свобод и законных интересов являющемуся супругом или супругой в браке, гражданином или гражданкой государства, которое предоставляет право на защиту гражданину-сегодняшний день в браке, зарегистрированном, в международном частном праве, возникают споры различного характера, в которых присутствует интерес каждого супругов. В частности нарушаются или ущемляются права, свободы и законные интересы одного из супругов, а также порядок обжалования брака, и признание недействительным который был заключен путем обмана одного из супругов, вопрос взыскании алиментов за границей, вопрос о юридическом статусе детей рожденных в браке.

Законодательство республики Казахстан не запрещает регистрировать браками Республики Казахстан с иностранными гражданами и лицами гражданства, которые могут вступать в брак, как на территории республики, так и на территории иностранного государства и поэтому также актуален вопрос о признании брака, действительным на территории обоих государств, граждане которых вступают в брак, осложненный иностранным элементом и который был зарегистрирован на той или иной территории государства. Тот брак, который заключен в республике Казахстан, считается действительным на всей территории республики, независимо от того, признан ли брак с гражданином (гражданкой) республики Казахстан. Поэтому для избежания нежелательной ситуации необходимо заключить международный договор, в котором можно специально оговорить эти и другие вопросы для признания такого брака действительным и дальнейшего урегулирования семейно-брачных отношений между супругами.

Цельнаучно – исследовательской работы – раскрыть данную тему, изучить, проанализировать коллизионные вопросы, касающиеся основных положений семейного права в международном частном праве.

Применение норм семейного права с участием иностранного элемента
Семейное законодательство Республики Казахстан применяется к семейным отношениям с участием иностранных граждан, лиц без гражданства, а также к семейным отношениям, возникшим на основе семейного законодательства других стран.

Правовую основу регулирования семейных отношений с участием иностранного элемента составляет, прежде всего, Конституция Республики Казахстан, Закон Республики Казахстан «О браке и семье» и Указ Президента Республики Казахстан, имеющий силу закона «О правовом положении иностранных граждан в Республики Казахстан», Международные договоры.

«Согласно Закону Республики Казахстан «О гражданстве» двойное гражданство не признается в Республике Казахстан».[1] Семейное законодательство Республики Казахстан применяется, и к семейным отношениям с участием иностранных граждан и лиц без гражданства. Нормы семейного законодательства регулируют семейные отношения граждан Республики Казахстан, которые установили такие отношения по законодательству других государств. Нормы семейного законодательства иного государства регулируют семейные отношения граждан Республики Казахстан в пределах своей юрисдикции, в тех случаях, когда они установили такие отношения по законодательству данных государств. Поэтому нормы семейного законодательства другого государства применяются в соответствии с семейным законодательством Казахстана.

«Иностранцы и лица без гражданства в вопросах семьи и брака находятся под государственно-правовой защитой Республики Казахстан наравне с гражданами Казахстана. Иностранцем гражданином в соответствии с действующим законодательством является лицо, которое подтверждает в установленном порядке свою принадлежность к другому государству». [2, с 9]

Спецификой Казахстана является появление в стране в последние годы большого количества оралманов - этнических казахов-репатриантов из тех стран, куда они были вынуждены переселиться за период после 1917 г. Часть этих граждан до настоящего времени имеют гражданство других стран: Монголии, Китая, Афганистана, Ирана, Турции, арабских и других стран. Некоторые из оралманов приняли уже в установленном порядке гражданство Республики Казахстан. При работе с этой категорией граждан следует помнить, что они заключали свои браки по законодательству других стран, тем самым устанавливали свои семейные права и обязанности по иному законодательству, которое существенно отличается от Казахстанского семейного законодательства. Именно их семейные права и обязанности требуется регулировать в соответствии с положениями раздела 7 Закона Республики Казахстан «О браке и семье».

Также за период времени после 1991 г. в результате распада Советского Социалистического Союза Республики появилось большое количество граждан, принявших гражданство других стран Содружество Независимых Государств. Если ранее члены одной семьи являлись гражданами одного государства, то сейчас зачастую в одной семье могут быть граждане двух или даже сразу нескольких стран. Все эти граждане активно участвуют в общественных отношениях, заключают договоры и соглашения, приобретают семейные права и несут обязанности.

Третью большую группу иностранных граждан составляют иностранные граждане из так называемого «дальнего зарубежья», которые проживают или временно пребывают с какой-либо целью на территории нашей страны. Они здесь активно приобретают и устанавливают свои семейные права и обязанности наравне с гражданами Республики Казахстан: они заключают браки и расторгают браки, рожают детей, усыновляют сирот, выплачивают алименты, делят имущество и осуществляют ряд других семейных прав и обязанностей. Именно поэтому нормы раздела 7 Закона Республики Казахстан «О браке и семье» имеют сегодня актуальное значение.

Кроме иностранцев в Казахстане проживают лица без гражданства, то есть те, кто не может в установленном порядке или достаточно обоснованно подтвердить свою принадлежность к гражданству какого-либо государства. Но в настоящее время таковых лиц осталось крайне мало.

Нотариусам следует особо помнить, что двойное гражданство не признается казахстанским законодательством. Поэтому лицо, обращающееся к нотариусу, может представить только один документ, указывающий на его принадлежность к какому-либо государству. В случае, если гражданин представляет документы, удостоверяющие гражданство любой другой страны помимо Казахстана, то нотариусу следует выдать ему надлежащее гражданство.

Правовую основу регулирования семейных отношений с участием иностранных граждан и лиц без гражданства, прежде всего, Конституция Республики Казахстан, положения о правовом статусе иностранных граждан. Таким законодательным актом в первую очередь является Указ Президента Республики Казахстан, имеющий силу закона от 19 июня 1995 года №2337 «О правовом положении иностранных граждан в Республике Казахстан». Также семейные отношения с участием иностранного элемента регулируют международные договоры, заключенные республикой Казахстан с другими странами, если они устанавливают правила, отличные от правил, установленных действующим законодательством. При этом следует учитывать, что заключенные и ратифицированные парламентом международные договоры входят в состав действующего законодательства республики Казахстан. В настоящее время действуют международные договоры, которые ратифицированы в установленном порядке: Закон Республики Казахстан от 30 декабря 1999 года «О порядке присоединения Республики Казахстан к Конвенции о правах ребенка и Конвенции о правах алиментов»;

Закон Республики Казахстан от 30 декабря 1999 года N 33-III «О взыскании за границей алиментов»;

Закон Республики Казахстан от 30 декабря 1999 г. N 19-II «Нормы раздела 7 Закона Республики Казахстан о гражданско-правовых коллизионных харак-»

Закон Республики Казахстан от 30 декабря 1999 г. N 19-III
«Нормы раздела 7 Закона Республики Казахстан о гражданско-правовой
коллизии»

«Нормы раздела 7 Закона Республики Казахстан «О браке и семье» имеют коллизионный характер, поскольку применяются в условиях правовой коллизии, то в том случае, когда нормы действующего Казахстанского семейного законодательства соответствуют нормам семейного законодательства других стран. Для заключения брака необходимо взаимное добровольное согласие мужчины и женщины, и достижение брачного возраста в соответствии со статьей 9 Закона «О браке и семье». Брак и семья Республики Казахстан с иностранным элементом создаются и основываются на основе Закона «О браке и семье». Брачный возраст для лиц являющимися гражданами Республики Казахстан, которые желают вступить в брак, осложненный, иностранным элементом устанавливается в восемнадцать лет. Лица, между которыми, регистрируемый брак, в международном частном праве должны отвечать следующим требованиям: предусмотренные Законом Республики Казахстан «О браке и семье». В частности, супруги не должны состоять в другом браке; не являться прямыми родственниками и являться дееспособными лицами. Форма и порядок заключения брака на территории Республики Казахстан определяется условиями заключения брака на территории Республики Казахстан. Что касается, условий заключения брака на территории Республики Казахстан, гражданство которого лицо является в момент заключения брака, законодательством государства, гражданство которого является в момент заключения брака, если иное не предусмотрено международным договором, с соблюдением требований соответствующих норм Закона «О браке и семье» в отношении обстоятельств, препятствующих заключению брака».

Условия заключения брака лицом без гражданства на территории Республики Казахстан определяются законодательством государства, в котором это лицо имеет постоянное место жительства.

Расторжение брака между гражданами Республики Казахстан и иностранцами или лицами без гражданства, а также брака между иностранцами на территории Республики Казахстан производится в соответствии с семейным законодательством Республики Казахстан». [3, с 21, 23, 28]

«В соответствии со статьей 14 Указа Президента Республики Казахстан, имеющего силу закона «О правовом положении иностранных граждан в Республике Казахстан» иностранные граждане в Республике Казахстан могут заключать и расторгать брак с гражданами Республики Казахстан и другими лицами. Имеют права и обязанности в брачных и семейных отношениях наравне с гражданами Республики Казахстан в соответствии с законодательством и международными договорами Республики Казахстан». [2]

«При подаче заявления в орган записи актов гражданского состояния должны быть предъявлены следующие документы, удостоверяющие личность:

а) гражданин Республики Казахстан, постоянно проживающий в Республике или временно пребывающий за границей, предъявляет удостоверение личности или паспорт;

б) гражданин Республики Казахстан, постоянно проживающий за границей, паспорт гражданина Республики Казахстан с отметкой консульского учреждения за рубежом о постановке его на учет, как постоянно проживающего гражданина Республики Казахстан за границей; постоянно проживающий в Республике Казахстан,

в) иностранный гражданин, постоянно проживающий в Республике Казахстан, осуществляющий деятельность иностранного гражданина в Республике Казахстан.

Иностранный гражданин, временно пребывающий в Республике Казахстан предъявляет документ, в котором в установленном порядке органом внутренних дел Республики Казахстан выдано разрешение на временное проживание в Республике Казахстан;

г) лицо без гражданства, постоянно проживающее в Республике Казахстан
предъявляет удостоверение лица без гражданства с отметкой органов внутренних дел
о регистрации по месту жительства.

Лицо без гражданства, временно пребывающее в Республике Казахстан, предъявляет документ, удостоверяющий его личность, выданный компетентными органами страны его проживания и зарегистрированный в установленном порядке в органах страны пребывания в Республике Казахстан.

Иностранный гражданин наряду с предъявлением паспорта (документа, удостоверяющего личность) должен представить нотариально удостоверенный перевод его текста на государственный или русский языках. Перевод также удостоверен в консульстве (посольстве) государства, гражданином которого является это лицо (страны постоянного проживания лица без гражданства) или Министерством иностранных дел этого государства. Возможно, что органы, регистрирующие акты гражданского состояния иностранного государства по законодательству этого государства вправе требовать получение от компетентного органа специального разрешения на вступление в брак с иностранцем. Если иностранный гражданин такого разрешения не имеет, орган записи актов гражданского состояния при приеме заявления должен разъяснить лицам, вступающим в брак и в первую очередь гражданину (гражданке) Республики Казахстан, что их брак может быть в будущем признан недействительным в стране, гражданином которой является лицо, с которым вступают в брак. Если, несмотря на такие

разъяснения, заявители настаивают на регистрации брака, этот брак регистрируется, запись акта о заключении брака делается отметка о том, что лица, вступающие в брак, ознакомлены с действующим в соответствующем государстве порядком и условиями вступления в брак с иностранцами. Если гражданин Республики Казахстан вступил в брак, приняв фамилию супруга (супруги), орган записи актов гражданского состояния, зарегистрировавший брак, рекомендует ему обменять удостоверение личности, паспорт, а иностранному гражданину – вид на жительство. Регистрация брака граждан Республики Казахстан с лицами, возвратившимися на историческую Родину (оралмандар) и не принявшими гражданство Республики Казахстан, производится на общих основаниях». [4] «В соответствии с Законом «О государственной пошлине» регистрация брака орган записи актов гражданского состояния в обязательном порядке направляет сообщение о регистрации брака граждан Республики Казахстан иностранцами в Министерство юстиции Республики Казахстан для внесения сведений в банк данных по установленной Министерством юстиции Республики Казахстан форме». [5]

«Браки между гражданами Республики Казахстан, проживающими за пределами территории Республики Казахстан, заключаются в посольствах или в консульских учреждениях Республики Казахстан за границей. Браки между иностранцами, заключенные на территории Республики Казахстан в посольствах или в консульских учреждениях иностранных государств, признаются на условиях взаимности действительными в Республике Казахстан, если эти лица в момент заключения брака являлись гражданами иностранного государства, назначившего посла или консула в Республике Казахстан. Брак, зарегистрированный между гражданами Казахстана и гражданами Казахстана с соблюдением законодательства государства, заключенного за пределами территории Казахстана с лицами без гражданства, заключенного на территории которого они заключены, признаются действительными в Республике Казахстан. Если были соблюдены требования соответствующей нормы Закона Республики Казахстан «О браке и семье» в отношении обстоятельств дающих право заключить брак, зарегистрированные между иностранцами, заключенные за пределами территории Казахстана с соблюдением законодательства государства, на территории которого заключены, признаются действительными в Республике Казахстан». [6]

Гражданин Республики Казахстан, проживающий за пределами территории Казахстана, вправе расторгнуть брак с проживающим за пределами территории Казахстана супругом, независимо от его гражданства, в суде Республики Казахстан. Расторжение брака в органах записи актов гражданского состояния, брак, может быть расторгнут в посольствах или в консульских учреждениях Республики Казахстан. Расторжение брака между гражданами Казахстана и иностранцами с соблюдением законодательства соответствующего государства, признается действительным в Республике Казахстан. Расторжение брака между иностранцами с соблюдением законодательства соответствующего государства, признается действительным в Республике Казахстан.

Нами было, рассмотрена тема коллизионные вопросы семейного права в международном частном праве и что мы видим, в данной работе мы видим, что семейное право

как одна из наиболее древних социальных институтов. Семья обуславливает своей ценностью как воспроизводства и производства где происходит воспитанием детей, личности, как члена семьи. Где родители занимаются воспитанием детей, формированием их индивидуальных сознаний. И так, можно постепенно делать выводы. Исходя из смысла семейного законодательства семья - это социальный институт союз между мужчиной и женщиной, то есть брак, заключенный между супругами с целью создания семьи. Люди своим сознанием и поведением признают и стремятся создать семью, дальнейшей ее развитию, функционированию и укреплению семейного очага, сознание которое протекает у молодых людей на протяжении всей их личной жизни. Стремление к созданию семьи, ее развитию, укреплению, воспитание детей все это составные части семьи как весь сложный комплекс взаимодействия супругов и детей которое изменяется под воздействием как личных, так и общественных факторов которые составляют основу семьи для ее развития и укрепления. Все это является на сегодняшний день актуальной темой и, по мнению исследователей, претерпевает кризис. Для урегулирования семейно-брачных отношений осложненных иностранным элементом необходимо принять, подписать и ратифицировать международные конвенции в области семейного права. Возникает вопрос, стоит ли заключать международные конвенции да стоит, так как при регистрации брака на той или иной территории государства устанавливаются. Прежде всего, условия, которые должны быть соблюдены, прежде чем заключить брак, эти и другие условия определяются, и регулируются, по-разному в каждом государстве и для того чтобы не было таких неблагоприятных последствий в этом и суть заключения международных конвенций. Международное частное право считает закон места заключения брака решающим законом, так как на одной территории государства брак, зарегистрированный, и признанный действительным в то же время возникает вопрос, а на территории другого государства будет ли признан действительным. Практическое удобства такого подхода заключается в том, что место заключения брака легко определить, неудобства заключается в том, что лица могут заключить брак на той территории государства, в которой отсутствуют препятствия к заключению брака и таким образом запреты установленные национальным законодательством обходятся. С этой целью непризнания брака заключенного в стране законодательство для урегулирования этого вопроса. И так, принимают специальные акты, постановления для урегулирования брака правовая система каждого государства закрепляет такой институт семейного права как заключение брака, например это выглядит, следующим образом при заключении брака правовая система каждого государства закрепляет такой институт семейного права как заключение брака, которое в будущем повлечет за собой правовые последствия, и придаст «юридическую силу». Основанием возникновения коллизии в области семейно-брачных отношений как впрочем, и в любой другой области является применение различного правового регулирования к одинаковым фактическим обстоятельствам. Что же касается коллизионных норм определяющих выбор права, которое регламентирует материальные условия для вступления в брак, который в будущем будет признаваться действительным. То данные коллизии закрепляются в национальном законодательстве государств так и в двусторонних и многосторонних международных конвенциях. Таких как приложение к Конвенции о международном частном праве, Конвенция Независимых Государств признания его действительным, Конвенция стран Содружества Независимых Государств об оказании правовой помощи и правовых отношениях по гражданским, семейным и уголовным делам.

Исходя из этого можно сделать выводы что брак в международном частном праве возникает непосредственно после регистрации брака и после чего наступают правовые

последствия как семейные права и обязанности супругов, рождение детей которых сегодняшний день слабо урегулирована. И тем самым, возникает необходимость разработке проекта Закона в области семейного права в международном частном праве, в котором будут урегулированы все семейные правоотношения а также коллизии привязки по отношению к законодательству которая будет применено и будет регулировать вопросы семьи осложненное иностранным элементом.

Что же касается оценки то не все вопросы в области семейного права в международном частном праве урегулированы семейным законодательством Республики Казахстан и на сегодняшний день слабо реализуема и мало исследована как отдельный законопроект и в итоге не совершенствуется.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ:

1. ЗАКОН РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН «О ГРАЖДАНСТВЕ» ОТ 20.12.1991 Г. С. 6
2. УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН, ИМЕЮЩИЙ СИЛУ ЗАКОНА, «О ПРАВОВОМ ПОЛОЖЕНИИ ИНОСТРАННЫХ ГРАЖДАН В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН» ОТ 19.06.1995 Г. – С. 6, 9
3. ЗАКОН РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН ОТ 17 ДЕКАБРЯ 1998 ГОДА № 321-І «О БРАКЕ И СЕМЬЕ» (С ИЗМЕНЕНИЯМИ ДОПОЛНЕНИЯМИ НА 10 ЯНВАРЯ 2006 ГОДА). – С. 8, 21, 23, 28
4. ПРАВИЛА О ПОРЯДКЕ РЕГИСТРАЦИИ АКТОВ ГРАЖДАНСКОГО СОСТОЯНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН, УТВЕРЖДЕННОЕ ПОСТАНОВЛЕНИЕМ ПРАВИТЕЛЬСТВА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН ОТ 22 МАЯ 1999 ГОДА № 1000-ІІІ «О ПОРЯДКЕ РЕГИСТРАЦИИ АКТОВ ГРАЖДАНСКОГО СОСТОЯНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН С ИЗМЕНЕНИЯМИ, ВНЕСЕННЫМИ ПОСТАНОВЛЕНИЕМ ПРАВИТЕЛЬСТВА РК ОТ 14.02.05Г. № 140). – С. 10
5. ЗАКОН РК «О ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОШЛИНЕ», РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН ОТ 17 ДЕКАБРЯ 1998 ГОДА № 321-І «О БРАКЕ И СЕМЬЕ» (С ИЗМЕНЕНИЯМИ И ДОПОЛНЕНИЯМИ ПО СОСТОЯНИЮ НА 10 ЯНВАРЯ 2006 ГОДА). – С. 10
6. ПИСЬМО МИНИСТЕРСТВО ЮСТИЦИИ РК ОТ 21.01.1997Г «О ПОРЯДКЕ РЕГИСТРАЦИИ БРАКОВ ГРАЖДАН КАЗАХСТАН И ИНОСТРАННЫМИ ГРАЖДДАНАМИ И ЛИЦАМИ БЕЗ ГРАЖДАНСТВА». – С. 10

Кәмелетке толмағандардың құқықтық санасы және оған әсер етуші жағымсыз факторлар

Бақытбекқызы Аманжол

Қазақ гуманитарлық заң және техникалық колледжінің ҚҚ-9-15 оқу тобының оқытушысы
Жетекшісі - Жусупова Бота Маликовна
Қазақ гуманитарлық заң және техникалық колледжінің «Шетел тілдері және құқықтану» пәндер бірлестігінің оқытушысы

Еліміздің әр азаматының жоғары деңгейде өмір сүруіне, мемлекетіміздің мақсаттарға жетуіне үлес қосатын білімді, зиялы, өз тағдыры мен ел тағдырына жауапкершілікпен қарайтын ұрпақ тәрбиелеу - қазіргі уақытта еліміздің басты мақсатына айналады. Жастар мәселесі қашан да өзекті екендігі белгілі. Соның ішінде, қоғам ерекше әлеуметтік - демографиялық тобы ретінде айқындалған - кәмелетке толмағандар мәселесі қоғамның барлық топтарын бей-жай қалдырмайды. Өйткені, «Ел болам деген бесігінді түзе», - демекші, еліміздің ертеңгі жарқын болашағы осы жас ұрпаққа тәуелді. Алайда, бүгінгі таңда кәмелетке толмағандар қылмыстық іс-әрекеттерге бейім түрі, әлжуаз топқа жатады, олардың мінез-құлқында девиацияның барлық түрі, маскүнемдік, таксикомания, нашакорлық, жезөкшелік, бақылаусыздық, қанғыбайлық қылмыстылық көрініс тауып отырады десек қателеспейміз. Сондай-ақ, олардың орташа алуан түрлі аурулар жұқпалы АҚТҚ инфекциясы (ВИЧ), ЖҚТБ (СПИД), психикалық т.б. белең алып барады.

Құқықтық мемлекеттің негізгі белгісі азаматтық қоғамды құру үшін азаматтарының парасаттылық, әділеттілік қасиеттерімен қатар, санасы мен мәдениеті дамыту негізінде құқықтық тәрбие беру бірден бір өзекті мәселе болып табылады. Осы жастардың құқықтық тәртібін дамыту үшін олардың құқықтық сауатын ашқан дұрыс.

Бүкіл әлемнің белгілі бір заңдылықтарымен өмір сүретінін қазіргі заман ғылымы жан-жақты дәлелдеп отырғаны мәлім. Соның ішінде бұл заңдылықтар жастарға құқықтық тәрбие беруде адамзаттың жан дүниесі мен рухани ішкі өмірін де қамтиды.

Қазіргі уақытта құқықтық мемлекет құру мақсатында азаматтық қоғамды жоғары дәрежеде дамыту, жастардың құқықтық сана-сезімі мен құқықтық мәдениетін қалыптастыру құқықтық тәрбиенің әдіс-тәсілдерімен жүзеге асырылады. Ал тұлғаның құқықтық санасы мен мәдениеті мектеп табалдырығынан бастау алатын құқықтық тәрбие үдерісінің өтілу сапасына байланысты дамиды.

Қазақстан қоғамының өзгеру және жаңаша даму кезеңінде, зерттеліп отырған тақырыпты қазіргі ғылым мен құқық тәжірибесінің жетістіктерін есепке ала отырып, құқықтық мінез-құлық, құқықтық тәрбие, құқықтық мәдениет, құқықтық саясат, құқықтық болмыс сияқты құбылыстармен байланыстыра отырып кешенді тұрғыда талқылау қажеттілігінің пісіп жетілгендігін көрсетеді. Кәмелетке толмағандардың құқықтық санасының қалыптасу ерекшеліктерін зерделеу тек теориялық-құқықтық тұрғыдан ғана емес, сондай-ақ: философия, педагогика, психология, әлеуметтану, саясаттану, тарих сияқты ғылымның басқа салаларымен ұштастыра отыра талдауды талап етеді. Мұның барлығы қазіргі кезеңде кәмелетке толмағандардың құқықтық санасын қалыптастыру мәселесінің өте күрделі екендігін және өзектілігін көрсетеді.

Кәмелетке толмағандардың құқықтық санасы – көбінесе, тек әлеуметтік топтар немесе жекелеген тұлғалардың (жасөспірімдердің) әрекет етіп тұрған немесе, үміт күткен құқыққа қатынастарын білдіретін қалыптасып жатқан көзқарастары мен сезімдерінің жүйесі. Бұл анықтамаға тағы, жасөспірімнің бір жас тобынан екіншісіне өтудегі физиологиялық және психикалық өзгерістері, сана, әрекет және әлеуметтік қатынастар саласындағы жүйелі сапалы психикалық өзгерулер нәтижесінде кәмелетке толмағандардың құқықтық санасының деформациясының тереңдей түсуіне және олардың түрлі құқық бұзушылықтар жасауына себеп болатыны қосылады.

Жастардың дау-дамайлы ұстамсыздыққа, қылмысты мінез-құлыққа бейімділігі әрқашанда ғылыми және қоғамдық орта назарында болып келеді.

Ғылымда, адамның мінез-құлқын зерттеумен айналысушылар, девиантты мінез-құлықты - жалпы қабылданған, нормативтік актілерде ресми бекітілген стандарттар мен нормалардан, сонымен қатар, ресми бекітілмеген, яғни әдет-ғұрып, ресми емес топтардың, тұрғындардың жеке бөліктерінің нормаларынан өзгеше ауытқушылық нысандары деп түсінеді. Жастар арасындағы девианттық жүріс-тұрыс мәселесімен айналысып жүрген отандық ғалым-әлеуметтанушы Д.К. Қазымбетова «Девиантты мінез-құлық – жалпы қабылданған рухани, құқықтық және басқа да әлеуметтік нормаларға сәйкес келмейтін жеке тұлғаға, әлеуметтік топқа және жалпы қоғамға зиян алып келетін, қоғамдық пікірмен мақұлданбайтын, келтірілген зиян үшін әлеуметтік жауапкершілікті қоғам мақұлдайтын, адамдардың өмір сүру немесе қызметінің үлгісі» деп қарастырады [1, 133 б.].

Алайда, ауытқудың түрлі нысандары жөнінде айтуға болады. Мынадай: батырлық, өзін құрбандыққа қию, басқаның қамын ойлау (альтруизм) сияқты көріністер ауытқу нысандарының оң, дұрыс түрлері болып табылады. Жастардың мінез-құлқының ауытқуының көп таралған негативті нысандарынан (жайылу деңгейіне байланысты) мыналарды атауға болады: темекі шегу; спиртті ішімдіктерді пайдалану; қадағалаусыздық; «тұрмыстық терроризм»; ойын-(компьютер-видео-теле) құмарлық;

қаңғырушылық; құқық бұзушылық мінез-құлық; қылмысты мінез-құлық; токсикоманомания; қараусыздық; жезөкшелік; жыныстық бұзылу; ақыл-есінің дұрыс болуына қарамастан психикалық ауытқулар; алкоголизм; өзін-өзі өлтіру.

Девиантты мінез-құлықтың себептерін шығаруда көптеген фундаментальді зерттеулермен, тек қана заң ғылымы ғана емес, сонымен қатар – философия, социология, психология, психиатрия, генетика, т.б.

Криминалистердің зерттеулері бойынша, жасөспірімдердің қылмыстылығына дей факторлар әсер етеді екен. Бүгінгі күнде, әдебиеттерде девиантты мінез-құлық қалыптасу себептері үш топқа бөліп қарастырылады: коғам құрылымы, білім мәдениет себепші болатын әлеуметтік факторлар; адамның мінезінің ерекшеліктері жеке өзара қарым-қатынастың әсерлері – психологиялық факторлар; органикалық физикалық элементтердің әсері.

Ендігі жерде осы аталған факторларға жеке-жеке тоқталып, мазмұнын аша-
Жасөспірімдердің девиантты жүріс-тұрысының қалыптасуына әсер ететін әле-
факторларға зерттеулер жүргізілуде. Мұнда балалар қылмыстылығы әлеуметтік кр-
феномені ретінде қарастырылады. Ол жасөспірім құқық бұзушының құрылып келе-
ішкі әлемі мен құндылық бағытына сыртқы әсерлердің басымдылығы себепші
Әлеуметтік криминал ұғымы жеке тұлғаның әлеуметтік тәжірибесінде ж-
болмауының, алғашқы сәттерде жеке тұлға әлеуметтік және құқықтық аспекті-
жүріс-тұрыс шеңберінде әрекет етуді тандайды, алайда олардың «тиімсіздігін»
жеткенде, қоғам мен мемлекетпен енегер...

Көп сәттерде, кәмелетке толмағандардың девиантты мінез-құлықтарын, немесе, отбасының қоғамдық-әлеуметтік мәртебесімен, ал экономикалық негізгісі ретінде байланыстырады. Көп ғалымдардың пікірі бойынша олар - көп жас ересектерге қарағанда, балаларға тән. Зерттеулер көрсеткеніндей, қамқорлық толмағандардың қылмыстылығы барлық қоғамдық-экономикалық деңгейлер арасында бірдей жайылады. Шындығында, қылмыстардың кейбір нысандары орта топ өкілдері арасында, басқа топ өкілдері сияқты жиі кездеседі. Бір зерттеудің көрсетуіне мысалы жоғары қоғамдық-экономикалық мәртебелі топқа жататын, жасөспірімдер, төменгі қоғамдық-экономикалық мәртебелі топтағы жасөспірімдер қарағанда мектептегі вандализм актілеріне көп қатысады екен.

Кәмелетке толмағандардың қылмыстық девианттық мінез-құлықтарына байланысты жоқтығымен.

Қағамдық-экономикалық мәртебелі топқа жатады.
Кәмелетке толмағандардың қылмыстылығының негізгі себебі ат
бақылауының жоқтығымен, жастардың бос уақытының ұйымдастыры
байланысты.

Агрессиялық жасөспірімдер
ақпарат құралдары

Агрессиялық жасөспірімдердің мінез-құлқына заманауи қоғам мәдени ақпарат құралдарынан көретін зорлық-зомбылықтың әсерінің қаншалықты мәдени дәлелдейтін көптеген зерттеулер бар. Бір күнде теледидардан көрсетілетін төбелес, адам өлтіру, жыныстық қатынас, ішімдік ішу, жағымсыз жаңалықтар өміріміздің белгілі-бір нормасына айналғаны соншалықты ешкім таң қалма жерде қазіргі кезде жасөспірімдер арасында кеңінен таралып келе жатқан

төбелесті ұялы телефондарға жазу» ойынын айта кету керек. Қазіргі мектеп оқушылары, университет жастары арасында болатын төбелестер көптеген жасөспірімдердің ұялы телефондарында көңіл көтеру әдісі болып жатыр. Осы аяусыз төбелестерді көріп, жасөспірімдер естігенін, көргенін қайталайтыны айдан анық. Ал мұндай жазуларға қылмыстық жауапкершілік туындамайды, өйткені қылмыс құрамы жоқ, алайда осы жазуларды тарату орындарына байланысты, арнайы мемлекеттік органның араласуын талап етеді.

Кәмелетке толмағандардың арасындағы қылмыстылықтың дамуының негізгі факторларының бірі - мектептегі үлгерім болуы мүмкін. Мектепті тастап кеткен, кәмелетке толмаған құқық бұзушылардың мінез-құлқына әсер ететін факторлар мыналар болуы мүмкін: мектепте нашар мінез көрсету, оқуға құлықтың болмауы, сыныптастардың негативті әсері, ата-анамен тіл табыса алмау т.б. міндетті орта білім алудан қашқақтайтын кәмелетке толмағандардың саны өсуде. Мектептегі табыстардың болмауы – нашар баға, мектеп бағдарламасына үлгере алмау, педогогтармен тіл табыспау – мұның барлығы жасөспірімдердің құқыққа қайшы іс-әрекетке баруына әсер етеді.

Кәмелетке толмағандардың қылмыстылығы спирт ішімдіктері мен есірткі заттарын пайдалануымен байланысты қаншалықты деңгейде екенін анықтау мақсатында ғалымдардың жүргізген зерттеулері нәтижесінде, спирт ішімдіктерін пайдалану құқық бұзушылықпен тығыз байланысты екені анықталды, әсіресе, егер бұрын қамауда болуы, қылмыскерлермен қарым-қатынас, есірті құмарлық, немесе есірткі пайдалану сияқты әсер етуші басқа да факторлар болса [3, 1236.].

Қазіргі таңда кәмелетке толмағандар арасында өзіне-өзі қол жұмсау фактілері көбеюде. Бұл жағдай бойынша Қазақстан Республикасы дүние жүзінде Венгрия мен Латвиядан кейін 3 орынды иеленеді екен. Жалпы суицидке байланысты жүргізілген халықаралық зерттеулерге байланысты оған әсер ететін 8 фактор анықталды. Олар - жан дерті; ішімдікке салыну; әлеуметтік жағдайлар; отанды сағыну; жақын адамдарынан айырылу; ауыр сырқаттану; жауапкершіліктен қашу; махаббат дерті.

Жастарды құқыққа қайшы іс-әрекетке тартудың маңызды факторларының бірі құрбы-құрдастардың әсер етуі болып табылады. Құрдастар мен қоғамға қайшы мінез-құлықтың арасында тәуелділіктің жоғары деңгейі бар. Жастар қылмысты іс-әрекетке әлеуметтену үрдісі барысында үйрене бастайды. Жасөспірімдер елеулі деңгейде құрдастарының пікіріне және оларға ұқсауға бағытталған, құқыққа қайшы әрекетке тартылуға өте бейім.

Әлеуметтік даму жөнінде айту кезінде жасөспірім тәрбиеленіп жатқан ортаны да ұмытпауымыз керек. Бүгінгі таңда балалардың қоғамдағы халінің нашарлығы бірқатар мысалмен сипатталады, атап айтқанда:

- әлеуметтік-мәдени күйзеліс (жұмыссыздық санының өсуі, өмір құны мен әлеуметтік бөліну, оқымайтын жастардың көбеюі, толық емес отбасылар мен әлеуметтік бөліну, балалары бар отбасылар жиірек, кедейшілік күнін кешеді).

жетімдіктің көбеюі). Балалары бар отбасылар жиірек, кедейшілік күнін кешеді.
демографиялық жағдайдың нашарлығы;

- демографиялық жағдайдың нашарлығы;
- бала денсаулығының нашарлау үрдістерінің күшеюі; бала өлімі, физикалық, психикалық, ақыл-есі дамымай қалған бала саны көбеюі;

психикалық, ақыл-есті дамуының

- сауықтыру және пенитенциарлық әсер етудің дәстүрлі институттарының бұзылуы;
- көші-кон үрдістерінің өсуі, миллиондаған адамдарды өздерінің әлеуметтік экономикалық және мәдени ортасынан ажырауымен қоса жүреді;
- өздеріне, отбасы және балалармен, олардың қоғамдағы орнын, баланың әлеуметтену мен бейімделуін іздеу мен табу мақсатында қарым-қатынас жасау бойындарына жүктей алатын, әлеуметтік қызметтер желісінің болмауы;

- жасөспірімдердің санасында мемлекеттік институттар мен құқық қорғау органдарының беделінің төмендігі, оларға сенбеу және қорқу, құқық қорғау және органдарының қойнауында билік етіп тұрған құқықтық нигилизм алдында сасып қалу.

Әлеуметтік аспектілермен қатар, жасөспірімдік қылымыстылықты психологиялық сипаттау да маңызды болып табылады. Отбасындағы психологиялық жағдай жасөспірімнің жеке тұлға ретінде қалыптасып, дамуына үлкен әсерін тигізеді, ал оның кезегінде жасөспірімнің қоғамдағы жүріс-тұрысына да өз әсерін тигізеді анық. Отбасы мүшелерінің арасындағы жанжал, өзара түсіністіктің және жанашырлықтың болмауы отбасының ажырап кетуі жасөспірімнің қоғамға қарсы мінез-құлқының қалыптасуының өзін «елеулі» үлесін қосып отырады.

Мұндай факторлардың бірі ажыраған отбасы болып табылады. Алайда барлық уақытта мұндай отбасыларды ішкі өзара қатынасы күрделі толық отбасыларға қарағанда әлдеқайда қауыпты деп айту қателік болар. Қылымыстылық себептерін зерттеу ажыраған отбасыларынан және көпшілігін бақытты деп айтуға болатын отбасыларынан шыққан жасөспірімдермен жасалған құқық бұзушылықтардың салыстыру орнын алған. Алайда егер ажыраған отбасылар мен толық, бірақ халі негізінде отбасылары арасында салыстыру жүргізілсе, онда көрсеткіштер өте ұқсас болып шығады. Отбасындағы психологиялық атмосфера – отбасының құрылымына қарағанда, жасөспірім қылымыстылығының елеулі маңызды факторы болып табылады, әсіресе ата-аналарының өзара қарым-қатынас маңызды. Ата-ананың қолдау көрсетуі мен бақылауы балалардың құқыққа қайшы әрекетке тартылуының алдын алуға көмектеседі. Көп жағдайда жыныстағы баланың екеуі де әкемен емес, анамен тығыз қатынаста болады, бірақ әке-әйелінің жақындасудың жеткіліксіздігі әсіресе ұл балалардың құқыққа қайшы мінез-құлқына бейімделудің дамуына әсерін тигізеді. Балалардың мінез-құлқына ата-аналардың құқық үлгісі үлкен үлесін қосады.

Жекелеген жағдайларда құқық бұзушылықтар терең жүйке ауырулары, қорқыныштық, өшпенділік симптомы болып табылады. Кейбір жас адамдар психопатологияның нысандары мен деңгейлерінен зардап шегеді.

Қорыта айтқанда, қазіргі уақытта жоғары, онегелі, өз Отанын сүйетін өспірімдер ұрпақты тәрбиелеу мемлекетіміздің басты міндеттеріне айналды. Қоғамымыздың қарай даму барысында балалар мен жастарды тәрбиелеу, сондай-ақ жаңа қалыптастыру мәселелері ерекше мәнге ие болуда. Жастар - ең болашағы, мемлекеттің үміт арттар жаңа буыны. Жасөспірімдік шақ аса жауапты кезең екенін айта кету қажет. Жоғарыда айтқанымыздай бұл уақыт аралығында жастардың ой-санасы, дүниетанымы қарым-қабілеті, өмірге деген көзқарасы қалыптасады. Қызығы мен қиындығы аса

отыратын тіршілік заңының ықпалына қарай икемделіп, бейімделе бастайды. Бала жаман болса, ол тәрбие барысында жіберілген кемшілік салдары екенін естен шығармаған жөн.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Джусупова Г.С. Формирования индивидуального правосознания в условиях переходного периода. // автореф. канд. юрид. наук. – Алматы, Жеті жарғы, 2001.
2. Жетписбаев Б.А. Ювенальная юстиция. – Алматы: Дәнекер, 2001.
3. Алауханов Е.О. Қарамырза Ж. Жас адамдардың құқық бұзуға бейім мінез-құлқы және оның алдын алу мәселелері. – Алматы: Дәнекер, 2008.

Рухани жаңғыру-келешекке нық қадам

Нұрлыбаева Әсем Талғатқызы

Қазалы гуманитарлық-техникалық колледжі

«Мектепке дейінгі тәрбие және оқыту»

мамандығының I-курс студенті

Жетекшісі - Жұмабай Шынар Аманбайқызы

Еліміз жаңа тарихи кезеңге қадам басты. Әлем біздің көз алдымызда күн санап өзгеруде. Жаңа заман адамы ұғымы қалыптасып келе жатыр. Бүгінгі күн қателікті кешірмейді, бүгінгі күн адамы заман көшіне ілесе отырып, жаңалықтар ашуға, бір сөзбен айтқанда бәсекеге қабілетті тұлға болуы тиіс. Қазіргі таңда жеке адам ғана емес, тұтас халықтың өзі бәсекелік қабілетін арттырса ғана табысқа жетуге мүмкіндік алады. Осы сындарлы уақытта, дамыған мемлекет ретінде қалыптасуымыз, жаңа ғасырдың өзіне тән заңнамасын бойымызға қалыптастыра отырып, өзге дамыған елдермен иық тіресуіміз, сонымен қатар мына құбылған заманда ұлттық болмысымызды сақтауымыз бүгінгі күннің шарты іспеттес. Жаңа бейнедегі жаңғырудың ең басты шарты елбасымыз Н.Ә.Назарбаев айтқандай, ұлттық кодты сақтай білу. Онсыз жаңғыру дегеніміз, құр киялға айналуы бір ақ сәт. Ұлттық болмысты сақтай отырып жаңғыру дегеніміз-терең тарихтың, бүгінгі күннің және кемел болашақтың жарқын, қажетті элементтерін байланыстыратын ұлттың тіреуі.

Елбасымыз тұтас қоғамның және әрбір қазақстандықтың санасын жаңғыртудың бірнеше бағытын атап өткен еді. Бірінші бәсекелік қабілеттілік. Негізінде, жеке адамның емес, тұтас мемлекеттің бәсекеге қабілетті болуы бүгінгі күннің басты талабы. Бұрындары ұлттың табысы, деңгейі табиғи қазыналарымен айқындалса, қазіргі таңда бұл қағида адамдарының бәсекелік қабілеттілігімен өлшенеді. Бәсекеге түсеміз десек, озық білімді, еркін түрде бірнеше тілді меңгерген, технологияларды игерген т.б. заман көшіне сай факторларды қалыптастыруымыз керек. Сонда ғана бізде сапалы білім, жанжақты маман, сапалы кадрлар қалыптасады, нәтижесінде өзіміз озық дүние шығарып, оны әлемдік деңгейге ұсына отырып, белгілі бір дәрежеде өзімізді әлем аренасынан көрсете аламыз. Екіншіден, прагматизм-өзіміздің ұлттық байлығымызды дұрыс пайдалана білу. Үшіншіден, ұлттық бірегейлікті сақтау. Әрине, замана көшінен қалмай ілгері ұмтылуымыз керек, бірақ ең бірінші ұлт ретінде өзімізге тән ұлттық ерекшеліктерімізді сақтамасақ, ол жасампаздықтың кімге керегі бар? Сол себептен, ұлттық салт-

дәстүрлеріміз, тіліміз бен музыкамыз, әдебиетіміз, жоралғыларымыз, бір сөзбен айтқанда ұлттық рухымыз бойымызда мәңгі құрметтеу арқылы, біз оны сақтауға міндеттіміз. Қадыр атамизша айтсақ,

- Ана тілің арың бұл,
Ұятың боп тұр бетте.
Өзге тілдің бәрін біл,
Өз тілінді құрметте!

Бұл өлең шумақтарында тілді ғана емес, бүкіл ұлттық болмысты айтып тұрған. Яғни, қанша жерден дамыған мемлекет болсақ та, ұлттық болмысты ұмытпаған жөн. Біріншіден, қай кезеңде болмасын ұлттың табысты болуының негізгі факторы-білім. Біз бәрінен жоғары қоятын ел ғана дйттеген мақсатына жете алады. Бесіншіден, саналы ашықтығы. Сананың ашықтығы бізге не береді? Бізге біріншіден, әлемде, өз елімізде айналасында не болып жатқанын түсінуге, екіншіден, жаңа технологияларды жылдан-жылға оңай үйренуге, үшіншіден, басқа елдердің озық тәжірибесін меңгеруге мүмкіндік береді. Аталған бағыттар елдің болашағы рухани жаңғыруға бұлтартпас себеп болады.

Осы бағыттар бойынша бірнеше міндеттерді елбасымыз алға қойды. Соның негізінде қазіргі таңда жұмыстар атқарылуда. Елбасымыз көздеген бірінші міндет, қазақ тілінде біртіндеп латын әліпбиіне көшіру жұмыстары. Латын әліпбиіне көшу қазақ тілін, тілдес тілдерді қайта жаңғыртып, әлем тілдері қатарында озық үлгіде көрсету. Екінші міндет, 2012 жылғы желтоқсан айында жария еткен «Қазақстан-2050» Стратегиясында айтылған жылдан бастап латын әліпбиіне көшуге кірісуіміз керектігін мәлімдеді. Латын әліпбиіне көшу қиыншылық туғызбайды ма? деген сұрақ туындайды. Ол сұрақ, менің ойымша, орынсыз. Себебі, латынға көшудің терең логикасы бар. Бұл қазіргі заманғы технологиялардың, ортаның, коммуникацияның, сондай-ақ, ХХІ ғасырдағы ғылыми және білім процесінің ерекшеліктеріне байланысты. Мектеп қабырғасында оқушылар ағылшын тілін оқып, латын әріптерін онсыз да үйреніп жатыр. Сондықтан, жас буын үшін ешқандай қиындық, кедергілер болмақ емес. Менің ойымша, латын әліпбиі мына құбылған заңдылықтардың, оның ішінде біздің әлем аренасындағы «қаруымыз» болуы керек. Екінші міндет, жаңа гуманитарлық «білім». Қазақ тіліндегі 100 жаңа оқулықтың міндеттің басты талабы, заманауи көзқарастарда, терең ғылыми білімде болашаққа оқулықтарды қазақшаға аудара отырып, озық тәжірибиелік білімді болашаққа ұластыру. Саналатын жастарға меңгерту. Біз бұл оқулық арқылы келетін білімді болашаққа ұластыруда жүзінде пайдалана отырып, әлемдік ғылым ареналарында озық үлгілі ілімдерді көрсетеміз. Бұл міндет, жалынды жастардың ойынан шығатынына өте сенімдемін. Үшінші міндет, жас ұрпақтың туған жерге деген құрметін арттыру. Ұлтжандылық кіндік тамған жеріне, өскен ауылына, қала мен өңіріне, яғни туған жеріне сүйіспеншіліктен басталады. Туған жерге деген махаббат Отанға деген сүйіспеншілікке ұлғаяды. Туған жер бізге қашанда ыстық. «Туған жерге туынды тік» осы елдің бағдарламасы, жастарды туған жерді құрметтеуге, қастерлеуге бағытталған. Яғни, туған жердің тарихын, оның ұлы перзенттерін ұлықтау, ескерткіштерді қайта жаңғырту бағытына ұстану арқылы ұлттық кодтың сақталуын қамтамасыз ету. Біз жоғарыда айтқан ұлттық болмысты сақтаймыз десек, бұл міндетті туған жер топырағынан бастауымыз керек.

Кез келген мемлекеттің заманға сай өзгеріп тұруы ол заңдылық. Оған көнбегендер тарихтың көлеңкесінде қала береді. Сол себептен, ірі алпауыт мемлекеттердің көлеңкесінде қалмайық десек, елбасымыз Н.Ә.Назарбаевтың мақаласында атап көрсетілген бағыттарды орындауымыз, міндеттерді атқаруымыз бізге сын. Елбасымыз әр кез айтатындай, жастар-ел болашағы. Бүгінгі біздің басты міндетіміз-ұлттық болмысты сақтаған, сапалы білімді, әлем ареналарында бәсекеге қабілетті мемлекет қалыптастыру. Бәріміз біріксек алынбайтын қамал жоқ.

Сол себептен, М.Жұмабаевша айтсақ:

Арыстандай айбатты,
Жолбарыстай қайратты.
Қырандай күшті қанатты,
Мен жастарға сенемін!

В.Г.Распутин "Пожар"

Тулепова Л.Ж

Преподаватель русского языка и литературы Казахского гуманитарного и юридического колледжа

Цели урока:

- а) образовательная: познакомить учащихся с жизнью и творчеством писателя; проанализировать повесть "Пожар"
- б) развивающая: содействовать развитию самостоятельного мышления, умению анализировать и оценивать художественное произведение, совершенствовать навыки самостоятельной работы с текстом, приобщить учащихся к исследовательской работе; высказывать собственное мнение о проблеме, развивать устную и письменную речь; обогащение словарного запаса
- в) воспитательная: содействовать нравственному, эстетическому воспитанию учащихся: воспитывать мыслящего и чувствующего, идейно и нравственно зрелого человека

Задачи:

1. Глубже раскрыть образы положительных и отрицательных героев произведения; формировать умение определять причину поступков героев;
2. Содействовать развитию репродуктивной деятельности, обобщать; работой мышления, умением аргументировать, анализировать, обобщать;
3. На примере литературного материала выделить общечеловеческие ценности. Разграничить понятия *бездушный* и *бездуховный*;
4. Развивать познавательные интересы учащихся, способствовать расширению читательского кругозора.

Тип урока: изучение нового материала
Методы обучения: словесно-наглядный, беседа, частично-поисковый, мозговая атака, синквейн

Межпредметные связи: с казахским языком, с английским языком, с географией
Оборудование: компьютер и мультимедийный проектор
Наглядность: учебная презентация, Толковый словарь С.И.Ожегова, повести В.Распутина, учебник "Русская литература" 11 класс

ХОД УРОКА:

I. Организационный момент (2 мин.). (Приветствие, проверка отсутствующих, проверка готовности к занятию)

II. Опрос домашнего задания (10 мин.). Индивидуальный опрос по творчеству Анатолия Кима

III. Изучение нового материала (51 мин.).

Актуализация новой темы. Постановка целей и задач урока.

Слово преподавателя:

- Сегодня на уроке мы продолжим знакомство с произведениями писателей конца XIX века, а именно познакомимся с творчеством В.Распутина; проанализируем повесть "Пожар". В ходе работы постараемся понять идейный смысл произведения, уяснить авторскую позицию, и составить собственное отношение к поставленной автором проблеме в этом произведении. Прежде чем приступить к разговору о повести, немного познакомимся с биографией писателя. Слайды № 1,2,3,4,5

Эпиграфом к уроку я взяла слова самого писателя: "Я пишу о деревне, потому что вырос там, она вскормила меня, и рассказать правду о ней теперь мой долг".

- Деревня - это что? Дайте лексическое значение. Переведите на казахский, английский языки.

А) Знакомство с жизнью и творчеством В.Г.Распутина.

Рассказ преподавателя:

- Валентин Григорьевич Распутин - русский писатель, публицист, общественный деятель. Один из наиболее значительных представителей "деревенской прозы". В.Г.Распутин родился 15 марта 1937 года в крестьянской семье. Мать Нина Ивановна, отец - Григорий Никитич. Детство в глухой сибирской деревне Аталанка, что недалеко от Усть-Уды, было безрадостным. Шел 1948 год, недавно закончилась война. В стране разруха, не хватало продовольствия. Действует карточная система снабжения продуктами. Послевоенный голод. Денег не было. Питались тем, что удавалось запастись летом: картошкой, грибами, хлебом. Часто до весны этих запасов не хватало. Тогда начинали есть, что приходило в глаза от картошки, ростки молодой травы, какие-нибудь съедобные корешки. Одежда перешивали из обносок одежды взрослых, обувь тоже донашивали чужую. Обходились и без нее. Не было учебников, тетрадей, ручек, но было жадное желание учиться. Грамоте и счету Распутин научился с малых лет - уж очень жадно тянулся к знаниям. Смышленивый паренек читал все, что ни попадалось: книги, журналы, обрывки газет. Отец, вернувшись с войны героем, заведовал почтой, мать работала в сберкассе. Случилось несчастье - у отца на пароходе срезали сумку с казенными деньгами, за что его угодил на Колыму, оставив жену с тремя малолетними детьми на произвол судьбы. Аталанке была только четырехлетняя. На дальнейшую учебу Валентина снарядили в среднюю школу в областном центре. Взрослел паренек на собственном голодном горьком опыте, но неистребимая тяга к знаниям и не по-детски серьезная ответственность помогли выстоять. Об этом сложном периоде жизни Распутин напишет рассказ "Уроки французского". В аттестате зрелости были только пятерки. В 1954 году поступил в Иркутский Университет на филологический факультет. Увлекался Хемингуэем, Ремарком, Прустом. В это время думал о матери и сестрах. Подрабатывал где только возможно, приносил статьи в редакцию газеты "Советская молодежь", на радио. В 1962 году перебрался в Красноярск. Темы его публикаций стали масштабнее - строительство железнодорожной магистрали Абакан-Тайшет, Саяно-Шушенской ГЭС, ударный труд и героические подвиги молодежи. Новы встречи и впечатления уже не вписывались в рамки газетной статьи. В 1967 году после публикации повести "Деньги для Марии", в которой выразилась основная

идея писателя - торжество добра и справедливости над миром корысти и своеволия, Распутин был принят в Союз писателей. Пришли слава и известность. Теперь Валентин Распутин принял решение заниматься только литературной деятельностью. В полную силу талант писателя раскрылся в повести "Последний срок" (1970), заявив о зрелости и самобытности автора. Затем последовали рассказы "Уроки французского" (1973), повести "Живи и помни" (1974), "Прощание с Матерой" (1976). В 1981 году вышли новые рассказы: "Наташа", "Что передать вороне", "Век живи - век люби". Появление в 1985 году повести "Пожар", отличающейся остротой и современностью, вызвало большой интерес у читателя.

В последние годы жизни писатель много сил и времени отдавал общественной и публицистической деятельности, не прерывая творчества. В 2003 году опубликовал книгу "Дочь Ивана, мать Ивана". В 2006 году вышло третье издание альбома очерков писателя "Сибирь, Сибирь..." С началом перестройки Распутин включился в широкую общественно-политическую борьбу. Он был одним из самых деятельных противников вредительского поворота сибирских рек. В.Распутин любит свою Родину. Он не представляет себе жизни без Сибири, без трескучих морозов, без слепящего глаз солнца, без любимой Ангшары, без ее красивейших закатов и рассветов. Всю свою сознательную жизнь он ведет борьбу за сохранение неповторимой красоты Байкала.

В 1987 году писателю присвоено звание Героя Соц. Труда, награжден Орденами Ленина, Трудового Красного Знамени, "знак Почета", "За заслуги перед Отечеством".

Б) Анализ повести "Пожар". Слайд № 6

- Как будет звучать это слово на казахском и английском языках?

Преподаватель: "Горит село, горит родное..." - эти слова из народной песни взяты эпиграфом произведения. Слайд № 7

Вопросно-ответная беседа:

- Доводилось ли вам когда-нибудь видеть, как горит дом?

- Составьте ассоциации к слову *пожар*. (Горе, беда, катастрофа, уничтожение, превращение в пепел, опасность для жизни, сплочение, тревога, правда, тема для размышления).

Пожары издавна на Руси были привычным делом. Дома стояли деревянные, иногда выгорало по полдеревни, а то и вся деревня. И сейчас пожары случаются часто. Но у Распутина пожар - это повод к размышлению о наболевшем. Повесть была написана в 1985 году. В это время советских авторов наиболее интересовал духовный кризис современной России.

- Случаен ли выбор в качестве заглавия произведения именно это слово? Какие проблемы поднимает автор в повести? (Нет, не случаен: 1) события повести разворачиваются во время борьбы с пожаром на складах леспромпхоза; 2) пожар, бушующий в истрадавшей душе главного героя; 3) самый страшный "пожар" в современном обществе - бездуховность людей. Проблема: Почему люди теряют душу, становятся бездушными и бездуховными?)

Почему люди теряют душу, становятся бездушными и бездуховными? Жанр произведения - повесть. Повесть — прозаический жанр, занимающий по объёму текста промежуточное место между романом и рассказом, тяготеющий к хроникальному сюжету, воспроизводящему естественное течение жизни. Слайд № 8 "Драма начинается там, где начинается беспорядок" - Н.Погодин

- Каков сюжет произведения? (Сюжет прост. В поселке на берегу Анггары горят орсовские склады. Люди пытаются что-то спасти от пожара. Кто эти люди? Как они ведут себя в этой ситуации? Почему они совершают тот или иной поступок?) Слайд № 9

Ангара́ — река в Восточной Сибири, самый крупный правый приток Енисея. Единственная река, вытекающая из озера Байкал^[4]. Протекает по территории Иркутской области и Красноярского края России. Длина — 1779^[5] км. Площадь бассейна — 1000^[6] км².

- Давайте прочитаем эпизод пожара. Что стало причиной пожара? (вероятно, поджог)

Слайд № 10

На пожаре горят не только склады, горят человеческие души. Люди теряют человеческий облик, а главное - что эти люди - деревенские жители люди земли.

- Какова тема произведения? Слайд №11 (Тема : горят склады, горят человеческие души) И не случайно почудилось шофёру, «будто крики идут из него», - душа горела. Слайд № 12. Так и пройдут они через всю повесть - два пожара, связанные с другим внутренней логикой. Почему мы такие? - задаётся вопросом писатель. - По человеку, имеющий высокий потенциал, думающий не только о себе, но и о людях в будущем, стал мешать?

В переводе с греческого тема - это то, что положено в основу. Иными словами, тема - предмет авторского изображения, те явления и события, на которые автор хочет обратить внимание.

- Рассмотрим персонажи произведения. На какие 2 группы и в связи с чем мы можем разделить всех героев повести? Слайд № 13. Какие проблемы высветил пожар истинные труженики и спасатели народного добра - Водников Борис Тимофеевич, Кольцов, Иван Егоров, Алена, Афоня Бронников, Мишка Хампо; 2) желающие поправить руки на чужом горе -архаровцы) Слайд № 14

- Вопросы к группе № 1. Потеря дома - крушение нравственных идеалов:

- С чего в Сосновке начался нравственный и социальный разлад?
- Почему Иван Петрович так часто вспоминает родную Егоровку?
- Чем жизнь в Сосновке отличается от жизни в Егоровке?
- Отчего на новом месте пошатнулись, распались старые артельные связи и традиции?
- Каков портрет Сосновки и сосновцев?
- Почему "архаровцы" взяли верх? Можно ли их спасти, или им не суждено обрести человеческий? Слайд № 15

ВОПРОСЫ к группе №2 Иван Петрович Егоров. Кто он такой? Что мы о нем знаем?

- Счастлив тот, кто счастлив у себя дома. Так ли это?
- Что мучает и не дает покоя Егорову?
- Каковы его размышления о правде, о совести, о душе, зле, добре, долге, доме?
- Совпадает ли его позиция и позиция Афони Бронникова?
- Прав ли герой, утверждая, что добро в чистом виде превратилось в слабость, зло?
- Как вы понимаете слова: "Хата с краю с окнами на две стороны перебралась в центр?"
- Принес ли пожар внутреннего суда над собой душевное успокоение?
- Нашел ли герой выход из кризисного состояния? Слайд № 16

Слайд № 17. Больше двадцати лет прошло с тех пор, как приехал Егоров в Сосновку, из родной своей затопленной Егоровки которую вспоминает теперь каждый день. За эти годы на его глазах, как никогда ранее, развивалось пьянство, почти распались былые общинные связи, люди стали, словно чужими друг другу, озлобились. Иван Петрович противостоять этому - сам едва жизни не лишился. И вот подал заявление об уходе с работы, решил уехать из этих мест, чтоб не травить душу, не омрачать ежедневным огорчением оставшиеся годы.

Слайд № 18. В.Г. Распутин (повесть «Пожар»). «Чтобы человеку чувствовать себя в жизни сносно, нужно быть дома... Вот: дома. Прежде всего - дома, а не на постое, в себе, в своем собственном внутреннем хозяйстве, где заданное место и служба. Затем дома - в избе, на квартире, откуда, с одной стороны, уходишь на работу и, с другой - в себя. И дома - на родной земле».

В. Распутин. Четыре подпорки есть у человека в жизни: дом с семьёй, люди, с кем вместе править праздники и будни, и земля, на которой стоит твой дом. И все четыре - одна важнее другой...

(- чувство дома с семьёй; - в чувство солидарности с людьми, «с кем правишь праздники и будни»; - в чувство работы, с которой даётся ощущение единства с людьми (работа, берущая единым охватом сотни людей), вдохновения (в работе человек «возносится ввысь, где нет никакой бухгалтерии, а есть лишь движение, ритм, праздник»), бессмертия («Тебя уж нет, ты уже и сам становишься работой для других, а она ещё долго-долго будет напоминать о тебе живущим вслед за тобой»); - в чувство отечества, земли на которой стоит твой дом, - если всё это есть, человек счастлив и «весь превращается в ответ на чей-то зов, душа его выстраивается и начинает вольно звучать») Автор, говоря о четырех подпорках жизни, выводит тем самым формулу жизни.

Какая подпорка пошатнулась в его душе, отсюда и весь разлад? Чего не хватает распутинскому герою?(вопрос к группе № 1)

- Вопрос к группе №2 : Образ Алены - единственный в повести женский образ . Охарактеризуйте Алену Егорову. (Слайд №19,20,21)

Почему повесть называется "Пожар"? Слайд № 22

Почему повесть называется повестью? О каких пожарах идет речь?

- В чем смысл названия повести? О каких пожарах идет речь?
- Огонь - разрушение, огонь - возмездие, огонь - очищение. Так ли это?
- Какое впечатление произвел финал повести? Убит дядя Хампо, Сосновка выжила. Что это? Торжество зла?
- Сравните начало и финал повести. Что изменилось в настроении Ивана Петровича и сосновцев? Есть ли надежда?

Слайд № 23

- Пожар - сильное пламя, охватывающее и уничтожающее всё, что может гореть, создающее опасность для жизни людей. (Из словаря)
- Пожар - бедствие, борьба с которым не терпит отлагательств, для борьбы с пожаром нужно объединиться (всем миром, сообща).
- Но в повести есть и такие словосочетания: обгоревший голос, обожжённая мысль, но ведь это гореть не может!
- Это другой пожар, бушующий в душе главного героя, его неприятие этой жизни, этих принципов, по которым живут архаровцы.
- Но есть и ещё один пожар, он не менее страшен для жизни людей, чем пожар, в котором горят материальные ценности. Это наша бездуховность.
- Что страшнее?
- По мысли Распутина, пожар - это не только стихийное бедствие, это и предупреждение.

• Подумайте, люди! Надо ли разорять свой край, уничтожать старое, нарушать законы природы, чтобы создать *такое* новое?!

- Чем заканчивается повесть? Слайд № 25

В повести звучит один из вечных русских вопросов: «Что делать?» Но на него нет ответа. Герой, решивший уйти из Сосновки, не находит успокоения. Финал повести невозможно читать без волнения. «Идёт по весенней земле маленький заблудившийся человек, отчаявшийся найти свой дом...»

- Куда после пожара идет Егоров? Зачем? (После пожара Егоров идет в лес, оставшись наедине с природой, разобраться в себе. Распутин не пишет о том, уедет ли герой к сыну в Хабаровский край или останется в Сосновке. Егоров чувствует, что "легко, освобожденно и ровно шагало ему... будто вынесло его наконец на новую дорогу." Случай с пожаром доказал, что сама земля уже в агонии, она переполнена страданиями. И если не будет у нее защитника, то погибнет она, а вместе с ней и человеческое. "Никакая земля не бывает безродной." Этими вопросами заканчивается повесть, похожая на болевой вопрос, который задаёт жизнь. Кроме нас, на него не ответит. Время идёт, земля ждёт. О своём доме мы должны позаботиться сами и не дать ему запылать.

- Как вы думаете, какую идею хотел донести до читателя автор?

Идея – это главная мысль произведения, в которой выражается оценочно-эмоциональное отношение писателя к тем явлениям, которые им изображены. **Идея: Человек не может жить в мире, где властвуют бездуховность и бездушность.** Валентин Распутин показывает, что "Бездуховный человек способен и жизнь пройти, не ведая о своей беде, но насколько беднее, убоже, рыскальней, а не искательней будет его существование. Бездуховный человек, тот и вовсе опасен для окружающих."

- Как вы думаете, являются ли синонимичными понятия БЕЗДУШНЫЙ и БЕЗДУХОВНЫЙ?

Обратимся к Толковому словарю С.И.Ожегова: Бездуховный – лишенный интеллектуального, духовного содержания. Бездушный – 1. Без сочувственного, человеческого отношения к чему-либо, равнодушный к людям, бессердечный. 2. Лишенный чувств, яркости, остроты.

- Почему для Распутина бездушность опаснее бездуховности. (Бездуховный вредит человеку, тот и вовсе опасен для окружающих).

III. Закрепление (10 мин.).

- Так что же случилось в мире? Почему люди теряют свою душу? (люди теряют свой дом, свою землю, следовательно, теряют человеческую жизнь и душу)

Самостоятельная работа: гр. № 1 - составить синквейн к слову пожар. гр. № 2 - синквейн к слову бездушность

IV. Подведение итогов урока (5 мин.) Слайд № 25

- Сегодня на уроке мы затронули с вами одну из самых важных и самых трудных тем современной литературы – тему человеческой души. Валентин Распутин даёт нам рецепт от бездушия. Его повесть заставляет задуматься нас над многими вопросами

современной жизни: чем человек живёт, в чём причина нравственной деградации людей и что делать, чтобы устранить эти явления? Поэтому произведения Распутина ещё долго не утратят своей актуальности и будут волновать не одно поколение читателей.

- Понравилась ли вам повесть "Пожар"? Каким должен быть настоящий человек?

V. Выставление и комментирование оценок (3 мин.)

VI. Дача домашнего задания (2 мин).

Прочитать повесть В.Распутина "Прощание с матерью". Охарактеризовать главных героев произведения.

Список использованной литературы:

1. «Литературная газета». - 2000 г. - 17-23 мая.
- 2.Тендитник Н.С. Валентин Распутин: Очерк жизни и творчества». - Иркутск, 1987.
- 3.Семенова С.Г. Валентин Распутин. - М.,1987.
- 4.Котенко Н.Н. Валентин Распутин. Очерк творчества. - М., 1988.
- 5.Панкеев И.А. Валентин Распутин: По страницам произведений. - М., 1999

Местоимение как часть речи

Абдраманова А.Б.

Преподаватель русского языка и литературы
Казахского гуманитарного юридического и
технического колледжа

Цели урока:

Образовательные: дать понятие о местоимении как части речи, формировать умение узнавать местоимения, характеризовать их, правильно употреблять в речи, определять их роль в тексте.

Развивающие: способствовать углублению знаний по русскому языку, обогащению словарного запаса, развитию учебно-познавательной, информационной, коммуникативной компетенций учащихся.

Воспитательные: воспитание любви к слову, интереса к русскому языку и лингвистике в целом.

Ход урока

1. Организационный момент. Приветствие

2. Орфографическая минутка (актуализация знаний).

Слайд 1. Подумайте и запишите правильно эти слова. А теперь проверим правильность выполненного вами задания(отвечает, объясняя орфограмму один из обучающихся).

Слайд 2. Оцените себя сами, поставив отметку карандашом. Критерии оценки следующие:

Слайд 3.

«5» - нет ошибок;

«4» - 1-2 ошибки;

«3» - 3-4 ошибки;

«2»- более 4 ошибок.

3. Определение темы урока, постановка цели.

Постановка проблемы.

- Сегодня, ребята, когда Я собиралась в школу, очень переживала за урок, за ВАС, как ВЫ будете отвечать на уроке, но сейчас ВЫ МЕНЯ успокоили, и Я надеюсь, что сегодня на уроке ВЫ будете активны и сообразительны. Кто – то обратил внимание на мое

произношение? Какие слова я выделила голосом? Назовите эти слова. А вы знаете, какой частью речи являются данные слова? Верно, местоимения.

- Итак, о чем мы с вами будем говорить на уроке? (о местоимениях).

Слайд 4.

Запишем тему урока: «Местоимение как часть речи».

- Как вы думаете, какова цель нашего урока?

Слайд 5.

- Местоимение – важная часть речи, и о себе оно говорит:

Слайд 6.

Я о себе такого мнения:

Огромна роль местоимения!

Я делу отдаюсь сполна

Я заменяю имена.

4. Изложение нового материала.

Итак, сегодня мы познакомимся с частью речи, которая является верным помощником имён существительных, прилагательных, наречий и некоторых числительных.

Чтобы не повторяться в речи, а следовательно, не быть назойливыми, эти части речи когда устают, оставляют работать вместо себя в предложении своих верных заместителей.

Слайд 7. Одним из таких помощников имён существительных является слово *кто*. Теперь представим такую ситуацию: вдруг в дверь постучали. Что вы будете делать в таком случае?

Безусловно, вы зададите вопрос «Кто это?». Не будь в нашем распоряжении коротенького слова *кто*, нам пришлось бы тогда задавать бесконечное количество вопросов: «Это Самат?», «Это Анар?», «Это мама?», «Это папа?», «Это бабушка?», «Это не мама», «Это не папа», «Это не бабушка».

Нам пришлось бы, наверное, долго угадывать пришедшего, если бы не коротенькое слово *кто*, которое заменяет собой имена всех людей на свете.

Слайд 7+.

Одним из таких помощников имён существительных является слово *кто*. Слово *кто* – это местоимение. Как и всякое местоимение, оно только намекает на предмет, но не называет его, используется в предложении вместо конкретного имени существительного.

Местоимения напоминают собой запасных игроков во время футбольного матча. Запасные игроки выходят на поле только тогда, когда вынужденно покидают поле основные игроки. Местоимения: они каждый раз готовы бескорыстно заменить собой в предложении уставших коллег: имён существительных, имён прилагательных, имён числительных, наречий.

5. Осмысление полученных знаний.

Давайте проведём такой лингвистический эксперимент.

Задание к обучающимся:

-Помогите отдохнуть повторяющемуся в данном тексте существительному *Стрелка*. Замените его местоимением.

Текст на доске:

Оставшись одна, собака по кличке Стрелка легла на матрасик. Грусть подкрадывалась к Стрелке незаметно. В воображении Стрелки рождались какие-то фигуры. Стрелка сильно волновалась.

Вызывается к доске один из обучающихся, редактирует текст. (Поработай редактором). А вот как теперь выглядит данный текст, когда на замену повторяющемуся существительному Стрелка пришли его верные помощники местоимения. Запишите его в тетради.

Текст на доске:

Оставшись одна, собака по кличке Стрелка легла на матрасик. Грусть подкрадывалась к ней незаметно. В её воображении рождались какие-то фигуры. Она сильно волновалась.

Вопрос к обучающимся:

- Какой же вывод мы можем сделать из проведённой работы? Для этого давайте подумаем над тем, с какой же целью местоимения используются в нашей речи? Ответ.

Слайд 8. Как вы правильно догадались – местоимения позволяют избегать неоправданных повторов в нашей письменной речи, указывают на предмет, не называя его, и чаще всего используются в предложении вместо имён существительных.

Задание обучающимся:

-А теперь давайте выступим в роли всезнающих сыщиков Эркюля Пуаро и Шерлока Холмса и постараемся найти в данном тексте ещё одно местоимение, а также определим, Холмса и постараемся найти в данном тексте ещё одно местоимение, является. (Обращаемся опять к тексту дублёром какой части речи оно, это местоимение, является. (Обращаемся опять к тексту на доске).

Правильно. В последнем предложении текста употреблено местоимение *какие-то*. Оно подобно дублёру актёра в театре заменяет собой заболевшего исполнителя – имя прилагательное.

Какие-то фигуры – это фигуры: неясные, большие, маленькие, страшные или любые другие. Вот как много разных имён прилагательных заменяет местоимение *какие-то*. Оно не способно охарактеризовать предмет по какому-то конкретному признаку, а лишь намекает, указывает на этот признак.

А теперь давайте определим, какую синтаксическую функцию выполняют в данном тексте все найденные нами местоимения.

Вопрос к обучающимся:

-Каким членом предложения является здесь местоимение *к ней*?

Текст на доске:

Оставшись одна, собака по кличке Стрелка легла на матрасик. Грусть подкрадывалась к кому? *ней* незаметно. В её воображении рождались какие-то фигуры. Она сильно волновалась.

Местоимение *к ней* является дополнением, так как оно отвечает на один из вопросов косвенных падежей *к кому?* к ней.

Слайд 9.

Помните, что такое дополнение, и не забывайте его правильно подчёркивать в тексте.

Задание обучающимся:

-Теперь определите синтаксическую функцию местоимений *ей* и *какие-то*.

Текст на доске:

Оставшись одна, собака по кличке Стрелка легла на матрасик. Грусть подкрадывалась к кому? *ей* в чьём? рождались *какие-то* фигуры. Она сильно волновалась.

Местоимения *ей* и *какие-то* являются определениями, так как отвечают на вопросы *в чьём?* и *какие?*.

Слайд 10.

Вопрос обучающимся:

-А какова синтаксическая роль местоимения *она*?

Текст на доске:

Оставшись одна, собака по кличке Стрелка легла на матрасик. Грусть подкрадывалась к кому? в чьём? какие? кто?
ней незаметно. В *сё* воображении рождались *какие-то* фигуры. *Она* сильно волновалась. Местоимения *ей* и *какие-то* являются определениями, так как отвечают на вопросы чьём? и какие?.

Местоимение *она* является подлежащим, так как отвечает на вопрос *кто*? И обозначает того, кто производит действие.

Сделаем вывод:

Итак, местоимение выполняет ту же синтаксическую роль, т.е. является тем же членом предложения, что и часть речи, которую оно заменяет. Например: существительное им.п.- подлежащим, сущ. в косвенных падежах – дополнением, наречия- обстоятельством.

6. Физкультурная минутка.

7. Закрепление изученного.

Местоимение можно сравнить с кадрами старинной фотоплёнки: если вынуть фотоплёнку из коробки и просто просматривать, то мы увидим лишь отдельные фотографии. А если мы напечатаем эту фотоплёнку, то картинка станет ясна полностью. А теперь перейдём с языка лингвистических ассоциаций на язык науки и познакомясь с определением, которое даётся в учебнике по русскому языку «Теория».

Самостоятельное чтение статьи учебника (§121).

Вопрос обучающимся:

Итак, ещё раз озвучим, что же такое местоимение.

8. Самостоятельное использование сформированных умений и навыков
Следующее задание : найдите в тексте все местоимения и определите их синтаксическую функцию.

Слайд 12. 1 вариант

Стихотворение С.Я.Маршака
«Пожелание друзьям»

Желаю вам цвести, расти,
Копить, крепить здоровье.
Оно для дальнего пути –
Главнейшее условие.
Пусть каждый день и каждый час
Вам новое добудет.
Пусть добрым будет ум у вас,
А сердце умным будет.
Вам от души желаю я,
Друзья, всего хорошего.
А всё хорошее, друзья,
Дается нам недёшево.

- Понравилось вам стихотворение? О чём оно? Какие чувства оно вызвало у вас?

9. Подведение итогов.

Слайд 13. 2 вариант

Стихотворение В.А. Степанова "Что мы Родиной зовём?"

Что мы Родиной зовём?
Дом, где мы с тобой живём,
И берёзки, вдоль которых
Рядом с мамой мы идём.
Что мы Родиной зовём?
Поле с тонким колоском,
Наши праздники и песни,
Тёплый вечер за окном.
Что мы Родиной зовём?
Всё, что в сердце бережём,
И под небом синим - синим
Флаг России над Кремлём.

Сегодня на уроке мы много отвечали, творили, дополняли друг друга. Теперь подошло время подвести итог нашему уроку. Внимание на слайд.

Слайд 14.

Интересно – Что для вас было интересно на уроке?

Творчество – Каким творчеством вы занимались?

Обучение – Чему научились?

Главное – Что вы узнали на уроке?

- Молодцы, ребята. А в конце мне хотелось бы вам сказать следующее:

Все знакомо вокруг, тем не менее,

На земле ещё много всего,

Что достойно, поверь, удивления,

И моего, и твоего.

Тік төртбұрыштың (шаршының) периметрі және ауданы

Жанжигитова Анар Көбекбайқызы
№5 И.В.Панфилов атындағы мектеп-лицейдің
бастауыш сынып мұғалімі

Сілтеме	Математика оқулығының әдістемесі, мұғалімге арналған нұсқаулық
Жалпымақсаттар	1. Тік төртбұрыштың ауданы жайында түсінік қалыптастыру және оның мәнді белгілерін тағайындау; есепті әр түрлі тәсілмен шығару, үш амалдан тұратын өрнектерде арифметикалық амалдардың орындалу реті, тік төртбұрыш пен шаршының ауданын табу және олардың мәндерін салыстыру барысында машықтандыра түсу.
Оқыту нәтижесі	2. Оқушыларға саналылыққа, зеректілікке достыққа тәрбиелеу, экономикалық тәрбие беру. Білімге деген қызығушылығын, жылдамдыққа, тапқырлыққа, дәлдікке баулу. 3. Оқушының логикалық ой-өрісін, есептеу дағдысын дамыту. Сабақтың түрі: Сын тұрғысынан ойлау технологиясы элементтерін қолдана отырып, жаңа білім беру. Сабақтың әдістері: Сөзжұмбақ, сұрақ-жауап, ойын «Түртіп алу», «Ой топтау» стратегиясы, ВЕНН диаграммасы. Пәнаралық байланыс: ана тілі, қазақ тілі, дүниетану, бейнелеу, дене тәрбиесі. Корпекілігі: Кеспе қағаздар, кесте, кескіндер кимасы, «Салауаттылық – саулық негізі» бүктемесі, үлестірмелі қима қағаз, диаграмма сызбасы.

Топқа бөлу	Пазл құрастыру арқылы топтарға бөлу
Мұғалімнің іс-әрекеті	Оқушының іс-әрекеті
Ынтымақтас-тық атмосферасы Балалар бір-біріне «сиқырлы таяқшаны» бере отырып, өздерінің игілікті тілектерін айтады: Мен бәріне Денсаулық тілеймін! Мен бәріне Қуаныш тілеймін! Мен бәріне Мейірім тілеймін! Мен бәріне шуақты күн тілеймін! Мен бәріне көңілді ойын тілеймін!	Осы айтқандарыңды орындауға бар күш - жігерлеріңді саласыңдар деген ойдамын, бәріне сәттілік пен бестік баға тілеймін!

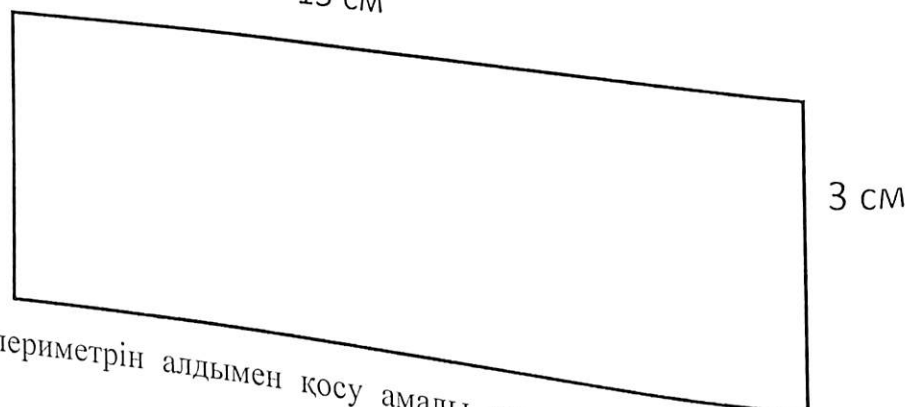
Үй тапсырмасын сұрау.
Қызығушылықты ояту.

а) $51 : 5 = 10$ (қалд. 1)
 $53 : 5 = 10$ (қалд. 3)
 $55 : 5 = 11$

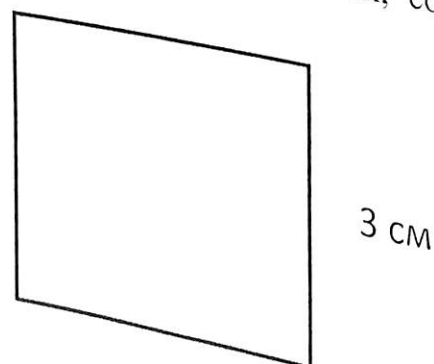
$52 : 5 = 10$ (қалд. 2)
 $54 : 5 = 10$ (қалд. 4)
 $56 : 5 = 11$ (қалд. 1)

ә) Өткен сабақты қайталау тапсырмалары.
а) Тік төртбұрыштың периметрін әр түрлі тәсілмен тап.

15 см

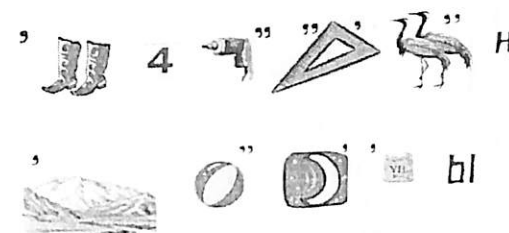
Шаршының периметрін алдымен қосу амалы арқылы, содан соң көбейту амалы арқылы тап.

б) Амалдардың орындалу ретін сақтай отырып есепте:
 $600 : 6 + 9 \cdot 10$
(Әр тақырып бойынша қорытынды жасату).

Мағынаны тану

Ой ашар (қызығушылықты ояту).
«Ребус шешу».

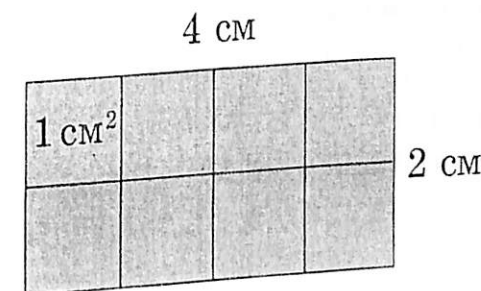

ә) «Түртіп алу» жүйесі «Тік төртбұрыштың ауданы» туралы білімді анықтау.

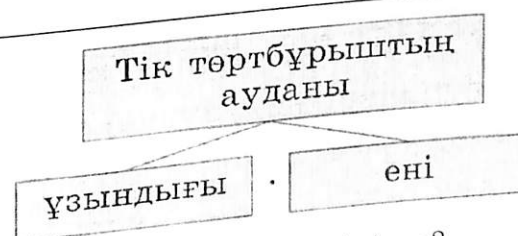
Білемін	Білмеймін	Мен үшін жаңалық

б) «Жұпта талқылау» кезеңі.
Әр оқушы өзінің партамен жұбымен әр түрлі кескіндер арасынан тік төртбұрыштарды тауып көрсетеді.

2. «Ой қозғау» (мағына)
Оқулықпен жұмыс.

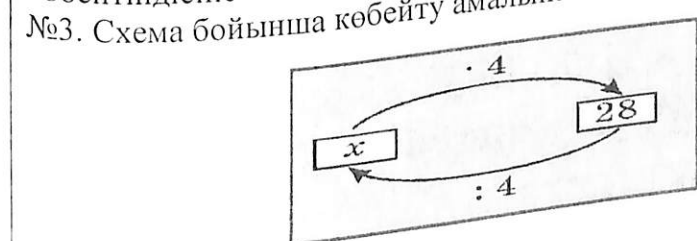

а) 1) Тік төртбұрышта неше шаршы бар?
2) Неше қатар бар? Неше баған бар?
3) Қалай тез есептеуге болады?

Қорытынды: Тік төртбұрыштың ауданы дегеніміз не?
Оқушы жауабы:

Тік төртбұрыштың ауданы бірдей бірлікпен алынған оның ұзындығының еніне көбейтіндісіне тең.

$x \cdot 4 = 28$
 $x = 28 : 4$
 $x = 7$
 $7 \cdot 4 = 28$

Қорытынды: Көбейтуді бөлу арқылы тексеруге болады. Бөлу мен көбейту – кері

амалдар.
№4.

Тік төртбұрыштың ұзындығы	Тік төртбұрыштың ені	Тік төртбұрыштың ауданы
6 см	4 см	? см ²
? см	3 см	? см ²

Оқулықпен жұмыс.

1-топ №1,2

2-топ №2,3

3-топ 4,5

Сергіту сәті

Кел, балалар, күлейік,
Күлкіменен түлейік.
Қабак түйген не керек?
Көңілді боп жүрейік.
Оқушылар сергіп алады

Ой толғаныс

Тік төртбұрыштың ауданы – ұзындығы мен енінің көбейтіндісіне тең.
Тік төртбұрыштың ұзындығы – ауданы мен енінің бөліндісіне тең.

№5. Аамалдарды орында:

$$24 : 4 + 6 \cdot 3 = 24$$

$$500 : 5 - 50 \cdot 2 = 0$$

$$200 \cdot 4 : 8 - 50 = 50$$

$$30 \cdot 8 + 160 + 200 = 400$$

Қорытынды: Жақшасыз өрнекте алдымен көбейту мен бөлу, содан кейін қосу мен азайту амалдары орындалады.

Сергіту сәті.

Біздер тату баламыз,
Гүл-гүл жайнап жанамыз.
Жаттығулар жасасак,
Жаксы сергіп қаламыз.
Өсіп алға басамыз,
Біз де азамат боламыз.

№6. Мәселе есепке дайындық сұрақтары:

Түскізді неден жасаймыз?

Койдың жүнінен

Түскіз неден жасалады?

Койдың жүнінен жасалады.

Олай болса, түскізді кім жасап, тігеді?

Фабрикада, суретші, оюшы апаларымыз.

Түскіз туралы қандай нақыл, ақыл сөздерді білесіндер?

1) Киіз кімдікі болса,

Білек соңікі

2) Өзімдікі дегенде,

Өгіз кара күшім бар.

Кісінікі дегенде,

Анаң-мынау ісім бар.

3) Ала қойды бөле қырыққан,

Жүнге жарымайды.

Дұрыс айтасындар, балалар!

Ұлттық тәрбие жөнін сөз еткенде қазақ халқының мал шаруашылығы мен көшпелі

өмір салтына байланысты еді. Киіз үйдің ішіндегі жүннен жасалған заттар: түскіз.

алаша, текемет, кілем т.б. ұлттық үлгілерінен ата-әжелеріміз машығын, дәстүрін үйренейік. Ендігі орындайтын есебіміз түскіз жөнінде болмақ.

а) Есептің берілгенін оқу.

ә) Шартын анықтау.

б) Сұрағын анықтау.

в) Тақтаға орындау.

Шарты:

Ілулі түскіз тұр

Ұзындығы – 4 м,

Ені – одан ↑2 м қысқа

Түскіздің ауданын тап.

№7. Мысал есеп ауызша орындалады.

Шарты: Тік төртбұрышты еденнің ұзындығы 6 м. Ені – 5 м. Сатушының жүретін жері сол ауданның үштен біріне тең. Сатып алушыға неше квадрат метр жер қалдырылған?

Шешуі: $6 \cdot 5 \text{ м} = 30 \text{ м}^2$

$$30 \text{ м}^2 : 3 = 10 \text{ м}^2$$

$$30 \text{ м}^2 - 10 \text{ м}^2 = 20 \text{ м}^2$$

Жауабы: 20 м².

№8. Өрнектердің мәндерін дұрыс тапсаң, киіз кілемінің аты шығады.

М	600 : 60
---	----------

С	7 · 8
---	-------

А	5 · 9
---	-------

Р	210 : 3
---	---------

Ы	10 · 9
---	--------

Қ	640 : 8
---	---------

56	90	70	10	45	80

3. «Ой толғаныс» кезеңі.

Шаршының неше қабырғасы бар?

Шаршының қабырғалары қандай?

Шаршының неше бұрышы бар?

Бұрыштары қандай?

Өлшем бірлігі қандай?

Ауданын қалай табамыз?

Тік төртбұрыштың неше қабырғасы бар?

Тік төртбұрыштың неше бұрышы бар?

Бұрыштары қандай?

Өлшем бірлігі қандай?

Ауданын қалай табамыз?

Шаршымен тіктөртбұрыштың қандай ортақ белгілері мен қасиеттері бар.

Сабақты қорытындылау.

Бүгін «Тік төртбұрыштың ауданын табу» тақырыбын өтіп, оның негізгі өлшем

бірлігімен, белгілерімен, қасиетімен таныстық

Үй тапсырмасы	Оқулықтағы тапсырмаларды орындау.	Күнделіктеріне жазады
Бағалау	Оқушылар алдымен бір-бірін бағалайды. Содан соң мұғалім барлық оқушыларды бағалайды. Смайликтерді жабыстырады.	

- На этом наш урок окончен, спасибо за урок.

Выучить §121,

William the Great

The English Club

Bekisheva R.E and Romankulova
teachers of English

Kazakh Humanitarian and Technical University

The aims of the play: to get acquainted with the life and work the most famous English playwright great William Shakespeare.

To develop: the students in skills of reading, speaking, listening to arise their interest in the learning of the English language and Literature

Visual aids: the interactive board, slides, texts, cards, pictures, sonnets and balcony stage

Leading 1: Good day, dear guests! We are glad to see you at our English club. Today we hope you will enjoy our party.

Leading 2: Hello everyone! The last half of the 16 and the beginning of the 17 century is known as the Golden age of English literature. It was the time of the English Renaissance is even called "The Age of Shakespeare". Now the student of the first course Tuysbayeva Aishabibi reads about Shakespeare's biography and show the following slides.

William Shakespeare was born on the 23 of April, 1564, in Stratford-upon-Avon. He was a respected figure in Stratford. In his childhood William went to the Grammar School he liked to go to the forest and to the river.

Mary Arden's house, three miles north-west of Stratford. Here Shakespeare's mother lived in a typical farm house of the period. Shakespeare's birthplace in Henley Street. John Shakespeare lived and kept his shop here. His eight children were born here. Two of them died young.

This is the schoolroom where Shakespeare was educated as many people believe. It is supposed to be the place where the house in which Shakespeare died used to be. It was a typical farm house. Anne Hathaway's cottage, a mile from Stratford, where she was born in 1556, and lived with William Shakespeare in 1582. This is the place where the house in which Shakespeare died used to be. It was a typical farm house. Anne Hathaway's cottage, a mile from Stratford, where she was born in 1556, and lived with William Shakespeare in 1582. This is the place where the house in which Shakespeare died used to be. It was a typical farm house. Anne Hathaway's cottage, a mile from Stratford, where she was born in 1556, and lived with William Shakespeare in 1582.

recite some of his wonderful sonnets. Now listen to the sonnet who reads the student of the second course Battal Said

Sonnet 91

Some glory in their birth, some in their skill,
Some in their wealth, some in their bodies' force;
Some in their garments, though new-fangled ill;
Some in their hawks and hounds, some in their horse;
And every humour hath his adjunct pleasure
Wherein it finds a joy above the rest.

But these particulars are not my measure;
All these I better in one general best.
Thy love is better than high birth to me,
Richer than wealth, prouder than garments' cost,
Of more delight than hawks or horses be;
And having thee, of all men's pride I boast;
Wretched in this alone, that thou mayst take
All this away, and me most wretched make.

Leading 1: I'd like to add that at that time there were no theatres in England. Groups of actors travelled from town to town and played in different places, usually out-of-doors. Sometimes actors came to Stratford. Young William went to see all their shows and liked them very much. He wanted to become an actor. Sometimes he wrote little plays himself and staged them with his friends. At the age of 18 William married Anna Hathaway, who was 9 years older than her husband. Their first daughter was born in 1583. And then twins a son and a daughter followed in 1585.

Leading 2: By the way, I know that W. Shakespeare lived in Stratford until he was about 21. Then he left for London. I wonder why he left his native town.

Leading 1: It is unknown. Probably life in Stratford was hard and he wanted to earn some money?

Leading 2: Maybe. In London William joined a group of actors. The famous Globe Theatre was the centre of London's theatrical life.

Leading 1: Well, in the middle of the square there was a kind of a house. There the actors dressed and kept the things used in the performance. In front of it there was a platform on which the actors played. They came out of the house to the stage through two large doors. In front of the stage there was a large yard with three balconies round it. People came here to see performances. The yard and the greater part of the stage were open to the sky.

Leading 2: The actors were often very good. They could play, sing and dance. The performance began at 3 o'clock. Londoners loved their theatre very much. It is interesting to know that everybody went to the theatre in London- both young and old, rich and poor. Poor people stood in the yard or sat on the ground. The rich sat in the balconies and the aristocrats were allowed to sit on the stage.

Leading 1: The next sonnet 90 reads the student of the second course Zhagparova Dinara

Sonnet 90

William the Great
The English Club

Bekisheva R.E and Romankulova D.N
teachers of English

Kazakh Humanitarian and Technical Law College

The aims of the play: to get acquainted with the life and work the most famous English poet and playwright great William Shakespeare.

To develop: the students in skills of reading, speaking, listening to arise their interest in the learning of the English language and Literature

Visual aids: the interactive board, slides, texts, cards, pictures, sonnets and balcony stage.

Leading 1. Good day, dear guests! We are glad to see you at our English club. Today we are going to speak about the most famous English poet and playwright, great William Shakespeare. We hope you will enjoy our party.

Leading 2. Hello everyone! The last half of the 16 and the beginning of the 17 centuries are known as the Golden age of English literature. It was the time of the English Renaissance and it is even called "The Age of Shakespeare". Now the student of the first course Tuysbekkyzy Aishabibi reads about Shakespeare's biography and show the following slides.

William Shakespeare was born on the 23 of April, 1564, in Stratford-upon-Avon. His father, John Shakespeare, was a glove-maker and a dealer in wood and other farm products. He was a respected figure in Stratford. In his childhood William went to the Grammar School where, besides reading and writing, he was taught Latin and Greek. They say that when he had free time he liked to go to the forest and to the river.

Mary Arden's house, three miles north-west of Stratford. Here Shakespeare's mother lived. This is a typical farm house of the period.

Shakespeare's birthplace in Henley Street. John Shakespeare lived and kept his shop in this house. His eight children were born here. Two of them died young.

This is the schoolroom where Shakespeare was educated as many people believe. It is still in use. Anne Hathaway's cottage, a mile from Stratford, where she was born in 1556, and lived until she married William Shakespeare in 1582.

This is the place where the house in which Shakespeare died used to be. It was a big house bought by William Shakespeare for his family when he was still in London. He spent the last years of his life here. Unfortunately, the house was destroyed.

This is the Holy Trinity Church where Shakespeare was buried. Visitors coming to Stratford admire the beauty of the church and honour his memory. -1-

Another memorial to William Shakespeare is the Royal Shakespeare theatre. The present building was constructed in 1932. The first building was opened on Shakespeare's birthday in 1879 and destroyed by fire in 1926.

The bronze statue of Shakespeare, presented to Stratford by Lord Ronald Sutherland Gower in 1888. Shakespeare's figure is high above the ground and on the ground there are small figures of Shakespeare's famous characters

Leading 1: Our party is dedicated to the greatest and the most famous of the English writers and probably, the greatest playwright who has ever lived, William Shakespeare. We are going to

recite some of his wonderful sonnets. Now listen to the sonnet who reads the student of the second course Battal Said

Sonnet 91

Some glory in their birth, some in their skill,
Some in their wealth, some in their bodies' force;
Some in their garments, though new-fangled ill;
Some in their hawks and hounds, some in their horse;
And every humour hath his adjunct pleasure
Wherein it finds a joy above the rest.

But these particulars are not my measure;
All these I better in one general best.

Thy love is better than high birth to me,
Richer than wealth, prouder than garments' cost,

Of more delight than hawks or horses be,
And having thee, of all men's pride I boast;

Wretched in this alone, that thou mayst take
All this away, and me most wretched make.

Leading 1: I'd like to add that at that time there were no theatres in England. Groups of actors travelled from town to town and played in different places, usually out-of-doors. Sometimes actors came to Stratford. Young William went to see all their shows and liked them very much. He wanted to become an actor. Sometimes he wrote little plays himself and staged them with his friends. At the age of 18 William married Anna Hathaway, who was 9 years older than her husband. Their first daughter was born in 1583. And then twins a son and a daughter followed in 1585.

Leading 2: By the way, I know that W. Shakespeare lived in Stratford until he was about 21. Then he left for London. I wonder why he left his native town.

Leading 1: It is unknown. Probably life in Stratford was hard and he wanted to earn some money?

Leading 2: Maybe. In London William joined a group of actors. The famous Globe Theatre was the centre of London's theatrical life.

Leading 1: Well, in the middle of the square there was a kind of a house. There the actors dressed and kept the things used in the performance. In front of it there was a platform on which the actors played. They came out of the house to the stage through two large doors. In front of the stage there was a large yard with three balconies round it. People came here to see performances. The yard and the greater part of the stage were open to the sky.

Leading 2: The actors were often very good. They could play, sing and dance. The performance began at 3 o'clock. Londoners loved their theatre very much. It is interesting to know that everybody went to the theatre in London- both young and old, rich and poor. Poor people stood in the yard or sat on the ground. The rich sat in the balconies and the aristocrats were allowed to sit on the stage.

Leading 1: The next sonnet 90 reads the student of the second course Zhagparova Dinara

Sonnet 90

Then hate me when thou wilt; if ever, now;
Now, while the world is bent my deeds to cross,
Join with the spite of fortune, make me bow,
And do not drop in for an after-loss:
Ah, do not, when my heart hath 'scaped this sorrow,
Come in the rearward of a conquer'd woe;
Give not a windy night a rainy morrow,
To linger out a purposed overthrow.
If thou wilt leave me, do not leave me last,
When other pretty griefs have done their spite,
But in the onset come; so shall I taste
At first the very worst of fortune's might,
And other strains of woe, which now seem woe,
Compared with loss of thee will not seem so.

Leading 2: And one more thing about the theatre: it played a very important part in people's lives as there were no newspapers, no radio or television in those days. They came to the theatre not only for pleasure, they came to hear the news, to learn something of the history of England or of some other country. They were taught the great science of life there.

Leading 1: As you know, W. Shakespeare was an actor, a poet and a dramatist at the same time. All in all, he wrote 37 plays, 2 poems and 154 sonnets where he showed his creative genius. Sonnet 130 reads the student of the second course Abubakyr Nurzhamal

Sonnet 130
My mistress' eyes are nothing like the sun;
Coral is far more red than her lips' red;
If snow be white, why then her breasts are dun;
If hairs be wires, black wires grow on her head.
I have seen roses damask'd, red and white,
But no such roses see I in her cheeks;
And in some perfumes is there more delight
Than in the breath that from my mistress reeks.
I love to hear her speak, yet well I know
That music hath a far more pleasing sound;
I grant I never saw a goddess go;
My mistress, when she walks, treads on the ground.
And yet, by heaven, I think my love as rare. As any she belied with false compare.

Leading 1: The first period (1590- 1600) of Shakespeare's creative work consists of comedies and historical dramas. In this period he wrote such histories as "King Henry the IV", "King Henry the V", "King Richard the II", "King Richard the III" etc. Here the author showed historical events and dramatic characters. Speaking about his famous tragedies, I can say that they appeared in the second period of his literary work between 1600 and 1608. In the plays of this time, the dramatist reaches his full maturity. These are "Hamlet", "King Lear",

Macbeth", "Othello". "Romeo and Juliet", I think, is one of his best plays. It's a tragedy but it is full of love, youth and humanism.

Leading 2: It must be admitted that British people are very proud of their great poet and call him "Our National Bard", "The Immortal Poet of Nature", "The Swan of Avon", "The Great Unknown". Moreover, W. Shakespeare is beloved by Russian people. His plays are staged in our theatres as well as all over the world and are always a great success with the public.

Leading 1: But it was not so quick. In 1582 at just over 18 Shakespeare married Anne Hathaway, a farmer's daughter. In 1583 Susanna, their first child, was born and twins Hamnet and Judith followed in 1585. Later that year Shakespeare left for London. His friend, Toby, told the following story.

We show you the following play where take part the students of the first course.
Scene William is sitting at the table. He is rather sad. His wife is cooking something. She is looking very angry.

Toby: It was November, 1587. I came to William. (*Knocks at the door.*) Good evening!

William: Hi!

Anne (crying): How can you do this to me? And what about our children?
William: I've told Anne that I'm going to live in London. I want to be an actor and to write plays, if I can.

Anne: Plays! Acting! Actors are dirty, wicked people! They're all thieves and criminals! They drink all day and they never go to church!

William: Stratford's too small, Toby. Too slow. Too quiet. Too boring. I've got to get away.
Toby: Yes, but how? You've got a family – three young children, remember. And you will become a thief and a criminal too!

Anne: I've never listened anything good about actors and their life. Listen. I'll come home when I can but I must go to London. I can't do anything in Stratford. Are you going with me, Toby?
William: Of course, I am. How soon shall we start?

Leading 1: And now let's read and translate some famous quotations and interesting expressions from Shakespeare's plays the task for the pupils:

-The beginning of the end - Начало конца.
-All is well that ends well - Всё хорошо, что хорошо кончается.
Life is not all cakes and ale - Жизнь прожить - не поле перейти.

Much ado about nothing - Много шума из ничего.
Sweets to the sweet - Прекрасное - прекрасной.

Leading 2: Shakespeare writes a lot of sonnets and the main theme of his works is love. "Romeo and Juliet" - this wonderful love story is about two lovers, Romeo and Juliet. They belong to the different families who are enemies to each other. They fall in love and nobody can help them. They stayed young forever.

Stage 3 «On the balcony»
Romeo. What light through window breaks?

It is the East, and Juliet is the sun.
It is my lady, o, it is my love!
See how she leans her cheek upon her hand!
Oh, if I were a glove upon that hand
That I might touch that cheek.

Juliett: O Romeo, Romeo! Why are you Romeo?
Deny your father and refuse your name.

Or, if you will not, be but sworn my love
And I'll no longer be a Capulet!

Romeo: Shall I hear more, or shall I speak at this?

Juliett: 'Tis but your name that is my enemy;

What's Montague? It is nor hand, nor foot,
Nor arm, nor face, nor any other part

Belonging to a man. Oh, be some other name!

What's in a name? That which we call a rose

By any other name would smell so sweet.

So Romeo would he not Romeo called,

And for that name, which is no part of you.

Take all myself.

I take you at your word, since then I never will be Romeo.

By whose direction found you out this place?

Romeo: By love, that first did prompt me to inquire.

Juliett: Do you love me? I know you'll say yes and I will take your word.

Romeo: Lady, by yonder blessed moon I swear ...

Juliett: O! Swear not by the moon, the inconstant moon

That monthly changes in her circled orb.

Lest that your love.

Romeo: What shall I swear by?

Juliett: Do not swear at all.

Good night, good night, my Romeo!

I hear some noise within. Dear love, goodbye!

Romeo: O, blessed, blessed night I am afraid

Being in night all this is but a dream

Sleep dwell upon your eyes, peace in your breast!

Would I were sleep and peace, so sweet to rest

Leading 1. All is well that ends well. Our party is coming to an end. I do hope you enjoyed it.

Thank you so much for your attention. Enjoy reading Shakespeare!

Ішкі мүшелер жұмысының жүйкелік реттелуі

Үрімова Ақбота Ерланқызы
«№228 Шәймерден Бәкіров»
атындағы орта мектебінің
коммуналдық мемлекеттік
мектебінің мұғалімі
Биология пәнінің қызметін

Сабақ негізделген оқу мақсаттары	7.1.7.7 - вегетативті жүйке жүйесінің қызметін сипаттау	Оқушылардың барлығы мынаны орындай алады: Оқулықта берілген және тапсырмаларды орындайды. Жазба жұмысы
Сабақ нәтижесі:		

Бағалау критерийі	жасайды. Сұраққа жауап береді. Оқушылардың көбісі мынаны орындай алады: Топтық жұмысты брлесе орындайды.Өз бетінше жұмыс жасайды. Сұраққа жауап береді. Қосымша үлестірме ресурстармен жұмыс жасайды. Оқушылардың кейбіреуі мынаны орындай алады: Оқулықтан тыс берілген қосымша тапсырмалады бойынша қосымша орындайды.Тақырып мәліметтер мен дәлелдер келтіре алады.	
Тілдік күзіреттілік	Тақырыптың маңызын түсіндіреді.Жеке, жұптық, топтық тапсырмаларды орындай алады. Сабақ барысында тыңдаушының назарын өзіне аудара алады.	
Ресурстар	Соматикалық ЖЖ, аегетативті ЖЖ, парасимпатикалық ЖЖ, кезеген жүйке. Оқулық, суреттер, топқа бөлуге арналған кеспе қағаздар және әртүрлі заттар, топтық тапсырмалар, кері байланыс, стикер.	
Әдіс-тәсілдер	Сұрақ-жауап, әнгімелеу, түсіндіру, ойын, көрнекілік. Рефлексия.	
Пәнаралық байланыс	Музыка, қазақ тілі.	
Алдыңғы оқу	Мінез-құлықтың рефлкторлық табиғыты: шартсыз және шартты рефлексдер. Шартты рефлексдердің сөнуі.	
Жоспарланған уақыт	Сабақтың жоспары Сабақ барысы :	
Басталуы 5 минут	Ұйымдастыру кезеңі 2 минут Топтарға бөлу. Тірек сөздер бойынша топқа бөліну. Оқушыларға сөздер қиындыларын беремін. Әріп қиындыларда сөздер болу керек. Оқушылар сол сөздер бойынша топтарға бөлінеді.	1-топ 2-топ 3-топ
Жаңа білім 10 минут	Психологиялық ахуал қалыптастыру: 3 минут «Сурете байланысты тілек» тренинг Оқушыларды шеңберге шақыру,амандасу. Стикерлерге салынған әртүрлі суреттерді ұсыну. Суретті не үшін таңдағанын білу. Оқушылар таңдаған суретке байланысты тілектер айтады. Білу және түсіну Сомалық және вегетативті жүйке жүйесі бойынша бүкіл жүйке жүйесі орталық (ОЖЖ) және шеткі болып бөлінеді. Сонымен атқарған қызметі бойынша бүкіл жүйке жүйесі тағы да екі бөлімге: сомалық және вегетативті жүйке жүйесі болып бөлінеді. Сомалық	Суреттер Оқулық, Кеспе мәтіндер.

ЖЖ дене қимыл- қозғалысы, яғни қаңқа бұлшық еттерін басқарады. Ол адам еркіне бағынады. Сомалық жүйке жүйесінің орталықтары үлкен ми сыңары қыртысы мандай бөлімінде орналасқан. Қаңқа бұлшық етке команда жұлын арқылы беріледі. Оның құрсақ-қимыл мүйізі мен тамыршасының жалпы жүйесіне, одан бұлшық еттерге беріледі. Команда алған соң бұлшық еттер жиырылады да, қозғалыс жасайды.

Вегетативті (автономды) ЖЖ қаңқа бұлшық етінен басқа бүкіл ішкі мүшелерді басқарады. Яғни бауыр, асқазан, жүрек, өкпе және т.б. Ол біздің еркімізге бағынбайды, сондықтан автономды. Біз асқазанымызды, жүрегіміз бен өкпеімізді тез немесе баяу жұмыс істеуге мәжбүрлей алмаймыз. Вегетативті жүйке жүйесінің орталығы, негізінен, аралық мида орналасқан.

Барлық вегетативті ЖЖ екі бөлімге: симпатикалық және парасимпатикалық болып бөлінеді. Симпатикалық ЖЖ ағзаны белсенді күйге келтіреді. Симпатикалық жүйке жүйесінің әрекеті адреналин гормонының әрекетіне ұқсайды. Ол жүрек соғуын жиілетеді, тыныс алуды, қан ағысының жылдамдығы мен қысымын арттырады. Жалпы зат алмасу белсенді болады. Көз қарашығы мен бронхиоланы ұлғайтады. Ағза симпатикалық жүйке жүйесі импульстерінің әсерінде болғанда, асқорыту мен зәр шығару жүреді. Мысалы, сілекей мен асқорыту сөлінің бөлінуі баяулайды, асқазан мен ішек бұлшық етінің жиырылуы на- шарлайды.

Берілген мәтіндерді балалар оқып алады.

Стикердегі диалог» әдісі
(Топ мүшелері сұрақтардың жауабын стикерлерге жазып, қабырғадағы сұрақтар жазылған қағаздарға іледі. кейін пікірлерін қорғайды.)

Топтарға тапсырма:

1. Атқаратын қызметі бойынша жүйке жүйесі қандай бөлімдерге бөлінеді? Әр бөлімнің рөлін көрсетіндер.
2. Жүйке жүйесінің қандай бөлімі ішкі мүшелердің, қайсысы қаңқа бұлшық етінің жұмысын реттейді?

Қолдану

Парасимпатикалық ЖЖ керісінше жүрек соғуы мен тыныс алуды баяулатады, қан ағысының жылдамдығы мен қысымды төмендетеді. Жалпы зат алмасу төмендейді. Бірақ бүкіл ағза парасимпатикалық ЖЖ әсерінен енжар болмайды. Ол асқорыту мен бөлуді күшейтеді: ішектің, асқазанның жиырылуы, сілекей мен басқа асқорыту сөлінің бөлінуі. Әрбір мүшеге симпатикалық және парасимпатикалық жүйкелердің

Оқулық, қабырғаға ілінген ватмандар, түрлі-түсті маркерлер.

«Пікірлер» парағы әдісі, сұрақтар жазылған паракшалар, қалам.

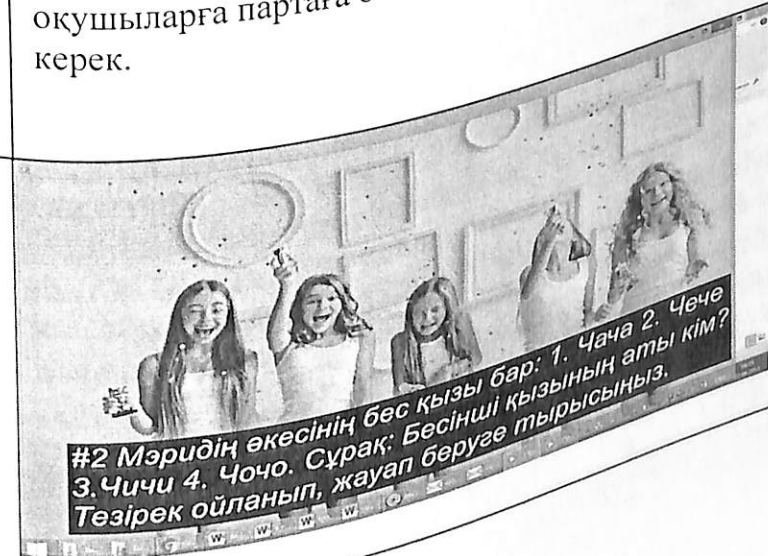
жүйкесі келеді. Симпатикалық ЖЖ-нің орталықтары жұлынды (мой- ын бөлімінен бел бөліміне дейін) болады. Осыдан парасимпатикалық жүйкелер шығады. Парасимпатикалық ЖЖ орталықтары ортанғы мида және жұлын- ның сегізкөз сегменттерінен басталады. Осы жерден парасимпатикалық жүйкелер шығады. Ең ірісі бассүйек – ми кезеген жүйке болып табылады. **Берілген мәтіндерді балалар оқып алады.**
Ортақ тапсырма: «Пікірлер» парағы әдісі
Қолданылуы:

Мүшелер	Симпатикалық жүйкелер	Парасимпатикалық
Жүрек		
Қанайналым		
Көздің		
Сілекей бездері		
Ішек бұлшық		
Бауыр		
Тер бездері		
Қуық		

Қандай жүйке орталығында симпатикалық және парасимпатикалық бөлімдер орналасқан? Симпатикалық және парасимпатикалық жүйке жүйесінің кейбір мүшеле- рінің қызметіне әсерін анықтаңдар.

Талдау
«Броундық қозғалыс» Оқушылар сыныпты шарлап, талқыланатын мәселе бойынша ақпарат жинап, басқалармен пікірлеседі. Бұл тәсілді қолданғанда оқушыларға партаға отыруға болмайтынын ескерту керек.

Сергіту сәті
2 минут

Оқулықтағы мәтінді оқып алады.

Миды шынықтыру тапсырмасын орындайды.

Аяқталуы Сабақты бекіту 10 минут	Синтез 1. Неліктен әрбір мүшелерге симпатикалық және парасимпатикалық жүйкелер сәйкес келетінін талдап, түсіндіріңдер. 2. Жүрекке баратын симпатикалық және парасимпатикалық жүйкелер үзілген деп ойлаңдар. Мұндай мүше қалай жұмыс істейді? Бұл жалпы ағзаға қалай әсер етеді? 3. Орталық және шеткі бөлімдердің орналасуын, сомалық, симпатикалық және парасимпатикалық жүйке жүйесін сипаттаңдар.	Сұрақтар парақшасы.
Бағалау 5 минут	Бағалау парақшасы Дұрыс жауапқа 5 балл.	Бағалау парақшасы
Кері байланыс 3 минут	Рефлексия парағы	Қағаз қиындылары.
Қосымша ақпарат	Бағалау - Оқушылардың Үйренгенін тексеруді Қалай жоспарлайсыз?	Пәнаралық байланыс Қауіпсіздік және еңбекті Қорғау ережелері АКТ-мен байланыс Құндылықтардағы байланыс
Саралау – Сіз қосымша Көмек көрсетуді қалай жоспарлайсыз? Сіз қабілеті жоғары оқушыларға тапсырманы күрделендіруді қалай жоспарлайсыз?	Төмендегі бос ұяшыққа сабақ туралы өз пікіріңізді жазыңыз. Сол ұяшықтағы Сіздің тақырыбына сәйкес Келетін сұрақтарға жауап беріңіз.	
Рефлексия Сабақ / оқу мақсаттары шынайы ма? Бүгін оқушылар не білді? Сыныптағы ахуал қандай болды? Мен жоспарлаған саралау шаралары тиімді болды ма? Мен берілген уақыт ішінде үлгердім бе? Мен өз жоспарыма қандай түзетулер енгіздім және неліктен?		

Қорытынды бағамдау
Қандай екі нәрсе табысты болды (оқытуды да, оқуды да ескеріңіз)?
1:
2:
Қандай екі нәрсе сабақты жақсартта алды (оқытуды да, оқуды да ескеріңіз)?
1:
2:
Сабақ барысында мен сынып немесе жекелеген оқушылар туралы менің келесі
сабағымды
Жетілдіруге көмектесетін не білдім?

Денсаулық - зор байлық. Бас әріппен жазылатын сөздер

*Айпейсова Нуриша Пирмашевна
«№228 Шәймерден Бәкіров атындағы орта мектебі» КММ
Бастауыш сынып мұғалімі*

Сабақ негізделген оқу мақсаттары)	1.2.5.1. Мәтін иллюстрациясы бойынша сұрақтар қоя білу немесе оқығаны бойынша қойылған сұрақтарға жауап беру 1.3.8.1. Жазу жолын, жоларалық кеңістікті, жолдың жоғарғы және төменгі сызығын сақтап, әріп элементтерін каллиграфиялық талартарға сай жазу. 1.3.9.3. Бас әріппен жазылатын сөздерді (кісі аттары, жер-су атаулары, үй жануарларына берілген атауларды) анықтау. 1.1.4.1. Мәтіннің мазмұнын тақырыбы немесе оның иллюстрациясы бойынша болжау.
Сабақтың мақсаттары	Барлық оқушылар: Бас әріппен жазылатын сөздерді жер-су атаулары мен үй жануарларына берілген атауларды білетін болады. Оқушылардың басым бөлігі: Тақырыпты түсініп, тыңдап, жетекші сұрақтар арқылы талқылай алады. Айтылған сөздер мен сөйлемдердің көпшілігін дұрыс қайталай алады. Кейбір оқушылар: Мәтін арасынан бас әріппен жазылатын сөздерді тауып, неліктен олай жазылатынын дәлелдей алады және мәтіннің мазмұнын тақырыбы немесе иллюстрациясы арқылы болжай алады. Нақты сөйлеу арқылы, мәселені түсінгенін көрсете алады Оқушылар: (істей алады) Негізгі сөздер мен сөз тіркестер: бас әріппен жазылатын сөздер
Тілдік мақсат	

Сыныптағы диалог/ жазылым үшін пайдалы тілдік бірліктер:	
Талқылауға арналған тармақтар: Денсаулығымыз мықты болу үшін біз не істеуіміз керек? Денсаулық не үшін қажет? Қандай сөздер бас әріппен жазылады? Сіз неліктен ... екенін айта аласыз ба? Жазылым бойынша ұсыныстар. Сауатты, көркем жазады. Сөйлем ішінен бас әріппен жазылатын сөздерді табады. Бас әріппен жазылатын сөздер (адам аттары)	
Алдыңғы тақырып	Жоспар
Жоспарланған уақыт	Жоспарланған жаттығулар (төменде жоспарланған жаттығулармен қатар, ескертпелерді жазыңыз)
Сабактың басталуы	Өсеміз біз күліп-ойнап, Он саусақтың саласындай, Өсеміз біз күліп-ойнап, Бір адамның баласындай. – Балалар, бір-біріміздің қолымыздан ұстап, алақан арқылы жүректің жылуын сезініп үйренген қандай тамаша, қандай қуаныш!
Ынтымақтас тық атмосферасын қалыптастыру	1-жаттығу. Құсбегілік жайында видео көрсетіп, «Ойлан-топтас-талқыла» әдісі бойынша оқушылармен ой бөлісемін. Сурет бойынша сөйлем құратамын. Сонан соң мәтінді оқытып, сұрақтарға жауап бергізіп, мәтінді талқылатамын. Құсбегілік спорт түріне жата ма? «Құсбегі» сөзінің мағынасын қалай түсінесің? Қарамен берілген сөздер неліктен бас әріппен басталып тұр деп ойлайсың? Осы сұраққа жауап беру арқылы мынадай ереже шығады?
Сабактың ортасы	Хайуанаттар мен үй жануарларының аттары бас әріппен басталып жазылады. Мысалы: Тарлан, Құтжол. 1-жаттығу. Оқушылардың жұмбақ өлеңді қатесіз көшіріп жазуын қадағалаймын. Жазған сөйлемдерін оқытып, бас әріппен жазылған жер- су атауларын тапқызамын және неліктен солай жазылғанын сұраймын. Іледе бар, Жайықта жоқ. Түйеде бар, Балықта жоқ. 1- жаттығу. Берілген әріптерден басталатын жер, су атауларын ата.
	Ресурстар
	Шаттық шеңбері
	Таныстырылым, құсбегілік жайында видео, оқулықпен жұмыс
	Жұмыс дәптері. Оқушылардың дәптердегі жазуын смайликтер арқылы бағалаймын. Топтық жұмыс, постер қорғау

Оқушылар топта талқылап, өз ойларын айтады.	
Қ Т (Топтар бірін- бірі «Бас бармақ» әдісі бойынша бағалайды) 3-жаттығу. Өлеңді жатқа жазып, бас әріппен жазылатын сөздерді тапқызып, оны дәлелдету. Өзенге кеп жағаға, Шешіне сап бәрі де, Болат, сағат, Тана да, Жүзіп барды әріге.	
Аяқталуы	«Ойлан-топтас-талқыла» әдісі бойынша 28-бетіндегі дәптердің тапсырманы орындату. Қала, тау, өзен, теңіз атауларына сәйкес келетін суреттерімен байланыстыру жұмысын орындатамын. Жұмыстарын топта жариялатып, дәлелдеулер жасатамын.
Қосымша ақпарат	Рефлексия
Сабактың соңы 2 минут	КЕРІ БАЙЛАНЫС Егер саған сабақ ұнаса және тапсырманың барлығын сәтті орындаған болсаң, желкенді <u>жасыл түске</u> боя; Егер сен сабақта беліні бір қиындықты меңестірген болсаң, желкенді <u>сары түске</u> боя; Егер саған сабақ барысында тапсырмаларды орындау қиын болып, мұғалімнің көмегі қажет болса, желкенді <u>қызыл түске</u> боя. Егер қаласаң, кемеңі де болуыңа болады
Саралау –қосымша көмек көрсетуді қалай жоспарлайсыз? Қабілеті жоғары оқушыларға тапсырманы күрделендіруді қалай жоспарлайсыз?	Пәнаралық байланыс. Қауіпсіздік және еңбекті қорғау ережелері АКТ-мен байланыс. Құндылықтардағы байланыс (тәрбие) Өнер, ана тілі сабағы Оқушыларды бір-біріне деген құрмет көрсетуіне тәрбиелеу.
Қолдау көрсету. Қабілеті жоғары оқушылар айтылған сөздер мен сөйлемдердің көшілігін дұрыс қайталай алады.	Оқушылар өздері жасаған бет-бейнелеріне қарап бір-біріне көңілді, күйлерін айтады. (қуанышты, көңілді, көңілсіз, ашулы)

Сабақ бойынша рефлексия Сабақ мақсаттары /оқу мақсаттары дұрыс қойылған ба? Оқушылардың барлығы ОМ қол жеткізді ме? Жеткізбесе, неліктен? Сабақта саралау дұрыс жүргізілді ме? Сабақтың уақыттық кезеңдері сақталды ма? Сабақ жоспарынан қандай ауытқулар болды, неліктен? Қорытынды бағамдау. Қандай екі нәрсе табысты болды (оқытуды да, оқуды да ескеріңіз)? 1. 2. Қандай екі нәрсесі сабақты жақсартта алды (оқытуды да, оқуды да ескеріңіз)? 1. 2. Сабақ барысында мен сынып немесе жекелеген оқушылар туралы менің келесі сабағымды жетілдіруге көмектесетін не білдім?	Бұл бөлімді сабақ туралы өз пікіріңізді білдіру үшін пайдаланыңыз. Өз сабағыңыз туралы сол жақ бағанда берілген сұрақтарға жауап беріңіз.
---	--

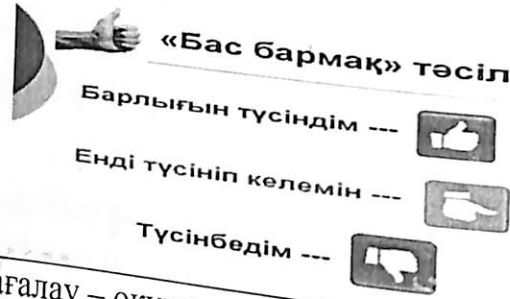
Жемістер мен көкөністер концерті

Маханбетова Гульназ Калдыбаевна
Қызылорда облысы, Шиелі ауданы
№228 Шәймерден Бәкіров атындағы орта
мектебінің музыка пәнінің мұғалімі

Осы сабақта қол жеткізілетін оқу мақсаттары	1.1.2.2 қарапайым ырғақтық суреттемелерді шулы музыкалық және қазақ халық аспаптарында ойнау
Сабақтың мақсаттары	Барлығы: Жаңа білімді меңгереді. Көбі: Тақырыпты түсініп, тыңдап, жетекші сұрақтар арқылы талқылайды.
Жетістік критерийлері	Кейбірі: Алған білімді өмірде қолдана алады. Айтылған сөздер мен сөйлемдердің көпшілігін дұрыс қайталай алады.
Құндылықтарды дарыту	Нақты сөйлеу арқылы, мәселені түсінгенін көрсете алады.
Пәнаралық байланыс	Оқушыларды бір-біріне деген құрмет көрсетуіне ғарбиелеу.
АКТ қолдану дағдылары	Әнер, ана тілі сабағы Аудиожазба, таныстырылым.

Тілдік құзыреттілік	Концер концерт concert	Ресурстар
Сабақ барысы	Сабақтағы жоспарланған іс-әрекет	
Сабақтың жоспарланған кезеңдері	Сабақтың басы Ынтымақтастық атмосферасын қалыптастыру 5 минут . Біз балдырған баламыз, Құстай қанат қағамыз. Дүниені аралап, Оқып білім аламыз. Көзді салып қараңыз, Былай қанат қағамыз. - Балалар бір-біріміздің қолымыздан ұстап, алақан арқылы жүректің жылуын сезінейік. - Балалар, бір-біріміздің қолымыздан ұстап, алақан арқылы жүректің жылуын сезініп үйренген қандай тамаша, қандай қуаныш!	Шаттық шебері
Сабақтың ортасы 8 минут	Жемістер мен көкөністер концертінің тамашалау. Ұйқасын тауып, жұмбақты шеш. Іші толған шәрбат, Дәмі қандай әйбат. Үзесің бірден жүзін Оның аты.....	Таныстырылым, оқулықпен жұмыс
Сергіту сәті 1 минут	Доп-домалақ доп, Дәмі тәп-тәтті шок Сергіту жаттығу Оңға, солға бұрылды, Алға, артқа иілдік. Тіземізді бүктіріп, Қолды создық тік тұрып.	Сергіту сәтіне арналған жинақ
Қызықты тапсырма 8 минут	Алма кетті домалап, Көше бойын жағалап, Кім алманы табады, Сол ойыннан шығады.	Түрлі тапсырмалар

Аяқталуы 16 минут	Әнге салып айту. «Жемістер» концертін ұйымдастыру. Өлең жолдарына ән ойлестіріп айту.	Оқулық, дәптерлер.
Сабақтың соңы 2 минут	Рефлексия Бүгінгі сабақта болған көңіл – күйді бас бармақ саалынған суреттер арқылы бағалау. 	Бас бармақтар
Дифференциация – оқушыларға көбірек қолдау көрсетуді қалай жоспарлайсыз? Қабілеті жоғары оқушыларға қандай тапсырмалар қоюды жоспарлап отырсыз?	Бағалау – оқушылардың материалды менгеру деңгейін тексеру жоспарыңыз?	Пәнаралық байланыс Денсаулық және қауіпсіздік техникасының сақталуы АКТ Құндылықтармен байланыс (тәрбие)
Қолдау көрсету. Қабілеті жоғары оқушылар айтылған сөздер мен сөйлемдердің көпшілігін дұрыс қайталай алады.	Оқушылар өздері жасаған бет-бейнелеріне қарап бір-біріне көңіл- күйлерін айтады. (қуанышты, көңілді, көңілсіз, ашулы)	Өнер, ана тілі сабағы Оқушыларды бір-біріне деген құрмет көрсетуіне тәрбиелеу.

Ұлттық жаңғыру – ұлттық сананың кемелденуі

И.Байменова
Қызылорда медициналық жоғары колледжінің
тарих пәнінің оқытушысы

Рухани жаңғыру деген ұғымның өзі ұлттық сананың кемелденуін білдіреді. Ұлттық салт-дәстүрлеріміз, тіліміз бен музыкамыз, әдебиетіміз, бір сөзбен айтқанда ұлттық рухымыз бойымызда мәңгі қалуға тиіс.

Абай Құнанбаевтың даналығы, Мұхтар Әуезовтың ғұламалығы, Жамбыл Жабаевтың жырлары мен Құрманғазының күйлері, ғасырлар қойнауынан жеткен бабалар үні – бұлар біздің рухани мәдениетіміздің бір парасы ғана.

Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев ешқашан қазақстандықтарға бұлжымайтын екі ережені айтқан еді. Олардың біріншісі – ұлттық код, ұлттық мәдениет сақталмаса, ешқашан жаңғыру болмайды. Екіншісі – алға басу үшін ұлттық дамуына кедергі болатын откеннің кертартпа тұстарынан бас тарту. Білімді, көзі ашық, көкірегі ояу болуға ұмтылу – біздің қанымызда бар қасиет.

Табысты болудың ең іргелі, басты факторы білім екенін әркім терең түсінуі керек. Жастарымыз басымдық беретін межелердің қатарында білім әрдайым бірінші орында тұруы шарт. Себебі, құндылықтар жүйесінде білімді бәрінен биік қоятын ұлт қана табысқа жетеді. Өткен ғасыр халқымыз үшін қасіретке толы ғасыр болды.

Біріншіден, ұлттық дамудың көнеден жалғасып келе жатқан өзімізге ғана тән жолы біржола күйретіліп, қоғамдық құрылымның бізге жат үлгісі еріксіз танылды. Оның Екіншіден, ұлтымызға адам айтқысыз демографиялық соққы жасалды. Оның жарасы бір ғасырдан бері әлі жазылмай келеді.

Үшіншіден, қазақтың тілі мен мәдениеті құрдымға кете жаздады. Төртіншіден, еліміздің көптеген өңірлері экологиялық апат аймақтарына айналды. Ел Президентінің «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты бағдарламалық мақаласын зер сала оқып шықтым. Елбасы елдің бүгіні мен болашағы туралы ой толқындарын – қуатты сезім ағысымен жүректен өткізе отырып, сананы шерткенде, танданыстан бас шайқамау қиын. Оның Отанға, елге, ұлттық құндылықтарға деген сүйіспеншілігі сүйсінтеді. Ұлттық болмыс пен бірегейлікті сақтай отырып, алға жанғырту және білімділікке ұмтылу Елбасы мақаласының өн бойына алтын арқау болып өрілген. Тәуелсіздіктің нығаюы, дамыған елге айналуымыз үшін қазақстандықтармен батыл қадам басып, жоғары технологияларды менгеруі, озақ стратегиялармен жарақтануы, халықаралық коммерциялық және концептуалды жобаларды ілгерілетуі маңызды. Бұл – Қазақстан көшбасшысы айтқан «бәсекеге қабілеттіліктің» бір шарты. Тәуелсіздік ала отырып, Қазақ елі «күрес кеңестігіне» аяқ басты.

Тәуелсіз елге ешқашан енжарлық танытуға, саяси және экономикалық өмірге селқос қарауға болмайды. Оның үстіне мемлекеттілікке төнген жаһандық сын-кәтерлер саны артқан сайын «күрес кеңестігі» де кеңеюде.

Рухани жаңғыру жайы – көптен бері ойда жүрген мәселе. Ғалымдар да, зиялы қауым өкілдері де әр сөзінде, мақалаларында, басқа да жерлерде айтып жүретін. Жалпы, бізге қазір керегі ХХІ ғасырда рухани дамудың жаңа парадигмасын жасау. Сол үшін нақты-нақты іс-шаралар қажет.

Абай атамыз «Дүниенің көрінген сырын да, көрінбеген сырын да қатар игерген адам толық адам болады» дейді.

Шын мәнінде, көз ілеспес шапшандықпен дамып, жедел өзгеріп отырған мына дүбірлі дүниеде, Елбасы айтқандай, сана-сезіміміз бен дүниетанымымызға әбден сіңісті болып қалған қағидалардан арылып, рухани жағынан серпілуіміз, жаңғыруымыз қажет. Бұл арада рухани жаңғырудың ең басты шарты – ұлттық кодымызды сақтау екенін

әрдайым есте ұстап, әлемдік өзгерістерге сай жаңаша ойлау жүйесін қалыптастырғанымыз абзал. Ұлттық кодты сақтау дегеніміз – ұлттық болмысымызды нығайтып, оны ұрпақтан-ұрпаққа мұра ету деген сөз. Ұлттық болмыстың өзі біздің ежелден келе жатқан қазақи салт-дәстүрлерімізден, мәдениетімізден, барлық рухани құндылықтарымыздан бастау алады десек, мына өзгермелі дүниеде сол құндылықтарымызды заманға сай одан әрі байытып, дамытып, оны бүгінгі ұрпақтың санасы мен тұрмысына сіңіру арқылы ғасырдың жаңа ұрпағын қалыптастыру деген сөз. Бұл мәселе ақын ағаларымыздың жыр-шуақтарынан да көрініс табады:

Бұл жаңғыру – тарихи сәт, сауапты,
Сауапты іске бәрімізде жауапты.
Тұлпарымыз озсын десек бәйгеден,
Ұрпағымыз болсын мәңгі сауатты.

Бұл жаңғыру – кемелденіп жаңару,
 Кеуде соққан күллі әлемді таң қылу.
 Бұл жаңғыру ұлыларды ұлықтау,
 Ұлы Абайдың даналығын ұлықтау
 Біздің Қызылорда мәңгі

Біздің Қызылорда медициналық колледжінде «Рухани дамыту орталығы» ашылып оған колледж оқытушылары П.Баймишева мен А.Махамбетова апайлар басшылық жасап бірнеше рет танымдық экспедиция ұйымдастырды. Атап айтар болсақ, Қазалы ауданындағы Жанқожа батыр кесенесіне, Ғани Мұратбаев атындағы музейіне, Шиелі ауданындағы Оқшы ата кесенесіне және Жанкент, Түркістан қалаларына барып қайтты. Әрбір қазақ азаматы отбасылық тәрбиені мықтап қолға алғаны жөн. Сонда ғана біз Елбасы Н.Ә.Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламасына өз үлесімізді қоса алатын боламыз.

Достық көмек . Д д дыбысы және әрпі

Исаходжаева Г.
№264 мектеп-лицейінің
бастауыш сынып мұғалімі

Мақсаты: Д дыбысы және оның әріп таңбасымен таныстыру. Д дыбысы кездесетін сөздерді қатыстырып, сөйлемдер құрастырту арқылы ойлау қабілеттерін дамыту. Оқу қызметі барысында еңбекқорлыққа, ұқыптылыққа тәрбиелеу. Жазуға қолдарын жаттықтыру.

Әдіс – тәсілдер: сұрақ – жауап, түсіндіру, әңгімелесу, сөзжұмбақ тапсырмасы.
Құрал жабдықтары: кеспе әріптер, әріп таңбасы, текшелер, домбыра, доп.
Қостілділік компонент: доп – мяч, дос – друг, дала – степ

Қостілділік компонент: доп – мяч, дос – друг, дала – степ

Жоспарланған уақыт	Жоспарланған іс – әрекет.	Ресурстар
Мотивациялық қозғаушылық	Шаттық шеңбері: Балалар бүгін бізге көптеген қонақтар келіп отыр екен. Қане қонақтармен амандасайық. Педагог бүгінгі ашық ұйымдастырылған оқу қызметін шаттық шеңберімен бастайық. Армысың алтын күн, Жарқырап нұрын шашқан Армысың көк аспан Көгіңде самғап ұшсам Армысың жер – ана Құшағын бізге ашқан Армысыңдар достарым Әрқашан бірге жүріп бірге ойнаған Жарайсыңдар балалар ! Балалар қанекей орнымызға отыра қоямыз. Балалар ашық оқу қызметін бастамас бұрын қанекей балалар ғажайып тақтаға қарайық. Сәлеметсіңдерме балалар мен Ерзаттың анасымын . Менің ұлымның не үйреніп жатқанын көргім келіп , сендерге хабарласып отырмын. Балалар сендер әріптерді білесіңдер ме? Педагог білемізбе әріптерді балалар ? Ендеше менімен сөз « Сөз ойла тез ойла» ойынын ойнағыларың келе ме? Ойынның шарты: Мен сендерге бір әріпті көрсетемін сендер сол әріпті атап , сол дыбыстан басталатын , сөз ойлайсыңдар. Ойлаған сөздеріңнің орысшасын , ағылшыншасын айтуларың керек. Балалар дайынбыз ба?	Шаттық шеңберіне жиналады. Иә А әріпі алма, яблоко, эпл.

Іздену ұйымдастыру- шылық	Балалар дайынбыз ба? Балалар мынау қандай әріп. Ал мынау қандай әріп ? - Жарайсындар балалар . Сендер әріпі өте жақсы біледі екенсіңдер? Енді бүгінгі ашық ұйымдастырылған оқу қызметінде жаңа тақырыбымызбен танысайық. Ол жаңа үйренетін дыбысымыз бен әріпімізді жұмбақ қою арқылы табумыз керек. Біз жұмбақ шеше аламыз ба? 1) Бала біткен соғады Жеңіл шарды домалақ Ұрсаң ұшып жоғары Жерге түсер домалап (доп) 2) Ұзын мойны, Екі ішек, Қатар-қатар тепкішек. Басып көрсең бір-бірлеп, Үн шығады күмбірлеп (домбыра) Ендеше осы , доп және домбыра деген сөздердің басында қандай әріпті естіп тұрсындар? Енді, бүгінгі біздің жаңа әрпін қане барлығымыз қолымызды иегімізге қойып д дыбысын айтып көрейік. Д -Д -Д Д ұяң дауыссыз дыбыс Д дыбысын айтқанда тілдің ұшы төмен түседі және астыңғы тістерге барып тіреледі, дауыс желбезектері дірілдейді. Себебі, ол - дауыссыз дыбыс. Ал, дауыссыз дыбыс кедергіге ұшырап айтылады екен. Дауыссыз дыбысты қандай текшемен белгілейміз Дауыссыз дыбысты көк текшемен белгілейді екенбіз. Д дыбысынан басталатын сөздер білеміз ба, балалар? Балалар, біз д дыбысына байланысты сөз біледі екенбіз. Ендеше балалар дала деген сөзді буынға бөлейікші. Дала деген сөзді бөліндерші буынға Неше дауысты дыбыс бар екен, кім айтады?	Л әріпі, лак Н әріпі, нан ,хлеб, брэд. О әріпі, орындық , стул, чэ С әріпі, карова, кау Т әріпі, түлкі, лиса, фокс Иә Д дыбысы мен әрпі Жоқ Доп, домалақ, домбыра, дуадақ, дала долана Екі буан бар.
--	--	---

№4(27)2017	Неше буын болса сонша дауысты дыбыс бар екен. Олай болса, балалар, «Ғажайып тақтадан» Д дыбысының видео ролигін көрейік. Сауат ашу дәптермен жұмыс. №1 тапсырма Балалар сауат ашу кітабімыздағы сурет ғажайып тақтада бейнеленген екен. Достық көмек. Балалар суретте не болып жатыр деп ойлайсындар ? Балалар қайда ойнап жатыр? Немен ойнап жатыр ? Доптың пішіні қандай екен? Достарға ат қояйықшы балалар? Д әрпінен басталатын басталатын есім қояйық? Кім деп қоямыз? Достар бір – біріне әрдайым көмектесу керек? Бір –бірін сыйлау керек? Жарайсындар, балалар! № 2 тапсырма . Суреттегі ойын құралдарын аттарын айтады. Дартс, доп, домино. Дартс – спорттық ойын түрі. Қабырғаға дөңгелек нысана ілінеді. Қандай да бір қашықтықтан нысанаға садақшаларды лақтырады. Ойын құралдарының атауын түсіндіріп, ойынның қалай ойналатынын қысқаша көрсетеді. Ойын құралдарының атауын буынға бөледі Д әрпін бейнелейміз Педагог балаларға Моншақтармен және таяқшалармен Д әрпін бейнелейді. Сергіту сәті А дыбысынан айтылатын сөз айтылған жағдайда қолды шапалақтаймыз Д дыбысынан басталатын сөз айтқанда аяқты тарсылдатамыз. Жаңылсқан бала орнына отырады. Айна Доп Акку Домбыра Алма Дуадақ Айсұлу Дала Алмұрт Дос	Екі дауысты дыбыс бар. Екі дауысты дыбыс бар. Досбол Досан деп қоямыз Балалар қимылмен көрсетеді.
-------------------	---	--

Рефлексиялық түзетушілік	Аскабақ Дәріхана Жарайсыңдар, балалар, орнында тұрған балалар ойынды шатаспай жақсы ойнады. Сендерге ойын ұнады ма, балалар? 4-тапсырма. Педагог тапсырмада берілген сөздерді оқып береді. Балалар қимылды білдіретін сөздерді суретпен сәйкестендіріп, бірнеше сөйлем құрастырады. Мысалы: <i>Айгүл келді. Сәкен жүзді. Асан мен Досан жарысты. Айман дірілдеді. Досжан секірді.</i> «Бассейнде Д әрпіне қай бала ұқсайды?» сұрағына жауап алады. <i>Д әрпіне отырған бала ұқсайды.</i> Д д әрпінің баспа түрі тактаға қарандар Д д үлкен және кіші әрпі бейне жазбаны көру. Д әрпінің баспа түрін жазу жолдарына жазады. Балалар, сендерге ашық ұйымдастырылған оқу қызметі ұнады ма? Біз сонымен бүгін қандай әріппен таныстық? Доп деген сөзде бір дауысты дыбыс бар және екі дауыссыз дыбыс бар. Балаларға алдарына текшемен жаздыру. Д О П Балалардан сұрау. - Доп деген сөзде неше дыбыс бар екен? - Доп деген сөзде үш дыбыс бар. - Біз доп деген сөзге дыбыстық талдау жасадық. - Доп деген сөзді буынға бөлейік. - Доп деген сөзде неше дауысты дыбыс бар екен? - Д – дыбысы қандай дыбыс екен сонымен? - Дауыссыз дыбысты қандай текшемен белгілейді екенбіз? - Балалар, қані текшемізді жинап қоямыз балалар. - Балалар, сендер оқу қызметіне жақсы қатысқандарың үшін мен сендерге күлімдеп тұрған смайликтер беремін. - Келген қонақтармен қоштасайық балалар. сау болыңыздар	Иә Сауат ашу дәптеріне дыбысын жазады. Балалар сұрақтарға жауап береді.
--------------------------	--	--

Күтілетін нәтиже:

Біледі: Балалар «Д» дыбысынан басталатын сөздерді біледі.

Нені игерді: Балалар дәптерде әдемі, ұқыпты жазуды

Нені меңгерді: Домбыра, дәптер, дала, доп сөздерін буынға бөлуді сөзжұмбақты шешуді.

Жаратылыстану бағытындағы пәндерді кіріктіріп оқытудың тиімділігі

Қордабаева Іңкәр Әлкеновна
№35 И.Тоқтыбаев атындағы мектеп-лицей
Қызылорда облысы, Сырдария ауданы

Ғылым мен техника дамып, адамзат қоғамы ХХІ ғасырдың табалдырығын аттап отырған кезеңде оқушыға белгілі көлемде, білім білік дағдыларын меңгертумен бірге оларды шығармашылық бағытта жан – жақты дамыту бүгінгі күннің басты талабы. Пәнаралық байланыс – педагогика ғылымының негізгі мәселесінің бірі. Әрбір пәнді басқа пәнмен байланыстыра отырып өткізудің үлкен мәні бар. Негізінен, оқу пәндері әр ғылымның логикасына сүйенетіндіктен, олар бір-бірінен өз алдына оқшауланып, бөлектенбейді. Сондықтан ғылымның міндеті дара байланыстылықты танып білу. Бұл міндет бір пәннің шеңберінде шешілмейді. Сондықтан әрбір мұғалім жеке деректерді нақтылы жағдайларды, оқиғаларды түсіндіріп қана қоймай, шектелмей пәнаралық байланыс негізінде білім беруді көздеуді жолға қою қажет.

Жаратылыстану пәндерін оқытуда пәнаралық байланыстың мәні зор. Пәнаралық байланыс оқушылардың жаңа тақырыпты жеңіл түрде меңгеруіне, математика, физика, химиядан алған білімінің сапасын көтеруге мүмкіндік береді. Жаратылыстану пәндерін халық педагогикасы және әдебиетпен байланыстыра оқыту баланың пәнге деген қызығушылығын оятып, сонымен бірге ізденімпаздыққа үйретеді. «Адамға ең бірінші білім емес тәрбие керек, тәрбиесіз берілген білім адамзаттың қас жауы», - деп әлемнің екінші ұстазы Әл – Фараби бекер айтпаған.

Оқу пәндерінің ішіндегі «математика» пәнінің алатын орны ерекше. Мектеп курсындағы математиканың бастауыш сыныптарда пәнаралық байланыстардың қалыптасуы білімді терең меңгеруге, ғылыми түсініктермен негіздерін пайда болуына оқу - тәрбиелік процестерін кемелденуіне және оның оңды ұйымдастыруына, көзқарастың кеңеюіне әлемдегі заттардың тұтастығын, табиғаттағы құбылыстардың өзара байланыстарын түсінуге әсерін тигізеді. Бұл зерттеудің көкейкестілігі. Оқушыларды математикадан терең және тиянақты білім, іскерлік, дағдымен қаруландыру қоғамымыздың уақыт күттірмейтін талабы. Ал осы талаптарды орындаудың бірден бір жолы – пәнаралық байланыс негізінде оқушылардың белсенділігін арттыру. Егер жалпы мектептегі бастауыш сыныптарының математика сабағында пәнаралық байланыс негізінде оқушылардың белсенділігін пәнін оқыту оқушылардың танымдық қызығушылығының артуына жағдай жасайды, танымдық белсенділікті шарттары айқындалса, «Математика» пәнін оқыту оқушылардың қызығушылығының артуына жағдай жасайды, танымдық белсенділікті тәжірибелі жүргізілсе, онда бұл оқушылардың қызығушылығының артуына жағдай жасайды, танымдық белсенділікті дамытуда ерекше маңызы барын анықтай отырып, оның бейнелеу өнерімен байланысына

«Математика ғылымы – барлық ғылымдардың патшасы» деген тарихи-ғылыми тұжырымды ескере және ол ғылымның оқушының ойлау, ес, қайта жаңғырту үрдістерін дамытуда ерекше маңызы барын анықтай отырып, оның бейнелеу өнерімен байланысына

тереңірек мән берген абзал. Қарапайым геометриялық фигураларды салу мен күрделі пропорция, симметрия сияқты заңдылықтарды біліп, оларды игеру математика мен геометрияның көмегінсіз мүмкін емес.

Кез келген бейнеленетін зат пен құбылыс элементтерінің жалпы кескіні (силуэті) сурет салушының көзіне фронтальды жағдайдағы көрінісінде үшбұрыш, ромб, дөңгелек, эллипс, т.б. сияқты геометриялық фигураларға ұқсас келеді.

Қоршаған ортадағы сұлулық атаулының барлығы дүниетану пәнімен тікелей байланысты. Алуан түрлі гүлдер, жеті түсті әсем кемпірқосақ, ғажайып табиғат көріністері, бәрі-бәрі оқушыларды сұлулық сезімге бөлейді. Ол заттарды, көріністерді көру және сезіну – дүниетанушылық және эстетикалық міндет.

Әдемілікті сезіну үшін, оны түсіну үшін, ең алдымен, бейнелеу өнері, музыка және ән саласынан әрбір адамда білім болуы қажет. Білім адамды әдеміліктің объективтік критерилерімен қаруландырады. Білімді адам сұлулықты бағалай біледі, түсінеді. Айналадағы дүниеге сезімталдық, эстетикалық қабылдау қырағылығы, ықыластылық, қамқорлық баланың эстетикалық дамуының негізі болады.

Жаратылыстану бағытындағы табиғатпен байланысты ғылымдардың бірі физика пәні болып табылады. Халқымыздың ертегілерінде, салт – дәстүрлерінде, аңыз – әңімелерінде, табиғатты жырлаған ақындардың өлеңдерінде табиғат құбылыстары мен физикалық заңдылықтардың бір – бірімен астасып жатқаны белгілі. Ендеше физика табиғатты зерттейтін ғылым болғандықтан, ол табиғат құбылыстарының құпия сырларын түсіндіретін болса, әдебиет сол құбылыстарды әсерлеп, көркемдеп суреттей отырып жеткізеді, ал оқушылардың бойына осы қасиеттерді сіңіру ұстаздардың үлесінде.

Ендеше бұл екі пәннің арасында байланыс барлығын ақындардың табиғат жайлы жырлаған өлеңдерін көруге болады. Әдебиет пен физиканың байланысын қарастырсақ: М.Мақатаевтің «Таудағы көктем» өлеңіндегі:

«Қасқа бұлақ,

Тастан құлап

Бара жатр шапқылап»

- деген жолдарға назар салайық. Ақынның бұл өлеңі физика пәнімен тікелей байланысты. Бұл арада тастан құлап аққан бұлақтың потенциалдық энергиясының кинетикалық энергияға айналуымен, яғни, энергияның бір түрден екінші бір түрге ауысып отыратындығын түсіндіреміз.

Физиканы басқа ғылымдармен байланыстыра оқыту терең білім алуға, ғылыми тұжырымдарды және заңдарды меңгеруге, оқу – тәрбиелік процестерді жетілдіруге, ғылыми көзқарасты қалыптастыруға септігін тигізді. Сонымен қатар, білім деңгейін көтеріп, логикалық ойлау қабілетін жетілдіреді. Шығармашылық қабілеттерін және ғылыми деңгейдің дамуына ықпалын тигізеді.

Жаратылыстану ғылымдарының зерттейтін объектілері өмірдегі нақты заттар мен құбылыстар. Тек әр ғылым өзіне тиісті саланы қарастырады. Мысалы: Биология тірі организмдерді, химия заттардың құбылысы мен құрамын, астрономия аспан денелерін, информатика ақпараттық процестерді, физика табиғаттағы құбылыстарды зерттейді. Бұл ғылымдардың арасында сөзсіз байланыстар бар. Жалпы физика пәнін медицинамен, еңбекпен, денешынықтырумен, әдебиетпен, музыкамен, суретпен байланыстыра өтсе, оқушылардың логикалық ойлау қабілеті, ой - өрісі сөзсіз дамиды.

Мысалы: 7 – сыныпта «Қысым» туралы өткенде физиканы биологиямен байланыстыруға болады.

Сұйық ішіндегі қысымның теңдікке тәуелді болатынын адам суға сүңгу кезінде есте ұстауы қажет. Арнайы жаттығусыз үлкен тереңдікке түсу мүмкін емес, өйткені жоғары қысымның әсерінен адам қаны атмосфералық азотпен қанығады. Судың бетіне тез көтерілуге де болмайды, себебі: қысымның кенеттен азаюынан азот көпіршік түрінде қаннан бөлініп шығады, яғни қан қайнағандай болады. Азот көпіршіктері қан тамырларын бітеп тастайды да, көп жағдайда адамды ауыр науқасқа шалдықтырады. 9 – сыныптың «Механикалық толқындар» тарауын өткенде физиканы медицинамен, музыкамен байланысын ашып айту керек.

Бізді қоршаған орта әр түрлі дыбыстарға бай. Осы дыбыс толқындарының адам ағзасына тигізетін пайдасы да, кері әсері де бар. Адам есту мүшесі арқылы айналасындағы дыбыстарды естіп, сонымен байланыста болады. Дыбыстың адамға сондай – ақ барлық тіршілікке әсері зор. Оған мынадай статистикалық мәлімет келтірсем түсінікті болар: тышқанның қасына бірнеше уақыт бойы айқай – шу, жағымсыз дыбыстар жібергенде, ол есінен танып қалған, ал өсіп тұрған гүлдің қасына осындай дыбыспен әсер еткенде, гүл сола бастаған. Осындай айқай – шу мен жағымсыз дыбыстар адамның құлағының бірте – бірте естімей қалуына әкеледі, мидың есту орталығын зақымдайды.

Ал енді, физикамен математика арасындағы байланысқа келсек, бұл екі пән өзара тарихи тығыз байланысқан. Оқушы математиканы толық білмейінше, ол физика есептерін еш уақытта шығара алмайды. Сондықтан, мұғалім физикалық және математикалық ұғымдарды өзара пәнаралық сабақтарда уағыздап отыруы керек.

Мысалы: 7 – сынып физикасында «Заттың тығыздығы» туралы тақырыпты өтіп, оның формуласын бергенде, оқушыларға математикадан пропорционал шамаларды өткенін еске түсіреді. Математикада: «Кез – келген x, y – тің мәндеріне сай y/x қатынасы бір санға тең болса, онда y айнымалысын x айнымалысына пропорционал деп айтамыз», - деген анықтама өтіледі. Мұғалім $\rho = \frac{m}{V}$ формуласындағы m – заттың массасы, ал V – көлем. Мұндағы V мәніне сәйкес m – нің де мәні өзгеріп отырады. Ал, кез – келген m/V айнымалы ρ санына тең болады. Сондықтан m айнымалысын V айнымалысына пропорционал деуге болады.

Сабақтарды пәнаралық байланыстар негізінде ұйымдастыру ғылымдар жүйесінің бір арнаға тоғысуына, адамзаттың интеллектуалдық өрісін байытуға, бүкіл адамзаттық құндылықтар көзінің бірлігіне, жалпы ақиқат дүниенің біртұтас жүйе екендігі туралы ғылыми көзқарас қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Пәнаралық байланыс тиімділігі: 1-оқушыларға берілетін ғылыми білім негіздерінің бірлігін, пәнаралық байланысын сақтау; 2-жеткіншектердің ойының тиянақталуына, қиялдауына, ұғымды меңгеруге, ойда сақтауына мүмкіндіктер тудырып, жағдай жасау; 3-оқушылардың шығармашылық тұлғасын қалыптастыруда, оқытудың тиімді әдістерін іздестіру жолдары, пәнаралық байланысты күшейтуге септігін тигізеді. Пәнаралық байланыстар-ғылыми циклдағы физика сабағында жеке тұлғаны дамытудағы кешенді мәселе болып табылады. Оны үш бағытқа бөлуге болады.:

- 1) Пән бойынша алғашқы білім мен дағды;
- 2) Пән бойынша екінші білім мен біліктілік;
- 3) Осы білім мен дағдылардың бірлігі, оны оқу үрдісінде қолданылу үрдісін кеңейтеді. Осыған орай педагогикалық тәжірибеде пәнаралық байланыстарды ашық кіріктірілген сабақтар, семинар сабақтар, сыныптан тыс жұмыстар, ғылыми практикалық конференциялар мен ғылыми жобаларға оқушыларды қатыстыру арқылы жүзеге асырып отыру қажет.

9-сынып физикасында денелерді, олардың қозғалыстарын (механикалық) қарастырамыз. Қозғалыстағы дененің ізі-траекториясы қозғалыстың түріне қарай әртүрлі болып келеді. Мысалы, түзу сызықты бір калыпты үдемелі қозғалыста - түзу сызық. Айналымалы қозғалыста - шеңбер. Механикада денелер қозғалысының жаңа түрін - ауырлық күші әсерінен болатын қозғалысты қарастырамыз. Осы қозғалыста дененің траекториясы - парабола болады. Мысалы екінші космостық жылдамдықпен қозғалатын ғарыш ракетасының ($v=11,2\text{ км/с}$) ізі. Фонтан суының атқылағандағы ізі, зеңбіректен атылған снаряд ізі т.с.с. көп мысалдар келтіруге болады. Артиллерияда артиллеристер параболаны білуге мәжбүр, өйткені, атқан снаряд ізін, түсу нүктесін білмесе, артиллерия өз мақсатын орындай алмаған болар еді.

Физика мен химия пәндерін байланыстырып оқыту аса тиімді, себебі олар ортақ ұғымдар мен заңдарға негізделген. Осы тұрғыдан алғанда, екі пәннің байланысын тереңдете зерттеу қазіргі білім берудің негізгі мәселелерінің тізіміне жатады.

Физика мен химияны кіріктіріп оқыту барысында экологиялық мәселелерге басты назар аударып отыру қажет. Біз табиғаттан алған ресурстарымызды, улы қалдық, әртүрлі зиянды газ ретінде қайтарып жатырмыз. Құрамында көмірқышқыл, азот тотығы, аммиак газдарының атмосфераға енуі салдарынан жануарлар мен өсімдіктердің өміршеңдігі, адамдар мен жануарлардың организміндегі зат алмасу процесін нашарлатады. Ал бұл өз кезегінде кейбір жануарлар түрлерінің жойлып кетуіне әкеледі. Зиянды газдардан бөлшектер жиынтығы (шаң, тозаң, ыс) жиналады. Атмосфераның бұзылуының әсерінен табиғи озон газын бөліп тұратын найзағайлы жаңбырлар күрт азайып кетті.

Ауыл шаруашылығында әр түрлі химиялық тыңайтқыштар, гербицидтердің қолданылуы, сол ортаның флорасы мен фаунасының жойылуына әкеп соғуда. Олардың химиялық зиянды қалдықтары топырақ және су арқылы өсімдікке, өсімдіктен жануарға, жануарлардан адам организмне беріледі.

Соңғы жылдары ғалымдарды бізді ультракүлгін сәуледен қорғайтын «озон» қабатының тесілуі қатты алаңдатып отыр. Транспорттың көбеюі атмосфера жағдайының экологиялық нашарлауын туындатты. Бір жеңіл машина бір жылда орташа есеппен 4 т оттегін пайдаланып, атмосфераға 40 кг азот оксиді мен 200 кг CO_2 газын жібереді. Транспорттан шығып жатқан бұл газдардың қоршаған орта мен адам өміріне зияны орасан. Атап айтсақ тыныс алу органы мен иіс сезу мүшесінің жұмысын нашарлатады. Физикадан «Термодинамиканың бірінші заңы» өту кезеңінде мына химиялық реакцияны мысал келтіріп жазамыз.

Мұндағы Q – реакция кезінде бөлініп шығатын жылу мөлшері. Оқушылардан осы реакция кезінде жылу бөліну себебін талдауды сұраймыз. Сонда оқушылар физика және химиядан алған білімдеріне сүйеніп жасаған ой – талдаулары мынадай мазмұнды болуы мүмкін. «Ішкі энергияның өзгеруі химиялық байланыстардың түзілуінен, реакцияға түсетін зат көлемін өзгерту қажетіне жұмыс есебінен болады». Сабақ барысында физика мен химияны байланыстырудың жүйелеу тәсілдерін қолдану нәтижелері, оқушылардың алған білімдерінің терең де сапалы болатындығын көрсетіп отыр. Пәнаралық Оқушының дүниетанымын қалыптастыру барлық пәндердің міндеті. Білімді байланыс дүниетанымды бір жүйеге келтіреді, бір ізді, үйлесімді дамытады. Білімді жалпылау, жалпыны бірлікте көру, жалпы тұрғыдан ерекшелікті таныту-әлемнің біртұтас бейнесін танытудағы бірден бір жол.

Бүгінгі қоғамда білімнің ғаламдану салдарынан пәнаралық байланыстың төртінші түрі қалыптасты. Ол әлемдік ашық білім кеңістігіне байланысты туып отыр. Яғни елімізде «тасымалдануына» және интеграциялануына байланысты туып отыр. Яғни елімізде ғаламдық интеграциялық үрдістің пайда болу нәтижесінде халықаралық дәрежеде білім берудің негізі қаланып жатыр. Қорыта айтқанда, әрбір ұстаз-өз заманының алдыңғы қатарлы білімдар өкілі. Ол өз бойына ғұламаларымыз Әл-Фараби, Ш.Уәлиханов, М.Әуезов, Қ.Сәтбаев т.б. жинаған энциклопедиялық білімнің негіздерін жинап, осы қасиетті шәкірттеріне сіңіре білуі қажет.

Ол үшін әр сабағында пәнішілік, пәнаралық байланыстан бастау алатын интеграциялық білімнің біртұтас жүйесін ендіріп, оқушыларын әлемдік ақыл ойдың қол жеткен табыстар мен сусындауына, өз бетінше білім алуына, шығармашыл бастамаларға бейім болуына баулуы-заман талабы.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. С.Қалиев, Ж. Молдабеков, Б. Иманбеков «Этнопедагогика» «Фолиант», Астана, - 2007.
2. Ш.Құрманалина, Б.Мұқанов, Ә.Ғалымова, Р.Илясова «Педагогика» фолиант Астана 2010.
3. «Математика және физика» журналы, №5, 2010
4. Минченков Е.Е. «Использование знаний учащихся по физике при изучении химии.» /Химия в школе, 1996, №4
5. Бейсебаева А. «Пәнаралық байланыс негізінде оқу процесін ұйымдастыру.» Алматы. Республикалық баспа кабинеті 1995

Жалпы білім беретін мектепте инклюзивті білім берудің кейбір ерекшеліктері

Кумекбаева Салтанат Есқарақызы
№264 мектеп-лицей, педагог-ұйымдастырушы

Бүгінгі таңда қазақ елінің бүкіл әлемдік аренада өзіндік қолтаңбасы бар тілі мен дінін, ділін, ұлттық құндылықтарымен ерекшеленетін мәдениетін құрметтейтін ел екенін дүние жүзі біледі, әрі мойындайды десек артық айтпағандық болар. Ғасырлар көшінің қалтарысында қалып қоймай, көршілес елдермен қатар жүріп отыру, білім мен білік дағдыларын арттыру - қазіргі

заманның басты мақсаттарының бірі. Яғни айтқанда, заман көшіне ілесу үшін бізге дені сау, сауатты, жан-дүниесі рухани берік, тұғырлы ұрпақ қажет. Әрине, ұрпақты тәрбиелеу ең алдымен отбасынан басталса, білім ордасы оларды өмірге икемдеп, сапалы білім мен саналы тәрбие береді.

Осы ретте, мектеп қабырғасында алатын терең, жан-жақты білімді қандай ұрпақ алып жатыр деген сұрақ туындайды. Себебі, дүние есігін шыр етіп ашып жатқан сәбилердің барлығының дерлік денсаулықтары мықты емес. Жылдан-жылға денсаулығында туа бітті, жүре бітті түрлі ақаулықтары бар балалар көбейіп бара жатыр. Ондай балалар да өзге сау балалармен бірдей, қатар білім алуы тиіс. Сондықтан, Үкімет бастамасымен Қазақстанда да инклюзивті кедергісіз білім беру жүйесі құрылды. Бұл жүйенің аталмыш тәжірибесі шет елдерде ертерек жолға қойылған. Солардан әдістемелік көмек ала отырып, біздің мемлекетіміз де ерекше білім алушыларға қажет ететін балалар үшін, оралмандардың, отбасы жағдайы өте төмен оқушылардың тең дәрежеде, кедергісіз білім алуларына мол мүмкіндік жасап жатыр. Ол үшін республикамыздың жер-жерінен арнайы мектептер, мектепке дейінгі мекемелер көптеп ашылууда. Білім берудің мемлекеттік стандартына толықтырулар енгізе отырып, инклюзивті білім алушылармен жұмыс жасайтын мамандардың арнайы жоспарлары да жасалды. Арнайы мамандар мысалы, әлеуметтік педагог, дефектолог, логопед, сурдопедагог, психолог т.б білімдерін жетілдіру, қайта даярлау курстарынан өткізілді. Дегенмен, жалпы білім беретін мектептегі инклюзивті білім беру мәселесінде кейбір қиыншылықтар немесе кедергілер кездеседі. Жалпы білім беретін мектепте инклюзивті кіріктірілген сыныптарға қабылданған денсаулығында түрлі деңгейде ақауы бар балаларға кедергісіз білім беру үшін біріншіден, мектептің педагогикалық ұжымы дайын болуы керек. Екіншіден, мектептің материалдық-техникалық базасы балаларға қойылған медициналық сараптамаға сәйкес түзете- дамыту жұмыстарын жүргізу үшін арнайы мамандармен толықтырылу және арнайы құралдармен қаруландырылуы керек. Үшіншіден, сау балалар мен денсаулығында түрлі деңгейде ауытқуы бар балалардың арасында түсініспеушілік тумас үшін, мектептің ата-аналар кеңесі жан-жақты жұмыс жасауы қажет. Төртіншіден, мектеп мұғалімдері, сынып жетекшілер инклюзивті білім алушыларға сыныпта қолайлы жағдай ұйымдастыруы керек. Мысалы, инклюзивті білім алатын оқушы сынып бөлмесінде жарық жақсы түсетін, ортаңғы бөлімде отыруы тиіс. Соңғы орындарға отырғызып, назардан тыс қалдырмау қажет. Солай екен деп ол баланы сыныптағы қалған баладан ерекшелеп алудың да қажеті жоқ. Себебі, бала өзін басқалардан ерекше немесе өзін өзгеден кем санамауы қажет. Ұстаз сыныпта отырған барлық баламен тең дәрежеде қарым-қатынас жасай алуы керек. Сол кезде ғана дамуында түрлі кемшіліктері бар балалар өздерін қоғамның бір мүшесі екендігін сезіне алады. Бұл жағдайда бұндай балалар бойындағы кемшіліктерінен ұялып, түйықталып қалады. Бұл ретте сынып жетекшілері мен пән мұғалімдеріне көмекке арнайы мамандар араласады. Психологтар, дефектологтар ең әуелі баланың жан дүниесімен жұмыс жасайды. Сенімін жаулап алады. Тіпті, кейде балалар ата-анасына айтпаған сырларын осы аталған мамандармен бөліседі. Инклюзивті білім алушылардың кедергісіз білім алуын жақсарту немесе белгілі бір дәрежеде нәтижеге жету үшін бала бойындағы қорқыныш пен үрейді сейілітіп, оларға басқалардың ала көзденіп қарауын қысқарту керек. Сол кезде ғана жалпы кіріктірілген сыныпта отырған денсаулығында ақауы бар балалардың түзете-дамыту жұмыстарынан нәтижені көруге болады. Егер мектеп мұғалімдері мен ата-аналар, арнайы мамандар бірігіп, толыққанды жұмыс түрін ұйымдастыра алса, өсіп келе жатқан ұрпақтың бойындағы кемшіліктерді тез жоюға болары сөзсіз. Елбасының алға қойып отырған мақсат, міндеттерінің бір саласы-

инклюзивті білім беруді толықтай іс жүзінде дамыту. Дүниеге келген әр сәбидің бақытты өмір сүріп, толыққанды білім алуы -мемлекетіміз үшін үлкен жауапкершілік. Сондықтан да арнайы білім беретін мекемелерге қарағанда жалпы білім беретін мектептердегі инклюзивті білім беру жүйесі әлі де болса тәжірибені қажет етеді. Сол себепті, ұрпағымыздың сау, салауатты өмір сүруі үшін сіз болып, біз болып жұмылып, іс-тәжірибемізді бөлісуге шақырамын.

Қолданылған әдебиеттер:

1. А.Л.Венгер, Г.А.Цукерман. Психологическое обследование младших школьников. //М.Владос пресс,2004.
2. Әдістемелік нұсқау хат. ҚР жалпы орта білім беретін ұйымдарында ғылым негіздерін оқытудың ерекшеліктері туралы. //Астана,2015.
3. ҚР Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы. Қазақстан жолы-2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ. //Астана,2014.
4. И.Ф.Дементьева. Инклюзивное образование: проблемы и перспективы.//Народное образование,2012.№4. С.182-185.
5. Л.К.Гавриленко. О роли социально- педагогического сопровождения детей раннего возраста с ограниченными возможностями развития.// Открытая школа (Каз),2012. №3.С.17-19
6. Модель психолого-педагогического сопровождения учителя в инклюзивном пространстве общеобразовательного учреждения. г.Астана, 2014//ТОО «Центр психологии и развития личности» «РУХ»
7. Н.Ш.Алметов. Подготовка учителей массовой школы к инклюзивному образованию// Вестник Академии Педагогических Наук Казахстана,2011. №3-4. С.59-63.

Мағжан Жұмабаев шығармаларындағы халықтық педагогика

Барзахатқызы Ләйля
Қызылорда қаласы, №264 мектеп-лицейдің
жоғары санатты мұғалімі, филология магистрі

XX ғасырдың басы әр түрлі ағымдар мен концепциялардың, идеялар мен қозғалыстардың ғасыры ретінде тарих қойнауына енді. Соңғы екі-үш ғасыр көлемінде «шырт ұйқыға» берілген Шығыс мұсылман жұрты, соның ішінде түркі халықтары қайтадан етең-жеңін жиып, ел болып қалудың қамына кірісті. Ұлт ертеңін ойлаған арыстардың қолдарына қалам алып, өз халқын оятуға тырысатын тұсы да осы кезең. «Жатпа, қазақ», «Оян, қазақ», «Тұр, қазақ» деп ұрандатып, жырға қосқан да уақыттың ақындары болатын. Мағжан Жұмабаев да қолындағы қаламының құдіретімен өз халқын оятуға барын салды. Ол осы жолда жыр жазды, еңбектенді, қудаланды, жанын берді, ол аздай ұзақ уақыт өз халқынан алыстатылды. Бірақ ақын өлеңдері ешқашан да халық жүрегінен шыққан жоқ. Себебі, оның жырларында Отанға деген махаббат та бар, түркі дүниесінің рухани бірлігіне деген арман да бар, алғырт жастықтың асау мінезі де бар [2].

Кітап әпер, оқысын балаң қолына,
Малды аяма оқу- білім жолына.
Өнер алып, басқалармен қатар бол,
Қосыл бірдей азаматтың тобына! —деп, қазақты, қазақ балаларын оқуға, білімге шақырған Мағжан Жұмабаев ұлт болашағы, ел ертеңі үшін білім мен тәрбиенің маңызын өз шығармаларына арқау етті.

Ақын шығармаларының үлкен бір арнасы – халыққа білім беру, педагогика саласы. Ол мектеп оқушылары мен мұғалімдерге арналған «Педагогика», «Бастауыш мектепте ана тілін оқыту жөні» еңбектері арқылы қазақ педагогикасы ғылымның негізін салуға, әдістеменің дамуына тың үлес қосты [3].

Ақын, ұстаз, ғалым Мағжан Жұмабаев «Айтар сөзім мінекей, Аласұрған көңілге, оқу оқы, өнер ку, басқалардан түңіл де!»- деп, халыққа білім алудың пайдасын, надандықтан арылудың жолдарын айтты. Баланы оқыту мен тәрбиелеу басты мақсаты саналды.

«Педагогика» атты еңбегінде балаларға ұлттық тәрбие беруді, халқымыздың бай мұрасын игертуді міндеттейді. «Киіз үйдің зиянды жағы болғаны сияқты,-деп жазды ол,- киіз үйде болмағанда, қайда болады? Ал балаға таза ауа аса қажет... Малмен бірге жүріп, бірге өскен қазақ баласын аса нәзік қылып, үлбіретіп тәрбие қылмағаны дұрыс болмас. Қазақ баласының тәрбиесі қазақ тұрмысына қабысуы мақұл», - деген көңілге қонымды пікір білдірген. Атадан балаға беріліп келе жатқан ұлтымыздың салт-дәстүрі, әдет-ғұрпы бала тәрбиесінің негізі екендігін айтып, ұлт тәрбиесі баяғыдан бері сыналып келе жатқан тақпақ жол болғандықтан, әрбір тәрбиеші сөз жоқ, ұлт тәрбиесімен таныс болуы тиіс. Сол ұлт тәрбиесімен тәрбие қылуға міндетті екенін, әрбір ұстаз тәрбиесінде ұлттық тәрбие берілу керектігін аса көргендікпен жазып қалдырған.

Мағжан Жұмабаев дене, жан, ақыл тәрбиесі, сұлулық пен әдеп, құлық тәрбиесіне баса көңіл бөлді. Осы тәрбиенің төрт түрін түсіндіре келіп, былай дейді: «Егер де адам баласына осы төрт тәрбие тегіс берілсе, оның тәрбиесі түгел болғаны. Бала берік денелі болса, түзу ойлайтын, дұрыс шешетін, дәл табатын ақылды болса, сұлу сөз, сикырлы әуен, әдемі түрден ләззат алып, жан толқындарлық болса, жамандықтан жаны жиреніп, жақсылықты жаны тілеп тұратын құлықты болса ғана адам баласының дұрыс тәрбие алып, шын адам болғандығы...». Ал Мағжанша айтқанда «шын адам» болғандар, әрине ұлт патриоты болатыны айқын.

Педагогикамен қатар ұлттық психологияны сөз етеді. Ол жан көріністерін «білу, яки ақыл, сезім яки көңіл, һәм қайрат» деп үшке бөліп қарастырады. Олардың өзара табиғи үйлесімін Абай тұжырымдарымен байланыстырып, Абайдың «ақыл, қайрат, жүректі бірдей ұста, Сонда адам боласың елден ерек» - деуі ақыл мен ерік, жігерді байланыстыру деп қарайды. Ол сыртқы сезімдерді: көру, есту, иіскеу, тату, сипау деп беске бөліп қарастырып, олардың атқаратын қызметіне, ерекшеліктеріне сипаттама берді. Оларды дұрыс жетілдірудің жолдарын көрсетті. [3].

Бұларды жетілдіруде ұлттық дәстүрге сүйене отырып жүргізуді, мәселен құлынның кісінеуін, қойдың маңырауын, түйенің боздауын ажырата білу арқылы тәрбиелеуді ұсынады. М.Жұмабаев: «Адамның әдемілікті сүю сезімін тереңдететін де осы есту сезімі» - дей келіп, өз пікірін гректің Орфейі, қазақтың Қорқыт күйлері туралы ойларымен тиянақтайды.

Ол адам өміріндегі қиялдың ролін: «Қиялы дамымаған адам мылқау адам. Қиял адам ойын дамытады. Ол үшін балаларға жастайынан қиял-ғажайып ертегілер айтқызып үйрету керек» деді.

Мағжан ой-қиялдың өрістеудегі тілдің маңызына тоқтала келе, бір ұлттың тілінде сол ұлттың жері, тарихы, тұрмысы, мінезі көрініп тұрады... Ұлттың тілінің кеми бастауы – ұлттың құри бастауы... екендігін айтап: Ерлік, елдік, бірлік, қайрат, бақ, ардың – Жауыз тағдыр жойды бәрін не бардың. Алтын күннен бағасыз бір белгі боп,

Нұрлы жұлдыз – бабам тілі, сен қалдың!- деді [1].

Ақын жырларында өнер мен білімге шақыру бірге астасып жатады. «Өнер- білім қайтсе табылар» деген өлеңінде:

Ер жігіт өнер табар ерте куса,
Ерініп, шаршамаса, белін буса.

Ыртың-жыртың, жоқ-барға көңіл бөліп,

Періште боп анадан қайта туса!- деп, жастарға жалқаулыққа салынбай, уақытымен еңбектенген мақсатына жететінін ұғындырды. Сонымен қатар, ойынқұмарлықтан арыла алмай жүрген қазақ балаларына, өмірдің мәні де, сәні де білімде екенін былай жеткізді:

Қарағым, оқу оқы, босқа жүрме!

Ойынға құр қаларсың, көңіл бөлме.

Оқымай, ойын қуған балаларға

Жолама, шақырса да қасына ерме [1].

М.Жұмабаевтың артына қалдырған тәлімі мол еңбектерінен түйгеніміз – бүгінгі күні оқыту мен тәрбие беру үдерісіне енгізілуі қажет деп жүрген ұлттық, халықтық педагогиканың негізін қалаған. Ұлттық тәрбие – ұрпақтан-ұрпаққа жеткізетін асыл қазынамыз екенін, ғасырлар бойы қалыптасқан халық педагогикасынсыз бала тәрбиесінде олқылықтар болатынын көргендікпен айтып кеткен.

Бүгінгі күні Мағжан Жұмабаев салған ізбен жастарға жүйелі білім мен тәлімді тәрбие беруде халық педагогикасының мән-маңызы күн өткен сайын артып келеді. Халық педагогикасының асыл мұралары оқу орындарында кең көлемде қолға алынып, дұрыс жолға қойылып келеді.

Қазіргі ұлтымызда жақсы білімді, ақылды, жанашыр, иманды, адал, тәрбиелі ұрпақтар өсіп келе жатыр десем қате айтқан болмас едім. Қазақ жұрты өзге ел таңдана да, тамсана да қарайтын тарихымен, бүгінімен, ертеңімен мақтана алатын ұлттың біріміз.

Қазақ халқы – рухани зор байлықтың мұрагері. Ежелгі ата-бабаларымыздың күмбірлеген күміс күйі, сыбызғы сырнайының үні, асқақтата салған әсем әні, ғашықтық жырлары, мақал-мәтел, шешендік сөз, айтыс өлеңдері – сан ғасыр бойы «Сегіз қырлы бір сырлы» өнегелі де өнерлі, адамгершілік ар-ожданы жоғары, намысқой азамат етіп тәрбиелеп келгені тарихи шындық. Олай болса, еліміздің болашақ ұрпағын тәрбиелеуде Мағжан Жұмабаев дәлелді түрде жазғандай, орлардың бойына ізеттілік, қайырымдылық, кішіпейілділік, әдептілік, елін, жерін, Отанын сүюшілік секілді ең асыл қасиеттерді қаны мен жанына сіңіруді осы ата-бабаларымыздың салт-дәстүрі, әдет-ғұрпы арқылы сіңіру керек деймін.

Әр адамның болашақта жеке тұлға болып қалыптасуына ата-ана тәрбиесінен бастап, балабақша, мектепте алған тәрбиесі мен білімінің маңызы зор.

Ең бірінші ұлт болып қалыптасу жолында барлық мүмкіндіктерді пайдалана білу қажет. Бала тәрбиесі мен білімі жүктелген әрбір педагог өз жұмысының негізі, түпкі мақсаты жалпы ұлттық тәрбиеге бағытталуы тиіс.

Халықтық педагогиканың негізі - ұлттық сана. Ол – имандылық, әдептілік, бауырмалдық, қонақжайлық, еңбекқұмарлық, ұрлық және қиянат жасамау, үлкенді сыйлау. Әрбір ұрпаққа ана тіліне деген, ұлттық әдебиеті мен мәдениетіне деген перзенттік сүйіспеншілік пен сөз құдіретін пір тұтқызу, сол арқылы меңгерту ұстаз-тәлімгердің басты міндеті.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. М. Жұмабаев. Сүй, жан сәулем. Алматы «Атамұра», 2002
2. М.Жұмабаев. Жалынды жыр. Алматы – 2012
3. Ш.Х. Құрманалина, Б.Ж.Мұханова, Ә.У.Ғалымова, Р.К.Илиясова. Педагогика. Астана-2007
4. М.Жұмабаев. Шығармалар.1-том. Алматы. «Білім», 1995

«Үздік бейнелеу пән мұғалімі-2017» байқауы

Қалымбетов Әліби Иманғалиұлы
№264 мектеп-лицейдің
бейнелеу пәні мұғалімі

Өнердің ең құнды түрінің бірі – бейнелеу өнері. Бұл өнер адамның көркемдік ойлау қабілетін дамытып, қызығушылығын арттырады. Бейнелеу өнері дегеніміз не? Бейнелеу өнері- дүниені көзбен көріп, түйсіну негізінде бейнелейтін пластикалық өнердің бір түрі. Бейнелеу өнері адамның дамуына өте бай мүмкіндік туғызады. Сурет салу, заттардың формасын талдауға және оны ұқыпты бақылауға үйретеді, дүниені тануға жәрдемдеседі, ойлауға және эстетикалық дамуға көмектеседі. Сурет өнері көру, кеңістікті дамытып, образды елестету қабілетін арттырады. Ол нақты есептеуге, табиғат әсемдігін тануға үйретеді, ойлау мен сезу икемділігін арттырады. «Жақсы мұғалім маған әр уақытта қат, қымбат, өйткені ол мектептің жүрегі», деп Б.Алтынсарин айтқандай егеменді еліміздің өсіп келе жатқан ұрпағын ойлы да іскер, жігерлі де батыл, өзіне-өзі сенімді, интеллектуалдық деңгейі биік, дүние танымы дұрыс қалыптасқан азамат етіп тәрбиелеуде мектептің алатын орны ерекше. Қоғамдық мамандықтардың ішінде мұғалім қызметінің беделі де, берері де ерекше екенін баршамыз білеміз. Себебі, қандай биік тұлғаның бәрі де ұстаз алдында жәй ғана шәкірт саналады. Нағыз ұстаз болу – бақыт әрі абырой. Ұстаз жолы-қиыншылығы мен рахаты бір басқа жетерлік мамандық атауының ұлысы. Осындай ойлы да, озат, өнегелі, тәрбиелі, тәжірибелі ұстаздар арасында Қызылорда қаласы №264 мектеп-лицейінде қалалық білім бөлімінің ұйымдастыруымен «Үздік бейнелеу пән мұғалімі-2017» байқауы болып өтті. Байқауға қала мектептерінің арасынан ең мықты мұғалімдер қатысты. Байқау шарттары үш кезеңнен тұрды. Бірінші кезеңде мұғалім өз портфолиосымен таныстырып, өзі туралы қосымша ақпараттар берді. Екінші кезеңде әр мұғалім дайындап келген панорамалық сабағы бойынша өздерінің сабақтарында қолданатын тәжірибелерімен бөлісті. Үшінші кезеңде мұғалімдер өз шеберліктерін қағаз бетіне түсірді яғни әр түрлі тақырыпта сурет салып өз пәнінің шебері екендіктерін дәлелдеді. Осы байқауға №264 мектеп-лицейдің бейнелеу пән мұғалімі Қалымбетов Әліби қатысты. Байқауға қатысушыларға төрелік жасаған әділ қазы мүшелеріне байқау жеңімпазын анықтау оңайға түскен жоқ. Әділ қазылардың шешімімен жүлделі I орынды №176 мектеп, II орынды №144 мектептен келген қатысушылар иемденді. Ал жүлделі III орынды №264 мектеп-лицейдің бейнелеу пән мұғалімі Қалымбетов Әліби жеңіп алды. Байқау өз дәрежесінде өтіп ұстаздар қалалық білім бөлімінің алғыс хатымен марапатталды.

Ғарышқа жол ашу

Хасенова
Аманкуль Сарсенбаевна
Қызылорда қаласы, №5 И.В.Панфилов
атындағы мектеп-лицейінің
жоғары санатты мұғалімі.

Жалпы мақсаты

Ғарыш туралы, жердің ғарыш денесі, ғаламшарлар туралы түсінік беру.

Ғарыш туралы, жердің ғарыш денесі, ғаламшарлар туралы түсінік

Күтілетін нәтиже	Ғарыш туралы, жердің ғарыш денесі, ғаламшарлар туралы түсінік біледі	
Негізгі идеялар	Сыртқы интеграция (Өзін-өзі тану сабағының әдістемелік тәсілдерін қолдану) Ғарыш жайлы білу, оны қорғау	
Қажетті құрал - жабдықтар	Жұмыс парақтары, постер, суреттер, интерактивті такта, слайдтар.	
Тапсырмалар	Жеке жұмыс (сұрақ-жауап) Топтық жұмыс (ортадағы қаламсап) Жеке жұмыс /Есінде сақта!/ Жұптық жұмыс «Артығын тап»	
Қосымша тапсырма	<i>Кеңейтілген тапсырмалар</i>	
Уақыты	Мұғалімнің іс-әрекеті	Оқушылардың іс-әрекеті
2 минут	I. Ұйымдастыру кезеңі а) Оқушылармен сәлемдесіп, оқу құралдарын және сабаққа қатысуын тексеру. -Балалар, көңіл күйіміз қалай? ә) Топқа бөлу. I-топ: «Восток», II-топ: «Восход», III-топ: «Апаллон» IV-топ: «Союз-ТМ» б) 5Т – ережесін атап өту және сабақ барысында сақтап отыру. <u>Тәртіп</u> <u>Талап</u> <u>Тыныштық</u> <u>Тазалық</u> <u>Татулық</u> II. Тыныштық сәті «Ғарышқа саяхат» <i>(Оқушылар орындарында отырады, қолдарын тізесіне немесе үстел үстіне қояды, аяқтарын қосып қояды. Арқаны тік ұстап. Жайлы, баяу музыка қосылады).</i> Мұғалім: Көзімізді жұмамыз және бірнеше рет терең тыныстаймыз; денемізді бос ұстаймыз. Бірнеше секундтан соң ғарышқа саяхат жасаймыз. Елестетіңіз, сіздер ғарышқа саяхатқа шығып келесіздер. Аспанға көтеріліп келе жатқаныңызды сезініңіз. Шалғайдан кара нүкте	
5 минут	Оқушылар мен мұғалім бірлесіп топ ережесін құрады, ғарышқа ұшқан зымырандардың атауы бойынша бөлінеді. Оқушылар топқа бөлініп отырады. Мұғалімді тыңдай отырып, нұрға бөленеді.	

3 минут	көріп тұрсыз: ол жақындаған кезде ғарыш кемесі екенін түсіндіңіз. Ол сізді аспан әлеміне алып кету үшін келді. Ол өте әдемі, сізді шыдамдылықпен күтіп тұр. Жайлап оның ішіне еніңіз, мықтап ұстап, жолға шығыңыз. Ғарыш кемесінде жайланып отырып, өзінді қауіпсіз сезіну, аспан әлемінде қалқып жүру қандай керемет. Жан-жағыңызға қараңыз: мұнда кемпіркосақ тәрізді арлы-берлі жарқырай қалқыған әсем жұлдыздар қаншама. Аспан әлеміне бойлаған сайын айнала қалайша өзгереді, аспанда тербелген қаншама ғажайып ғаламшарлар. Қараңызшы, қандай орасан зор ірі аспан денелері, ғаламшарлар, ал енді анау жаққа көз тастаңыз... бұл орасан зор Юпитер планетасы. Аспан әлемі неткен қызықты әрі ғажап әлем. Сіз бір нәрсені байқадыңыз ба? Мұнда неткен тұңғыш, толық тыныштық. Осы тыныштық күйде болыңыз. (Мұғалім бірнеше секунд үнсіз қалады). Ал қазір төменге, өз әлемімізге кері қайтуға дайындалыңыз. Айналаға жіті қараңыз. Ғажап түстерге тағы бір рет қараңыз және тыныштыққа құлақ түріңіз. Осындай тыныштық сізге самалдай әсер береді. Балалар ғарышқа саяхатқа шыққанда қандай сезімде болдыңдар?	оқушылардың сыни тұрғыда өз ойларын айтады. Сұрақтарға жауап беру арқылы тақырыпты ашу
3 минут	III. Үй тапсырмасын сұрау: Жұлдыз деген не? (Қызған газдан тұратын көлемді шар) Галактика неден тұрады? (Әлем кеңістігінің кішкене мүйісі) Жердің серігі не? (Ай) Ең күшті жел қай планетада соғады? (Юпитер мен Сатурнда) Ғарышкерлер қай планетаның маңынан ұшып шығады? (Сатурн планетасының маңынан ұшып шығады) Жер күннен санағанда нешінші ғаламшар? (Үшінші ғаламшар. Оның диаметрі 12740 км.)	
8 минут	IV. Тақырыпты ашу: Ғарышқа жол ашу. -Ғарыш дегенде ойларына не келеді? Аспан, ай, жұлдыз, күн, зымыран, ғарышкер, планета, күн жүйесі, жетіқарақшы, шокжұлдыз.	

2 минут	Ү. Оқулықпен жұмыс. (бейнеролик) Слайд арқылы қосымша мәліметтер беру. Жұлдыздар айналаға жылу мен сәуле шашып тұратын аспан денелері. Олар жерден алыс орналасқандықтан, бізге жылтыраған кішкене зат болып көрінеді. Кейбір жұлдыздар Күннен жүздеген есе үлкен. Аспан әлеміне жай көзбен қарағанның өзінде 3000-ға жуық жұлдызды көруге болады. Жер, Ай, Күн ғарыштық денелер. Олар ғарыш кеңістігінде орналасқан. Жерге ең жақын жұлдыз – Күн. Оның төңірегінде аспан денелері планеталар айналып жүреді. Жер – Күннен санағанда 3-ші ғаламшар. Оның диаметрі 12740 км. Ғаламшарлар-«адасушы жұлдыз» деген сөз. Ғаламшар – өздігінен жарық шығармайтын салқын денелер, Ғаламшарлардың жұлдыздан айырмашылығы өздігінен жарық шығару мүмкіншілігі жоқ, күн сәулесінің шағылысуынан жарқырап тұрады. Енді планеталарға тоқталып өтейік. Бағалау:	Акт арқылы түсіндіру Бейнеролик арқылы тақырып ашылады Оқушылар жауап береді:
15 минут	ҮІ. Сергіту сәті Аспанға қарап ай көрдік, Төменге қарап жер көрдік Оңға, солға бұрылып Қазбаға бай ел көрдік. ҮІІ. Топтық жұмыс (постер қорғау) I топ «Восток» тобы Тіл - өнер Қазақ тілінде берілген сөздерді - орысша, ағылшынша тілге аудару. 1. Ауа – воздух – air 2. Ғаламшар – планета – planet 3. Ай – луна – moon 4. Жұлдыз – звезда – star 5. Уақыт – время – time 6. Жылдамдық – скорость – speed 7. Ғарыш – космос – space 8. Күн – солнце – sun 9. Жер – земля – earth 10. Аспан – небо – sky	Оқушылар шапалақтау арқылы өздерін бағалайды
	Оқушылар тиісті кимыл жасайды	Топпен жұмыс-ойласады, ортақ шешімге келеді. Әр топтан баяндамашы шығып постерде қорғайды.

3 минут	II-топ. Сұрақ-жауап. «Восход» тобы Ғарыш кемелерінің ұшыру орталығы қайда орналасқан? 2. Бас конструктор кім? 3. Бірінші болып ғарышқа ұшқан кім, ол қанша уақыт ғарышта болды? 4. Дүниенің гелиоцентрлік жүйесін ұсынған астроном? 5. Астрономияның негізгі құралын атаңыз? 6. Алғашқы Жердің жасанды серігі қай жылы ұшырылды? 7. Күнге ең жақын ғаламшар? 8. Айға алғаш табан тіреген адамдар? 9. Газдан тұратын аспан денесін ата, оның қандай түрлері бар?	
2 минут	III-топ. «Союз-ТМ» тобы «Мен ғарышкер болсам...» Эссе жазу IV-топ. «Аполлон» тобы «Мен зерттеушімін»	
2 минут	VIII. Бағалау «Екі жұлдыз, бір ұсыныс...» VII. Жұптық жұмыс: Сөйлемдерді толықтыр: 1. Жердің жасанды серігі <u>Ай</u>. 2. Күнге ең жақын ғаламшары орналасқан. 3. Ғаламшарлар Жер сияқты <u>Меркурий</u> Күнді <u>айналып</u> жүреді. Бағалау «Өз-өзін бағалау» IX. Үйге тапсырма Әлемді өзіміз жасап көрейік. Әлемнің қалай ұлғаятынын түсіну үшін, қолыңа үрленбеген шарды ал, ол шарға бірнеше қағаз бөліктерін жабыстыр. Әр қағаз бөлігі галактиканы бейнелейді. Шар – сен жасаған әлем. Айнаға қарап тұрып, шарды үлкейгенше үрле. Үрлеу кезінде қағаз бөліктері бір-бірінен алыстай береді. Галактикалар да бір-бірінен осылай алаыстайды.	Әр топ келесі топты бағалайды Оқушылар тез жылдам жазып береді Жұпта орындайды, бір оқушы оқиды. Жұптар бірін-бірі бағалайды. «Өзін өзі бағалау» арқылы бағалайды. Күнделіктеріне жазып алады.
Сабақтың жабдықтары	Мультмедиа, интербелсенді такта арқылы Power Point, бағалау фишкалары маркер, қарындаш.	Стикерлер арқылы өз ойларын жазады

Келесі тапсырмалар	Жер, күн жайлы біліп келу	
Келесі оқу	«Жердің ғарыштан көрінісі. Күн. Жер.» мәтінін оқып келу	
Сабақта талдау		
Тәжірибелік сабақты бағалау		
Кері байланыс:		Смайликтерді өзі қалаған нұсқаға жабыстырады

Нетрадиционные уроки в школе

Бисен Баян Абайқызы
Учительница русского языка и литературы
казахской школы № 2686 г. Кызылорда

Нетрадиционные виды уроков в школе вызывают большой интерес у учащихся, усиливают мыслительную и речевую активность школьников. Такие уроки синтетичны по своему характеру, проводятся, как правило, при завершении темы, раздела. Они, зачастую, служат связующим звеном между урочной и внеклассной работой.

Все виды нетрадиционных уроков имеют свои специфические особенности, однако, в основе каждого из них лежит необходимость создания на уроке естественных условий речевого общения, нетрадиционные уроки помогают оживить занятие, повысить активность у учащихся. Но надо иметь в виду что такие уроки можно организовать не по каждой теме.

Нетрадиционные уроки позволяют учесть индивидуальные возможности учеников, развивают их монологическую речь.

Уроки разных типов помогают усилить практическую направленность преподавания русского языка в школе повысить эффективность урока.

Нетрадиционные уроки отличаются прежде всего новизной, оригинальностью: каждый урок неповторим, он представляет собой творческую находку учителя, показывает его мастерство. Такие уроки применяются наряду с усовершенствованными традиционными уроками.

Нетрадиционный урок как нельзя лучше, соответствует новой концепции общего среднего образования, при которой основное внимание уделяется ученику как

личности, развитию его творческих возможностей, привитию интереса к учебе, в том числе и к изучению русского языка. Именно нетрадиционные уроки направлены на преодоление безликого, удушающего единообразия в преподавании.

Судя по отзывам учителей, учащиеся ждут нетрадиционных уроков как праздника. Но школьная жизнь не может быть сплошным праздником, значит, в количественном отношении приоритет остается за традиционным уроком, вобравшим в себя все положительное, накопленное десятилетиями. Поэтому на сегодняшний день к традиционному уроку предъявляются самые серьезные требования, так как современный урок не мыслится без разумно используемых наиболее эффективных методов, форм, средств обучения, воспитания и развития. Учитель должен постоянно находиться в поиске подходов к учебному процессу.

Большинство учителей, методистов, занимающихся поисками нетрадиционных уроков, не согласны с тем, что все разнообразие подобных уроков можно подвести под общий знаменатель игры. На наш взгляд, помимо уроков на игровой основе имеет смысл выделить такие направления, как развитие самостоятельности мышления, плюрализма (уроки-диспуты, уроки-лекции и др): развитие эстетического вкуса, расширение кругозора учащихся (уроки-коцеры, уроки-экскурсии); общественный смотр знаний (уроки-семинары, уроки-зачеты, уроки-викторины и др).

И все таки названные направления, включая и уроки на игровой основе, имеют общую, объединяющую их задачу - привитие интереса к учебе, в целом, и к урокам русского языка, в частности. Это и есть главное содержание нетрадиционных уроков.

Кроме того, нетрадиционные уроки обладают огромными потенциальными возможностями для реализации идей педагогики сотрудничества, демократизаций педагогического процесса, создания благоприятных условий общения на русском языке.

Нестандартные уроки, которые сейчас все еще проводят учителя русского языка и литературы, помогают оживить занятие, повысить активность учащихся. Но надо иметь в виду, что такие уроки можно организовать не по каждой теме, да и слишком часто их не организуешь: много времени и сил уходит на подготовку.

Существуют разные методы повышения интереса к предмету. Элемент, который особенно привлекает детей - это занимательность.

На уроках русского языка можно использовать различные виды занимательного материала, например «Подскажи словечко», грамматические игры. Уроки внеклассные занятия, в которые включен занимательный материал, никого не оставляет равнодушным, даже у самых слабых учеников они вызывают интерес.

Игровая форма - благодатное средство формирования интереса к урокам русского языка.

Наряду с традиционной формой урока в современной школе проводятся также лекции, семинарские занятия, собеседования, практикумы, консультации, экскурсии, кино - теле уроки, диспуты и т.д.

Учителя приобщают учащихся к работе с книгой и другими источниками знаний, активизируют их деятельность на уроке и во внеурочное время.

Усилились внимание к подготовке к проведению таких активных форм обучения и воспитания, как учебные экскурсии. Другой разновидностью творческих уроков являются уроки-семинары, представляющие собой продолжение уроков - экскурсий на объекты. Для этой разновидности классных занятий характерны тематическая целостность дидактического материала и соподчиненность компонентов в структуре урока.

Многоаспектность речевой практики во время подготовки и проведения экскурсии, семинарские занятия позволяют решить целый комплекс задач образовательного, развивающего и воспитательного характера.

Обучение и воспитание, начатые на уроке, продолжаются за его пределами. При этом каждый отрезок урока или внеурочного занятия завершается относительно самостоятельной речевой деятельностью обучаемых и дает осязаемое приращение коммуникативных умений. Коммуникативно ориентированный урок и другие формы организации учебно-воспитательного процесса, как учебная экскурсия и семинарское занятие, предполагают: активизацию речемыслительной деятельности учащихся, наличие партнеров (партнера) общения, что делается естественным, умелое сочетание различных организаций учебной деятельности (фронтальной, групповой, напротив, индивидуальной) что очень важно для воспитания коллективизма, готовности к самообразованию, создания целевого фона для каждого вида работы воспитывающего обучаемых убежденность в жизненной необходимости определенных знаний и умений и навыков.

Исследования психологов и дидактов, доказавших, что труд должен быть разнообразным и что тогда только он приносит удовлетворение, приводят нас к мысли о создании уроков разных типов, в том числе, уроков - семинаров, уроков - зачетов, уроков - конференций. Эта работа началась много лет назад с проведением уроков - семинаров.

Такие уроки позволяют наиболее учесть индивидуальные возможности учеников, развивают монологическую речь учащихся. При подготовке таких уроков учащиеся активно работают с различными справочными пособиями, а также с текстами художественных произведений, в которых они находят подтверждение тому или иному теоретическому положению, так осуществляются органически межпредметные связи.

Уроки разных типов помогают усилить практическую направленность преподавания русского языка, повысить эффективность урока.

А воспитательное воздействие таких уроков очевидно: Они прививают чувство ответственности за порученное дело, требовательность к себе и друг к другу, помогают почувствовать свою сопричастность к изучению родного языка.

Учителя - словесники предлагают огромное разнообразие нетрадиционных форм уроков, которые обеспечивают активное участие на уроке каждого ученика, повышают ответственность школьников за результаты учебного труда, способствуют развитию мышления, памяти, воображения.

Степень самостоятельности учащихся на уроке различна. В зависимости от нее могут использоваться элементы семинарского занятия, организованные дискуссии, а так

же помощь старших учащихся младшим. Могут использоваться и другие формы урока, например, но них применение на уроках русского языка весьма проблематично. Во всех этих случаях вид урока не меняется, возникают разновидности. Урок семинарское занятие. Специфика семинара заключается, во первых, самостоятельной подготовке учащихся по определенной частной теме, во вторых, в сообщениях школьников по этим темам, в третьих в обсуждении всеми присутствующими заслушенного, в четвертых, в поведении итогов обсуждения темы преподавателем. Такая форма проведения урока наиболее рациональна при проверке знаний по ряду исходных тем и при изучении таких тем, о которых учащимся уже что-то известно.

Для проведения таких уроков следует, выбрав тему, наметить частичные вопросы, по которым ученики подготовят пяти-семиминутные сообщения с использованием дополнительной литературы. Остальные должны повторить по пройденным темам, чтобы на уроке принять участие в обсуждении сообщений товарищей.

Урок-диспут. Дискуссия, организуемая на уроке учителем, обеспечивает активность школьников, а через нее – интерес к занятиям русского языка. Для проведения такого урока необходимо выбрать вопрос, ответ на который может иметь альтернативные решения. При его обсуждении учащиеся должны суметь найти нужные аргументы.

Помощь старших школьников младшим на уроке. На таком уроке в роли учителя выступают, например, пятиклассники по отношению к третьеклассникам, семиклассники к четвероклассникам. В качестве тем, по которым предлагается провести работу, берутся одинаковые языковые явления. Так, и в 3 и 5 классах изучаются изучаются существительные, прилагательные и глаголы. Пятиклассникам предлагается познакомиться с объемом сведений об этих частях речи, который предлагается третьеклассникам, и выявить с помощью учителя, над чем следует работать на уроке. Подготовка к такому уроку ведется в течение двух-трех недель. Для организации урока 3 и 5 классы делятся на две группы: одна группа пятиклассников приходит в 3 класс на уроке в качестве учителей и распределяется по подгруппам; ко второй группе пятиклассников приходит вторая группа третьеклассников для консультации и тоже распределяется по подгруппам. Пятиклассники, подготовленные своим учителем, объясняют младшим товарищам знакомый материал и выполняют необходимые упражнения.

Таким образом, не следует противопоставлять обычные и необычные уроки, считать, что их чередование составляет процесс обучения. Каждый урок должен быть по-своему необычным, должен решать сверх-задачу- формировать речевые умения и навыки учащихся на основе сознательного усвоения ими системы языка, способствовать развитию у них интереса к языку, стимулировать их познавательную активность. В зависимости же от этапа обучения, темы уровня знаний, умений и навыков учащихся, организационных возможностей, учитель каждый раз выбирает определенную форму урока (их сочетания) конкретные приемы и средства обучения. При этом жанровая форма должна стать ведущей и воплощаться, как отмечалось, в виде итогового урока по определенной теме и синтезирующего фрагмента урока.

Использованная литература:

1. Русский язык. Учебник для 9 класса казахской школы. Алматы, 2012 г.
2. Русский язык. Учебник для 10 класса казахской школы., Алматы, «Рауан», 2000г.
3. Яшин Б.П. «Педагогика», Москва, 1996 г.

Өсімдік топтары. Өсімдік мүшелері және олардың қызметі

Маденова Орынкул
№264 мектеп-лицейдің мұғалімі

Сілтеме	Жоспар
Жалпы мақсаты	1. Өсімдік топтары мен мүшелері туралы білу. 2. Әр мүшенің атқаратын қызметін түсіну. 3. Өсімдік топтары мен түрлерін сәйкестендіре табуы үйрену.
Күтілетін нәтиже	1. Өсімдік топтарына ағаштар, бұталар, шөптер жататынын білетін болады. 100 % 2. Тамыр арқылы топыраққа бекітінін, сабақ өсімдіктің барлық мүшелерін байланыстырып қорек тарататынын түсінеді. 75% 3. Сәйкестендіру тесті арқылы өсімдіктердің түрлері мен топтарын салыстыра сәйкестендіруді үйренеді. 30%
Негізгі идеялар	Өсімдіктер орманда да, далада да, тауда да өседі. Өсімдіктердің үш тобы бар. Олар: ағаштар, бұталар, шөптер. Кез келген өсімдіктің мүшелері болады. Олар белгілі бір қызмет атқарады. Тамыр өсімдікке қорек береді. Бүршіктен гүл мен жапырақ пайда болады. Сабақ өсімдіктің барлық мүшелерін байланыстырып қорек таратады. Жапырақ қорек жасайды, суды буландырады. Гүлден жеміс пайда болады.
Тапсырмалар	Ой қозғау (Бейнежазба арқылы) Топтық жұмыс (Мәтінді талқылау) Жұптық жұмыс (Қатені табыңыздар!) Жеке жұмыс (Сәйкестендіру тесті) Қорытынды (Сөздер банкасы) Рефлексия (Шоллиер табакшасы, білу, түсіну, қолдану) Сабақ бойынша мұғалімнің жазбалары: (мұғалім және оқушы немен айналысады)

1. Кіріспе бөлім

1. Ұйымдастыру (5 мин).

2. Оқушыларға қолайлы орта туғызу (Шаттық шеңбері)

Күн жарығын алақанға саламын,
Жүрегіме басып ұстай қаламын.

Ізгі әрі нәзік, жарық, мейірімді

Болып кетер сонда дереу жан - жағым

3. Топтарға біріктіру (алма, тал, гүл, жүгері артында топ сандары жазылған.
Топтарда рөлдерге бөлінеді.)

Түрткі сұрақ.

- Балалар, біздің жан-жағымыздағы қоршаған ортаны қалай атауға болады? (Табиғат)
Сынақтан өткізу.

- Неліктен олай ойладыңыз? Мысал келтіре аласыз ба?

Қайта бағыттау.

-Тағы да ой қосатындар ма?

II. Тұсаукесер бөлімі(3мин)

1. Ой қозғау (Өсімдіктер туралы бейнежазба)

1-сұрақ: Жаңа бейнежазбадан нені көрдіңіздер? (ағаштар, гүлдер т.б.)

2-сұрақ: Олардың ортақ атауы қандай?(өсімдіктер)

Оқушылардың жауаптарын «мадақтау» формативті бағалауы жүзеге асырылады.

III. Негізгі бөлім.(23мин)

Оқушыларға табыс критерийлерін ұсынамын.

1. Өсімдіктердің үш тобы болатынын, және олардың ағаш,бұта, шөптер тобы екенін білемін.

2.Өсімдік тамырдың, сабақтың және жапырақтың көмегімен қоректеніп, тыныс алатынын түсіндіре аламын.

3.Сәйкестендіру тестімен жұмыс жасау барысында өсімдік топтары мен түрлерін салыстыра сәйкестендіруді жасай аламын.

Топтық жұмыс (мәтінді талқылау, постер құру) (8мин)

Топтарға мәтін бөліктері таратылып беріледі.

1 топқа – «Өсімдік топтары»

2 топқа – «Өсімдіктердің өсу ортасы»

3 топқа – «Өсімдік мүшелері»

4 топқа – «Өсімдік мүшелерінің қызметі»

Баяндамашыларды тыңдау (8мин)

Бақылаушының бағалау парағы

№	Бағалау өлшемдері	Көш басшы	Хатшы	Баяндамашы	Уақыт сақшысы
1	Өз міндетін атқаруы				

«Екі жұлдыз, бір ұсыныс» формативті бағалауы жүзеге асырылады. (4 мин)
Слайдтан өсімдік топтарын, мүшелерін, түрлерін көрсету арқылы оқушылардың қорғаған жұмыстарын қорытындылау.(3мин)

Сергіту сәті(2мин)

(Интербелсенді тактамен қимыл-қозғалыс жасау арқылы)

Жұптық жұмыс «Қате жазылған сөйлемдерді табыңыздар!» (3 мин)
Ағаш тамыры арқылы топыраққа бекиді. Жапырақ гүлден пайда болады. Тамыр өсімдікке қорек береді. Бұталардың діңі қалың болады.
(Жұптар сағат тілі бойынша көрші жұппен жауап парақтарын алмасып, тактадан дұрыс жауаппен салыстыру арқылы тексереді.)

« Бағдаршам » формативті бағалауы жүзеге асырылады.

Жеке жұмыс (Сәйкестендіру тесті) (2мин)

1.Бұталар тобы

2.Ағаштар тобы

3.Шөптер тобы

1. Қайың, қарағай, емен, жөке

2. Жантак, жоңышқа, сарыбасшөп

3. Итмұрын, бөртегүл,жыңғыл

Тактадан көрсетілген дайын үлгі арқылы тексеріп бағдаршам түстерімен өзін-өзі бағалайды.(1мин)

IV. Қорытынды бөлім.(4мин)

Сөздер банкасы

Сөздер тізбесі

алма,калам,жапырақ,тамыр,ж
оңышқа,қолғап,тірі
табиғат,қайың,ағаштар,өсімді
к,картон,аю,итмұрын,сабак,ш
өптер,мүшелер,бұталар

Тақырыпқа қатысы бар сөздер

жапырақ,тамыр,жоңышқа,
тірітабиғат,қайың,ағаштарөс
імдік,итмұрын,сабак,
шөптер,мүшелер,бұталар.

Көңіл-күй фишкаларымен формативті бағалау жүзеге асады.

V. Рефлексия.

Шолиер табақшасы (3мин)

деңгей	сұрақтар	жауаптар
білу	Өсімдіктер неше топқа бөлінеді? Оларды ата.	
түсіну	Ағаштың бұтадан айырмашылығы қандай?	
қолдану	Өсімдіктің мүшелері қандай қызмет атқарады?	

Отан, туған жер туралы нақыл сөздер

Отбасында адам бойындағы асыл қасиеттер жарқырай көрініп, қалыптасады. Отанға деген ыстық сезім – жақындарына, туған-туысқандарына деген сүйіспеншіліктен басталады.

Нұрсұлтан Назарбаев

Отаныңнан қанша шақырым ұзақтасаң,
Сонша шақырым рухани жақындай түсесің.

Қадыр Мырза-Әли

Алтын анам, Отаным, сенен аяр жаным жоқ, сенен үркер күшім жоқ -
деп ер қайратыңа мін дағы, өрге бас.

Мұхтар Әуезов

Ылғи да Отаныма қайту ойында жүремін және соған жету үшін
тырысамын. Демек, атамекенімді құтқару үшін күресемін.

Мұстафа Шоқай

Опасызда Отан жоқ. Отанда опасызға орын жоқ.

Бауыржан Момышұлы

Панам да ел, данам да ел. Соған арқа сүйедім, содан үйрендім.

Дінмұхамед Қонаев

Ең зор ізгі ерліктерді Отанға деген сүйіспеншілік туғызған.

Жан-Жак Руссо

Қағаны - батыр, ақылгөйі - кемеңгер елдің бағы жанады.

Тоныкөк

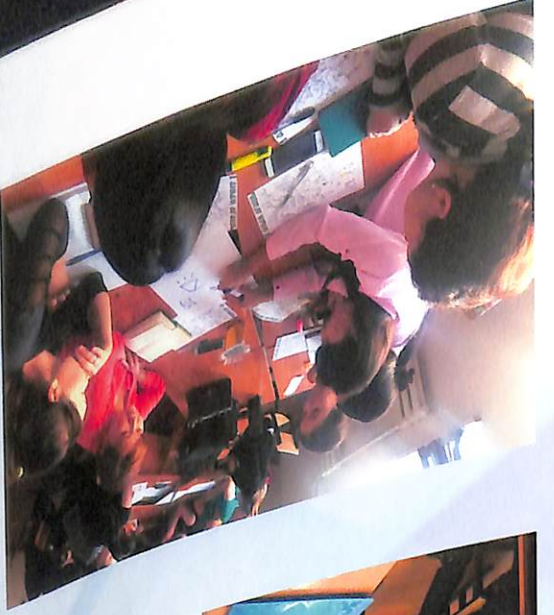
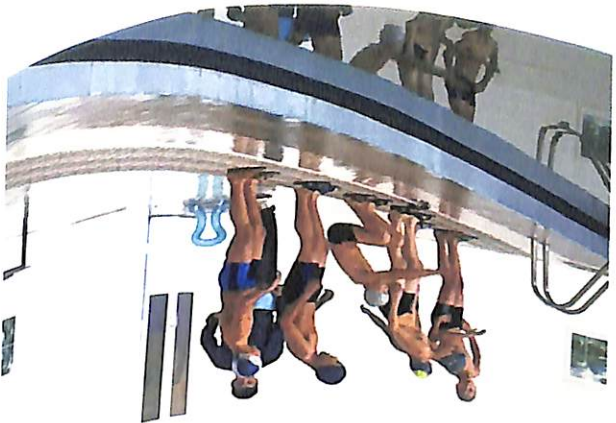
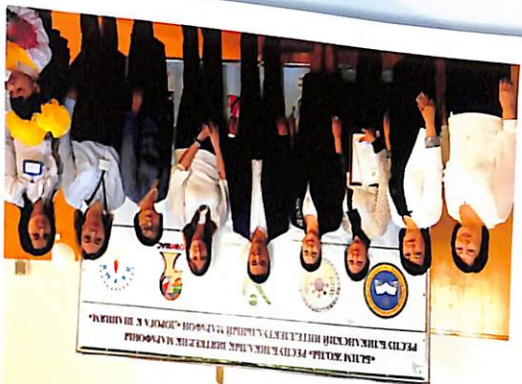
Адам жүрексіз өмір сүре алмайтыны сияқты, отансыз да өмір сүре
алмайды.

Константин Паустовский

№ 264 лектеп-лицейінде даму мүмкіндігі шектеулі
оқушыларға инклюзивті білім беру бағытында
кедергісіз орта жасайтын ерекше білім беру
өдерісі қалыптасқан

№264 меркени-и үеи тывнылы

№264 меркени-и үеи тывнылы